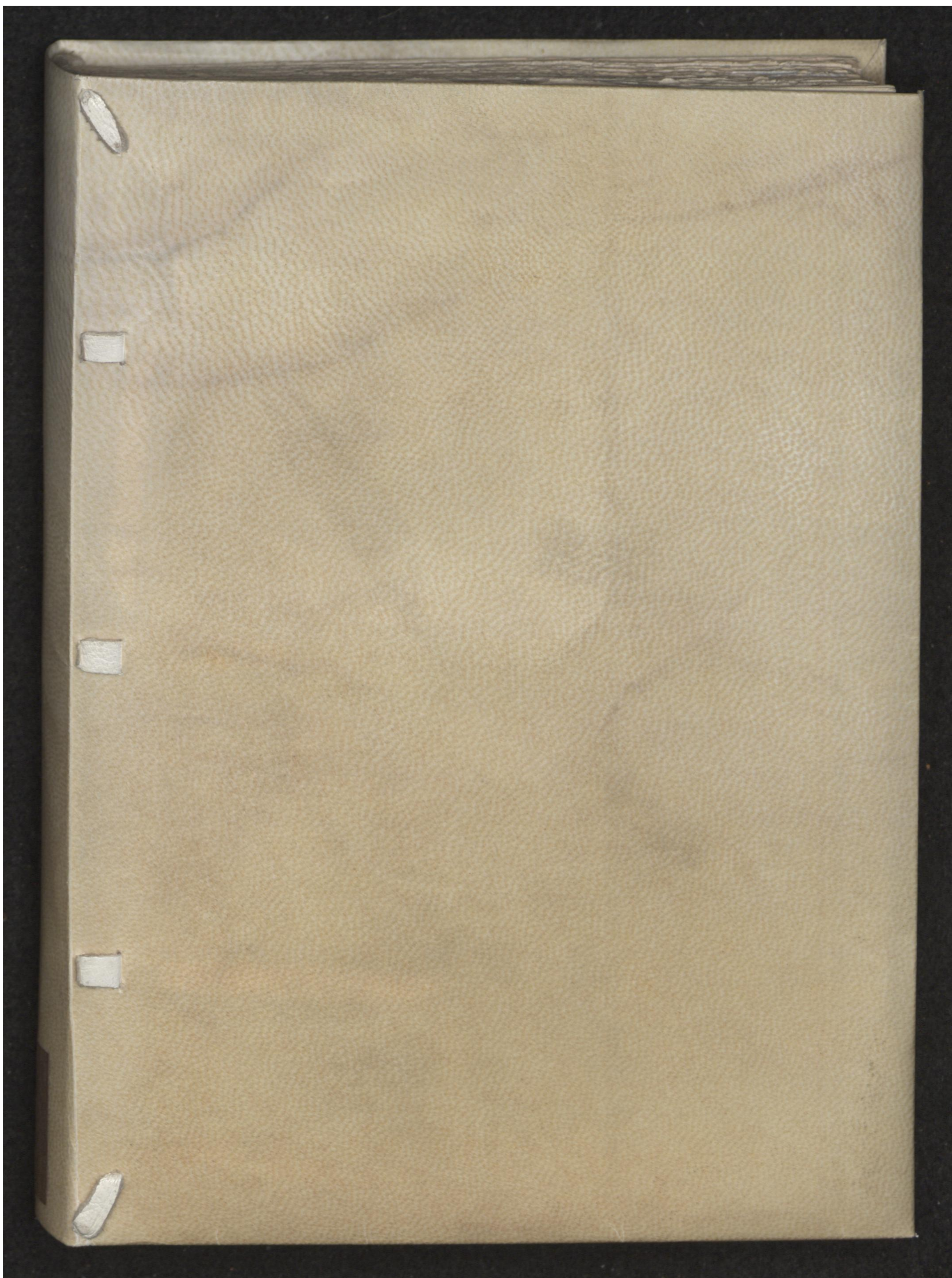
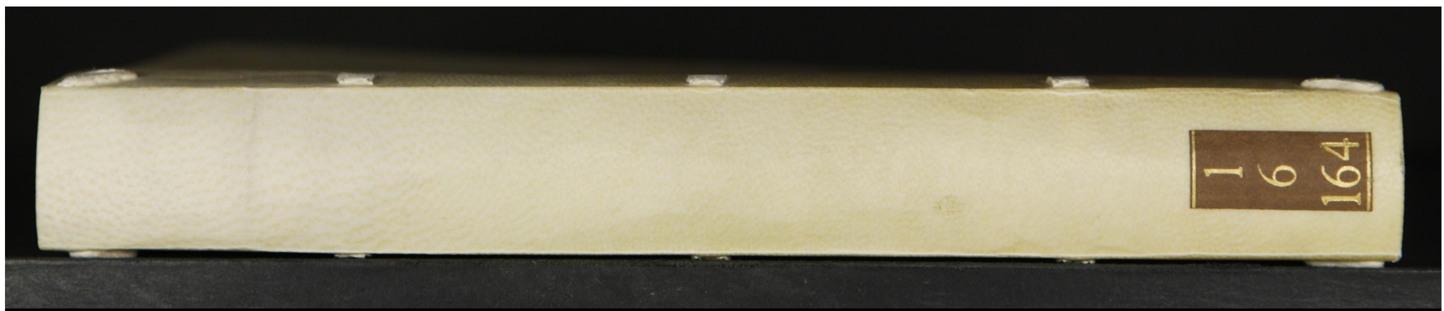
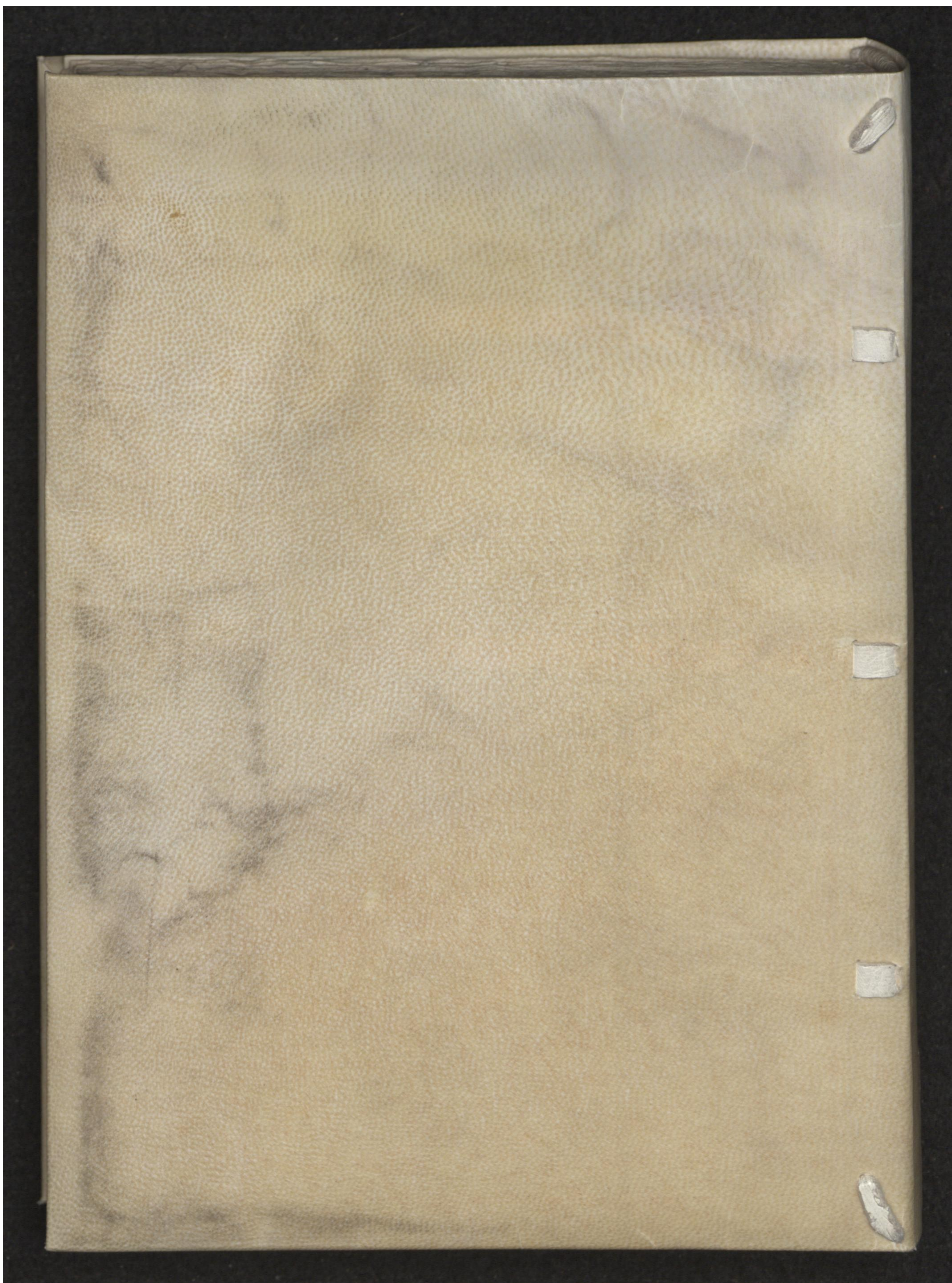

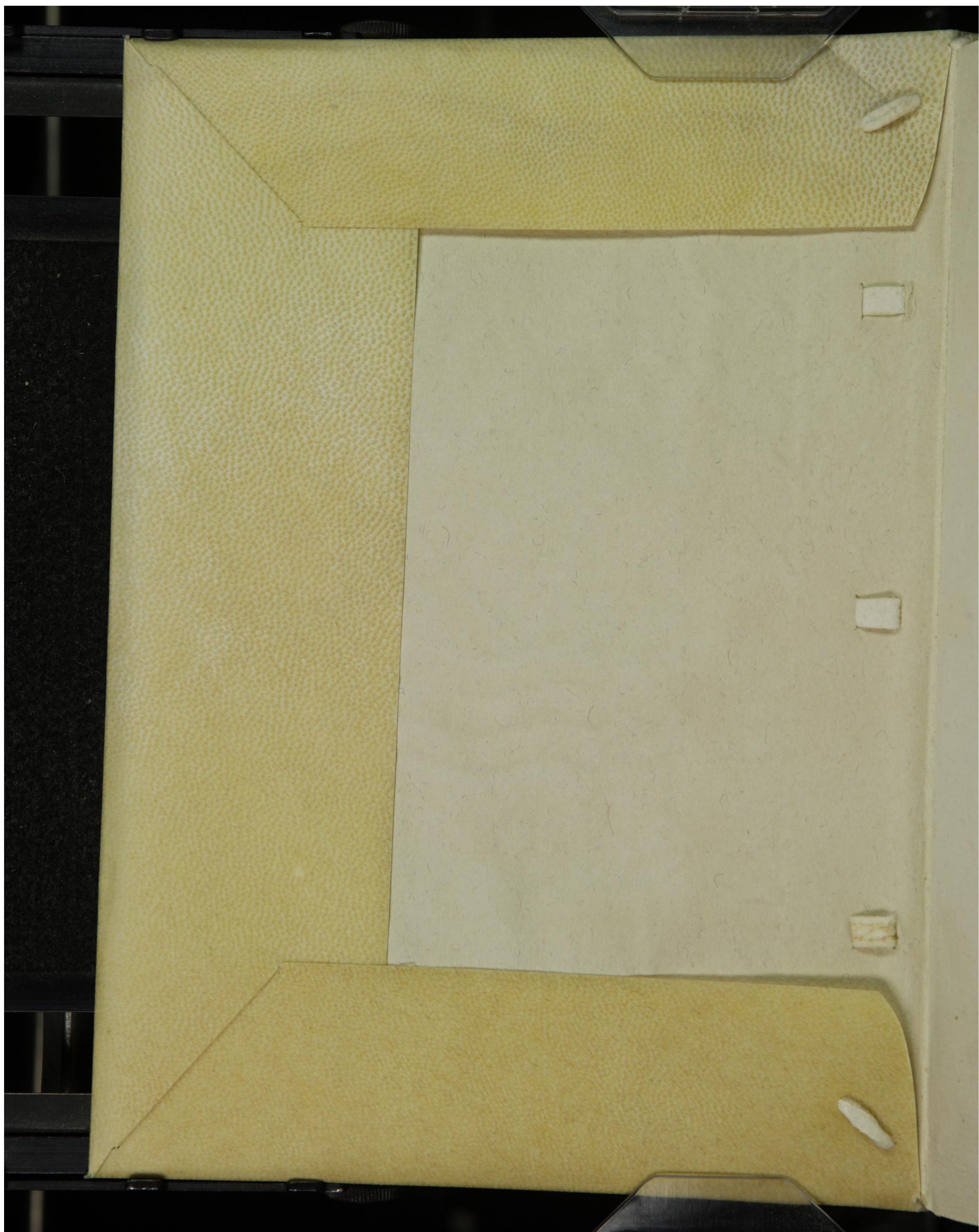

1
6
164

13

VARIARVM LECTIONVM, SEV OPINIONVM

Libri Tres:

IN QVIBVS PLVRIMA LOCA Auctorum Latinorum, & Græcorum hactenus à nullo tractata, aut non recte exposita, explicantur, aut corrupta emendantur.

AVCTORE DO. IOANNE MARIO MATTIO BRIXIANO.

AD POETAS, ET HISTORICOS RECTE intelligendos nedum vtiles, sed propè necessarij.

Accessit breuis de orthographia veterum libellus.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS,

Apud Iacobum Antonium Somascho. MDCV.

INLVSTRIBVS CAESARI, IORDANO, ET MARCELLO ARNVTIIS MEDICIBVS EQVITIBVS.

IOANNES MARIVS MATTIVS S. P. D.

MARI a quam plurimis nobilissimi Arnutij, & odia hominum e fugere præclarum quiddam & optabile esse, & iucunditatis plenum fatentur uno consensu & prædicatione omnes. Redduntur etiam rationes, quibus uia conmonstratur, quo modo offensionem uitantes beneuolentiam conligere, & conlectam sartam & tectam toto uitæ curriculo conseruare cum laude queamus. Quas rationes scribens ad homines sapientes, & omni omnis doctrinæ atq; histo riarum supellectile egregie instructos huc congerere consilium non est. Hoc tantum dicam. Etsi cantari ubiq. audimus, Difficilia esse, quæ pulchra (amicitia autem quid pulchrius? quid etiam conducibilius?) tamen iudicare me, ad amorem istum conparandum, nullam uiam reperiri posse

pulchriorem , nec compendiariam magis Beneficentia & Gratia . Quam utramque uirtutum si qui umquam adamauit , certe hic a nobis cultam fuisse omni tempore in familia uestra uniuersi norunt & prædicant . ut mirandum non sit, si cari toti ciuitati sitis: & omnes uos in oculis ferant . egoq. κωμικὸς μάρτυς testimonium apud omnes tribuere possum . Nemo uos beneficio, nemo redditione gratiæ uicit . Macti hac animi sublimitate Arnutij . Virtutes induistis uirtutum nobilissimas, pulcherrimas, & liberissimas, uirescentes semper, & semper florentes , & feraces. Aliæ fortaße apud alios frequenti , & nimio partu defetiscuntur , & deficiunt , hæ apud uos fætæ semper , & fecundæ sunt ; effætę numquam ; & numquam steriles . Pariunt illę uobis, quam quęrere omnes sapientes debent , rerum humanarum omnium nobilissimam, formosissimam, & beatissimam possessionem, felicitatem sine inuidia . Maiores vestri hanc vobis ad gloriam strauerunt uiam. uos uestra uestigia in eorũ exemplis hereditario iure firmiter imprimitis. Proponatur quilibet ex antiquis uestris: uniuersi inlustri aliquo facinore & honore insignes , prope digito monstrabunt ad virtutem & gloriam parandam, viam.

Nobilitatem tradunt viri in sapientia principes ab antiquitate , opibus , & uirtute constitui . Tribus his facultatibus ante conditam Alexandriam vos Arnutij , decentissime floruistis . Nam satis historiarum monimentis constat , quo tempore Imperator Fridericus Aenobarbus totam Galliam Cisalpinam grauissimis tributorum exactionibus , & armis infestam haberet , a coniuratis ciuitatibus iugum impotentissimi dominatus indignissime ferentibus Brixia , Cherio , Cremona, Dertona , Hasta , Mediolanio , Parma ; Placentia deductam huc fuisse coloniam Alexandriam : loco tunc quidem vacuo , sed, si incoleretur , ad retundendos Ticinensium , & Marchionis Montisferrati impetus , qui partibus Fiderici studentes finitimarum ciuitatum libertatem iacturam suam putabant , & ad celeriter inter se fœderatorum copias coniungendas atque alendas inter duo nauigabilia flumina Burmidam & Tanarum opportunissimo . Initio enim conditæ vrbis vicus Burgolium nondum a radice uicini collis ad fluminis Tanari ripam.

cre-

è regione urbis, qua parte illa Zephyrum spectat, deductum erat, satis, inquam, constat, cum uoluntariorum ex vicinis oppidis, quos cæli clementia soli feracitas, & studium defendendæ atq. ornandæ nouæ urbis inuitabat: tum euocatorum ex enumeratis supra urbibus ingentem manum huc conuenisse. In his fuere Arnutij fama ad huc ita testante: qui translatis huc opibus, quæ illis non tenues fuerunt, ex patria sua Brixia vrbe cum iuuentutis numerosæ & firmissimæ; & ad audenda nobilissima quæque facinora semper promptissimæ, tum uirtutum omnium ad belli pacisq. subsidium & ornamentum necessariarum matre & altrice, in noua urbe de pristina existimatione & opulentia deperdiderunt nihil, immo omni tempore aucti uirtute, & opibus: florentes prole, honoribus, & amicis, muniti propinquorum, & adfinium fide: celebres gratia, & hospitijs nobilissimorum hominum, ad has & reliquas uirtutes, quas commemorare non est ocium, addiderunt humanitatem, hilaritatem, cultum, & magnificentiam plane imperatoriam & regiam. Id testantur ueteres abaci & mensæ auro atq. argento exornatæ; parietes peregrinorum peristromatum ornamentis intecti, ampla in suburbio, & alibi latifundia: ædium urbanarum atq. uillarum magnificæ exstructiones, cuilibet magno Principi recipiendo adcommodatissime, quæ hospitiorum necessitas sæpe illis contingit. Namq. haud fere quisquam, aut legatus, aut Cardinalis hac iter facit, quin recta, ad Arnutios deuertat propter caussas dictas ante, & propter familiaritates, quas prope vbiq. sed maxime Romæ habent cum Pont. Max. & tota Romana aula: & præcipue cum Florentinis Medicibus, cum quibus iam inde à Leone & Clemente, etiam antequam ad faustissimum Pontificatus Max. gradum illi conscendissent, ipsis tanta intercessit arctissimæ coniunctionis necessitudo, ut cooptatos in familiam suam Arnutios uoluerint cognomenta atq. insignia gentis suæ in omnem posteritam referre. Itaq. in scripis publicis & priuatis Arnutij Medices adpellantur: & utriusq. familiæ signo tabularum, quas in contrahendo conficiunt, fidem firmant & sanciunt. Locus hic erat recensendis illis, qui cum alijs uirtutibus, tum maxime literarum & militie gloria floruerunt. Verum

rum

rum meditantem atq. adcedentem iam ad caussam numerus obruit. qui deterrens ab incœpto quasi monet, vt profundam istam nimium, & plane Herculea ad exhauriendum ope indigentem Camarinam omnino non moueam. Attamen territus nihil sum. quin mihi ipse animum ad opus conficiendum & complendum feci. ne partem constituendæ nobilitati principalem, & quæ in ea familia præcipue culta semper fuit, aut culpa negligentiæ omissam, aut memoriæ infirmitate præteritam, aut alius vitij crimine neglectam calumnientur aliqui, in alienis perpendendis scriptis seueri asperique nimium exactores. Paucos aliquot (nam vniuersos polliceri percensere audaciæ esset inconsiderati & iudicio carentis hominis) adtingam. Ergo in militaris disciplinæ scientia & vsu tradunt varij Annales, insignes fuisse in gente Arnutia Manfredum, Gulielmum, Rainezonum, Lafranchellum, Paganum, Nicolaum, Iacobum. Quorum omnium nomia adhuc leguntur relata in publicis tabulis nobilissimæ Iustitiæ (sic enim concilium illud adpellabant) Societatis. quæ frequentia & splendore conlegarum per ann. ab ortu D. N. circiter CIↃ.CCC. celeberrima fuit, & florentissima.

Antonius Arnutius paullo post ea tempora in magno excellentium ciuium numero dilectus a Senatu populoq. Alexandrino ad tollendas inter Monferatenses, & ciues suos controuersias, post multas acresque disceptationes tandem honestissimis conditionibus comite Gulielmo nobili iurisperito ex antiquissima Lamboriciorum gente: quæ in hac ciuitate semper ciuilis scientiæ (vt interim sileam qui in militari arte excelluerũt) seminarium, & fons fuit. vnde perpetua continentique serie per sex ætates ex vnis pedibus sex inlustres iureconsulti ad hunc Alexandrum Lamboricium, item eximium iuris peritum, qui nunc floret, manarunt, saluberrimam pacem conciliauit. Properantem ad finem morantur subirati & prope indignantes Guido & Ioannes Luchinus Arnutij: quorum prior in bello Brixianorum contra Henricum VII. Imperat. post multa egregia facinora pestilentia obijt. Alterum non fortuna. sed animi altitudo & conscientia meriti sui, quæ sperare digna virtute

iubebat,

iubebat, proxime ad sublimiores in aula Romana honores extulit. Hic præter vetustam nobilitatem; subsidio scientiæ iuris & legum, & ornamentis omnium liberalium artium fultus dedit se in familiaritatem Leonis & Clementis Medicum multo antequam bono literatorum fato vtrique D. Opt. Max. Tyara Pontificio caput redimiret. in qua sublimitate conlocatus Leo vltro euocatum ad se Ioannem Luchinum, pristino amore simul cum potentia aucto, sic conplexus est, vt iuberet bono lætoque animo esse: & a se sperare atque optare officia atque auxilia omnia, quibus dignitatem & opes suas honestari atque amplificari posse iudicaret. Nec minus re quam verbis liberalis fuit. Namque cum iam Decanatus, & postea Archipresbyteratus in maximo fano Alexandriæ dignitate Luchinus esset insignitus, ab eodem Pontifice Leone Medice statim Protonotarius, & Relator (Referendarium dicunt) vtriusque signaturæ renunciatus est. adpellatusque Familiaris, & relatus inter Barones, & Principes participantes maximorum quorumcumque honorum & dignitatum. Gubernator Parmæ & Placentiæ præfuit. Præsidens etiam constitus est Piceni cum titulo & potestate Legati a latere, id est cari, amici, familiaris, & tamquam a latere, numquam discedentis. Admissus est in familia Medicea ipse, & omnes in infinitam posteritatem filij; & nepotes eius, vt Arnutij Medices adpellarentur: & insignia familię Medices gestarent; anuloque cum Mediceo symbolo firmarent quodcunque sancire ipsis videretur esse opportunum & necessariam. Dataria demum dignitate decorato restabat solus purpurei galeri apex. eo iam ipsi ab eodem Leone destinato ne potiri posset, obstitit sceleratorum audax & immane facinus. Nam dum Quæsitor missu iussuque Leonis quęstionem Perusiæ in Paullum Baionum habet, ab ijs, qui, si caussa esset dicenda, conscij sibi videbant suorum scelerum audaciam impune ipsis non futuram, veneno sublatus in ea vrbe cum summo acerboque Max. Pont. totiusque aulæ, ac bonorum omnium dolore & luctu interijt.

Iam ante hic Ioannes Luchinus Datarius adeptus erat a Summo Pont. sibi & posteris gentilibus suis facultatem sistendi, & nominandi Archipresbyteri, & vnius Canonici

in templo Max. Alexan. Vtriusque huius Sacerdotij reditus tenues tunc erant. Ioannes Luchinus sui patrimonij diminutione angustias vtriusque subleuauit.

Idem Pontifex ablata abbatia D. Petri in Burgolio a Monachis D. Benedicti, eius abbatiæ Sacerdotio Petrum Martyrem Arnutium Ioannis Luchini fratrem Protonot. Apost. ornauit, addita facultate nominandi Flaminis. quam facultatem etiā ad posteros peruenire volebat. Sed interea mortuo, vt dictum est, Ioanne Luchino, negocio, cuius iam erant iacta fundamenta, fastigium imponi non potuit.

Iacobus Maria Arnutius eorundem Ioannis Luchini & Petri Martyris frater I. V. consultus Protonot. Apostolicus & Decanus templi Max. Alexand. Archipresbyterque Ouiliarum cum facultate plurium etiam non simplicium Sacerdotiorum obtinendorum, magnæ fuit vir existimationis, & nominis.

Carolus quoque V. eius nominis Imperator noluit eundem esse suæ liberalitatis expertem. Comitem Palatinum, & Equitem, Aulicum, Familiarem ipsum, & fratres posterosq. cum vniuersis dignitatum atque honorum nominibus adpellauit.

Ioannes Luchinus Iunior ad iuris ciuilis, & aliarum virtutum prudentiam, in quibus sua tempestate paucos pares habuit, addidit scientiam & vsum administrandorum maximorum negociorum, & in primis Reipublicæ. Itaque electus a patria magnis grauibusque de rebus missus legatus ad Carolum V. Imp. rediјt impetratis omnibus, de quibus missus erat, rebus.

Quis I. C. Iacobum Mariam iuniorem satis digne commendet? cuius fores quotidie tritæ erant frequentia consultorum, & clientium, deducentium & reducentium? Aliј aucupes sunt gratiæ & fauorum popularium: vulgique studia arte omni semper inhiantes venantur. sibique in crebris occursationibus atque adsectationibus nimium quantum placent. Ille pertæsus ventorum istorum, & quietioris securiorisq; vitæ adpetens, ab excellentissimo Senatu, cum aliter se exsoluere non posset, vacatione omnis publici forensisque muneris summa contentione tandem impetrata, totum se in meditatione religiosorum Christianorumque officiorum tradit,

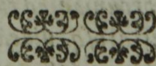
sed

sed in medio cursu florentis aetatis animam Deo reddidit, relinquens non suis solum, sed omnibus bonis luctum & memoriam sui nominis sempiternam.

Vix umquam quemquam uideris aequiore, atq. adeo laetiore animo excedentem e vita Petro Martyre Arnutio iuniore. Illi laboranti circumsistebant amicitiæ & propinquitatis necessitudine coniunctissimi, ut uel animum facerent ad ferendam communis fati necessitatem, uel spem salutis promittentes languorem subleuarent, uniuersis agebat tanta mentis & orationis aequabilitate & constantia gratias, ut nisi intestinum ulcus remedijs nullis curari posse medici domesticos docuissent, magnitudinem morbi altitudine sapientiae ab illo sperarent uinci posse. Ille porro perfunctus omnibus Christianis ritibus, expiataq. admissarum culparum solemnibus officijs & piaculis conscientia hortari, qui aderant omnes, coepit ad religionem & pietatem omnem omni cura, cogitatione, mente, atq. animo imbibendam & colendam: praedicabat nullum obsidem, nullum pignus consequendae salutis aeternæ habere mortales certius religione. Ea duce, ea comite, non solum dum hic sumus, dum uitam hic inter nostros agimus, omnia prospere cedere, sed post obitum etiam ab illa sublimes in beatorum sedes tolli. Praedicabat gloriari esse fas nemini in felicitatibus humanis, sed uniuersa accepta referenda Deo esse. Cum haec (inquiebat) uobis cano, eadem mihi ipse praedico. quae, vtinam, mihi prosint ad pomerendum clementiam Dei. Quod ingenuus, quod nobilis natus sim, quod eductus & eruditus liberaliter, quod venerim in clientelam atq. amicitiam summorum Principum, quod me amarint Cardinales multi, præsertim Medices, & Bonelli: quod carus fuerim Pont. Pio V. quod Ioannem Franciscum fratrem in re familiari bene constituta, & in Reip. administratione cum laude egregie sancteq. uersantem relinquam: quod fratris filios Iordanum & Marcellum a Xisto V. ter Opt. ter Max. Pont. Equitũ Lauretanorum titulis & insignibus, cum honorifico subsidio pecuniae ad tuendam tanti honoris maiestatem auctos honestatosq. uideam, uniuersa summo Deo accepta refero. Sed haec de Petro Martyre sint satis.

Veniamus ad alios uiuentes, quos piaculum sit silentio praeterire. Antonius Arnutius tres habet fratres Caesarem, Bartholomaeum, & Nicolaum. Hic curam rei familiaris gerit. Antonius & Caesar vterq. Protonotarius Apostolicus, ab ineunte aetate religioni se dediderunt: cui comitem adiunxere cognitionem iuris & legum. quas utrasq. per se honestissimas partes uirtutibus morum sic inlustrauerunt, ut omnia Iustitiæ, Prudentiæ, Constantiæ, & Moderationis munia ita scite condiuerint, ut nec in iustitiam ulla ullius seueritatis, nec in prudentiam astutiae, nec in constantiam contumaciæ, nec in modestiam diritatis suspicio umquam inciderit. Itaq. cuncti praedicant, Archidiaconatus, quo nitet Antonius, & Archipresbyteratus, quo fulget Caesar, dignitatem melius conlocari nusquam alibi potuisse. Hos honores illis ad sublimiora decora atq. ornamenta gradus esse augurantur omnes: egoq. in primis: qui gloriam & felicitatem alumnorum meorum meam puto. Bartholomaeum Iureconsultum sua excellens uirtus, & in iudicando sanctitas facit, ut Ferdinandus Velascus Celtiberiae magnus Comes, & in Italia Philippi Regis Imperator, ac Mediolanij, & totius prouinciæ Mediolaniensis Prorex & Gubernator eum semper habeat occupatum Praefecturis & Magistratibus administrandis. nuncq. Dertonae Quaesitor & Capitalium rerum iudex seueritatem muneris recta iurisdicundi sapientia moderatur & temperat.

Multa quidem restant, quae de hac honesta familia uestra dici possent & deberent: Sed & meae multae occupationes uobis non ignotae, me excusabunt. Vosq; confido pro aequamitate uestra prætermissorum ueniam Mattio uestro liberaliter esse condonaturos. Superest, ut hos tres libros meos Opinionum, quos in lucem nunc primum exeuntes uobis commendo, in fidem clientelamq. uestram, quod spero uos libenter esse facturos, recipiatis. Valete. vi. Kalen. Mai. CIↃ. IↃ. IIC

VII

IN

IOANNIS MARII MATTII

OPERA

VICTORII MVTII CARMEN.

QVOS hortos cernis, quaeso, ne temne, uiator,
Traxerit huc casus, duxerit aut ratio;
Si ratio, prudens, si te fortuna, beatus
Hesperidum pomis hinc potiora feres.
Irriguum viden hic tu duplice flumine campum,
Gleba olim triplex ubere qui vigeat?
Ingresso tibi iam liceat perpendere cuncta,
Ferreq; de cunctis omnia, quae placeant:
Omnia cum tuleris, nihil at de corpore toto
Dempseris (en artem) talia campus habet:
Tu sed enim fructus carpas ne dente maligno,
Vel flores laedas, gramina sacra caue;
Custodes opifex sapiens nam quattuor agris
Misit, quo nullus damna pudenda ferat,
Quorum quisq; Arnutius, alto ex sanguine quisq;,
Vnanimes omnes, singulus atq; potens:
Quin & quinctus adest Glinus uir maximus unus
Maiorum factis, clarus, & ipse suis.

†† 2 Nullum

Nullum permittent campis hi laedere quicquam,
Ipsos dum ignotos omnia ferre sinent.
Mattius haec latis de multis (perlege) chartis
Transtulit, orna animum prouidus ipse tuum.
Quae uitam spectant, quae mores, eloquium, artes
Summas, hoc libro condidit exiguo:
Vel latium teneat te, docta uel Attica tellus,
Cecropis hic, alta hic moenia Martis habes.

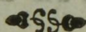

GVLIELMINI

SCHIAVINAE SACERDOTIS CANONICI MAXIMI Templi Alexandriæ.

AD ARNVTIOS MEDICES CARMEN

IN LIBRVM OPINIONVM IOANNIS MARII MATTII.

T tradunt ueterum ſcripta: Terentium
Iuuerunt Sapiens Laelius, & fera
Qui uicta retulit nomen ab Africa:
Vrbis Romuleae cum nouus incola
Calcaret Latiam ſcenam humili pede:
Nec uates (fuit ut pectore candido)
Soccis conticuit præbitam opem ſuis
A tantis Ducibus militiae & domi.
Ergo ſi modici ſubſidij memor
Euterpe Libyci muſa Terentij
Inſigni meritos laude beat uiros,
Quantum, obſecro, bonis ARNVTIIS tribus
Omnes Caſtaliae debuerint Deae?
Quorum conſilio, quorum ope nobilis,

Et Rubris Arabum dignus odoribus
Nunc prodit liber hic? & nitidum caput
In dij radios exserit aetheris?
Macti, Macti animis esse Sodalium
Chors vos docta iubet. vestra animum viro,
Laus Amphrysiacis empta laboribus
Addat: quo properet promere cetera:
Quae mens tanto homini parturit inclyta:
Hoc nymphae patrij Tanarides soli,
Virtus uestra id auet, postulat, exigit.
Sic Rex aetherei uos foueat poli.
Sic uos perpetuis auctet honoribus.
Sic post sera leuis funera scandat in
Iustis pollicitum Spiritus aethera.

HERCVLES

HERCVLES Quinctianus.

Benigno Lectori.

Mantissimis te verbis oro, quisquis es, humanissime lector, vt, si quid vnquam libenti animo fecisti, si quid, quod tibi pro futurum speraueris, si quid tandem meditatus sis, quod perfectum te iuuerit; hunc, quem manibus sumpsisti, librũ libentissimè, atq; studiosissimè perlegas: spero enim fore, vt intelligas, neq; me vnquam meis typis mandasse quiquã, quod studiosis hominibus plus in hoc genere scribẽdi vtilitatis afferret, neq; te inter recentiores libros quemquam legisse, qui te vel maiori varietate oblectaret, vel vberiori vtilitate iuuaret. Veros namq; comperies hortulos illos, quos superiori carmi-

ne

ne per elegantem metaphoram irriguos, amoenos, fructiferos ingeniosus & facun. Victorius Mutius descripsit. Nam doctissimus Mattius ad ingenuas artes lucidandas, ditandas, ornandas præter multa ex fecundo suo ingenio deprompta plurimos locos in varijs artibus, varijsq; scriptoribus, uel à librarijs corruptos, vel obscuros, vel dubios partim à nullo vsque ad hunc diem notatos, partim perperam expositos notauit, emendauit, atq; illustrauit; permulta varia, noua, eademq; vtilissima in hunc librum congessit non secus, ac gnaui, diligentesq; agricolae soleant ad diuitum praepotentumq; virorum hortulos conserendos quicquid suauissimorum pulcherrimorumq. fructuum quoquo modo inueniri possint vel ex remotissimis regionibus comportare, quò nihil ad suauitatem, nihil ad amœnitatem possit desiderari. Sed, ut quam primum suauissimos hosce fructus degustes, degustatisq; te expleas, haud te pluribus moror. Vale.

OPINIONVM IOANNIS MARII MATTII LIBRI PRIMI.

ARCHIATRVS, EXARCHIATRVS, Exiatrus. Locus Hesychij emendatus & expositus.

Cap. I

IBRO X. Cod. de Excusationibus munerum: Titulo XLVII lege VI. exstat epistula Imperaris Constantini Aug. ad Volusianum. cuius initij haec sunt verba.
" *Medicos, & maxime Archiatros,*
" *vel Exarchiatris, Grammaticos pro-*
" *fessores, & alios liberalium litera-*
" *rum Doctores, vna cum vxoribus &*
" *filijs, necnon & rebus, quas in ciuitatibus suis possident,*
" *ab omni functione, & ab omnibus muneribus ciuilibus,*
" *vel publicis immunes esse praecipimus.*

Iacobus Cuiacius maximus aetate noſtra iuriſperitus Archiatros exponit, qui in aula Principis curant. Exarchiatros autem, qui dimiſsi ſunt ex Palatio, ſiue Comitatu. In comment. vero ad Pandectarum Titulum de Excuſationibus, Archiatros adpellari ſcribit, Romae tantum, & Conſtantinopolis Medicos: quaſi Principales Medicos.

Quod ad Archiatros pertinet, vtraq. Cuiacij interpretatio eadem eſt & recta. Principales enim Medicos intelligit (vt etiam nonnulli alij faciunt) Medicos Principis: non autem principes, excellentes, coryphaeos, ceteris ue praefectos: quales ſunt, quos vulgo nunc Protophyſicos, aut Protomedicos voce, ex graeco latinoq. vocabulo conflata vocant. Αρχιατρος (inquam) eſt τοῦ ἀρχοῦ ἰατρος: non vt in Αρχιερευς, Αρχέτυπος, & in reliquis eiuſmodi vocibus: quae primum ſeu principem ſacerdotem: & primum exemplar, primamq. formam ſignificant. Quod quidem vidit etiam vir doctus Ioannes Brodaeus extremo ſuarum Adnotationum libro. Haud ita pridem legi apud nouum ſcriptorem, cuius nomen memoria excidit, tradentem, in Epiſtula medica a quodam Vindiciano, quem auctorem non mihi contigit legere, Aeſculapium Archiatrum ob excellentiam fuiſſe adpellatum. Apuleius quoq. eumdem Aeſculapium medicorum principem praedicat excepto tamen Hippocrate. Quod ad vocem Exarchiatris pertinet, nequaquam Cuiacij interpretationi adquieſco exponentis, qui dimiſsi ſunt ex Palatio ſiue comitatu. Ego cum ſcriptum videam apud Heſychium Εξιατρὸς, quod verbū de ſuo more verbo altero hoc Εκθυτικὸς exponit, valde impellor ad ſuſpicandum: quemadmodum fuerunt ἰατροὶ & ἐξιατροὶ, ſic Αρχιατρους & Εξαρχιατρους potuiſſe eſſe, & debuiſſe. Dicet aliquis: quod nam fuit munus, quae functio, quae ue dignitas Exarchiatrorum iſtorum? Amplius quidem hic pronuncio. Neq. enim eſt conſiderati hominis in re vetuſtate, & ſilentio hiſtoriae obliterata confidentius quidquam ſtatuere. Attamen munus

Archia-

Archiatrorum non potuit esse admodom dissimile muneris Exiatrorum: quorum, ex his, quae adferam, argumentis conicio has fuisse partes: vt essent tamquam praefecti alijs medicis. a quibus ipsi reposcerent quasi ἐξετασαὶ aut censores medendi rationem. Namq. Aristoteles lib. iij. Politicorum scribit.

» ὥσπερ οὖν ἰατρὸν δεῖ διδόναι τὰς εὐθύνας ἐν ἰατροῖς, οὕτω
» καὶ τοὺς ἄλλους ἐν τοῖς ὁμοίοις.

Huiusmodi exigendae rationi praefuisse puto hos, quos Hesychius Ἐξιάτρους vocat. Itaq. apud eumdem esse conruptā vocē illam puto: quam expositionis loco subiungit Ἐκθυτικὸς: quando nihil aliud addens scribit. Ἐξιατρὸς, Ἐκθυτικὸς. quod vocabulum cum hic & alibi sit nulli rei, ego pro illo (si doctorum suffragium adcedat) ego (inquam) ab Aristotele admonitus, & quasi manu ductus libenter reponerem, Εὐθυντικὸς: parua admodum, & eadem verecunda, & fortasse etiam legitima mutatione.

Εὐθυντικοὶ autem fuere, qui εὐθύνας, idest rationem administrati officij reposcerent. Quod si Ἐξιατροὶ fuerunt ἰατρῶν censores, sic, si Exarchiatros, siue Exarchiatris (vt est in verbis Imperatoris) censeamus, habuisse in Archiatros eamdem auctoritatē, etiamsi fallamur, excusationē tamen potius quā reprehensionem ab omnium aequitate debeat haec nostra iuuandi voluntas exspectare. Si Cuiacius probasset Exarchiatros, siue Exarchiatris fuisse, qui ex Palatio, vt scribit, siue Comitatu dimissi essent, vel honoris ergo, tamquam veterani & emeriti, vel quauis alia honesta caussa dimissi, facile concederem, dictos esse Exarchiatros ab Imperatore eo modo, quo Valerius Max. lib. iij. cap. viij de L. Crasso loquens dicit Ex consule his verbis.

» *Nam, cum Ex consule prouinciam Galliam obtineret.*

aut quomodo saepe est in libris legum, Ex consules, Ex praetores, pro ijs, quos antiqui dicebāt cōsulares, Praetoriosq.: qui aliquādo cōsules Praetoresq. fuissent. Sed cū ille id nō probet, nec, vt credo, probare possit, aequi iudices aequi boni faciant hanc opinionem nostram.

VIR, PINVS, PALAEMON, apud Virgilium: Gutta, Stilla.

Cap. II

Vnge argutior & mordacior erit sententia Virgiliani illius versus ecloga VIII

" *Parcius. ista viris tamen obicienda memento.*
" *Nouimus & qui te.*

Si sic exponamus. Vt haec obicienda sint, tamen auctoritatem istam non sibi quiuis sumat: sed qui purus ipse sit: moribusq. & existimatione integer: quasi dicamus. Obicienda sunt a viris, non a te polluto, contaminatoq., & turpi libidine infami. quem nouimus inter viros mulierem fuisse.

Eadem ecloga.

" *Tantum vicine Palaemon*
" *Sensibus haec imis (res est non parua) reponas.*

Suetonius in libro de claris grammaticis de hoc Palaemone sic scribit.

" *Adrogantia fuit tanta, vt M. Varronem porcum adpellaret. Secum natas & moriturum literas iactaret. Nomen suum in Bucolicis non temere positum: sed praesagiente Virgilio, fore quandoq. omnium poetarum Palaemonem.*

In Eclogam VII

Montanam siluestremq. arborem esse Pinum norunt omnes. miranturq. nonnulli, habitam esse a Virgilio domesticam & hortensem hoc versu.

" *Fraxinus in siluis pulcherrima, Pinus in hortis.*

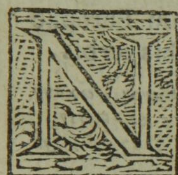
Sed praeter Virgilium etiam Vegetius lib. iv. cap. xxxiv admirationem temere susceptam docet, cũ sic loquitur.

" *Ex cupresso ergo & Pinu domestica, siue Siluestri Larice, & Abiete praecipue Liburna contexitur.*

ALIQVOT

ALIQVOT VIRGILII LOCA EX Georgicis adnotata. Moesia, Mysia. Viscum. Abolere vndis. Quem, Qua abundare. Tonsus. Decotes. Exsuperabilis.

Cap. III

» *NVLLO tantum se Moesia cultu*
» *Iactat : & ipsa suas mirantur Gargara*
» *messes.*

Cum duplex sit Mysia, vna Asiae, altera Europae: iampridem admonuit doctus Hermolaus Barbarus, vtramq. a Græcis Μυσίαν scribi cum y in prima syllaba: Latinis aliter seruantibus. quorum mos est Asianam Mysiam: Europeam vero Moesiam adpellare. Ergo ego crediderim Virgilium secutum morem ceterorum Latinorum in versu supra citato Moesiam scripsisse: & de Moesia Europea, non de Asiana intellexisse, quidquid aliter tradant Virgilij eo loco interpretes. Est namq. vero propius, poetam voluisse rem augere exemplo feracitatis duarum prouinciarum potius, quam vnius. praesertim, cum prope τὸ ἀυτὸ sit Mysiæ & Gargara. Etenim Gargara Troadis sunt: cui Mysia adeo coninncta est, vt termini antiquis fuerint ambigui. Vnde prouerbium a Strabone libro xij. relatum, locum atq. originem habuit.

» χωρὶς τὰ μυσῶν, καὶ τὰ φρυγῶν ὁρίσματα διορίσαι χαλεπὸν.
» *Mysorum, & Phrygum terminos certos constituere dif-*
» *cile.*

Sic enim malim vertere, quam quomodo Erasmus fecit. qui existimans Trimetron Iambicum esse cũ hemistichio, ipse addens ex ingenio uerba aliquot, sic interpretatur.

» *Sunt separati Mysiorum termini.*

Phry-

» *Phrygumq. : sed finire perquam est arduum.*

Certe locus apud Straboñe sic, vt a me est relatus, diserte ſcribitur ſine vlla menſura Trimetri. Felix porro prædicatur a feracitate vtraq. Europea atq. Aſiana prouincia. Itaq. Philoſtratus in Heroicis Myſos Aſiae praedicat

» ἀρισα ἠπειρωτῶν πράπ̓ῖοντας.

Solinus de Moeſijs Europeis (duplex enim eſt Moeſia Europae, vt etiam Myſia Aſiae) ſic ſcribit.

» *Mox Moeſiae: quas maiores nostri iure Cereris horreum no-*
» *minabant.*

Myſi praeterea Aſiae fuere coloni Moeſiorum Europae auctore Straboue, cum alibi, tum lib. vij. his verbis.

» οἱ τοίνυν ἕλληνες τοὺς Γετας θράκας ὑπεξλάμβανον. ὤκουν
» δ' ἐκάτερα τοῦ ἴςρου καὶ αὐτοὶ καὶ οὓς νῦν μύσους κάλουσιν.
» ἀφ' ὧν ὡρμήθησαν, καὶ οἱ νυῦ μεταξὺ λιδῶν καὶ φρυγῶν, καὶ
» τρώων οἰκουντες μύσοι.

Sed haec hactenus.

In eo verſu

» *Tum laqueis captare feras, & fallere viſco.*

ibi viſcum pro rete ponitur. Ad id probandum nihil de meo addam. Tantum adponam Nonij verba: ne decipi nos ſinamus a Seruio, atq. ab alijs interpretibus de aucupio hic, non de venatione male accipientibus.

» *Viſcum poſitum pro rete a tenacitate.* Var. Parm.
» *Lepuſculi timentes hoc quadrangulum*
» *Dedit Diana rete nexile,* ἄρκυας
» *Viſcum, ſagenam lineamq. compedem.*

Libro eiuſdem Virgilij operis iij

» *Nam neq. erat corijs vſus. nec viſcera quiſquam*
» *Aut vndis abolere poteſt, aut vincere flamma.*

Interpretes exponunt ſecundum verſum,

» *Nec lauari, nec coqui poterant.*

Quid? ſi nos intelligamus & explanemus viſcera exſtinctarum ea lue pecudum neq. coqui feruentibus in aheno aquis (elixa vooant,) neq. flammis aſſari, & in veribus torreri poterant. Inde carnes aſſae. Quorſum enim laues viſcera, ſi non eſui pares? Certe etiam legumina madeſcere dicuntur, quae facile coquuntur.

Libro

Libro IV

» *In tenui labor: at tenuis non gloria: si quem*
» *Numina laeua sinunt.*

Quem, ibi parelcon est: vt non semel apud eumdem poetam legere est, qua.

Eodem libro.

» *Tonsis in vallibus illum*
» *Pastores, & curua legunt prope flumina Mellae.*

Exponunt interpretes alij

» *Tonsis, apricis.*

alij

» *Non siluosis. vnde econtra est, Intonsi montes.*

Ego vero interpretor densis, herbosis, vestitis, virentibus. ipseq. sibi est interpres Virgilius eo versus libri I Aeneidis

» *Tonsisq. ferunt mantelia villis.*

Vbi sine dubitatione uox haec Tonsis accipienda est pro nouis & pexis, idest quibus villi vsu non sunt detriti. Contra, togat, quibus vetustate, vsu, atq. habendo pili sunt detriti, Decotes adpellantur auctore Festo.

Hoc, quod additurus sum, parergon quidem est: praeterire tamen non debeo. Florem, de quo loquitur Virgilius, & cui a Mella flumine agri nostri Brixiani agricolae nomen fecere Amellum vocantes, existimari ab auctore Glossarij veteris esse, quem graeco vocabulo Melissophyllon dicimus. Sic enim scribit.

» *Amellum*, Μελίσυλλον.

Ego, cum intelligam, Melisphyllon, siue Melissophyllon siue Melittenam esse Latinis Apiastrum. quod apibus sit gratum, videamq. hoc nostrum Melissophyllum nihil habere adfine descriptioni Virgilianae (est autem hortense olus, quam Melissam pharmacopolae vulgo vocant) statuo hic nihil. neq. litem meam faciam. Ceterum de bono malo ue auctore ego emerim, cum Glossarium citaui, iudicent alij.

Lib. iij. ad illum versum.

» *Immanemq. rotam, & non exsuperabile saxum.*

Seruius

Seruius sentit recte, qui actiue positam vocem hanc exsuperabilem scribit. Q. quoq. Claudius apud Agellium lib. xvij. cap. ij. in eodem sensu vtitur.

" *Virum fortem & exsuperabilem Respublica sensit.*

Sic Terentius Phormione. Iustam & vincibilem caussam actiue dixit.

AENEIDIS VIRGILII ACTIO VNA.
De Poesi & Epopoeia. Virgilij grauis error. Horatium falli. Historiam esse fundamentum Epopoeiae & Tragoediae. Horatij versum male a Seruio explicatum.

At, & Ast.

QVAE CAVSSAE MOVERINT VARIVM & Tuccam ad tollendum primos quattuor versus principij Aeneidis. & recte ne id fecerint.

Cap. IV

INchoauerat Virgilius Aeneidem suam his verbis.

" *Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena*
" *Carmen, & egressus siluis vicina coegi*
" *Vt quamuis auido parerent arua colono,*
" *Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis*
" *Arma, Virumq; cano: Troiae qui primus ab oris*
" *Italiam fato profugus, Lauinaq; venit*
" *Litora: multum ille & terris iactatus & alto*
" *Vi superum, & saeuae memorem Iunonis ob iram.*
" *Multa quoq; & bello passus, dum conderet vrbem,*
" *Inferretq; Deos Latio: genus vnde Latinum,*
" *Albaniq; patres, atq; altae moenia Romae.*

Due

Duo hic mihi quaerenda proposui; Quae sit Actio Aeneidis; & vna ne sit, an duae. Deinde recte ne Varius & Tucca primos quattuor principij versus de Virgilij principio amouerint. Obiterq; inferemus quaedam a re non aliena. Temperare tamen mihi non possum, quin prius vehementer admirer: neminem hactenus animaduertisse insignem errorem Virgilij. Cui habenda erat in propositione ratio non Armorum & belli, sed viri tantum. praesertim cum admonitorem haberet Homerum initium Odysseae, quod hic exprimit, sic ordientem Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον. Totum enim argumentum operis incumbit in „ Virum, Nam ridiculi sunt, qui hoc vocabulo, Virum, Errores exponunt. Quod enim ius adfinitatis, aut vicinitatis est verbo „ Virum cum Erroribus? Deinde Actiones duas Aeneidi tribuerent Bella & Errores quae duo incommoda Aeneae quaerenti & adepto Italiam sunt exantlata: cum Poesis & Epopoeia vnius tantum Actionis sit Narratio. Actionis quidem verbum nusquam isti nominant: quod faciendum fuit.

Nec obliteratione primorum IV. versuum remedium vllum est adlatum peccato huic. remanet enim τὸ Arma: quae vox omnino superat, hic, vt dicetur. altiusq. quiddam spectauerunt Varius & Tucca, animum ad Actionem intendentes. Cuius virtus nisi sit cognita, totus hic impensus labor est inanis. Est autem Actio quasi anima poematis. eaq. vnicuiq. poemati vna. vt ridiculi sint, qui, cum Aeneis sit Narratio aduentus Aeneae a Troia in Italiam per imitationem, duas Actiones Aeneidi adplicent, quando Arma Bella, & Virum Errores interpretantur. cum Epopoeia sit vnius (vt dictum est) tantum Actionis Narratio per Imitationem. Nec intelligunt isti, hoc facto se duplici crimine Virgilium poetam eminentissimum onerare Desertoris scilicet, & Contemptoris. Desertoris, quod ab exemplo Homeri discederet, qui est

» *Helice, & clari Septemtriones.*
» *Quo fidunt duce*

omnes prudentes poetae:& a cuius poematis Plato & Aristoteles conscribendae, atq; adeo constituendae artis poeticae praecepta hauserunt. cuiusq; ipse Virgilius toto suo poemate est sedulus imitator & aemulus. Contemptoris vero doctrinae vtriusq; Platonis & Aristotelis: qui vnius tantum Actionis cantorem esse volunt Epicum poetam. A quo vtroq; crimine Virgilium pro uiribus uindicare in animo est. Sed operae pretium est prius praefari paucula de Poesi & Epopoeia: in qua principem inter Latinos poetas locum Virgilio omnes tribuimus meritissimo. Ita hoc iacto tamquam fundamento, fidentius & certius inaedificari poterunt, quae intendimus reliqua.

Definimus autem primum Poesim esse Narrationem vnius Actionis per Imitationem cum suaui oratione.

Poterat omitti, cũ delectatione.

Epopoeiam vero, heroico carmine Actionis vnius Narrationem per imitationem cum delectatione.

Quae definitiones si verae sunt, vt certe sunt, quemadmodum demonstrabimus, sequitur, bono Epico poetae (quamquam tamen Tragicus & Comicus idem sequuntur) vnam tantum, & quidem vnius Actionem in vno Poemate esse tractandam. Praeter exemplum Homeri in vtroq; opere, vt ostendemus paullo post, praecipit etiam Aristoteles id esse faciendum in his, quae sola ex multis, quae edidit de Poetis, & de Poetica, nunc supersunt siue seorsum scripta interrupte praecepta: siue fragmenta libri amplioris: qui perierit, siue commentarij prouisi ad confectionem plenioris & consideratioris operis: siue ex pluribus scriptoribus adnotati loci: siue liber est dicendus: qui nunc studiosorum manibus teritur, doctissimorum aetatis nostrae virorum acutissimis expositionibus inlustratus. Ibi ille philosophus (ut ex pluribus libri illius conlatis locis conligitur)

sensit,

ſentit, Poeſim eſſe vnius Actionis imitationem. Quam doctrinam ſecuti ſunt ex antiquis Strabo lib. 1. & Plutarchus de Audienda Poetica: ex nouis vniuerſi (quos quidem meminerim legere) qui materiam hanc tractauerunt. Plato lib. iij. de Repub. id ante illos ſenſerat, praedicans, fieri non poſſe, vt quiſquam multa, ſicut vnum recte imitetur. excidereq; vniuerſis, qui multa ſit conatus. ſcripſerat, inquam, Plato idem, ſed cum additamento vocabuli Narrationis prorſus neceſſario, tradens: Epicos poetas Narrationem per imitationem facere. Quam ſententiam cur Ariſtoteles & reliqui non ſint ſecuti, iuſtae cauſſae ſunt, cur mirentur docti, Primum Homerus, quem cum vniuerſi, tum vterq; Plato & Ariſtoteles meritis laudibus ſaepe extollunt, exemplo ſuo docet, Narrationis verbum in definitione Poeſis eſſe neceſſarium: Et ſane quid aliud eſt in Odyſſea ἔννεπε, & εἰπέ, niſi Narra? Quid in Iliade ἄειδε, niſi cane & narra? Quid aliud idem in Odyſſea, niſi hiſtoriam reditus Vlyſsis a Troia in Ithacam? In Iliade hiſtoriam irae Achillis ad Troiam per Imitationem narrat?

Omnino Epopoeius (quod & Tragico propoſitum eſt) argumentum ſumit ex veritate, ipſo Ariſtotele idem docente. Strabo quoq; lib. 1. cum pluribus verbis in hanc ſententiam diſputauit, tandem ſic concludit.

» ἐκ μηδενὸς δὲ ἀληθοῦς ἀνάπτειν καινὴν τερατολογίαν οὐχ Ὁμηρικόν.

Tum ſi Epopoeius habet hiſtoriam ſui poematis fundamentum, vt diximus, & alibi etiam dicetur cum aliquo vtili corollario, illi etiam propoſitum eſſe debet ſequi (quantum artis & fabulae ratio patitur) naturam hiſtoriae. Hiſtoria autem, vt verbum ipſum ἱστορέω, vnde nomen habet, declarat, Narratio eſt rerum geſtarum. Itaq. egregie Suidas Epopoeiam exponit eſſe metro heroico ſcriptam hiſtoriam. Quid? Epopoeius eſt ne totus ſemper in

imitando occupatus, vt Tragicus & Comicus? Minime uero. immo frequenter ille ipſe ex ſe ipſo loquitur, ſicut eſt omnibus manifeſtum. Vt non fuerit ſtatuendum, in Imitatione tantum verſari debere Epicum poetam. Tanta autem eſt uis ueritatis, ut ea Ariſtotelem ipſum adigat non ſemel Poeſim διήγησιν & ἐπαγγελίαν adpellare. Vbi etiam agit de differentia Epopoeiae atq; Tragediae ſic ſcribit. Ἐν δὲ τῇ ἐποποιίᾳ, διὰ τὸ διήγησιν εἶναι.

Ex his igitur vniuerſis, quae diximus, ſatis adparet, Narrationis verbum in definienda Poeſi eſſe neceſſarium.

Sed ad ea, quae de Actione Aeneidis inchoaueramus, aliquid amplius addamus omnino non omittendum. Vnde ſcilicet hiſtoriae narrationem ordiatur Virgilius, cum aliquot alijs ſcitu dignis rebus.

Si igitur Poeſis & Epopoeia eſt vnius Actionis Narratio, vt dicebamus, ergo pariter vnum tantum argumentum in Aeneide, & vnam hiſtoriam agnoſcere debemus. quae eſt Narratio, ut diximus, aduentus Aeneae a Troia in Italiam per Imitationem. Cuius tamen propoſitio non pauculis illis verbis,, Arma, Virumq; cano, ſed vniuerſis XI. prooemij verſibus primis continetur, & ſignificatur. Quod ab Homero in Odyſſea factum viam Virgilio ſedulo imitatori ad ſequendum monſtrauit.

Quamquam autem vterq; Homerus, & Virgilius in exordio promittit initium Actionis, ille Odyſſeae, hic Aeneidis ſtatim ab exſcidio Troiae (hoc enim interpoſuiſſe confert non parum) tamen neuter Narrationem incipit ilico ab abitu a Troia: ſed ille a diſceſſu ab Ogygia Calypſonis inſula Vlyſsis: hic exemplo Homeri, & arte Epopoeiae magiſtra, quae non ab vltimis initijs, verum prope ab extrema hiſtoria docet Actionis principium poemati dare, a Sicilia Aeneae, vltimo ſcilicet vtriuſq; errorum anno fabulam inchoat.

Vt uero nota eſſet reliquarum ingentium aerumnarum hiſto-

hiſtoria, quas aerumnas per tam longum tot annorum ſpatium poſt diſceſſum a Troia vterq; heros hactenus pertuliſſet, commodam, amplamq; narrandi occaſionem dederunt adcenſi deſiderio noſcendi reliqua vniuerſa Alcinous Corcyrae Vlyſsi : Dido Aeneae Carthagine. Ita tum demum ad initium rediens ſic orditur Vlyſſes. lib. ix.

„ Ει δ᾽ ἄγε τοι καὶ νοςὸν ἐμὸν πολυκηδέ᾽ ἐνίσπω.
„ Ὅν μοι Ζεὺς ἐφέηκεν ἀπὸ τροίηθ᾽ ἰόντι.

Aeneas quoq; lib. iij

„ *Et pater Anchiſes dare fatis vela iubebat.*
„ *Litora tum patriae lacrimans, portuſq, relinquo,*
„ *Et campos, vbi Troia fuit: feror exſul in altum*
„ *Cum ſocijs, natoq;, Penatibus, & Magnis Dis.*

Haec pluſcula interpoſui: quia non ſatis mihi probat ſententiam ſuam Caſteluetrus acutiſsimus Ariſtotelis Poeticae interpres. qui conatur demonſtrare, Actionem Odyſſeae non a Troia, ſed ab Ogygia: & Aeneidis non a Troia, ſed a Sicilia inchoare. Quod cum facit, ut alia incommoda ſileantur, contraria prorſus propoſitioni utriuſq; poetae tradit: qui diſerte a Troia inchoare ſe teſtantur. Nos, ne cum Caſteluetro dicamur inanes acuminis & doctrinae rumuſculos aucupari: & velle videri vidiſſe plus in negotio alieno, quam principes poetae viderint in ſuo, conſeruemus Homero reditum Vlyſsis a Troia in Ithacam, Virgilio diſceſſum Aeneae a Troia in Italiam: hiſtoriam apertiſsime ab utroq; poeta in ſuis prooemijs promiſſam, & in narrando, per totum opus egregia cum fide perſolutam.

De Actione diximus. Nunc cauſſas perquiramus & expendamus: quae Varium & Tuccam mouerunt ad tollendum de principio prima quattuor prooemij carmina

Magnas graueſq; fuiſſe cauſſas eas neceſſe eſt, quae tantos viros ad id audendum compulerunt; quaſq; hactenus vidit nullus: certe protulit & explicauit nemo. Arduum etiam eſt, & fortaſſe temerarium, de

ſenſu

ſenſu & iudicio cuiuſquam, ex tanto interuallo, nullis praeſertim exſtantibus facti iudicijs iudicare. Magnas, inquam, & graues oportet fuiſſe cauſſas, quae viros illos mouerint ad ſuſcipiendam illam mentem & uoluntatem: cuius impulſu uterentur adeo ſeuera ratione curandi, ut ſtatim in ipſo limine Virgiliani libri, & in ipſo initio operae atq; animaduerſionis ſuae expedienda ſibi iudicauerint horrenda & dira ferramentorum miniſteria: & (quemadmodum οἱ τῶν ἰάτρων παῖδες in deſperatis membrorum morbis conſueuerunt) ſibi ad ſacram chirurgiae anchoram adcurrendum ſtatuerint: hoc facto iudicantes, nulla alia ope, niſi reſecto capite laboranti principio ſuccurri poſſe. Haec quidem ita ſe habent, tamen mihi videor excogitaſſe pulchram, grauem, & fortaſſe germanã & certam facti cauſſam: quam ego diu tectam & tacitam occultare amplius & ſilere non debeo. eſtq. haec.

Non probauerunt in principio operis, periti artis poeticae, excellentes ipſi poetae L. Varius, & Plotius Tucca profeſsionem praedicationemq; perſonae auctoris Aeneidis. Norant Epopoeiam δραματικὴν potiſsimum eſſe: & in imitatione maxima ex parte verſari, & conſiſtere: & per inductas perſonas narrando fabulam peragere. Itaq; Demetrius de Homeri Iliade loquens δρᾶμα illam nominabat. Norant, inquam, Poetam raro immiſcere ſe: nec fere niſi prooemij, & implorandi numinis, & coniungendi cauſſa inductarum perſonarum conloquia ipſum loqui. Hinc frequentiſsimum, & ignaris poeticae artis immerito odioſum illud apud Homerum, τὸν δ' ἀπαμοιβόμενος, Laudaturq; idem Homerus hoc nomine etiam plus ceteris: & magis poetam, quam reliquos in hac quoq; parte eſſe Ariſtoteles praedicat. vt inepte cum Seruio apud Virgilium illi faciant: qui verſum illum Horatij in epiſtula ad Piſones

» *Hoc amet, hoc ſpernat promiſſi carminis auctor*

expo-

exponunt: poetam debere iudicium ſenſumq; ſuum re uel probanda, uel damnanda oſtendere. quorum opinio prorſus eſt reicienda: quippe quae imitationem maxime imminuat.

Si ergo (vt ad propoſitum reuertar) offendit, & ab arte diſcedere iudicatur poeta, cuius perſona frequenter & ultra illas occaſiones, quas narrauimus, loquitur, quanto euidentius grauiuſq; peccat in Epopoeia ille, qui ſe profitetur, & indicat? & poematis auctorem praedicat? quam rem facit hic Virgilius his primis uerſibus.

„ *Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena*
„ *Carmen, & egreſſus ſiluis vicina coegi*
„ *Vt quamuis auido parerent arua colono*
„ *Gratum opus agricolis, at nunc horrentia Martis*
„ *Arma, virumq; cano.*

quo genere gloriandi etiam vtitur in fine Georgicorum, ſic canens.

„ *Illo Virgilium me tempore dulcis alebat*
„ *Pathenope ſtudijs florentem ignobilis* ocI.

Certe Homerus in tam longo vtriuſq; fabulae carmine, aut alio, quod meminerim, poemate numquam, ne nutu quidem ſe indicat: ne dum auctorem poematum prodat: niſi forte in ſe iocatum eſſe velimus credere eo verſu.

„ Τυφλὸς ἀνὴρ οἰκάδε χίῳ ἐνὶ πεπαλοέσσῃ.

Hinc illa Varij & Plotij ad noſtrum poetam chirurgica ἐπικουρία.

hinc illa capitis amputatio.

At, obiciat aliquis: non ſolus, neq; primus Virgilius hoc fecit. Orpheus apud Graecos in ſuis Argonauticis quoties ſe oſtendit & canit? Ouidius apud noſtros, & certatim poſtea alij multi teſtimonio ſe ſuo legentibus produnt.

„ *Nil agit exemplum, litem quod lite diremit.*

reſpondeo ego. Deinde rationibus, non auctoritatibus in huiuſmodi diſceptationibus eſt pugnandum. ne ſileam, eſſe quidem Orphei nomen apud

Graecos maxime celebre, & cum ueneratione cantatum. qui tamen testimonio Dionysij atq; Aristotelis nusquam umquam fuit. Et quae Orphei nomine circumferuntur scripta carmina, ea ad alios certos referuntur auctores. quorum, aut cuiusuis alterius praesertim deterioris κόμματος adlatum testimonium non potest Epopoeiae uerecundiae necessariam imitationem uel tantillum labefactare. Ex his adlatis rationibus constant caussae sublati a Vario & Tucca principij Aeneidis.

Statuamus igitur, quoniam Homerus, qui est exemplar Epopoeiae, fabulas perpetua (quantum quidem natura ipsius Epopoeiae patitur) imitatione peragit: neq; umquam se nomine aut indicio alio ullo ostendit: quoniamq; illi poetae maxime commendantur, & boni poetae praedicantur, qui ad rationem poematum Homeri sua poemata maxime conformant: quoniamq; hac in parte Virgilium uel neglectione, uel imprudentia, uel iudicio recessisse praedicatione sui nominis ab Homeri exemplo & a doctrina Platonis atq; Aristotelis, & ab artis Epopoeiae ratione Varius & Tucca animaduerterunt, idcirco quattuor illos uersus iure sustulerũt primos: Illud sane miror, non eadem esse usos animaduersione in pari Virgilij licẽtia cum alibi fortasse, tum in illis versibus, qui nunc occurrunt: quos ex persona poetae ipsius, nõ ex persona ficta dictos ut adponam argumentum huius disputationis omnino postulat.

Libro igitur IV. Aeneidis sic est.

„ *Heu uatum ignarae mentes: quid uota furentem,*
„ *Quid delubra iuuant?*

Eodem lib.

„ *Quis tibi tum Dido cernenti talia sensus?*
„ *Quos ue dabas gemitus? cum litora feruere late*
„ *Conspiceres arce ex summa? totumq; videres*
„ *Misceri ante oculos tantis clamoribus aequor?*

Lib. vij

„ *Nec tu carminibus nostris indictus abibis*

" *Oebale.*

Libro IX

" *Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,*
" *Nulla dies vmquam memori vos eximet aeuo.*
" *Dum domus Aeneae Capitoli immobile saxum*
" *Adcolet: imperiumq; pater Romanus habebit.*

Lib. X

" *Non ego te Ligurum ductor fortissime bello*
" *Transierim Cygne: & paucis comitate Cupauo.*

Eodem lib.

" *Hic mortis durae casum, tuaq; optima facta,*
" *Si qua fidem tanto est operi adlatura uetustas,*
" *Non equidem nec te iuuenis memorande silebo.*

Eodem lib.

" *Nescia mens hominum fati, sortisq; futurae,*
" *Et seruare modum rebus sublata secundis.*
" *Turno tempus erit, magno cum optauerit emptum*
" *Intactum Pallanta: & cum spolia ista, diemq;*
" *Oderit.*

Omnibus, inquam, in his locis hi uersus censuram eamdem meruerunt: quoniam nullam imitationis ne umbram quidem, sicut nec illi primi, habent. Sed fortasse emicans splendor orationis opportune ac decenter a longa imitatione alio conuersae uisa est L. Vario, & Plotio Tuccae digna dissimulatione, & uenia. Certe, ut Smaragdus in pala aurei anuli pulchritudinem reddit pleniorem & blandiorem, ita ibi eae conuersiones quantum studia legentium aut audientium expergefaciunt, excitant, & tollunt? & mistura priuati poetae sensus quantum adficit animos iam per se ipsos dolore aut laetitia commotos? ut quantum a praescripto artis hac libertate atq; audacia sit recessum, tantum ornamenti, adcessione huius Veneris & Gratiae sit ad orationem additum. optima igitur ratione (quamquam quo modo optima, ubi uritur aliquid aut secatur? &, si mala est medicinae curatio, ubi aliquid naturae perit, certe illa pessima,

ubi capiti) ſed tamen optima ratione Varius & Tucca amouerunt primos quattuor uerſus alienam ab imitatione Epici poetae profeſsionem & oſtentationem ſui indicati nominis continentes . optima (inquam tertio) ratione : ſi ubiq; uoluiſſent, aut potuiſſent, aut admoniti eſſent idem praeſtare. eo aut conſilio, aut facultate deſtituti debuerunt, ibi nihil audendo, ſuum poetae iudicium relinquere. Haec eſt mea de facto Varij & Plotij in hac parte opinio. Quod ad duas illas uoces adtinet „ *Arma Virumq;* , perſeuero in ſententia. Vocabulumque Arma ſuperuacuum omnino : & in duplici actione promittendo peccaſſe poetam iudico.

Amplius ſuperpondij loco addamus. Ab eadem, qua Virgilius, forma dicendi orſus eſt incertus ille poeta : quem Horatius a connexa continuataque inter ſe plurimorum librorum, & idem fortaſſe argumentum habentium congerie Cyclicum adpellat.

„ *Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.*

Etiam paruae Iliadis auctor, qui Staſimus putatur, ſimili exordio eſt uſus.

„ Ἴλιον ἀείδω, καὶ Δαρδανίην ἐρατεινήν.

ut non adimendum ſit idem ius Virgilio, quod Cyclicus ille & Staſimus multo ante ſibi ſumpſerunt. praeſertim cum in Virgilij uerſu uerecundia ſit inluſtrior : qui duobus tantum uerbis his „ *Arma, Virumq;* , rem vnam demonſtrat : illi inciſis binis.

Quod adtinet ad confirmandum, unam tantum eſſe actionem Aeneidis, ad hoc teſtimonium etiam dicunt ueteres graues poetae.

(Propertium excipio : qui perſonam & rem coniungens, tradensq. non quid facere debuerit, ſed quid fecerit Virgilius, ſic ſcribit.

„ *Qui nunc Aeneae Troiani ſuſcitat arma.*

Sulpicius Apollinaris.

„ Iuſſerat

" *Iusserat haec rapidis aboleri carmina flammis*
" *Virgilius, Phrygium quae cecinere Ducem,*
Cornelius Gallus Virgilij iucundus sodalis.
" *Sed uetuit relegi, si tu patiere, libellum:*
" ☞ *In quibus Aenean condidit ore Sacro.*
ecce hic utrobiq. de Armis nihil: de Viro omnia.
Ne illa quidem opis Musae imploratio lib. vij. facta est a Virgilio ad noui uel diuersi operis exordium significandum. Sed quia maiora superioribus opera tractanda sequebãtur, quorum expositio etiam propter uetustatis longinquitatem, & propter uarios, obscurosq; casus & euentus ad explicandum, atq; ad fidem auctoritatemq. comparandum humani ingenij atq; industriae ui, & acumine uisa est altior atq; inpeditior, idcirco uersibus illis, qui supra positi sunt, subsidium poscit a Musa exemplo Homeri. cui ad recensendum nomina & numerum nauium, ducum, & copiarum, negocium multiplex, uarium, & uetustate prope obliteratum, ad opem numinis confugiendum fuit pluſculis uersibus. quorum initium est.

" Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι.

quem morem saepe toto opere usurpat uterq. poeta in narrationibus uisis opem humana ope instructiorem postulare.
Quod ad duas illas uoces adtinet, " *Arma, Virumq.* perseuero in sententia. Vocabulumq. " *Arma*, superuacuum omnino iudico.

Cum haec commentarer, forte adcidit, ut Antonius Trottus Bentiuolius patricius Alexandrinus domum ad me salutandi & uisendi gratia ueniret. Quod facit ille saepe grata recordatione memoriam conseruans meae in se erudiendo diligentiae: dum stipendia disciplinae nostrae cum laude & feliciter adolescens mereret. Serit ille uarios mecum sermones. & cum maxime se a me adtente audiri animaduertit, tunc a proposito data opera deflectens, laudare se ait, omnem uitae meae rationem una

re excepta . abuteris, inquit, Matti modeſtia : & in ea adhibenda extra modum nimium quantum exſilis & prodis: quaſi conſulto id facias : quo probes, non ſatis recte ſentire Romanae eloquentiae atq. ſapientiae principem : qui nullam in modeſtia, quae eſt reliquarum uirtutum omnium gratiſſimum temperamentum, exſuperationem agnoſcit: cum aliae omnes uirtutes medium ſint inter duo extrema uitia. Dicam ἀμαθέστερον, καὶ σαφέστερον. Tu in utenda amicorum liberalitate modum adhibes adſtrictum nimis & parcum . raroq; & quaſi refugiens, ad tui cupidiſsimos adcedis. Abige quaeſo ingratam mihi contationem iſtam . & inutilem uerecundiam hanc iube aliquando tandem longius ualere . & quae ſunt facultatis & uirium mearum , omnia tibi ex locupletiſsimo penu meae uoluntatis iuuandi tui ample & audacter prome. Laudis ego auidiuſculus ſum. fateor enim ingenue uerum. Eam, ſi fortunas meas putabis tuas, &, ſi illis libere frequenterq. uteris , hauriam ex ſinceriſsimo fonte largitatis mihi natura ingenitae, & uſu auctae. Nulla eſt magis certa nec magis compendiaria ad gloriam uia, quam benefaciendi. Haec , & huiuſmodi multa ſaepe mecum non glorioſe & iactans, ſed ſentiens, diſputat Trottus grauiter & docte: edens interdum ſigna dolentis animi, ſi quē ſibi in deſiderio gloriae certare animaduertat. ad quam ſemper ſpectans per parentis & patrui Excellentiſsimi & Sanctiſsimi uiri Guarnerij Trotti Bentiuolij huius ciuitatis Epiſcopi, & reliquorum maiorum ueſtigia pleno gradu alacriter incedit. quorum in ſanctiore Larario, & per ampla atria expoſitas habet imagines:in quas intuens ad eorum exemplum ſe fingit & format. Et fortaſſe paucae hic familiae ſunt (ut Bacienos, Capuanos , Ferrarienſes , Florentinos , Foſſanenſes , Mediolanienſes, Neapolitanos, Placentinos, Taurinenſes, uniuerſos a Caſtellatio Alexandriae oppido antiquo, & propter pomoerij amplitudinem

Cic. 1. Off.

& incolarum frequentiam urbis instar, oriundos praeteream) fortasse, inquam, hic in urbe plena nobilium exemplorum, tot probitatis, doctrinae, innocentiae, honorum, dignitatum, & imperiorum insignia ostentare possunt. quorum omnium uirtutes, & res magnifice gestas persequi scribendo operae maioris, & ocij, temporisq. diuturnioris impensam postularet. Attamen Guarnerium Trottum Bentiuolium Praesulem nostrum uniuersi uos nouistis, qua integritate, Deus bone? qua doctrina? qua sanctitate? qua innocentia hominem?

Nondum agitur octauus annus, peracto censu a Quaestoribus Regijs, relata sunt equitum grauis armaturae inuenta capita LX. ex gente Trotta. Vix singulae ciuitates, seuera exactione, turmam unam possunt conficere. una gens Trotta duas dedit.

Ominemur bene manibus Facini Canis: qui capta per proditionem Alexandria ingentem ubiq., sed insignem in familia Trotta stragem dedit, imitatus Ioannis Narbonensis Comitis Armeniaci facinus, qui paullo ante idem, sed re infecta, tentauerat. Quippe cuius uniuersus exercitus Iacobo Verminensi duce ab Alexandrinis, ante urbis moenia, aequo & aperto campo, ducentibus copias Trottis, quas multas & bellicosas coegerant ex clientelis, quae illis fuerunt in patria, & alibi, captis Ducibus occidione occisus est. Ex hac gente ab hinc CD. annis, & amplius exstiterunt tota Italia plurimis annalium atq. historiarum monimentis celebrati, Iuris periti ab omnibus Italiae gymnasijs certatim ad se magnis praemijs uocati, Oratores, Philosophi, Scriptores in omni idiomate & facultate docti & eloquentes, Magistratus, Centuriones, Tribuni militum, equitum grauis & leuis armaturae Praefecti, magnarum copiarum Duces, amplissimarum tota Italia ciuitatum Rectores, Supremi cum imperio & potestate exercituum imperatores, Episcopi, Archiepiscopi, Hierosoly-

rosolymitani atq. aliorum ordinum & religionum Equites, Comites, Proreges, Principum ac Regum Vicarij, Procuratores Regij a Gallis Marescalchi adpellati, a Secretis, & Consiliarij, Legati ad maximos Reges, Respublicas, Imperatores, & Pontifices Max. Rinaldi, Petri, Roberzoni, Francisci, Andreini, Cabrij, Cabrieles, Ioannes Galleacij, Boni Ioannes, Antonij, Andreae, Baptistae, Galleacij, Manfredi, Facini, Garganisij, Ioannes, Ioannes Aloysij, Marci, Aloysij, Matthaei, Balthessares, Bernardi, Luchini, Franceschini, Bernardini, Friderici, Ioannes Christophori, Ricardi, Nicolai, Alberti, Lanciloti, Ioannes Iacobi, Ioannes Augustini, Camilli, Sfortiae, Guarnerij, Ludouici, Ioannes Baptistae, Luciani, Horatij, Sertorij, Tullij Claudij, Aymoneti, Nicolai, Alexandri. Ad reliquorum ueterum Trottorum enumerationem, qui alicuius uirtutis laude nomen sunt consecuti, libenter adcederem. sed uideor uidere, sisti mihi ante oculos centum capitum beluam: ad quam domandam & conficiendam imploranda est opera atq. auxilium Iolai alicuius quem dum mihi prouideo. Interea hic aliquot uiuentes recensebo.

Floret nunc Antonius Trottus Bentiuolius Fresonariae Dominus. de quo supra diximus, & paullo post latius dicemus.

Est cum fratre Comes Ludouicus Trottus Bentiuolius uirtutibus morum atq. naturae ornatissimus, magnificentia & animi altitudine magnis regibus comparandus. qui tunc se diem perdidisse dolens praedicare solet, in quo non aliquem re aut opera subleuarit sua.

Clarus est in scientia & exercitatione armorum Galleacius pater, & Aloysius filius Trotti Bentiuolij, qui Philippo Regi inuicto firmissimis nunc Italorum, nunc Germanorum copijs, omnibus in bellis, ubicumq. illa gerantur, Tribuni militum strenuam, fidelemq. operam nauant.

Alber-

Albertum occupat res nõ tam familiaris, quam publica: quam non habet fortunis ſuis inferiorem.

Aymonetus Trottus ueteranus centurio, qui multis emeritis ſtipendijs, annis & auctoritate uirtute parta grauis incedit.

Alexander in ſubalpinis Liguribus contra Sabaudienſes, qui ſeditione facta ab Duce Carolo Emanuele, ſumptis armis rebellauerunt, ſecutus fidem Ioannis Thomae Valpergae Comitis Maſini mei ueteris patroni ſtipendia cum honeſtis titulis meret.

Lucianum Dux Sabaudiae intellecta eius in armis prudentia & robore ad ſe euocauit honore & ſtipendio centurionis decoratum.

Antonius, Ioannis Auguſtini filius, grauis armaturae Eques.

Franciſcus Bernardinus grauis armaturae Eques.

Alexander Iuris peritus in curia & foro operam praeſtat adſiduam & fidelem.

Ioannes Nicolaus Iuris peritus, latine graeceq. eruditus, qui Muſam Homeri docuit non minus latine, quam graece canere, fortunas ſuas ſaepe adcuſat: quarum procuratione interdum a ſtudio doctrinarum, quas a puero adamauit, inuitus & maerens abſtrahitur.

Multi quoq. alij ſe mihi offerunt. ſed fidei meminiſſe debeo, quam initio dedi, cum breuitatem promiſi. Attamen iniurius mihi ipſe ſim, niſi cum Ioanne Baptiſta filio Iureconſulto ſemper in honeſtiſsimis aduocationibus occupato, cui a puero ſenilem auctoritatem ſingularis prudentia comparauit, Camillo patri Mediolanij Regio Senatori, ornamento & columini ſanctiſsimi illius ordinis, ad quem per omnes gradus, duce uirtute, conſcendit, muſarum patrono, meiq. amantiſsimo hic in fine recenſionis honeſtiſsimum locum tribuam. Conſulto ſedem hanc illi reſeruauimus, imitati peritiſsimorum Ducum conſuetudinem: qui fortiſsimo cuiq. militi poſtremum in acie adſignant locum.

Clau-

Claudat igitur Camillus Caſtellacius Trottus tamquam Triariorum Primipilus nobiliſsimum Trottorum agmen. ominemurq. & precemur: ut, quem honorem illi uirtus ambit & parat, eum uiuente & laetante Mattio conſequatur. Sed ad Antonium reuertamur.

Ille in animaduerſione mea in primos IV. principij Aeneidis Virgilij uerſus, quos egere correctione dicebamus, quantũ ſpecimen doctrinae & iudicij nunc nuper dedit? Vbi laudata & probata prius opera & ſenſu meo lamentari grauiter coepit & miſerari iniquam ſortem Virgilij. cui, ſicubi forte laborare uideatur, ſtatim curioſi atq. acres animaduerſores plurimi inſurgant, qui non contenti ſuo iudicio (illudq. plerumq. praeceps eſt, & temerarium) alijs etiam indicant & produnt. cum interea patronus & adiutor adparet nemo. nemo opitulatur. nemo poetae cauſſam ſuſcipit. Tu autem Matti tantus tanti poetae admirator & praedicator non ades? non illum delicias tuas defendis & foues? An miſereri ſatis eſt, ſecurum reliqui? Quin tu totius mentis atq. animi intentione cogita & excogita. Tentatum quidem caput eſt a graſſatoribus, non abſciſum tamen. nec iacet omnino exſangue & examinatum cadauer. Spiritus ineſt. ſpes ſit. Tu, ſi forte prouincia iſta fidei & iudicio mandetur tuo, quid hic agas? quid conſilij capias? Ecquid audeas tua cura dignum? dignum poeta? dignum tuo in illum ſtudio, & caritate? Nihil, ἦν δ' ἐγώ, poſt tot ſaecula, & poſt tot doctorum uirorum hic conniuentes (ne grauiore uerbo utar) oculos tentem, aut audeam. Arbitror tamẽ eoſdem Varium & Tuccam nobilius quiddam in ea cenſura fuiſſe conaturos: niſi impoſitae ſibi ab Auguſto legi parendum eſſe omnino ſtatuiſſent: quae demendi tantum, quod non probaſſent, dabat, mutandi aut addendi adimebat facultatem. Equidem, niſi haec conditio ſui eos officij admonuiſſet, arbitror librum ſic inchoaturos fuiſſe.

» Dic

" *Dic mihi Musa Virum, Troiae qui primus ab oris*
" *Italiam fato profugus Lauinaq. uenit*
" *Litora.*

Si sic esset inchoatum, integra atq. egregia emicuisset principij Odysseae Homeri aemulatio. & vno Viri uocabulo, vt facit etiam Homerus, cum dicit.

" Ανδρα μοι ἔννεπε μούσα πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ Πλάγθη.
" *& reliq.*

actionem operis proposuisset: & plene legi Epopoeicae esset obtemperatum.

At, inquiet aliquis, imploratio numinis bis fieret primo

" *Dic mihi Musa Virum:*

Deinde

" *Musa mihi caussas memora.*

At, respondebit alius, sic esset Virgilius Homerum imitatus: qui & ipse, & quidem pari cum Virgilio XI. uersuum numero bis idem facit, cum sic canit initio, Odyss.

" Ανδρα μοι ἔννεπε μουσα πολύτροπον.

& deinde

" Τῶν ἁμόθεν γε θεὰ θύγατερ Διὸς εἰπὲ καὶ ἡμῖν.

Quilibet conferens hoc nostrum principium cum prooemio Odysseae non solum agnoscet absolutam aemulationem, sed etiam perspiciet, insignem decorem, adiumentumq., atq. adeo integram incolumitatem aegre habenti principio Virgiliano fuisse adlatam.

Idem Antonius, etsi honorificam optabilemq. sortem fatetur esse, censeri & praedicari laude & virtutibus maiorum suorum, tamen iudicat miserum esse & infirmum praesidium, habere rationes existimationis, & gloriae a parentibus, & auis suspensas, & de illorum fama totos pendere. Ipse suae se gloriae auctorem, se ex se ipso aestimari vult. Hanc ille esse ueram, solidam, & firmam gloriam iudicat. Ad hanc non hereditariam, sed proprie suam intento animo semper conlimat & spectat. Huc omnes suas

cogitationes intendit. Et dum adolescit aetas & adcedentes anni ad excellentiores artes, & ad studia negociaq. grauiora viam sternunt & parant, quod habet a cura rerum domesticarum temporis reliquum, illud cum in equitando & uenando, ludicrisq. certaminibus: tum in historiarum ueterum & nouarum monimentis lectitandis ponit. Inde locupletem & inlustrem copiam exemplorum ad uitam instituendam & colendam sumit. Audit & me saepe priuatim & publice docentem. Sodalibusq. & comitibus praedicat, nihil esse uiro nobili doctrina honestius, seq. a me semper auctiorem laetioremq. discedere. Quam facultatem ut etiam longius absens habere possit, orat atq. obtestatur: ut quam primum hae commentationes meae in communem quidem omnium, sed maxime in priuatã utilitatem suã publicentur & exeant. vnde, tamquam a mutis magistris semper possit honestissimae frugis lucrum legendo facere. Hilari & prompto animo pollicitus sum (quid enim roganti & efflagitanti Antonio negare Mattius potest?) & nunc me fide libero. Vos meae Vigiliae exitis, utinam felicibus, faustisq auspicijs: certe docti atq. amici Antonij iudicio, & testimonio comitatae & commendatae.

Incohauimus a poetis narrationem hanc. eamdem determinandam Iurisperitis mandemus.

Bartholus scribens ad legem primam D. de Pactis, dum per oppositionem inlustrare conatur definitionem Pacti traditam a I. C. in haec verba.

„ *Pactum est duorum plurium ue in idem placitum & consensus*, *Opponit*,

male interpositam copulam illam „ Et. quia Placitum & Consensus idem sunt. interponi autem copulam inter diuersa, respondet: figurate locutum fuisse I. C. Ac perinde ita esse sumendum Placitum & Consensus, ac si dictum fuisset, Placitus consensus, subdens. Ex quo nota, quod quandoq. copula cadit inter duo: quorum vnum de necessitate idest al-

teri. & tunc illa duo resoluuntur in vnum, sicut Adiectiuum alterius. ut in Virgilio.,,. Arma, Virumq. cano, idest Virum armatum. Sed Bartholus fuit fortasse Iuris, quam Grammaticae peritior. Si tamen huiusmodi expositionis ipse auctor fuit. namq. multi alij idem tradiderunt. Fortasse locum habebit in eiusdem poetae uersu lib. XI

» *Arma, Virumq. ferens. id est Virum cum armis ipsis.*

Addendum etiam hoc est. τὸ At, in illo uersu, At nunc horrentia Martis Arma, Virumq. cano, παρέλκει, & superuacuum est. Idem adcidit simili & eiusdem sensus particulae,,. Sed, in fine prooemij Rhetoricorum ad Herennium.

» *De re dicere incipiam. Sed si te prius admonuero: Ar-*
» *tem sine exercitatione dicendi non multum iuuare.*

DONATVS DEFENSVS.

Odysseam prius, deinde Iliadem ab Homero scriptam.

Cap. V

Ale accipiunt nonnulli haec auctoris uitae Virgilij, quae a multis Donato uindicatur, uerba.

» *Nouissime Aeneidem adgressus, opus va-*
» *rium & multiplex, & quasi amborum*
» *Homeri carminum instar.*

Arbitrantur, Donatum his verbis tribuere Aeneidi actiones duas: Errorum scilicet & Belli. Sed falluntur. Laudat Donatus frugalem, instructam tamen omni copia & instrumento absolutae eloquentiae Virgilij breuitatem. qui, quod Homerus duobus poematis est persecutus, ipse uno poemate & librorum multis partibus pauciore numero, & Actione una sit complexus, seruato Homeri ordine: cui iudicio doctorum uirorum Odyssea, non Ilias fuit prior lucubratio.

EXPOSITA VARIE
duo Virgilij loca.
Cap. VI

Rogeniem sedenim Troiano a sanguine duci
Audierat : Tyrias olim quae verteret arces.
Hinc populum late regem, belloq. superbum
Venturum exscidio Libyae. Sic voluere parcas.

Versus Virgilij sunt ex Aeneid. lib. 1. omnibus noti. in quorum expositione diuersi abeunt docti uiri. Hic (vtinam, inquit Cotta apud Ciceronem) tam facile uera inuenire possem, quam falsa conuincere. Nec mihi quemquam arguere in animo est. Quae traduntur a ueteribus & nouis Virgilij interpretibus omnibus sunt obuia: & nulla fere est inter eos controuersia. Aliquot alij ὁδοῦ πάρεργον huc aliquid contulerunt. Ex quibus Panuini uerba superuacaneum est ponere : quoniam uniuersa ad uerbum transtulit ex Sigonio, qui caute & sapienter sic scribit in libro de Nominibus.

Aemilia ab Aemilio Ascanij Troiani filio, ut ait Festus. Cui rei forte adlusit Virgilius cum ait.
Progeniem sedenim Troiano a sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quae uerteret arces.
Hinc populum late regem, belloq. superbum
Venturum exscidio Libyae. sic uoluere Parcas.
Et enim progeniem Aeneae & Iulij uocare uidetur Scipionem Paulli Aemilij filium: qui Imperator Carthaginem exscidit. Populum autem legiones Romanas: quae ab ijsdem etiam genus trahebant. Alioquin, si progeniem & populum idem dicat, superuacanea uideatur iteratio. Nihil tamen contra ueteres adfirmo. Alij iudicabunt.

Plu-

» *Plutarchus autem Aemilios a filio quodam Pythagorae*
» *Mamerco dictos ait. qui summo lepore praeditus fuit:*
» *quae Graecis αἱμυλία dicitur.*

Laudo pudentis prudentisq. uiri uerecundiam homini ingenitam, & moribus nimium quantum auctam. Alij uocem illam „ Hinc, in hoc uersu, „ . Hinc populum late regem, belloq. superbum „ Venturum exscidio Libyae, non exponunt a Troiano sanguine, sed Aduerbium ordinis faciunt: & pro Deinde accipiunt. Neq. Exscidio Dandi, aut Octauum casum pro ad exscidium: sed Ablatiuum esse iudicant: & exponunt Exscidio, ab exscidio: perinde ac si diceremus. Deinde post exscidium Carthaginis, uel etiam propter exscidium Carthaginis populum uenturum, idest euasurum late regem, belloq. superbum & inlustrem. Sic primis duobus uersibus ruina Carthaginis praedicetur. qua, stante nomen & opes Romani imperij numquam fuerint futurae tantae. Sed tentari haec quoq. interpretatio potest rationibus, quas alijs excogitandas relinquo. Iul. Caes. Scalig.

Posset aliquis putare duo posteriora carmina non ad Carthaginem pertinere, sed ad plura regna eius partis Africae, quae Romanis usq. ad Atlanticum Oceanum sunt postea adquisita. si tamen haec quoq. cura tetigit, solicitamq. habuit Iunonem. Quod ad locutionem pertinet „ Venturos exscidio, Iulius Scaliger uir plane singularis, nisi filium reliquisset Iosephum uirtutum patris feliciter aemulum, lib. IV cap. XVI. Poeticae sic scribit.

» *Venturum exscidio Libyae locutio non vulgaris, eodem filo,*
» *quo dicimus, Venire subsidio, aut auxilio. Neq. recte*
» *Seruius interpretatur, ad exscidium: hoc enim langui-*
» *dum. neq. uenturum significat motum, sed tempus tan-*
» *tum: aeque ac si dicas, futurum exscidio, id est exitio.*

Ibidem.

» *Id metuens, ueterisq. memor Saturnia belli*
» *Prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis.*
» *Necdum etiam caussae irarum, saeuiq. dolores*

» *Exci-*

,, *Exciderant animo. manet alta mente repostum*
,, *Iudicium Paridis, spretaeq. iniuria formae:*
,, *Et genus inuisum: & rapti Ganymedis honores.*
,, *His adcensa super iactatos aequore toto*
,, *Troas relliquias Danaum, atq. immitis Achilli*
,, *Arcebat longe a Latio. multosq. per annos*
,, *Errabant acti fatis maria omnia circum.*
,, *Tantae molis erat Romanam condere gentem.*

Principium septimi uersus est instauratio supra dictarum causarum,; & quasi epilogus. in qua figura frequens est Cicero. Namq. post plures enumeratas rationes inferre solet, Ob eas res, uel, Ob eam caussam: ut alias huiusmodi formas illi usitatas praetercam. Sic hoc in loco apud Virgilium uerba haec. ,,His adcensa super; enumerationem supra dictarum rationum complectuntur: Vt iam de obscuritate ulla aut soloecophane ullo amplius suspicandum non sit.

Quod autem ad iudicium Paridis de Iunone pertinet, Suidas in uoce Πάριον tradit: Paridem Veneris encomiū fecisse: in quo Deam hanc Iunoni atq. Mineruae anteferret. Inde occasionem fabulae esse apertam.

QVI EX INFERIS AD SVPEROS REDIERINT.

Cur Saturnus de caelo venisse sit dictus.
Latium, & Albula vnde dicta.
Troia quinquies capta.

Cap. VII

,, *I fratrem Pollux alterna morte redemit:*
,, *Itq. reditq. uiam toties: quid Thesea? magnum*
,, *Quid memorem Alciden?*

Ad hos tres a Virgilio lib. VI. celebratos, qui ex inferis sedibus ad superos reditum sortiti sint, addantur ex Diodoro Siculo

Peri-

Perithous cum Theſeo, & Cerberus ab Hercule uí abducti. Semelem matrem Dionyſius a patruo Plutone: Siſyphus a Proſerpina ſuauitate orationis reditum inpetrarunt.

Libro viij

» *Primus ab aethereo uenit Saturnus Olympo*
» *Arma Iouis fugiens, & regnis exſul ademptis.*

Ad ea, quae a nonnullis tradita ſunt de Saturno Iani, quem Noam dixerunt, filio: & quemadmodum regno pulſus a Ioue filio uenerit ad Ianum patrem in Italiam, uiſum eſt non alienum a uerbis poetae adponere uerba M. Minucij Felicis ex dialogo, qui inſcribitur Octauius: quae ſunt haec.

» *Terrae enim & Caeli filius, quod apud Italos eſſet ignotis*
» *parentibus proditus, ut in hodiernum, inopinato uiſos*
» *caelo miſſos: ignobiles & ignotos terrae filios nomi-*
» *namus.*

Quod uero Virgilius & Minucius cum alijs multis dicunt, Italiam a Saturno adpellatam Latium, quod ibi tuto latuerit, id omnino a ueritate diſcedit. Nam cum Lateo uerbum Latinam ſit, Latina autem lingua multis ſaeculis poſt Saturnum originem habuerit, qui fieri poteſt, ut uerbum nondum natum alterius uetuſtioris ſit parens? Sed ſcriptores ex libidine huiuſmodi deriuationes fingunt. Vt Iuriſperitis & Grammaticis condonanda ſit licentia: qui Teſtamentum dicunt teſtationem mentis: Sepulcrum, quod ſit ſine re pulchra cum illud ſit ut armamentum, & ornamentum & condimentum: hoc ut Fulcrum, ſimulacrum, & lauacrum.

Idem adcidit uocabulo Albula: quo nomine olim dictus eſt Tiberis, uoci uetuſtiori Latino ſermone, Aramaeae ſcilicet.

Lib. ix

Bis captam Troiam ſcribit idem Virgilius eo uerſu lib. ix

» *Bis capti Phryges.*

At enim Plutarchus in Sertorio ter captam tradit. &

quidem

quidem equorum occasione semper. Primo ab Hercule ob equos, quibus a Laomedonte erat defraudatus. iterum ab Agamemnone per equum Durataeum. tertio a Charidemo duce Ceriobleptae regis Thraciae, equo, qui in aditu portae constiterat, impediente, ne Ilienses portam foribu obcluderent. Addatur captam quarto ab Amazonibus. postremo a Fimbria (quamquam id a Rutulo obiectari tunc non poterat,) cuius rei historiam lege apud Appianum Mitridatico.

Lib. x

Seruius in eum Virgilij uersum lib. x

„ *Corytiq. leues humeris, & letifer arcus.*

Corythum esse scribit „ thecam arcus, quamquam & sagittarum etiam. In Nonio duplex est lectio. nam Corisci, & Corici scribitur. Traditq. ille, esse leue missile in modum sagittarum. adfertq. ad id probandum hunc Virgilij uersum.

Ioannes Diaconus in Clypeum Hesiodi γωρυτὸν scribit: & deducit ἀπὸ τοῦ γῶ τὸ χωρῶ, καὶ ῥυτὸν, τὸ ἕλκυσον, ἤγουν τὸν τόξον.

EGREGIAM APVD VIRGILIVM figuram lib. xij. non animaduersam: locumq. perperam expositum ab interpretibus. Ciceronis locus Philippica x. expositus.

Cap. VIII

EST in uersibus, quos adponam, Virgilij lib. xij. insignis figura: quae a nullo ex interpretibus animaduersa in caussa fuit: ut recte locum non sint interpretati.

„ *Interea reges: ingenti mole Latinus*
„ *Quadriiugo uehitur curru: cui tempora circum*
„ *Aurati bis sex radij fulgentia cingunt*
„ *Solis aui specimen. bigis it Turnus in altis*

„ *Bina*

» *Bina manu lato crispans hastilia ferro.*
» *Hinc pater Aeneas Romanae stirpis origo,*
» *Sidereo flagrans clypeo, & caelestibus armis,*
» *Et iuxta Ascanius magnae spes altera Romae*
» *Procedunt castris.*

Seruius, quod etiam Donatus, & postea alij interpretes senserunt,

» *Longum (inquit) Hyperbaton. nam ordo est. Interea*
» *Reges procedunt castris. cetera enim per Parenthesim sunt dicta.*

Fallitur sine dubio Seruius. Etiam Beda in eodem prope errore est.

Non animaduerterunt, haec uerba „ Procedunt Castris ad solos Aeneam atq. Ascanium referri: qui uere ex castris processerunt. Latinus autem & Turnus ille uehebatur, hic ibat ex urbe. Est autem Oratio per Prolepsim elata figuram Graecis atq. Latinis perinde eleganter usurpata. Sic idem poeta lib. XI

» *Exclusi ante oculos, lacrimantumq. ora parentum*
» *Pars in praecipites fossas, urgente ruina*
» *Voluitur: immissis pars caeca, & concita frenis*
» *Arietat in portas.*

Liuius.

» *Duae maximae res, altera alteri defuit.*

Idem.

» *Duo ordinarij consules, alter morbo, alter ferro perijt.*

Idem.

» *Quos pop. Romanus consulem alterum, alterum Praetorem*
» *declarauit.*

Caesar lib. I. belli Gallici.

» *Duae filiae, harum altera occisa, altera capta est.*

Cic. Philippica X

» *Equitatus, qui in Syriam ducebatur, bipartito, alter eum,*
» *a quo ducebatur, reliquit in Thessalia; seq. ad Brutum*
» *contulit: alterum in Macedonia Cn. Domitius adole-*
» *scens summa uirtute & constantia ab legato Syriaco*
» *abduxit.*

Macrobius lib. VI. cap. VI. Saturnal. ad hos uersus Virgilij uidit aliquid: sed non quantum oportuit. Quod uero ad uerba Philipp. Ciceronis X. adtinet, operae pretium est adpendicem addere. Equitatus ibi est singularis Rectus casus, non pluralis: ut putabat Budaeus in comment. linguae Graecae. ob idq. ducebantur non ducebatur legit. quod factum mihi minime probatur.

Primum a uetere scriptura nō est temere recedendum. deinde boni auctores cum de equestribus copijs agunt, equitatum non equitatus dicere, idest singulari numero uti solent, non plurali.

Quod porro dicit Virgilius, ,, cui tempora circum Aurati bis sex radij fulgentia cingunt, solis aui specimen: numerus XII. radiorum coronae Solis est adtributus propter XII. signa Zodiaci: per quae percurrens Sol annum conficit mensium XII. Huiusmodi diadematum formam, unde acutae pyramidali figura pinnae tamquam radij emicant, est uidere in antiquis Regum atq. Imperatorum aereis, atq. argenteis nummis.

DE LVDIS AB AENEA AD ACTIVM
celebratis. Leucata. Ambracia. Nicopolis. Suetonius inlustratus.

Cap. IX

Os fuit antiquis ducibus: ut perfuncti cum incolumi exercitu periculis, Dijs, Iouiq. Seruatori in primis, sacrificijs factis, uotisq. persolutis gratularentur: & uario ludorum genere exhilarati miseriam praeteritorum incommodorum communi laetitia diluerent & obruerent. Id plane docemur a Xenophonte ultimo libro quarto Anabaseos his uerbis.

» Καὶ ξένια καὶ παρ᾽ ἐκείνων ἦλθον βόες, ἀποθῦσαι τῷ Διὶ τῷ σω-
» θῆρι καὶ τῷ ἡρακλεῖ ἡγεμοσυνα ; καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ θεοῖς
» ηὔξαντο. ἐποίησεν δὲ καὶ ἀγῶνα γυμνικὸν ἐν τῷ ὄρει, ἔνθα
» περ ἐστρατοπέδευον.

& paullo post.

» ἠγωνίζοντο δὲ παῖδες μὲν στάδιον. Τῶν αἰχμαλώτων οἱ πλεῖ-
» στοι δόλιχον κρῆτες ἢ ἑξήκοντα ἔθεον.

Hinc Virgilius lib. iij. Aeneidis occasionem celebrandi ludos ab Augusto ad Actium post uictos ibi Antonium & Cleopatram editos accepit his uersibus.

» *Ergo insperata tandem tellure potiti*
» *Lustramurq. Ioui, votisq. incendimus aras.*
» *Actiaq. Iliacis celebramus litora ludis.*
» *Exercent patrias oleo labente palestras*
» *Nudati socij. iuuat euasisse tot urbes*
» *Argolicas: mediosq. fugam tenuisse per hostes.*

In quorum explicatione Seruius decipitur, cum scribit.

» *Leucatae mons est altissimus in promontorio Epiri iuxta*
» *Ambraciam ciuitatem: quam Augustus Nicopolim ad-*
» *pellauit uictis ibi Antonio & Cleopatra. Ibi & tem-*
» *plum Actio Apollini constituit, & ludos Actiacos.*

& paullo post idem Seruius.

» *Actia litora*] *ut supra diximus, propter Augustum haec*
» *dicit: qui ludos illic statuit Agonales.*

Fallitur, inquam, Seruius. Neq. enim uerum est, Ambraciam esse eam urbem, quam Augustus Nicopolim adpellauit. Namq. Ambracia alia est a Nicopoli. & utraeq. urbes adhuc manent: longoq. plurium millium passuum interuallo utraq. ab altera disiuncta est. Nicopolis est in ipso sinus sinistro ore. Ambracia in ultimo sinu. Nicopolis nunc Preuesa dicitur. Ambracia nunc est L Arta.

Duo autem promontoria quattuor tantum stadiorum interuallo inter se distantia longis angustijs ingens mare medium admittentia sinum Ambracium faciunt. Actium promontorium a dextra ingredientibus nunc Cauo Figo dicitur. In eo est urbs eodem olim cũ promõtorio nomine, nũc Alcippo dicta. A sinistra est alterũ promontorium: in quo est Nicopolis.

Sic Eusebius olympiadis CLXXXVII. anno V

" *Nicopolis iuxta Actiũ cõdita et Agon Actiacus cõstitutus.*
Hic initio Caesar Castra habuit, sicut in Actio Antonius.

Neq. etiam uerum est, Augustum constituisse Apollini templum & ludos Actiacos ad Nicopolim. Constituit ille ad Actiũ urbẽ in promõtorio Actio e regione urbis Nicopolis, quae est in altero promõtorio, ut est dictum. Quamquam nec templum nec ludos hos in Actio constituit Augustus: amplificauit ille, & magnificentius exornauit. Antiquissimi enim illic ludi fuerunt cum templo Apollini Actiaco consecrati auctore Strabone lib. vij. sic tradente.

" Ηγετο δὲ καὶ πρότερον, τὰ Ακτία τῷ θεῷ στεφανίτης ἀγὼν ὑπὸ
" περιοίκων. νῦν δὲ ἐντιμότερον ἐποίησεν Καῖσαρ.

Et Suidas in Ακτία.

" Ακτία ἀγὼν παλαιὸν ὡς Καλλίμαχος ἐν τῷ περὶ τῶν ἀγωνων
" δῆλον ποιεῖ.

Alios quoq. quinquennales ludos, ut dictum est, ampliato uetere Apollinis templo ad Nicopolim constituit Augustus Apollini quidem, sed non Actiaco. Diuersum est enim templum Apollinis ad Nicopolim a templo Apollinis ad Actium. Suetonius (ut interim praeluceamus lecturis haec eius uerba in Augusto) silentio praeteritis ludis Actiacis, & Apollinis ibi templo, tantum conditae urbis Nicopolis, & constitutorum ibi ludorum ad ampliatum ibidem templum Apollinis mentionem facit. Quod uero quincto quoq. anno celebrarentur ludi Actiaci, quemadmodum, & ad Nicopolim, non tertio, ut putat Stephanus de urbibus in Ακτία, probant duo Graeci scriptores Dio & Strobo. Verba Dionis lib. LI. non pono. interpretis illius ponam. quoniam in praesentia Graeci libri copia non est.

" *Eadem die Caesar Apollini, qui apud Actium colitur, etcet.*
" *ludos musicos, & gymnicos, & certamen equestre*
" *cum sacro quinquennali etcet. constituit, Actiacos lu-*
" *dos illos dicens.*

Strabo

Strabo lib. vij

» Ἀποδέδεικται δ᾽ ὁ ἀγὼν ὀλύμπιος τὰ Ἄκτια ἱερὸς τοῦ Ἀκτίου
» Ἀπόλλονος.

Quoniam autem Latinus interpres Strabonis egregie ſitum ſinus Ambracij deſcribentis, ſententiam non adſecutus Graecae orationis, omnem corrumpit ueritatem hiſtoriae, quod toto opere frequenter facit: & hic ſibi fingit urbium nomina, quae numquam fuerunt. inducitq. ſenſum a Strabonis mente & a ueritate hiſtoriae longiſsime remotum, non ab re erit adponere graeca uerba: quae legentem latinam interpretationē admoneant, ut a fraude caueat.

Graeca haec ſunt.

» Ἐν ἀρίστερα δ᾽ ἐνὶ ἡ Νικόπολις: καὶ τῶν ἠπειρωτῶν οἱ Κασσοπαῖοι
» μίχρι τοῦ κατὰ Ἀμβρακίαν. ὑπέρκειται δὲ ἄυτη τοῦ μοιχοῦ
» μικρὸν τόλγου τοῦ Κυψέλου κτίσμα. Παραρρεῖ δ᾽ αὐτὴν ὁ
» Ἄρατθος ποταμὸς ἀνάπλουν ἔχων ἐκ θαλάττης εἰς αὐτὴν
» ολίγων σαδίων.

Latini uero interpretis haec ſunt.

» *Siniſtra uero Nicopolis eſt, & Epirotarum colonia Caßiopaei, uſq. in ultima ſinus Ambracij. cui ſuper imminet paulliſper a ſinu diſtans Tolgus. Cuius memoriam Cypſelus ſtruxit. Praeter eam labitur Aratthus Fluuius. per quem a mari ad ipſum Tolgum paucis admodum ſtadijs aduerſa nauigatur aqua.*

Ego ſic uerterem.

» *Siniſtra uero Nicopolis eſt: & ex continenti Caſſopaei uſq. Ambraciam. Haec autem condita a Tolgo Cypſeli filio modico ſupra ſinum ſpacio eſt ſita. Iuxta eam labitur Aratthus fluuius habens a mari ad ipſam urbem aduerſo flumine breuem paucorum ſtadiorum nauigationem.*

Hinc perſpicitur, quot paucis uerbis monſtra edita ſint a tot hominibus: qui in eo uertendo, ne euertendo dicam, laborauerunt.

LOCRI PLVRES. VIRGILII locus declaratus aliter atq. Seruus facit. Strabonis locus restitutus.

Cap. X

Vm constet inter scriptores, Locros Italicos a Graecis Locris esse oriundos, tamen controuersia est, quibus Graecis Locris (plures enim diuisi certis limitibus sunt in Graecia Locri) Locros Italos uindicemus. Nos hic breuiter de uniuersis quaedam opportuna adferemus: quae melius Seruio inlustrabunt uersum Virgilij. In qua occasione ueram lectionem Straboni paruo negocio reddemus.

Locri igitur in Graecia quadruplices fuere. Primi Epicnemij, qui Epicnemidij, & Epicnemidae, & olim Leleges dicti. Alteri Opuntij: Tertij Ozolae, qui & Hesperij: Quarti Elei.

Epicnemij a Cnemide monte dicti ultra Parnasum Oeteos & Malienses adtingunt. Opuntij ab Opunte ipsorum metropoli dicti, ipsi quoq. ultra Parnasum incolentes, fretum Euboicum propius spectant. habentq. inter alias urbes Narycum, quae etiam Narycion, Naryx, & Naryce dicitur. Ozolae citra Parnasum & Doriensium Tetrapolim Crissaeum sinum, qui & Corinthiacus dicitur, sedes habuerunt. Ozolis nomen ferunt dedisse teterrimum putorem (ὄζειν enim etiam putere significat) exhalantem ex tabo Nessi & aliorum Centaurorum defluente ex Taphosso monte, ubi conditi erant, in subiacentes campos. Hi Hesperij etiam dicebantur uel a regione ipsa: occasum enim, si reliquorum Locrorum situm respicias, spectant: uel quod publice signabant anulo, cui Hesperi stellae effigies erat insculpta.

Elei Locri in Elea Peloponnesi ab Opuntijs orti obscu-

ſcuriore fama fuerunt. Paullo tamen aliter tradit Scholiaſtes Pindari Oda viij. Olymp. ad finem ſic ſcribens.

» Εθνη λοκρῶν εἰσὶ τρία. Επιζεφύριοι πρὸς τῇ Ιταλίᾳ: Ο᾿ζόλαι
» πρὸς. τῇ αἰτωλίᾳ: Ε᾿πικνημίδιοι πρὸς τῇ Ευβοίᾳ.

Alius ſcholiaſtes in eumdem Pindarum Oda IX

» λοκροὶ Επιζεφύριοι: λοκροὶ Επικνημίδιοι: λοκροὶ Ο᾿πούντιοι:
» λοκροὶ Ο᾿ζόλαι. τέασσαρα γαρ γένη λοκρῶν.

Atq. hi ſunt Locri Graeci.

Locri Itali in Bruttijs fuere, dicti Zephyrij & Epizephyrij: quod in Zephyrio promontorio Locridis in extrema Italia prius, conditi ſint. quamquam paullo poſt non procul inde in alium locum migrarunt. Haec colonia deducta eſt a Locrenſibus Ozolis, ſi Strabonem, ſi Pauſaniam lib. iij. & Ephorum, quem Strabo citat, & Virgilium audimus, ab Opuntijs. Namq. poeta lib. iij. Aeneidis ſi ait.

» *Hic & Naricij poſuerunt moenia Locri.*

Nam tantumdem eſt, ac ſi dixiſſet Opuntij. Iam enim diximus, Narycum Opuntiorum urbem fuiſſe. Neq. alienum fuerit Strabonis uerba ex lib. vj. adponere, omiſsis illis, quae lib. viiij. addidit. in quibus itidem teſtatur, Epizephyrios Ozolarum colonos fuiſſe.

» μετὰ δὲ τὸ ἡράκλειον ἄκρα τῆς λοκρίδος ἣ καλεῖται ζεφύριον,
» ἔχουσα τοῖς ἑσπερίοις ἀνέμοις λιμένα. ἐξ οὗ καὶ τ᾿ οὔνομα.
» εἶθ᾿ ἡ πόλις οἱ λοκροὶ οἱ Επιζεφύριοι. ἐπὶ λοκρῶν ἄποικοι τῶν
» ἐν τῷ Κριασσαίῳ κόλπῳ μικρὸν ὕστερον ἀπὸ Κρότωνος καὶ Συ-
» ρακουσῶν κτισεως.
» ἀποικισθέντες υπὸ Ε᾿υανθους. Ε῎φορος δ᾿ οὐκ εὖ, τῶν Ο᾿πουν-
» τίων λοκρῶν ἀποίκους φησαι. ἔτη μεν οὖν τρία ἢ τετ̃αρα
» ᾤκουν ἐπὶ τῷ ζεφύρῳ. εἶτα μετήνεγκαν τὴν πόλιν συμπρα-
» ξάντων καὶ συρακουσίων. ἅμα γαρ οὗτοι. ἐν οἷς καὶ ἔστιν ἐκεῖ
» κρήνη λοκρία. ὅπου καὶ εστρατοπεδεύσαντο.

Quae uniuerſa ab interprete Latino ſatis commode uerſa ſunt: niſi quod ubi λοκρία κρήνη eſt, Locrius fons, non Lucrinus lacus uerti debuit. cuius pudendi erroris uel ſola locorum tanta diſtantia debuit interpretem ſatis commonere.

Hac opportunitate locus Strabonis eodem libro IX. eſt adiuuandus una tantum addita litera.

» ουμην

» ουμην ἐβασίλεβε ἐκεῖνος (Πατρόκλος) τῶν Οπουντίων. ἀλλ'
» εἶλας ὁ λοκρὸς πατρίδος ὢν, ὥς φασιν, ἀρύκου.

Vbi pro ἀρύκου, reponendum eſt Ναρύκου. Νάρυκος enim non Α'ρυκος Geographis omnibus Opuntiorum urbs fuit, ut dictum eſt.

Seruius in hunc Virgilij uerſum libri tertij Aeneid.

» *Hic & Narycij poſuerunt moenia Locri.*

& in illum alterum XI

» *Libyco ue habitantes litore Locros.*

errat in hoc, & quod Ozolos dicit, qui Ozolae ab omnibus ſcribuntur: & quod Epizephyrios, qui Itali tantum fuerunt, etiam eſſe Graecos putauit, cum ſic ſcribit in uerſum libri tertij.

» *Socij Aiacis Oilei fuerunt Epizephyrij, & Ozoli. Sed*
» *poſt tempeſtatem montis Capharei Epizephyrij tenuerũt*
» *Bruttios: & hos nunc dicit. Ozoli uero tenuerunt Pen-*
» *tapolim. Inde eſt. Libyco ue habitantes litore Locros.*
» *Quin etiam de Ozolis legitur: quod delati Tinneiam ul-*
» *terius adceſſerint: & ciuitatem condiderint, quae nunc*
» *Vzalis dicitur. Ozoli a putore paludis uicinae.*

Idem in uerſum XI. Libyco ue habitãtes litore Locros.

» *Vt etiam in tertio diximus, Locri ſocij Aiacis Oilei fue-*
» *runt. Epizephyrij & Ozoli. Sed hi tempeſtate diuiſi*
» *ſunt: adeo ut Epizephyrij tenuerint Bruttios: de quibus*
» *ait in iij. Hinc & Narycij poſuerunt moenia Locri.*
» *Ozoli uero deportarentur Pentapolim. de quibus nunc*
» *queritur dicens. Libyco ue habitantes litore Locros.*

FATVM. NATVRA. CASVS.
Virgilij uerſus inluſtratus.
Cap. XI

» *Sed quia nec fato, merita nec morte peribat:*
» *Sed miſera ante diem, ſubitoq. adcenſa*
» *furore*

Verſus ſunt Virgilij libro IV. Idem lib. X

» *Stat ſua cuiq. dies.*

Scimus,

Scimus, quae tradantur ab Agellio lib. xiij. cap. 1. & Seruio. Attamen longe mihi gratius adrident, quae a Nonio libro de doctorum indagine disputantur. in cuius uerbis, & si naturalis mortis non fit mentio, tamen facile quilibet inde existimare potest, tria mortis genera a poeta designari, Fati, Naturae, & Casus: siue quo alio nomine libet adpellare tertium hoc mortis genus. Quae autem sequuntur uerba. „ Subitoq. adcensa furore, reddunt rationem, & exponunt, quomodo possint mores cuiusq. uim Fato aut Naturae facere: ut mors uel proferatur ultra diem, uel properetur ante diem. Sed praestat ad breuitatem Nonij uerba adponere, ut quidem leguntur. nam sunt quaedam mendi suspecta.

> *Dubio potius quam difficili intellectu uates posuit Mantuanus. Sed misera ante diem, subitoq. adcensa furore: cum huic sententiae obuersetur uersus eius cum opinione sentiens plurimorum. Fortuna Omnipotens, & ineluctabile fatum. Verum sensibilitatis eius non leuis ratio est. quae prima sententia philosophicum accipit intellectum: quae ait: Sui cuiq. mores Fortunam fingunt, Omnipotens Fortuna esse desinit. Quod Sallustius mire. Fortuna simul cum moribus immutatur. Ac per hoc ex ea similitudine Fatum ineluctabile esse non poterit: quod ex vna caussa Fortuna fieri videatur & Fatum. Potest etiam, Fatum morum mutabilitate conuerti: ut ex his aut celere, aut tardum: aut bonum fiat, aut pessimum. Adcensa enim furore Dido amoris iniqua uiolentia, quia, ut ipse ait, Omnia uincit amor, ante diem merito uideretur occidere. quod etiam Homeri eiusmodi est: quem Virgilius noster omni aemulatione sectatur.* σφῆσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε᾽ ἔχουσιν. *quod est* ὑπὲρ μόρον, *ultra decretum. Quod si admittitur, ut ulterius protendatur, quoniam id ex moribus factum est, quod significat,* σφῆσιν ἀτασθαλίῃσιν, *admittere proteritis, de moribus properatam etiam Fati celeritatem: ut intra diem possit admitti: quoniam recipit (vt Homerus ait) magnitudinem ultra uim Fati.*

Haec ille. Sed de Fati necessitate, & de facultate cuiusq. contra uim Fati Cicero est adeundus. Agellius quoq. aliquid adfert lib. vi. cap. ij. vt recentiores taceam non paucos.

PRONOMEN PRO NOMINIBVS PONI. *Seruium falli. Cap. XII*

Ronomen non tantum pro nomine, sed ét pro nominibus ponitur. quod negat Seruius in hos uersus Virgilij lib. vij

" *Arte noua speculata locum: quo litore*
" *pulcher*
" *Insidijs, cursuq. feras agitabat Iulus.*

" *Speculata (inquit Seruius) locum. quo litore]. Pronomen*
" *pro nomine ponitur, non pro nominibus. Vnde noue in-*
" *ter duo nomina unum pronomen posuit. nam recte, quo*
" *loco diceret. & hoc semel tantum fecit.*

Immo paullo ante iam id fecerat eo uersu.

" *Audacis Rutuli ad muros. quam dicitur urbem*
" *Acrisioneis Danae fundasse colonis.*

Sic Cicero pro Cecinna.

" *Quadriennium hoc est, ex quo tempore fundum uenijt.*

Terentius Andria.

Vbi ea caussa, quam ob rem haec faciunt, erit adempta his, desinent.

VARIAE LECTIONES IN VETVSTO LIBRO *meo Tibulli. Locutionem hanc. Non solum, vsurpari non sequente Vt. Iuuentas. Cap. XIII*

Etus manu scriptus Tibulli liber multis in dictionibus diphthongos omittit. incuriane librarij id adciderit, an iudicio, non dicam: alijs id statuendum relinquo. Eiusmodi sunt Pena: Ledo: Celum: Cedo: Cesus. Idem semper habet Iuuentas, non Iuuenta.

ueluti Elegia iiij. lib. I. ut praeteream loca alia.

„ *Solis aeterna est Phoebo, Bacchoq. iuuentas.*

Scribit etiam, Idem, & Di, pro Iidem & Dij. ut hoc uersu, elegia ultima.

„ *Sed patrij seruate Lares. aluistis & Idem.*

Sic lib. IV. Panegyrico.

„ *Incipe, non idem tibi sint, alijsq. triumphi.*

Verum de huiusmodi ratione scribendi alibi a nobis dicetur. Libet adscribere aliquot alias uarietates eiusdem libri. quas confido lectori non ingratas fore. Lib. I. elegia VI. ubi alij libri habent

„ *Et pudet, & narrat facta nefanda mea.*

ille sic legit.

Et pudet & narrat scire nefanda mea.

Elegia viij. ubi nunc est

„ *Et possum media quamuis obrepere nocte.*

Ille

„ *Et possim media. etcet.*

Quam coniunctiui Modi lectionem antecedentia & sequentia uerba postulant. Ibidem.

„ *Est mihi nox multis euigilanda modis.*

Ille

„ *euigilanda malis.*

Elegia x

„ *Illis eriperes uerbis mihi, sidera Caeli*
„ *Lucere: & puras fluminis esse uias.*

Ille

„ *Lucere: & puras fulminis esse uias.*

Libro ij. elegia prima.

„ *Luce sacra requiescat humus.*

Ille.

„ *Luce tua requiescat humus.*

Elegia ij

„ *Illius puro distillent tempora nardo.*

Ille.

„ *Illius e puro distilent tempora nardo.*

in quo uersu Distilent uerbum uno l. scriptum est, more scilicet, ut alibi dicetur, quorumdam anti-

quorum: qui liquidas, atq. adeo consonantes omnes non geminabant. Elegia v
„ *Nunc precor ad laudes flectere uerba meas.*
Ille
„ *Nunc precor ad laudis flectere uerba modos.*
Ibidem.
„ *Ipsum etiam solem defectum lumine uidit.*
Ille.
„ *defectum lumina uidit.*
Ibidem.
„ *Ingeret hic potus iuuenis maledicta puellae.*
Ille.
„ *Ingeret hic potus iuuenis mala dicta puellae.*
Elegia vi
„ *Barbara gypsatos ferre catasta pedes.*
Ille
„ *Barbara luxatos.*
In quem uersum lege Iosephum Scaligerum ad elegiam v. Propertij in pentametrum hunc uersum.
„ *Caelati medio cum saliere foro.*
Lib. iij
„ *Qui primum caram iuueni.*
Ille.
„ *Qui primus caram iuueni.*
Lib. ij. Panegyrico.
„ *Mobilis Artaciae.*
Ille
„ *Mobilis Atraciae.*
Huius quoq. fluminis meminit Catullus de Smyrna Cinnae loquens eo uersu.
„ *Smyrna cauas Atracis penitus mittatur ad vndas.*
Ibidem.
„ *Siue supra terras Phoebus, seu curreret infra.*
Ille
„ *Seu supra terras Phoebus, seu. etcet.*
Ibidem.
„ *Vidit ut inferno Plutoni subdita regna*
Ille
„ *Vidit*

" *Vidit & inferno.*
Ibidem.
" *Laetior eluxit structos super ignis aceruos.*
Ille.
" *Purior eluſit ſubſtratos ignis aceruos.*
Quam lectionem non oſcitanter adtendendam cenſeo. Namq. poeta uidetur intelligere de flamma innocua: qualem adcidiſſe capiti Aſcanij tradit Virg. lib. ij. Aeneid.
" *Ecce leuis ſummo de uertice uiſus Iuli*
" *Fundere lumen apex. tactuq. innoxia molli*
" *Lambere flamma comas: & circum tempora paſci.*
quale etiam flammae innocuae portentum, eodem poeta auctore, lib. vij. luſit circa caput Lauiniae.
Ibidem
" *Non ſolum tibi Pierij tribuentur honores.*
Ille meliore numero.
" *Nec tibi Pierij ſolum tribuentur honores.*
Illa autem forma dicendi eſt animaduerſione digniſſima. Vbi poſt „ Non ſolum, poeta non ſubiungit „ Sed etiam: quae uerba a natura eius locutionis poſtulantur. Vſurpatur quoq. ab alijs primae notae, ſcriptoribus, & quidem cum magna ſententiae efficacitate, & quaſi impetu e pectore erumpentis ante exſpectatum uehementiae: quando illud Non ſolum, quod dixi, ſiue Non modo, ſiue Non tantum non ſequitur „ Sed etiam, aut Verum etiam. Verum probemus elocutionem hanc non carere exemplis aliorum quoq. excellentium ſcriptorum. Terentius Ecyra.
" *Nam non ſunt ſolae arbitratae hae: ego quoq. idem*
" *credidi.*
Cicero Philippica ultima.
" *Non ne ſatis eſt, ab hominibus uirtutis ignaris gratiam*
" *benemerentibus non referri: etiam in eos, qui ſuas cu-*
" *ras in Reip. ſalute defigunt, crimen inuidiaq. quae-*
" *ritur.*
Terentius Phormione.

" Non

" *Non id ſat erat,*
" *Accipere ab illo iniuriam: etiam argentum eſt ultro ob-*
" *latum.*

Cornelius Tacitus lib. IV

" *Non adtingo Graecos: quorum non modo libertas, etiam*
" *libido impunita.*

Cicero pro Flacco.

" *Cum tabella uobis dabitur Iudices, non de Flacco dabitur*
" *ſolum: dabitur de ducibus auctoribus; conſeruandae ci-*
" *uitatis.*

Aretaeus Cappadox medicus.

" Καὶ τὰ δὲ ὀυκ εἰς τὰ παρέοντα μόνον: καὶ εἰς τὰ μέλλοντα μάν-
" τιές ἀτρεκέες.

Latine ſic.

" *Atq. non ſolum in praeſentibus dignoſcendis: etiam in fu-*
" *turis acres diuinatores ſunt.*

Contra conſueuerunt etiam Latini pariter & Graeci, non praecedente apud hos ὀυ μόνον, apud illos non ſolum, ſiue non modo, aut, non tantum ponere, ſed, & Αλλὰ. Libanius

" ὅυτος διὰ τὴν ὀικείαν τέχνην, ἄδειαν εἶχον ἀπιέναι ὅποι βού-
" λωνται, ἀλλὰ δὴ καὶ πρὸς πολεμίους.

Cicero lib. iij. ad Atticum.

" *Hic mihi primum conſilium defuit: ſed etiam obfuit.*

Idem pro Rabirio Poſtumo.

" *Credidit populis: in pluribus prouincijs eius uerſata res eſt:*
" *ſed etiam regibus.*

Sic etiam locuti ſunt Auctor Rhetor. ad Herennium, Cyprianus, & Petronius Arbiter, & Apuleius cum alibi, tum lib. x. Aſini aurei.

Idem ſtatuo, in hac locutione Tantum abeſt. Cic. ij. de Finibus.

" *Tantum abeſt, ut ſe indicet: perficiet etiam, ut dolere alte-*
" *rius improbe facto uideatur.*

Idem lib. v. eiuſdem operis.

" *Tantum abeſt, ut uoluptates conſectentur: etiam curas,*
" *ſolicitudines, uigilias perferunt.*

Idem de Claris oratoribus.

" *Tantum*

» *Tantum abfuit, ut inflammares nostros animos: somnum*
» *isto loco uix tenebamus.*

Sic saepe apud hunc auctorem. Sed pulcher hic flos & color dicendi non intellectus, multis typographis caussa fuit, ut Parentheseωn figuris, quae dignitatem & uim illius formae dicendi obscurant & eneruant, includerent. Verum, unde excessimus, ad nostrum manu scriptum librum Tibulli reuertamur. Libro v. elegia v. ubi est in uulgatis codicibus,

» *Optat idem iuuenis, quod nos: sed tutius optat.*

Ille habet

» *Optat idem iuuenis, quod nos, sed tectius optat.*

recte ille quidem. namq. sequens statim uersus reddit secreti tectiq. uoti caussam, cum subdit.

» *Nam pudet haec illum dicere uerba palam.*

PROPERTII VERSVS EMENDATVS.

Pietas. Eruo. Antiqui easdem consonantes non geminabant.

Cap. XIV

Pud Propertium lib. iij. elegia xx. ad Tullum sunt hi uersus.

» *Nam quantum ferro, tantum pietate potentes.*
» *Stamus. uictrices temperat ira manus.*

Consului codices multos. uniuersorum eadem est reperta scriptura. Neq. tamen illorum consensus facit, quin ego habeam in secundo uersu uerbum illud „ ira, suspectum. Ratio meae dubitationis est, cum hoc sensu. Tantum abest, ut ira temperet fortis & uictoris ferociam, etiam incendit magis. hominemq. iam per se conscientia uirtutis atq. gaudio uictoriae, quae plerumq. adrogans est, gloria insolescentem, impotentiorem reddat. Tunc stimulo etiam irae adcedentis animus uiri uictoris incitatus omnem penitus humanitatem exuit.

contra

contra Pietas lenem, mitem, misericordem, & ad condonandam noxamproniorem facit. ob has caussas pro uoce ,,. ira ego, illa legendum esse existimo. Sic omnia recte, & ad consilium poetae, & ad naturam pietatis atq. humanitatis egregie respõdebunt. eritq. hic sensus. Fortes quidem & uictores sumus Romani: tamen & pij sumus & clementes. pietasq. haec & clementia, quod uitij est in fortitudine, & in uictoria, temperat. Conrupit autem locum inperitus aliquis: quem fefellit ignoratus mos antiquorum, non geminantium liquidas. itaq. legimus in antiquis calamo scriptis libris, & in marmoribus Milia, Vilicus, & alia similia uerba sic scripta aut sculpta pro millia & uillicus. sic in hoc uersu Propertij fuit ,, Ila. indoctus ille, qui descripsit, erratum esse existimans ex Ila Ira fecit. Poni uero Pietas, Pius, & Pie pro humanitate & humano, & humane exempla, in quibus hac significatione accipiuntur, non desunt.

A. PRO. O. NON AH, PROH, OH SCRIBEN. *Padua. Locus Catulli defensus.*

Cap. XV

Nulla dictio adspiratione finiri debet. Sic A interiectio in ueteribus calamo scriptis libris Virgilij sine adspiratione praecedente aut sequente scribitur. Codices Tibulli scripti (de ijs loquor, quos ipse uidi) adspirant ante. vt in hoc uersu.

,, *Ha lapis est, ferrumq. suam quicumq. puellam*
,, *Verberat.*

Igitur uel A scribendum est, sine adspiratione Virgilij more; uel praecedente adspiratione, non autem sequente. Et grammatici tradunt, adspirationem finire uerbum nullum. Eodem modo etiam O & Pro Interiectiones, non Oh, & Proh scribi debent.

Sed

Sed ad Catullum ueniamus. in cuius scriptis calamo libris ii Padua est in eo uersu

At Volusi annales Paduam morientur ad ipsam,

caussam nullam uideo, cur quidquam illic noui quaeramus, & uocem illam damnemus, nusquam alibi auditam. quasi uerbum nullum aliud in latina linquo sit singulare.

VOCES IACOBVS, IOANNES TRIVM ne syllabarum esse poßint. Iulus, Iapetus, Iambus, Iaziges, Iaxametae.

Cap. XVI

Nterrogatus a Francisco Cicereo Mediolaniensi uiro erudito, an in his uocibus Ioannes & Iacobus τὸ ι. posnt esse consonans, idest, an ea nomina trium tantum esse syllabarum queant, respondi, dubitare multos: non dubitasse tamen Iouianum Pontanum. qui Iacobum sic posuit, & quidem prima breui. quam usurpationem uulgus quoq. sibi uult concedi. quorum caussam non ut tuear, sed ut excusem, adferam, quae nunc in promptu sunt poetarum in similibus uerbis Iulus, Iapetus, Iambus, atq. alijs, exempla.

Virg.

" *Iulius a magno demissum nomen Iulo.*

Horatius contra.

" *Iule ceratis ope Daedalea.*

Statius ad finem lib. x

" *Iapeton, aut uictam supera ad conuexa leuari.*

Horat. contra.

" *Audax Iapeti genus.*

Iambus trisyllabum plerisq. Horat.

" *Syllaba longa breui subiecta uocatur Iambus.*

Sulpicia apud Ausonium contra.

" *Non trimetro Iambo, nec qui pede fractus eodem.*

Ouidius ij. Tristium.

» *Iaziges, & Colchi, Metereaq. turba, Getaeq.*

Valerius Flaccus lib. vi

» *Iaxametas uenatas alit.*

IVLII CAPITOLINI LOCVS DEFENSVS contra Lipsium.

Cap. XVII

» *Rofecti tamen suut paludati ambo Imperatores Parthis, & Marcomannis cuncta turbantibus: alijs etiam gentibus: quae pulsae a superioribus fugerant, nisi reciperentur, bellum inferentibus.*

Verba sunt Iulij Capitolini in Marco Antonino. in quibus, quoniam Marcomanni a Parthis multum sunt remoti, Iustus Lipsius pro Parthis legit Cattis, aut Quadis: aut

» *Aperte Marcomannis cuncta turbantibus.*

Sed meo iudicio nihil fuit hic tentandum. Nam Capitolinus tradit non cum una gente tantum, & in finitimis regionibus, sed cum pluribus hostibus, & quidem, qui magno locorum interuallo uni ab alijs essent remotissimi, bella fuisse gerenda. Iudicij huius mei, atq. sententiae comprobator est ipse Capitolinus. qui his praecedentibus uerbis sic scribit.

» *Dum Parthorum bellum geritur, natum est Marcomannicum: quod diu eorum, qui aderant, arte suspensum est: ut finito Orientali bello Marcomannicum agi posset.*

Adiuuat sententiam meam Eusebius. qui Olympi 193. sic scribit.

» *De Rhetis Vindelicis, Armenijs, & Pannonijs, triumphat.*

» *Quantum autem Armeniae ab antedictis distant?*

QVAE-

QVAEDAM OBSERVATA IN VETVSTO *carmine recens in Gallia reperto, & edito à Iusto Lipsio.*

Cap. XVIII

Dem Iustus Lipsius publicauit carmen quoddam nuper in Gallia repertum: quod non longe abest, quin antiquam uenustatem redoleat. In eo est hic uersus

„ *Ver nouum, uer iam canorum: uer natus*
„ *orbis est.*

claudicat hic uersus: & a reliquorum ibi positorum mensura & norma aberrat. nec longe abest a soloecismo. Ego eum sic reconcinnarem.

„ *Ver nouum: uer iam canorum: uer natalis orbis est.*

Sic mensura haec reliquorum mensurae egregie respondet.

Aemulatur autem Virgilij uersus ij. Georg. hos.

„ *Non alios prima crescentis origine mundi*
„ *Inluxisse dies, alium ue habuisse tenorem*
„ *Crediderim. Ver illud erat : uer magnus agebat*
„ *Orbis. & hiberni parcebant flatibus Euri.*

Ibidem de Venere idem auctor loquens.

„ *Romuleas ipsa fecit cum Sabinis nuptias,*
„ *Vnde Rhamnes. & Quirites, proq. prole posterum*
„ *Romoli, matrem crearet, & nepotem Caesarem.*

In tertio uersu Lipsius uocem „Matrem in Patrem mutat, sic legens.

„ *Romoli patrem crearet, & nepotem Caesarem.*

additq. rationem, atq. exponit his uerbis.

„ *Pater Caesar Diuus Iulius est. nepos Augustus.*

& paullo post.

„ *Venus conciliatrix Romanorum Sabinarumq. nuptijs ut ex*
„ *his Rhamnes & Quirites crearet: & in postera saecla*
„ *utrumq. Caesarem patrem cum nepote.*

Ego uero uocem Matrem omnino conseruandam censeo, historia pro sententia mea strenue stante & feliciter pugnante. quae haec est,

C. Iulius Caesar sororem habuit Iuliam. quae nupta Attio Balbo Attiam filiam genuit. Haec Attia ex C. Octauio Marito C. Octauium filium suscepit, hunc, qui postea imperauit, & Augustus dictus est. Non ergo Diui Iulij „ idest, C. Iulij Caesaris nepos fuit Augustus: sed nepos fuit Iuliae sororis C. Iulij Caesaris.

Accipitur autem Nepos a Lipsio pro filio sororis: sed male. Conseruetur igitur auctori sua lectio. nec ullo modo uox „ Matrem in Patrem uertatur.

CORNELII TACITI LOCVS PERPENSVS, *& defensus. Imagines gentilium tantum in pompis funerum adhiberi solitas.*

Cap. XIX

Dem Lipsius epistula iij. lib. IV. Epist. Quaestionum, & in Notis ad Cornelium Tacitum lib. iij. suspicatur uocem hanc Iuliorum uertendam esse in Liuiorum in his, quae adponam, Taciti uerbis initio libri iij. ubi de Drusi fratris Tiberij funere loquitur.

„ *Circumfusas lecto Claudiorum, Iuliorumq. imagines: de-*
„ *fletum in foro: laudatum pro Rostris.*

Ad quae uerba Lipsius sic scribit.

„ *Drusus hic in Iuliam familiam ne adoptatus quidem uenit.*
„ *Vnde ergo in pompa funebri imagines illi gentis Iuliae?*
„ *nisi forte, quia mater deducta in domum Augusti.*
„ *Haec & talia de summo pectore dici possunt. At mihi*
„ *nondum euiluit coniectura mea, Liuiorum. caussa dupli-*
„ *ci. Primum non praeposuisset Claudios Iulijs Tacitus.*
„ *id nefas. deinde, cum a patre latae imagines, cur omissae*
„ *a matre? quae praesertim antiquae & multae?*

Ego mutandum nihil censeo his de caussis. Primum non temere recedendum est a consensu ueterum & nouorum librorum: in quibus est „ Iuliorum, non Liuiorum. Deinde in aedibus Iuliorum Drusum mater Liuia edidit. Praeterea quam carum honestumq. habuerit Augustus eumdem Drusum uiuum & mortuum, docent insignes conlati in eum honores apud Tacitum initio libri primi, & alibi: & apud Dionem. Quorum uerba adponere prohibet breuitatis studium. Quid? quod ex uerbis Dionis lib. LV iusta suspicio nascitur, eumdem Drusum in gentem Iuliam adoptione uenisse? ut omnino hac de caussa eius funus Iuliorũ imaginibus honestari debuerit. Et quoniam graeci libri Dionis in praesentia copia non est, adponam Xilandri interpretis translationem: Sic igitur ille.

„ *Germanicus Caesar, & Ti. Claudius Nero filij Drusi in honorem patris munus gladiatorium praebuerunt. Hoc plebem memoria Drusi consolatum est. Idq. etiam: quod in dedicatione aedis Castoris & Pollucis non Claudiani modo (adoptatus enim in familiam Augusti se claudianum nuncupabat) sed Drusi etiam nomen ei imposuit.*

Hactenus de adoptione. Quod ad imagines gentis maternae adtinet, quas Lipsius ornamentis funebrium pomparum, nullo citato suae opinionis auctore adhiberi consueuisse tradit, Plinius lib. xv. cap. ij. in contrariam sententiam lectorem trahit sic scribens.

„ *Expressi cera uultus singulis exponebantur armarijs. ut essent imagines, quae comitarentur gentilitia funera. semper defuncto aliquo aderat familiae eius, qui umquam fuerat, populus.*

& paullo post, ibidem.

„ *Exstat Messallae indignatio: quae probibet inseri genti Leuinorum alienam imaginem. Similis caussa Messallae seni expresit uolumina illa: quae de familijs condidit. Cum Scipionis Africani transisset atrium: uidissetq. adoptione testamentaria Salutionis (hoc enim ei fuerat*

cogno-

" *cognomen) Africanorum dedecore notam inrepentem*
" *Scipionum nomini.*

Quod autem Tacitus Claudios Iulijs antepoſuit in enumeratione imaginum, non eſt, quod quiſquam miretur.

Recte fecit Tacitus: qui ordinem ſecutus eſt. Namq. Druſus fuit natura primum Claudius: deinde adoptione Iulius.

Adoptionem probant etiam uerba Euſebij Olymp. CXCIIII. „ Auguſtus (inquit) Tiberium, & Agrippam in filios adoptat. & Olympiade CC. Tiberius Druſum conſortum regni fecit. Idem leges apud Suetonium in Auguſto & Tiberio.

Quae uniuerſa ſi Lipſius paullo adtentius perpendiſſet, nos hac admonendi neceſsitate, aut ſaltem occaſione liberaſſet.

Finis libri primi.

OPINIONVM IOANNIS MARII MATTII

LIB. II

NON INTELLECTA HACTENVS aliquot epistularum Ciceronis libri xvi. ad Tironem loca. Veterem lectionem ibi duobus in locis immerito a doctis tentatam.

Cap. I

VANTVM intersit ad intelligendum pluribus in locis epistulas Ciceronis plurimas, nosse quo tempore, unde, & quo singulae datae sint, dictum est alibi: facileq. & fortasse aliqua cum gratia cognoscetur ex his, quae dicturi nunc hic sumus. Epistulae fere omnes libri xvi. ad Tironem agunt de Tironis ualetudine. Vniuersi autem, qui in illum librum scripserunt, existimant, de uno tantum & eodem morbo ibi ubiq. tractari. in quem morbum incidit Tiro, decedente de prouincia Cilicia Cicerone. Sed res aliter habet.

habet. Namq. uniuersae eae eiusdem libri literae si non de pluribus, certe de vna & altera tractant ualetudine, in quas diuerso tempore Tiro incidit. Quod non animaduersū, caussa fuit docto uiro Paullo Manucio multipliciter errandi in illarum litterarum explanatione. Nos de utroq. Tironis morbo, inlustrandi plures locos gratia, dicemus.

Vna ualetudo, quae posterior fuit, adcidit Tironi Cicerone de Cilicia decedente. quo tempore coactus est ille grauiter aegrotantem commendatum amicis Patris relinquere. De hac agitur in primis x. epistulis libri XVI. quae scriptae fuerunt partim sub finem anni eius, partim sub initium sequentis, pullulante iam initio belli ciuilis inter Pompeium, & Caesarem. Altera ualetudo ea est, de qua scribit in reliquis aliquot eiusdem uoluminis sequentibus literis. longeq. est alia ab ea, quam modo dixi.

Ex hac aegrotauit Tiro ante turbatam bellis ciuilibus rempublicam, adciditq. per ea tempora, quando Pompeio cum Caesare in administratione Reipublicae conueniebat, ipso Pompeio ocioso & ab omni suspicione discordiarum publicarum securo. Id declarant uerba xij. epistulae dicti iam libri: quae ex Formiano scripta fuit.

„ *Pompeius erat apud me, cum haec scriberem, hilare & li-*
„ *benter. Ei cupienti audire nostra dixi, sine te omnia mea*
„ *muta esse.*

Hic laudo equidem acumen Sebastiani Conradi: cui pusilla quaedam ueri imago adfulsit, sed per nebulam, & inluni (ut ille loquitur) nocte. itaq. aberrans statim, de uia deflectit, multas temporum inuersiones inducens omnino repudiandas. Ibi etiam uocem „ Pompeius immerentem suspectam habet. proq. ea Pomponium substituit. cuius opinionem reliqui post eum sunt secuti, decepti uniuersi hoc: quod crediderunt, de una tantum Tironis ualetudine Patrensi toto eo libro a Cicerone scribi: non animaduertentes, posteriores eius libri epistulas prio-

prioribus eiusdem libri epistulis tempore scribendi antecedere: scilicet datas, quando Tiro Romae, adhuc seruus aegrotabat, Cicerone in uillis suis rusticante: priores autem longo tempore post scriptas fuisse a Cicerone decedente de Cilicia in nauigatione & uia partim, partim cum in Italia, & cum ad urbem esset, Tirone pridem libertate donato, & tunc Patris ex febri cubante. Tantum uero abest, ut Tiro per ea tempora in Italiam uenerit, ut eodem morbo pressus etiam Patris esset eo tempore: quando ardente ciuili bello Pompeius relicta urbe & Italia Dyrrhachium copias omnes traiecisset, Cicerone hoc testante epistula libri noni xx. ad Atticum, quae incipit. Trebatium VI. Kalen. & lib. eiusdem operis x. epistula quarta, quae incipit. Multas a te accepi epistulas.

Haec omnia non animaduersa, ut debuit, occasionem praebuerunt Paullo Manucio, atq. alijs grauium errorum. Nam praeter quam quod Paullus putat, semel tantum aegrotasse Tironem (de morbis intelligo, de quibus ibi loquitur Cicero) & omnibus illis epistulis de ea una Patrensi ualetudine scriptas censet, etiam iudicauit (& habet ibi riuales nō paucos) Tironem Cicerone tenente prouinciam Ciliciam, & aegrotantem Patris, seruum adhuc fuisse.

In medicis etiam, qui aegrotanti Tironi adfuerunt, aestuant ijdem & haerent, ut clarum faciemus. Sed prius de statu, & de priore ualetudine Tironis probemus ea, quae diximus exemplis ex eodem libro Ciceronis XVI. adlatis. Illic igitur epistula xij sic scribit.

» *Ego uero cupio te ad me uenire. sed uiam timeo. grauiter*
» *aegrotasti.*

paullo post ibidem.

» *Iam ad id triduum, quod fueris in uia, dum in Cumanum*
» *uenis, adcedent continuo ad reditum dies quinq. Ego in*
» *Formiano a. d. iij. Kalen. Ianuarias esse uolo. ibi te ut*
» *firmum offendam, mi Tiro effice.*

„ *Literulae meae, siue nostrae tui desiderio oblanguerunt.*
„ *Hac tamen epistula, quam Acastus adtulit, oculos paullulum sustulerunt. Pompeius erat apud me, cum haec scribebam hilare & libenter. Ei cupienti audire nostra dixi, omnia mea sine te muta esse.*
„ *Tu musis nostris para, ut operas reddas. Nostra ad diem dictam fient. docui enim te, fides etymon, quod haberet. Fac plane, ut ualeas. Nos ad summum. Vale. xiij. Kalen. Ianuarij.*

Epistula xiij. ad eumdem Tironem tota huc est aduocanda.

„ *Aegypta ad me uenit pridie idus Aprilis. Is, &, si mihi nunciauit, te plane febri carere, & belle habere, tamen, quod negauit, te potuisse ad me scribere, curam mihi adtulit: & eo magis, quod Hermia, quem eodem die uenire oportuerat, non uenerat. Incredibili sum solicitudine de tua ualetudine. qua me si liberaris, ego te omni cura liberabo. Ingenium tuum, quod ego maximi facio, confer ad te mihi tibiq. conseruandum. Cura te etiam atq. etiam diligenter. Vale.*
„ *Scripta iam epistula Hermia uenit. Accepi tuam epistulam uacillantibus literulis. nec mirum, tam graui morbo. Ego ad te Aegyptam misi: quod nec inhumanus est: & te mihi uisus est diligere: ut tecum esset: & cum eo cocum, quo uterere. iterum vale.*

Epistula xiv

„ *Dies promissorum adest: quem etiam repraesentabo, si adueneris. Etiam atq. etiam uale. iij. idus Aprilis.*

Quod sequitur, initium est epistulae Qu. Ciceronis ad M. fratrem.

„ *De Tirone mi Marce, ita te, meumq. Ciceronem, & meam Tulliolam, tuumq. filium uideam, ut mihi gratissimum fecisti: cum eum indignum illa fortuna nobis amicum, quam seruum esse maluisti.*

Ex his omnibus testimonijs adlatis liquido adparet, non Patrensem ualetudinem intelligi, sed urbanam Patrensi priorem. Adparet status Tironis: Adparet, inquam, seruum eo tempore fuisse. Ad-

paret priores XI. literas multo, post posteriores tempore scriptas fuisse.

Ex his, quae de ualetudine Tironis urbana & Patrensi sunt disputata, duo alij tolluntur errores eorũdem: qui satagunt de Medico, & Mumio ad haec uerba XIV. epistulae libri iam dicti XVI

" *Medico, mercedis quod poscet, promitti iubeto. Id scripsi*
" *ad Mumium.*

Priorem errorem genuit praecepta opinio de una tantum Patrensi ualetudine. putant enim intelligi hic Asclaponem Patrensem medicum. falso. Nam urbanus medicus intelligendus est hic non nominatus: qui Romae aegrotanti Tironi adfuit. quod etiam ex eo adparet: quod Asclaponi pecunia iussa erat dari. quod est in epistulis VI. & IX. Huic uero non nominato promitti, non dari. Manij etiam Praenomen, qui est alius error, non substituendum fuit pro Mumio, siue Vmmio, siue quo alio modo scriptum ibi reperiatur. cur? quia hic de urbano medico & morbo agitur, non Patrensi: qua in urbe degebat Manius, non Romae. Haec hactenus. Qui uero M. Tullius adparuerit scriba Ciceroni in prouincia Cilicia (nam hic quoq. interpretes soliciti sunt) facilius est dicere, qui non adparuerit. Tironem hominem studijs suis adcommodissimum non occupasset Cicero adparitione molestiarum plenissima. Philotimus Romae fuit. Plura testimonia possunt adferri. sed cõtentus uno reliquis supersedebo. Coelius lib. viij. epist. tertia sic scribit.

" *Quod ad Philotimi liberti officium, & bona Milonis adti-*
" *net, dedimus operam: ut & Philotimus quam honestis-*
" *sime Miloni absenti, eiusq. necessarijs satisfaceret: &*
" *secundum eius fidem & sedulitatem existimatio tua con-*
" *seruaretur.*

M. Tullium Lauream censet Paullus Manucius. sed illum in eo comitatu fuisse, non memini usquam legere.

De scriba Tullio mentio est in epistula IV. libri V. epi-

ſtularum ad Atticum: quam in prouinciam proficiſcens Beneuento dedit.

„ *Ac binas quidem tuas Beneuenti accepi. quarum alteras Feſſulanus multo mane mihi dedit: alteras ſcriba Tullius.*

PIE QVID SIGNIFICET IN ORATIONE *pro Cluentio. Sincerus. Suſpectus locus in Epiſt. Familiar.* *Cap. II*

„ *Rat huic inimicus Oppianicus: erat. ſed tamen erat uitricus. crudelis, & huic infeſta mater: attamen mater. poſtremo nihil tam remotũ ab adcuſatione, quam Cluentius & natura, & uoluntate, & inſtituta ratione uitae. Sed cum eſſet haec illi propoſita condicio, ut aut iuſte pieq. adcuſaret, aut acerbe indigneq. moreretur, adcuſare quoquo modo poſſet, quam illo modo emori maluit.*

Propoſui haec uerba ex Ciceronis pro Cluentio oratione: ut acuti iudicij homines conſiderent, quo ſenſu uox illa „ Pie, de qua locuti ſumus etiam capite XIV. libri ſuperioris, ſit accipienda in cauſſa ancipiti: ubi aliud pietatis, aliud ſalutis ratio ſuaderet. Ego pie expono parce, molliter, leniter remiſſe, placate, mitiſsime: hoc ſenſu. Capitis periculũ adcuſationem, & in adcuſando acrimoniam: pietas in matrem ab adcuſando deterret, & lenitatem ſuadet, tamen quoquo modo adcuſare potius, quam acerbe indigneq. mori maluit. Sic ab ſedata & temperata ex neceſsitate & pietate adcuſatione atq. oratione, homines facile intellecturos iudicaturoſq., non animo in matrem inimico, ſed conſeruandae uitae gratia, quã natura uniuerſo animãtium generi commendat, coactũ ad adcuſandum deſcendiſſe. Aut pro pie impie eſt legendũ ſed propono hoc, non ſtatuo. Nam quod Paullus Manucius exponit,

„ Erga

" *Erga se ipsum. est enim pietas a se ipso mortem depellere.* uix probare eum puto posse interpretationem istam suam ijs, qui sciunt, Pietatem foras, tamquam partem Iustitiae respicere: quam sapiētes magistri ideo bonum esse alienum scite dixerunt.

Lib. xiij. epist. Familiar. epist. LI. locus hic suspectus est.

" *Vt M. Curium sartum & tectum, ut aiunt, ab omni incom-*
" *modo, detrimento, molestia sincerum integrumq. con-*
" *serues.*

Verba illa ,, . sincerum integrumq., glossema fuisse puto in illa uerba sartum & tectum. quod postea ex ora libri in ordinem opera parum diligentis, & fortasse parum intelligentis librarij uenerit. Festus Pompeius auctor est, sartum integrum significare. ut non necessarium fuerit (quod prouerbio dicitur) Nauson Naucrati. Praeterea uerbum sincerum est ad fidei, sanctitatis, & omnino ad animi integritatem quam ad fortunas adcommodatius.

NON OMNES VNIVS MVNICIPII, *aut Coloniae, et cet. ciues, ciuitatem Romanam adepti in una & eadem tribu Romae suffragium ferebant.*

Cap. III

AROLVS Sigonius, uir de uniuersis literis optime meritus lib. iij. cap. iij. de antiquo iure Italiae ingenue pro sua natura & more fatetur, non adfirmare posse se, in qua tribu Romae quaeq. aut Colonia, aut Municipium, aut Praefectura, aut Foederata ciuitas post Romanam ciuitatem inpetratam suffragium tulerit. Ego uirum uniuersae antiquitatis scientissimum sapienter dubitare puto. Addo hoc amplius de meo: iudicare me, non vniuersos ciues unius Coloniae, aut Municipij, aut Praefecturae, aut Foederatae ciuitatis in

una & eadem tribu, sed singulos in ea tribu censos fuisse & suffragium tulisse, quam quisq. arbitratu suo delegisset: uel quae initio ciuitatis adeptae singulis esset adsignata. In hanc opinionem adducor uerbis Ciceronis ex epistola quinquagesima libri xiij. epistularum familiarium, ut uocant.

„ *L. Custidius est tribulis, & municeps & familiaris meus.*

Si enim uniuersi unius Municipij etcet. ciues in unam & eamdem tribum coniciebantur, quid adtinuit tribulem eum suum adpellare, qui esset Municeps suus?

Praeterea opinionem hanc meam, siue libet suspicionem adpellare, adiuuant inscriptiones antiquorum lapidum: qui sunt Albae Pompeiae, & Hastae. qui lapides diuersas tribus, eiusdem Coloniae aut Municipij ciuibus adtribuunt.

Hastae igitur sunt lapides, hi, quorum plures mea commendatione & opera a tenebris & ab ignoratione uindicati nuper inuenti sunt in sepulcreto aedis Maximae, ecfossa in altitudinem. amplius pedum x. terra, cum ingentibus, sed in plures partes fractis egregij uersicolorisq. marmoris columnis. Ex quibus, quod ad praesens argumentum faciat, subsidium petam ad probandum, quod propositum est.

Hastae

Hastae ecfossum haud ita pridem in aedibus Virginum Orbarum.

P. VERGILIO . P. F. P. N. POL
LAVREAE . AED. II. VIR. I. D. PRAEF. FABR
IVDICII . DE . IIII . DECVRIIS . EQVITI
SELECTORVM . PVBLICIIS . PRIVATIS Q
PRAEF. DRVSI. CAESARIS. GERMAN. II. VIR. QVINQ
P. VERGILIO . P. F. P. N. POL. PAVLLINO
EQVO . PVBLICO IVDICI . DE . IIII . DECV
PRAEF. FABRVM. PRAEF. CHORTIS. II DECV
.... IORVM. EXERCITVS.......
....

In aedibus Mattiolarum.

....
CONCORDIAE
COLL. FAB. HASTENS FAB
M. VETTIVS SECVNDVS
IN . MEMORIAM
VETTIAE. CIVITATIS. SO RORI

In

In hortis aedium, quae conditae olim a Magno Iacobo Triultio, nunc nobilis familiae Asinorum. Postea translatum haud ita pridem Taurinum uecordia eorum: qui prohibere cum possent, debuerunt: est nunc in aedibus Puteorum Taurini.

T. ARRIO. T. F. TRO. TERTIO
ANN. XXI
MVCIA. T. F. MODESTA
MATER. V. F.
SIBI. ET. T. ARRIO. M. F. VIRO
INVIDA FLORENTEM. RAPVERVNT
FATA. IVENTA
NEC. LIQVID. MISERO. ME. SVPER
ESSE. MEIS
FLEVIT. PRAESENTEM. MATER
FLEVERE. SODALES
ET. MATER. TEPIDO. CONDEDIT
OSSA. ROGO
QVAE. PRIVS. HOC. TITVLO
DEBVIT IPSA. LEGI
IN AGRO P XX. IN. FRONTE. P XX

In

In aedibus Mattiolarum.

P. LAETILIVS. P. L. PAL. HILARVS. SPVRI	
MAGISTER. MINERVALIS	
NAEVIA. Ↄ. L	CLVSIA. C. L.
ALMYRIS	TOPIA

Ecce quattuor in his monimentis Hastae Coloniae (coloniam enim Ptolomaeus & sempronius uocant) diuersae tribus Pollia, Fabia, Tromentina, & Palatina satis indicant, uon uniuersos unius Coloniae, & Municipij, ciues in unam tribum fuisse coniectos.

Albae quoq. Pompeiae: in Coenobio Diui Dominici Polliae: extra urbem in aedicula D. Frontalionis: & in urbe in Coenobio Monacharum D. Magdalenae Camillae & quidem ter repetitae tribus est mentio. Quorum trium lapidum inscriptiones idem, quod diximus, probant.

Sic autem habent.

I Q. CAR-

Q. CARRINAS. C. F
POL. PRIMI. PILI
AED. ++. VIR

In Diuae Magdalenae.

M. GEMINIVS. L. F
CAM. VETERAN
SIBI. ET. L. GEMI
NIO. L. F. CAM
MANCIAE. PATRI
VIBIE. Q. F. SECVD
MATRI

In Diui Frontalionis.

C. FABRICIVS. L. F
CAM. AED. SIBI. ET
M. FABRICIO. L. F CAM
LIGVRI. FRATRI. AED. T. F. I
PHILETVS. ET. FVSCVS. L. F. C

Libet

Libet adponere etiam ad rem faciens lapidis epigramma. qui eſt in arce Pollentiae ad iij. ab Alba Pompeia lapidem. Fuit olim inſigne oppidum Pollentia: nunc caſtellum eſt puſillum cum titulo tamen Comitatus.

SEX. LIVIO
C. F. CAM. SENECAE
IIIIII VIRO
M. LIVIVS. C. F
CAM. FRATER
IIIIII VIR
FAC. CVR

Brixiae quoq. in patria mea mihi ſemper cum egregia & debita praeſcriptione nominanda ſunt marmora: quorum aliqua Tribum Fabiam, aliqua Publiliam ciuibus Brixianis adtribuunt. Inſcriptio, quae Fabiam habet, refertur a Sigonio. Quae Publiliam laudat, etiam eſt in libro Appiani ſic.

P.CLODIVS. L. F
PVB
NIGER
D. D

IN EODEM APPIANI LIBRO.

Apud Petrinum Sinuessanum.

L. PAPIVS. L. F. TER
POLLIO. II. VIR. L. PAPIO
L. F. FAL. PATRI

Vbi patri, & filio duae diuersae tribus adsignatae sunt Terentina & Falerina.

LOGEVM

LOGEVM: SCRIBENDO ADFVERVNT
Si uales, bene est. Kalendae primae.

CAP. IV

Ibro Ep. Fam. V. in epistula ad Rufum sunt haec uerba.
„ *Nam de Luceio ita est actum.*
Iosephus Scaliger ad Catulli epigramma in Mamurram legit „ *Lucello.*
Temere facere tantum uirum ne suspicar quidem. considerãdum tamen est, an locum hunc, & uocem ipsam aliquid iuuet Modestinus iureconsultus: qui tradit rationes ciuitatum adpellari λόγεια.

Lib. viij. epistula viij. legitur „ *scribendo adfuerunt.* qui loquendi modus significat, testes fuerunt. Lampridius in Heliogabalo.

„ *Quae (* mater *) cum uenisset ad consules, scribendo adfuit.*
„ *idest, Senatus consulti faciendi testis.*

Idem scriptor interdum dicit, Ad scribendum. Iosephus lib. xiij. Antiquitatum, „ *Praesente L. Manlio.* & lib. xiiij. „ *Praesente L. Coponio.*

Scribebant autem Senatus consulta illi ipsi, qui scribendo adessent.

Itaq. Cicero ad Catonem lib. xv. Epist. Familiar. sic scribit.

„ *Resq. ipsa declarat, tibi illum honorem nostrum suplicatio-*
„ *nis fuisse iucundum, quod scribendo adfuisti. Haec enim*
„ *Senatus consulta non ignoro ab amicissimis eius, cuius de*
„ *honore agitur, scribi solere.*

Lib. v. eiusdem operis, epist. xiv. cur usurpat formulam hanc? „ *Si uales bene est*, quae sollemnis fuit ijs, qui uel ipsi, qui scribunt, uel ij, ad quos dantur literae, essent simul, cum imperio & potestate, aut cum potestate solum? cum neuter magistratum, honorem ue ullum gereret? soluit dubitationem hanc

hanc Plinius Iunior lib. 1. epiſtula ad Fabium, quae incipit ſic.

„ *Olim nullas mihi epiſtulas mittis. Nihil eſt, inquis, quod*
„ *ſcribam. At hoc ipſum ſcribe. Nihil eſſe, quod ſcri-*
„ *bas. Vel ſolum id, unde incipere priores ſolebant.*
„ *„. Si uales bene eſt: ego ualeo.*

Quod Plinij teſtimonium probat, priuatos etiam conſueuiſſe formulam illam epiſtulis ſuis ante ponere.

EXPOSITVS COELII EPISTVLAE ad Ciceronem locus. Nonius emendatus.

Cap. V

N ultima epiſtula Coelij lib. viij. ad Ciceronem ſunt uerba ita diſtinguenda, ut nos nunc facimus. nam antea male.

„ *Tu porro, cum ad te, proficiſcens noctu*
„ *Ariminum, ueniſſem, dum mihi pacis*
„ *mandata das ad Caeſarem, & mirificum ciuem agis,*
„ *amici officium neglexiſti: neq. mihi conſuluiſti.*

Profectus eſt Ariminum Coelius una cum alijs fautoribus cauſſae Caeſaris. In eo itinere Coelius ad Ciceronem, qui Capuae, atq. orae maritimae praeerat, deuertit. Adceſsit quidem & Cicero Ariminum: ſed multo poſt ad Caeſarem Iuniorem: ut eſt apud Nonium in uerbo Rogare, ſic.

„ *Rogare quaerere & ſciſcitari. M. Tullius ad Caeſarem Iu-*
„ *niorem lib. 1. Roga ipſum: quemadmodum ego eum Ari-*
„ *mini acceperim.*

Quae uerba ſunt etiam in uoce „ *Accipere*, apud eumdem Nonium. quamquam ibi pro Arimini cõrupte legitur „ *Armis*. Sed hic auctor eget multa ope. in quam curam incumbit Fabius Bellonus iuuenis non ſpei, ſed meſsis uberrimae. qui nondum declaratus I. C. iuris interpres merito uirtutum ab excellentiſs.

Senatu

Senatu Mediolanienſi, Ticini eſt conſtitutus. Vbi in nobili auditorum frequentia docet cum legum maieſtate & grauitate, linguae Latinae Graecaeq., ſplendorem pridem a libris iuris peritorum exſulantem coniungere.

DE LIBERTORVM NOMINIBVS
Declaratus locus epiſtularum Familiar. lib. xiij

Cap. VI

I Mithres, libertus Poſtumij fuit, cur libertatem conſecutus Praenomen & Nomen alterius nempe C. Curtij adſciuit ſibi? Liberti enim Praenomina & Nomina patronorum ſimul cum libertate referebant plerumq. An Mithres Poſtumij libertus principio cum libertate habuit nomina patroni? poſtea heres a C. Curtio inſtitutus cum condicione, ut nomen mutaret (plerumq. enim id iubebant, qui alienum, heredem inſtituebant: ut eſt in epiſtula viij. lib. vij. ad Atticum his uerbis:

" *Dolabellam uideo Liuiae teſtamento cum duobus cohere-*
" *dibus eſſe in triente: ſed iuberi mutare nomen.*) relictis patroni nominibus Praenomen & nomen C. Curtij, in cuius haereditatem uenisset, accepit? An C. Curtius poſt datam Mithrae libertatem tranſiuit in gentem Poſtumiam adoptione, aut adrogatione, aut hereditate iuſſus nomen mutare?

An Mithres Poſtumij ſeruus commendatione & ſtudio C. Curtij libertatem a domino conſecutus Praenomen & Nomen commendantis accepit? Interdum enim ſerui facti liberi nomina eorum ſumebant, per quos eſſent libertatem adepti. Harum unam, aut aliam, ſi qua ſit his ſimilis, ſi admittimus cauſſam, nulla opus erit mutatione nominis Poſtumij in co-

gnomen

gnomen Postumi. quod putauit Paullus Manucius. Atq. haec nostra disputatio atq. expositio opportuna erit ad aliquot alia etiam harum epistularum similia loca.

PVDOR INVTILIS.

Cap. VII

Planci ad Ciceronem haec sunt uerba x. lib. epist. xxiij

" *Pudor me, qui in bello maxime est periculosus, hunc casum coegit subire. uerebar enim, ne cui obtrectatorum uiderer & nimium pertinaciter Lepido offensus: & mea patientia alere bellum.*

Pudor hic Planci Graecis δυσωπία dicitur. quae non tantum est inutilis, sed plerumq. damnosa. Legatur lib. 1. Officiorum Cicero: ubi de iactura opinionis & gloriae facienda interdum, cum rationes reipublicae poscunt, facienda disputat. Adfertq. exempla Callicratidis & Cleombroti. quorum temeritate factum est, ut Lacedaemoniorum imperium graues plagas acceperit: dum ambo uerentes, ne timidi censerentur, maluerunt iniquo loco se tenere, & cum paratioribus pugnare: quam parendo sapienter monentibus locum mutare: & praelij conferendi occasionem in opportunius tempus reicete: & necessario tempore facere pusillam iacturam priuatae existimationis: maximo reipublicae suae emolumento illam fortasse paullo post redempturi. At non sic Contator Fabius, ab Ennio iure laudatus. qui solidam gloriam non in uulgi opinione & praedicatione, sed in sapientia & patriae incolumitate locabat.

" *Non ponebat enim rumores ante salutem.*

Legatur etiam Plutarchi Libellus de hac inutili uerecundia.

IN

IN EPISTVLAM I. LIBRI I epistolarum ad Atticum. Frater modis accipi potest pluribus.

Cap. VIII

„ *Aecilius auunculus tuus a P. Vario cum „ magna pecunia fraudaretur, agere coe- „ pit cum eius fratre Caninio Satiro.* Verba sunt Ciceronis ex prima libri primi ad Atticum epistula. in quibus quaeri potest, quomodo Caninius Satirus fuerit P. Vario frater; qui gente fuerunt diuersa: hic Varia, ille Caninia. Verum sic solui & expediri dubitatio potest.

Aut germani quidem ambo fratres fuerunt: sed alter transierit in nomen & gentem aliam uel adoptione, uel adrogatinne, uel hereditate cum condicione: vt nomen mutaret in nomen adoptantis, aut adrogantis, aut instituentis heredem.

Aut fratres uterini fuere tantũ, matre diuortio, aut post obitum prioris mariti alteri diuersae gentis nupta.

Aut ex sororibus, uel fratre & sorore patrueles fuerunt.

CICERONIS LOCVS IN Oratore perpensus.

Cap. IX

„ *X usu dicunt, & e republica: quod in al- „ tero uocalis excipiebat: in altero esset a- „ speritas, nisi x. literam sustulisses. ut „ Exegit, Edixit, Effecit, Extulit, Edidit.* Verba sunt Ciceronis in Oratore. in quibus ego existimo abundare uocem illam *Effecit*, adductus ratione hac. Cicero hic habet sermonem de oratione: in qua x. uel seruatur

uel tollitur. Exegit & Extulit x. seruant: at Edixit & Edidit amittunt. In uoce Effecit neutrum contingit, sed mutatur. Haec est caussa, quam ob rem uerbum illud expungendum censeam.

Obserua praeterea, Ciceronem statuere, Edico & Edo, aliaq. horum similia non ex E. sed Ex praepositione componi.

Sequitur statim locus alter fortasse conruptus, certe obscurus.

" *Adiuncti uerbi primam literam praepositio commutauit. ut*
" *suffugit, summutauit, sustulit. Quid in uerbis iunctis?*

Maioragius legebat, Adiuncti uerbi prima litera praepositionem mutauit.

Sed tam audax tot uerborum mutatio nō placet Paullo Manucio, qui sic legit, diuisa prima dictione composita in duas simplices; sic.

" *Adiuncti primam literam praepositio commutauit.* exponitq. „ *commutauit*, *commutata est*. quemadmodum legimus. apud Virgilium,

" *Nox humida caelo Praecipitat*, *pro praecipitatur*. Sed nec ipse duabus de causis satisfacit. Prior est. Si de huiusmodi iunctis uerbis intelligeret Cicero, quorsum statim subdidisset, Quid in uerbis iunctis?

Altera. sententia non procederet. nam si intelligi uult, nihil aliud significare, Praepositionem commutatam ad primam literam uerbi iuncti, nisi in primam uerbi iuncti literam transire, idest, si prima litera uerbi sit M, etiam ultimam literam praepositionis fieri M, quid fiet uerbo „ *Sustulit?* quod uerbum est in exemplo Ciceronis: in quo B. in S. non in T. est commutatum? Itaq. suspicari aliquis iure posſit, uocem
" *Sustulit* omnino esse delendam. quippe quae huc se librariorum incuria intraserit. Sed quemadmodum nonnulli medici interdum (bene ne, an male, uideant ipsi) in corpore aegrotantis humores tantum excitant & commouent, non discutiunt, & eiciunt: sic ego hic admoneo tantum, aut etiam consulo: non censeo, aut statuo.

DVOS

DVOS GERMANOS FRATRES eodem Praenomine.

Cap. X

Xiſtimant uiri docti, Q. Caecilium Metellum Nepotem, & Q. Caecilium Metellum Celerem fratres germanos non fuiſſe: quoniam uterq. eodem Praenomine fuit. Non temere cenſere eos iudico. Eſt tamen in Haſta Colonia in pauimento maximi ſacelli templi D. Secundi ad forum, antiqua tabula marmorea cum hac inſcriptione.

C. FVLVIVS. C. L. TARCVSSA
PATER
C. C. FVLVII. FIDELIS. ET.
PACATVS. FILII
FVLVIA. C. L. EPICHARIS
MATER

Quid de Flauijs dicemus? quorum non modo pater Veſpaſianus, & duo filij Titus & Domitianus, ſed etiam Veſpaſiani pater & auus: frater quoq. cum filijs Praenomine Titi uniuerſi fuerunt nominati? Verum iam ea tempeſtate mores & literae ab antiqua puritate recedebant.

PRIDIE KALEN. IANVARII
Consul prope priuatus erat.
Annuus magistratus.

Cap. XI

Iceronis lib. v. ad Metellum epist. secunda sunt haec uerba.

„ *Atq. ille, quod te audiuisse certo scio,*
„ *pridie Kalen. Ianuarias, qua iniuria ne-*
„ *mo umquam in aliquo magistratu impro-*
„ *bißimus ciuis adfectus est, ea me consu-*
„ *lem adfecit, cum rempub. conseruassem, atq. abeuntem*
„ *magistratu concionis habendae potestate priuauit.*

Qua specie iuris Metellus sibi licere existimauit in consulem tantam iniuriam audere? suspicor (fieri potest, ut fallar) diem pridie Kalen. Ianuarias, idest, ultimum consulatus diem fuisse tamquam uacuitatem consulatus, & quasi interregnum. ut Cicero eo die fuerit prope priuatus, & quasi (ut sic dicam) sine consulatu consul. Propterea Metellus Tribunus plebis iudicauit, minore inuidia sibi licere eo die iniuriam cum ignominia Ciceroni imponere. Alioqui tam insignem in maximum magistratum audaciam, tacitam a Senatu populoq. Romano ferre non debuit. Suborta est autem mihi suspicio haec ex uerbis Digestorum, quae adponam.

„ *Lex v. ff. de ferijs.*
„ *Vlpianus lib. lxij. ad edictum.*
„ *Pridie Kalen. Ianuarias magistratus nec ius dicere, sed nec*
„ *sui potestatem facere consueuerunt.*

Mos porro iurandi in concione pridie Kalen. Ianuarij transiuit sublata libertate ad Imperatores: Dicis uidelicet gratia. Quo Plinius Iunior respiciens in Panegyrico ad Traianum inquit.

„ *Itaq. abiturus consulatu iurasti, te nihil contra leges fe-*
„ *cisse.*

occa-

occasionem huius obseruationis dedit mihi Octauianus Giglijnus patricius Alexandrinus I. C. excellentiss. meae disciplinae gratissimus Alumnus.

FESTI LOCVS ADIVTVS

Cap. XII

Iratur uir doctus, cur Festus faciens uerba de septem montibus Romae enumeret octo his uerbis.

„ *Septimontio, ut ait Antistius Labeo, hisce montibus feriae. Palatio, cui sacrificium, quod fit, Palatuar dicitur. Veliae: cui item sacrificium. Fagutali, Saburrae, Germalo, Oppio, Coelio monti, Cispio monti.*

Locus est omnino conruptus. totum tentare sine ope ueteris alicuius melioris libri insanire est. Sed quod adtinet ad numerum mōtium, constabit ille; si, ubi scriptum est *Veliae, cui item sacrificium, Fagutali, Saburrae*, & reliq. sic legamus.

„ *Veliae, cui item sacrificium Fagutal.*

Recte. Nam ut Palatio Palatuar sacrificium fuit, sic Fagutal Veliae. quam rem alibi etiam idem Festus tradit. Varroni quoq. lib. IV. est Sacellum siue lucus Iouis Fagutalis: ubi sacrificium fiebat Fagutal. Ausim etiam, in ijsdem uerbis Festi, ubi legitur „ *Veliae cui item sacrificium Fagutal*, tollere uocem „ *Veliae*: & reponere „ *Esquiliae*. Fuit enim Fagutal „ in Esquilijs auctore P. Victore, & Varrone lib. IV Non me latet Marlianum lib. V. cap. XIX. scribere, Sacrificium nomine Fagutal fieri solitum esse in Viminali. Sed idem Marlianus eodem capite dixerat, „ *Viminalem a Varrone inter Esquilias connumerari.*

STATIVS Praenomen, interdum Nomen. & Cognomen. Volcatij Sedigiti uersus emendatus.

Cap. XIII

STatius modo Praenomen, modo Nomen, modo Cognomen fuit. Praenominis testimonium exstat Aquis Statiellis in antiquo marmore aedium Iuliani Ecclesiae.

L. METTIO. L. F
L. ATTIO. ST. F. RVBRIA
VARIENO. C. F. SECVDA
FILIO. VIRO. SIBI. V. F

Taurini.

Taurini. in turri templi Antoniani
Sancti Delmatij.

T. AEBVTIVS
SECVNDVS
SIBI. ET
ST. AEBVTIO
OPTATO. PATRON
ST. AEBVTIO. SEC
P. C

Ibidem in aedibus Hieronymi
Agathiae.

DOMITIO. M. F
ST. MARCELLO
CACTIA. VXOR

Meminit etiam Liuius lib. IX. Statij Cellij imperatoris samnitium. Valerius quoq. Probus Statium inter Praenomina enumerat. Gentile uero fuiſſe etiam nomen ſatis probant marmora aliquot in libro Petri Appiani in quibus eſt mentio C. Statij Fauſti. C. Statij Primigenij: C. Statij Neureti: Statij Saturnini.

Eſt

Est etiam apud Plinium lib. IX. cap. XV. Statius Sebosus. Fuluius quoq. Vrsinus in lib. de familijs de hac doctrina disserit.

De cognomine uero, satis sit referre uerba Agellij lib. IV. cap. XIX. Quod etiam eo libentius facio: quod a nonnullis non omnia uerba, a quibusdam etiam fide non integra adponuntur. ea sic habent.

Panuinum innuit.

" *Et cur, inquiunt, ita est: ut tu sis, quam equus curatior?*
" *Quoniam (inquit) ego me curo: equum Statius. Visum*
" *parum reuerens esse responsum. relatusq. in aerarios, vt*
" *mos est. Statius autem seruile nomen fuit. Pleriq. apud*
" *ueteres serui eo nomine fuerunt. Caecilius quoq. ille co-*
" *mediarum poeta inclytus, seruus fuit. & propterea no-*
" *men habuit Statius. sed postea uersum est quasi in co-*
" *gnomentum, adpellatusq. est Caecilius Statius.*

Recte Agellius. nam seruorum nomina, cum libertate erant donati, postremo loco ponebantur. Opportune autem iuuandus est conruptus apud Agellium Sedigiti Volcatij uersus lib. XV. cap. XXIV

" *Caecilio palmam statuo de comico.*

Nonnulli habita tantum ratione uersus, claudicantem defectu temporis & syllabae sic fulciunt.

" *Caecilio palmam statuo dandam comico.*

sed tanta & tam audax mutatio non placet. Aldus Manucius amicus meus peritam arte & consuetudine medendi manum feliciter adhibuit. Ille cum aliquot ab hinc annos Genua, Venetias reuerteretur, & de recta uia non nihil deflectens, ut me paternum amicum, quem tamen de facie nondum norat, uiseret, Alexandriam uenit. perhumaniterq. pro sua liberali natura & probitate domi me salutauit. Accepi laetans, & amplexus, ut debui, hominem, blande tamen & molliter adcusatum atq. increpitum: quod non recta ad Mattium, pro paterna amicitia, & pro merito suo (boni enim ad bonorum ut conuiuium, sic hospitium non uocati adcedunt) deuertisset. pro peccatoq. statim imposita est a me multa: ut apud me cenaret, & esset, quamdiu Alexandriae

xandriae moraretur. Renuenti initio uerecunde, & excusanti, apage, inquam, delicias cum putidiuscula ista modestia & pudore. Non alio pretio redimes culpam, quae admissa est: cum de porta ad ianuam nostram recta non uenisti. sic condicionem accepit cum exceptione tamen, ne asymbolus sederet. Festiue, ego inquam, atq. ut lubebit: modo symbola sit musica. Ergo adposita mensa, cum ego: heus uos κατὰ χεῖρας ὕδωρ: excipiens ille: At ego prius symbolam. & simul prolato uersu Sedigiti, uitium in eo indicat & tollit, sic illum restituens.

» *Caecilio palmam Statio dem comico.*
Probam, ἣν λέγω, proba moneta symbolam, *Nostri sunt hi uersus.*
Iudice me. ita me dius fidius amet bene.
Vt si secus quis sentiat, male sentiat.

Ante quam autem ab eiusdem Volcatij epigrammate discedamus, restituamus ibi duobus uersibus legitimam mensuram.

» *Eum me iudice errorem dissoluam tibi.*

si iudice me legas non me iudice, constabit uersus. Ea uero forma dicendi.

» *Eum errorem me iudice dissoluam tibi,*

rara quidem est: usurpata tamen cum ab alijs, tum a Cicerone ad Atticum lib. x

» *Obsignata iam epistula superiore, non placuit ei dari, cui*
» *constitueram.*

Caesar belli Gallici lib. v

» *Quo percusso & exanimato, hunc scutis protegunt hostes.*

ubi legitur „ *hos*, legamus „ *illos* uel *istos*. in hoc Porro uersu.

» *In sexto consequitur hos Terentius.*

pro *hos Terentius*, lege, *istos*, uel *illos Terentius*.

» *In sexto consequitur illos Terentius.*

uel, quod multo blandius adridet mihi, addito uno maxime proprio, & hic adcommodato uerbo.

» *In sexto consequitur loco hos Terentius.*

Quod autem nonnulli possint suspicari, parum esse cōsultum primis duabus syllabis in uerbo „ *Licinius*.

in illis uersibus.

„ *Si quid quarto detur, dabitur Licinio.*

sciat ille, utrasq. syllabas cadere in arbitrium scribentis carmen. Papinius Statius lib. IV. Thebaid.

„ *Si stagna Licinia restant.*

Horat. lib. ij. carmin.

„ *Me dulcis dominae musa Liciniae.*

& iterum ibidem.

„ *Permutare uelis crine Liciniae.*

Idem.

„ *Rectius uiues Licini, neq. altum*

„ *Semper urgendo*

& in epist. ad Pisones.

„ *Tonsori Licino commiseris.*

PLINII LOCA DVO EMENDATA.

Cap. XIV

X ipso Plinio Plinij locum inuenimus lib. XXXVI. cap. IX., ubi de obeliscis agit.

„ *Naues duas* (inquit) *in latitudinem patulas pedalibus ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem mensuram ponderis oneratas, ita ut subirent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis utrinq.: postea egestis laterculis adleuatas naues excepisse onus statutum.*

Lege addita, post illa uerba „ *pedalibus ex eodem lapide*, uoce laterculis: sic.

„ *Naues duas in latitudinem patulas, pedalibus ex eodem lapide laterculis, ad rationem geminati per duplicem mensuram ponderis oneratas.*

sequitur enim in eadem periodo paullo post,

„ *postea egestis laterculis adleuatas naues.*

in quibus his uerbis postremis uox haec „ *naues*, superuacua est: & ideo delenda. namq. cũ iam dixerit ante „ *Naues duas*, ea uox non fuit repetenda.

Eodem capite, ubi legitur

„ *Omnibus, quae umquam in mari uisa sunt.*

Scribe. „ *uisae sunt*. naues scilicet.

Sequenti in capite sunt haec uerba.

„ *Tertius Romae in Vaticano Cai & Neronis principum cir-*
„ *co ex omnibus unus omnino fractus est in molitione,*
„ *quem fecerat Sesostris filius Numcoreus.*

Hic est ille Obeliscus: quem iacentem & neglectum dignus immotali memoria Xistus V. Pontifex Max. erexit ad limina D. Petri, adhuc totus integer, & nulla in parte laesus: nedum fractus aetate Plinij fuerit. Quae obelisci integritas admonuit Philippum Pigafettam diligentem narratorem erectionis huius obelisci, ut consuleret ueteres Vaticanae bibliothecae scriptos calamo Plinij libros. in quorum uno diserte sic inuenit scriptum: atq. ita omnino locus ad illius exemplum est restituendus.

„ *Tertius Romae in Vaticano Cai & Neronis Principum*
„ *factus imitatione eius: quem fecerat Sesostris filius*
„ *Numcoreus.*

EIVSDEM PLINII locus emendatus.

Cap. XV

Actenus non esse animaduersum insigne uitium in uerbo Plinij lib. viij. capite xliij. ad finem, iure omnes admirari possunt. sunt autem uerba haec.

„ *Asino moriente uiso celerrime id genus*
„ *deficit.*

Inepta, & contra naturae rationem scripturae huius est lectio. Primum quis umquam testetur, id uel semel adcidisse? Deinde genus ullum non interit. Ego & ex sympathia, communi non asino solum, sed homini etiam, & multis alijs animantibus: quae uiso compare meiere, meiunt & ipsa: & ex Aphro-

disaei problemate xxxv. suam Plinio integritatem sic restituo.

„ *Asino meiente uiso, ceterum genus idem facit.*

Arbitror, fore neminem: qui non fassurus sit: parua paucarum literarum iactura & mutatione succursum esse foede laborantibus Plinij uerbis. Aphrodisaei uerba Latine sic habent.

„ *Meiente asello ceteri item meiunt.*

EIVSDEM PLINII declaratus locus.

Cap. XVI

Ibro iij. cap. xvij. inquit Plinius.
„ *Vercellae Libycorum ex Salyis ortae.*
„ *Nouaria ex Vertomacoris Vocontiorum*
„ *hodieq. pago, non, ut Cato existimat,*
„ *Ligurum. ex quibus Laeui & Marici*
„ *condidere Ticinum non procul a Pado:*
„ *sicut Boij trans Alpes profecti Laudem Pompeiam.*

In his Plinij uerbis uox illa relatiua „ *ex quibus*, non refert propinquiorem dictionem „ *Ligurum*: ut perperam putauit Georgius Merula (si tamen primus ille huius sententiae auctor fuit) & multi alij, etiam qui nūc scribunt, Merulae errorē securius secuti: sed respicit ad „ *Vertomacorum*, uel potius *Vocontiorum*, hoc sensu. Ex quibus Vertomacoris, siue Vocontijs Laeui & Marici condidere Ticinum: sicut Boij (Galli hi quoq. ex eadem Gallia profecti) Laudem Pompeiam: Insubres Mediolanium. Porro Plinius Boios trans Alpes dixit: ut discerneret a Boijs Italicis: qui ex eadem gente multo ante cis Alpes incolebant. Qui diligenter locum Plinij perpendent, sine dubio mecum facient. Sed Merula, qui in huiusmodi coniecturis temerario iudicio saepe praeceps ruit, non solum credidit, Laeuos & Maricos istos fuisse Ligures in ea parte, ubi nunc est Alexandria,

non intellecto loco Plinij: sed etiam (rem risu excipiendam) non semel statuit, Maricos istos incoluisse loca: ubi est Marencum: qui est nunc uiculus desertus: ac ruricolarum, & plerumq. inquilinorum statio, ad secumdum ab Alexandria lapidem Dertonam euntibus. Eamdem quoq. historiam Liuius lib. v. tradit his uerbis.

" *Post hos Saluij. qui praeter antiquam gentem Laeuos, Li-*
" *gures incolentes citra Ticinum amnem expulere. Poe-*
" *nino deinde Boij, Lingonesq. transgressi, cum iam inter*
" *Padum atq. Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus*
" *traiecto non Etruscos modo, sed etiam Vmbros agro*
" *pellunt.*

DVO XITHILINI loca animaduersa.

Cap. XVII

Iphilinus, qui Dionem in compendium contraxit, fallitur: cum scribit: Vitellium ex propinquis Othonis & Vespasiani occidisse neminem. Namq. ex Suetonio in Vitellio, & ex Iosepho lib. v de bello Iudaico constat, Sabinum Vespasiani fratrem ad Vitellium adductum iussu eius necatum fuisse.

Idem scribit, Pertinacem Imperatorem Afrum natione fuisse: qui Ligus fuit Alba Pompeia oriundus. quae urbs est in ea Liguriae parte, quae ad Ligures Epanterios pertinet ad ripam Tanari sita. Sed hominem duxit in fraudem uel Imperator Seuerus: qui aliquot post annos imperauit adsumpto sibi nomine Pertinacis. (hic enim uere Afer fuit): uel uox graeca: quae apud Dionem λιγυς, idest Ligus fuit. Ille properans & securus animi λιβυς esse putauit. Itaq. Afrum uertit. In Alba uero Pompeia duae fuerunt gentes Pertinacium, Iulia & Heluia: insigni

insigni errore eorum : qui apud Spartianum, Aelium scribunt. Qui enim Romae Imperauit, fuit P. Heluius Pertinax. Iuliae gentis exstat adhuc Albae Pompeiae in aedibus Scotiarum monimentum in marmore sculptum hoc.

CN. IVLIO
PERTINACI
AED. QVEST
PRAE. FABR
CN. DIDIVS
HERMES
FILIO. PIISSIMO
LDDD

TERENTII LOCVS ANIMADVERSVS.
Prolubium.

Cap. XVIII

N fine Adelphorum Terentij legitur.
„ *Quod proluuium? quae istaec subita est*
„ *largitas?*

Ego ex Donati docti hominis interpretatione, qui προθυμίαν exponit, non proluuium, sed prolubium lego. intelligoq. non prodigam profusionem, sed nimiam animi uoluntatem & libidinem largiendi. Neq. a Proluendo, sed a Prolubendo (liceat enim sic nunc loqui) deduco. Quod si Proluuium retineamus, erit eadem uerbi significatio, more scribendi antiquorum : apud quos in multis uocibus B. & V. inui-

cem

cem sibi cedebant. Itaq. in antiquis inscriptionibus legimus „ *Dannuuium*, & *Veneuenti*: pro Dannubium, & Beneuenti. quemadmodum contra, Bixit pro Vixit: & Suebico bello, pro Sueuico scripserunt. Sic apud Apuleium lib. x. Asini aurei.

„ *Et unguēto fragrantissimo proluuium libidinis suscitaram.*

Haec postea ab alijs quoq. obseruata esse animaduerti.

A. significat Non. Ausonius declaratus.

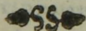
Cap. XIX

Ersus ille Ausonij

„ *Vna fuit tantum, qua respondere La-*
„ *cones*
„ *Litera. & irato regi placuere negantes.*

multos habet expositores, & coniectores: sed nemo adhuc, quod sciam, conlimauit recte. Alij enim pro „ *Litera* reponunt „ *Syllaba.* quoniam τὸ οὐ negatiua uox, sit syllaba, non una litera tantum. Alij seruant „ *litera*: sed literam pro syllaba accipiunt. Ego & „ *Litera* retineo: & iudico, Ausonium', cum litera dixit, non τὸ οὐ sed τὸ ἀ. intellexisse: quae est uox recusantis & negantis. Huius interpretationis me commonuit Suidas in φιλοξένου γραμμάτιον. Hic Philoxenus Cytherius fuit. qui acceptis a Dionysio literis, quibus ille hominem ad se inuitabat, nihil quidem per literas respondit: sed libellum misit nihil aliud scriptum habentem, nisi saepius repetitum ἀ. Inde prouerbium „ *Philoxeni libellus*. Quod prouerbium & recusandi obstinatam constantiam, & breuitatem Laconicam significat. *al. conlineauit.*

DE

DE TRISMEGISTO. AESCVLAPII locus animaduersus. De antiquitate linguae Graecae.

Cap. XX

Ercurij plures fuerunt. Auctores id docent multi. Vni ex illis antiqui cognomen posuerunt Trismegisto: idest, Ter maximo. Caussam cognominis tradunt alij aliam. Suidas in voce Ἑρμῆς, censet: quod de Trinitate Dei nostri, Dei ueri, & de tribus Trinitatis personis locutus est: & quidem primus, ut nonnulli tradiderunt, fortasse non male. Sed id paullo post uidebimus. Nunc quid Suidas dicat, audiamus.

„ Ερμῆς ὁ Τρισμέγιστος. οὗτος ἦν αἰγύπτιος σοφὸς. ἤκμαζε δὲ πρὸ
„ τοῦ Φαραὼ. ἐκέκλητο δὲ τρισμέγιστος, διότι περὶ τριάδος
„ ἐφθένξατο εἴπων, ἐν τριάδι μίαν εἶναι θεότητα οὕτως. ἦν
„ φῶς νόερον πρὸ φωτὸς νοεροῦ. καὶ ἦν ἀεὶ νοῦς νόος φωτεινὸς.
„ καὶ οὐδὲν ἕτερον ἦ, ἢ τούτου ἑνότης καὶ πνεῦμα πάντα περιέ-
„ χον. ἐκτὸς τούτου οὐ θεὸς, οὐκ ἄγγελος, οὐκ οὐσία τὶς ἄλλη.
„ πάντων γάρ κύριος καὶ πατὴρ, καὶ θεὸς, καὶ παντα τὰ ὑπ'
„ αὐτον, καὶ ἐν αὐτῷ ἐστιν. ὁ γὰρ λόγος αὐτοῦ παντέλειος ὢν καὶ
„ γόνιμος, καὶ δημιουργικὸς ἐν γονίμῳ φύσει: παῖς ὢν, καὶ γο-
„ νίμῳ ὕδατὶ, ἔγκυον τὸ ὕδωρ ἐποίησε. Καὶ ταῦτα εἰρηκὼς
„ ηὔξατο λέγων. ὁρκίζω σε οὐρανὲ θεοῦ μεγάλου σοφὸν ἔργον.
„ ὁρκίζω σε φωνὴν πατρὸς, ἣν ἐφθέγξατο πρωτὴν, ἡνίκα πάντα
„ κόσμον ἐστηρίξατο. ὁρκίζω κατὰ τοῦ μονογενοῦς λόγου, καὶ
„ τοῦ πατρὸς τοῦ περιέχοντος πάντα. ἵλεως ἵλεως ἔσο.

Cum Suida facit etiam Georgius Corenus in compendio historiarum sic scribens, cum de Sesostre rege Aegypti loquitur.

„ Επὶ τουτου Ερμην φάσιν ἐν αἰγύπτῳ θαύμαστον ἄνδρα γνωσθῆναι.
„ καὶ φόβερον ἐπὶ σοφίᾳ, ὃς ἔφρασε, τρεῖς μεγίστας εἶναι δυνά-
„ μεις τοῦ δημιούγου τῶν ὅλων θεοῦ, μιὰν θεότητα εἶναι. διὸ
„ καὶ τρισμέγιστος Ερμῆς κατωνομᾶσαι.

Libenter autem retulimus uerba a Suida relata: quoniam in libro, qui nunc circumfertur, Mercurij Trismegisti, non sic posita eadem, & continuata

sunt,

ſunt, licet ſententia non diſcrepent. Hinc conicere poſſumus, multa alia in eodem libro deſiderari. quam rem etiam fragmenta quaedam comprobant, quae ſunt apud Stobaeum. quae in hoc libro non ſunt. ſed ad rem. Alij Triſmegiſtum adpellatum tradunt, quod maximus rex, quod maximus philoſophus, quod maximus ſacerdos fuerit. Falli hos puto adductus ad hoc putandum ab hiſtoria. Diodorus namq. ſiculus regem non fuiſſe aperte teſtatur libro j & ij. Verba ex primo latine haec ſunt, ubi de rege Oſiride loquitur.

» *Tradunt autem Oſiridem, Aegypti regno conſtituto, re-*
» *rumq. omnium cura Iſidi uxori permiſſa, tradidiſſe ei*
» *Mercurium: cuius conſilio, quoniam prudentia uidere-*
» *tur excellere, inter omnes, uteretur.*

& paullo poſt.

» *Ego ſum Iſis Aegypti regina a Mercurio erudita. Quae*
» *ego legibus ſtatui, nullus ſoluat. Ego ſum uxor Oſi-*
» *ridis. Ego ſum prima frugum inuentrix. Ego ſum Ori*
» *regis mater.*

& quae ſequuntur. Quod epigramma etiam inſculptum eſt in columna Calletiae Vrbis Hiſpaniae Tarraconenſis. Idem Diodorus lib. ij

» *At uero ſacerdotes, diſciplinarum, artiumq. repertorem*
» *Mercurium fuiſſe tradunt. Eorum uero, quae ad uitam*
» *ſpectant, Reges.*

Beroſus quoq. & Manaethon in ſuis chronologijs ullum fuiſſe Aegyptijs regem nomine Mercurium non tradunt. Lactantius ex praeſtantia ingenij & uirtutum nomen hoc eſſe conſecutum ſcribit lib. 1. de Falſa religione ſic his uerbis.

» *Inſtructiſſimus omni genere doctrinae adeo, ut e multa-*
» *rum rerum & artium ſcientia Triſmegiſto nomen im-*
» *ponerent.*

Idem libro de Ira Dei.

» *Idem teſtatur Hermes: quem Cicero ait in numero Deorum*
» *apud Aegyptios haberi: eum ſcilicet: qui ob uirtutem,*
» *multarumq. artium ſcientiam Triſmegiſtus nominatus.*

M De

De huiusmodi cum ternario numero compositione nominum memini alias a nobis alibi in hanc sententiam fuisse disputatum.

Literarum Agyptiarum usus fuit etiam aetate Gordiani Augusti. Cuius sepulcrum (ut est in libro Appiani inter epigrammata Vrbis Romae) inscriptum fuit uariarum linguarum literis, Graecis scilicet, Latinis, Persicis, Iudaicis, & Aegyptijs. Qui autem credunt Mercurium scripsisse prius quidem sua, idest Aegyptia lingua, deinde etiam Graeca, somnia somniant anilia.

Quaeri hic potest, qua lingua Trismegistus mysteria tanta atq. tam sublimia scripserit, & exposuerit. Tradunt omnes, sua. Quae uero sua fuerit Aegyptijs lingua in controuersia est. Censent nonnulli Hieroglyphicas literas fuisse. sed id a uero abest. nullum enim in hoc Trismegisti, quem habemus, libro exstat sacrarum literarum uestigium. Ego suam Aegyptijs linguam fuisse illam Arameam ab illis secum ex Armenia in Aegyptum portatam duce Cham, quem aliter etiam Chem, Camesenum, & Zoroastrum adpellatum scribunt. Quo a patre Noe, siue Noa, qui Ogyges alijs, alijs etiam Ianus dicitur, cum magno sociorum numero ad incolendum illam prouinciam missus fuit. ut apud Berosum legitur.

Qui autem credunt, Mercurium scripsisse primum sua, idest Aegyptia lingua, deinde etiam Graeca, quo in numero est Marsilius Ficinus in Pymandrum Trismegisti, ualde errant. Tantum abest, ut id uerum sit (de Graeca intelligo) ut Aegyptij existimarint, suas doctrinas graeca lingua nullo modo posse recte exprimi. Cuius rei quod locupletius testimonium citabimus, quam ipsius Mercurij cuius uerba sunt relata ab Aesculapio Mercurij discipulo initio libri, Definitionum? sic enim inscribit opusculum suum ad Hammonem Aegypti regem. quem etiam monet atq. hortatur, ne graecis translationibus contami-

minari

nari, & quaſi profanari maieſtatem ſcriptorum Triſmegiſti patiatur.

„ Ερμῆς μεν γαρ (inquit Aeſculapius) ὁ ἐμὸς διδάσκαλος
„ πολλάκις μοι διαλεγόμενος, καὶ ἰδία, καὶ τ τατ παρόντος
„ ἔλεγεν. ὅτι δόξει τοῖς ἐντυχάνουσι μοῦ τοῖς βιβλίοις ἁπλου-
„ στατη εἶναι ἡ σύνταξις, καὶ σαφὴς. ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων ἀσα-
„ φὴς οὖσα, καὶ κεκρυμμένον τὸν νοῦν τῶν λόγων ἔχουσα.
„ Καὶ ἔτι ασαφεστάτη τῶν ἑλλήνων ὕστερον βουληθέντων τὴν
„ ἡμετέραν διάλεκτον εἰς τὴν ἰδίαν μεθερμηνεῦσαι. ὅπερ ἔσαι
„ γεγραμμένων μεγίστη διαστροφή τε, καὶ ἀσάφεια. ὁ δὲ λόγος τῇ
„ πατρώα διαλέκτω ἑρμηνευόμενος ἔχει σαφῆ τὸν τῶν λόγων
„ νοῦν. Καὶ γαρ αὐτο τό τῆς φωνῆς ποιὸν, καὶ ἡ τῶν αἰγυπ-
„ τιών ᾽ονοματων δύναμις ἐν ἑαυτῇ ἔχει τὴν ἐνέργειαν τῶν
„ λεγομένων.
„ Ο῎σον οὖν δυνατὸν ἐσὶ σοι βασιλεῦ (πάντα δὲ δύνασαι)
„ τὸν διατήρησον ἀνερμήνευτον: ἵνα μήτε τῶν ἑλλήνων ὑπερή-
„ φανος φράσις καὶ ἐκλελυμένη ἐξίτηλον ποιήσῃ τὸ σεμνὸν καὶ στι-
„ βαρὸν, καὶ τὴν ἐνεργητικὴν τῶν ὀνομάτων φράσιν.
„ Ελληνες γαρ ὦ βασιλεῦ λόγους ἔχουσι κενοὺς ἀποδείξεων ἐνεργη- al. καινους.
„ τικους. Καὶ ἄυτη ἐσὶν ἑλλήνων φιλοσοφία λόγων ψόφος. ἡμεῖς
„ δὲ ὀυ λόγοις χρώμεθα, ἀλλὰ φωναῖς μεγισαις τῶν ἔργων.

In fine loci huius duae ſunt maculae, cognitae quidem a nonnullis & tentatae, ſed non feliciter elutae & purgatae. Etenim pro κενοὺς, quam uocem uiderunt hic locum non habere, repoſuerunt καινοὺς. & ubi eſt φωναις μεγίσαις, μεγίσας legunt. Ego κενοὺς conſeruo: & pro μεγισαις detracta media ſyllaba μέσαις repono. ſic ſua gratia utriq. loco uindicabitur. Ita igitur lego.

„ Ε῎λληνες γαρ ὦ βασιλεῦ λόγους ἔχουσι κενοὺς ἀποδείξεων ἐνερ-
„ γητικους. καὶ ἄυτη ἐσὶν Ελλήνων φιλοσοφία, λόγων ψό-
„ φος. ἡμεις δὲ ὀυ λόγοις χρώμεθα, ἀλλὰ φωναῖς μέσαις
„ τῶν ἔργων.

ideſt

„ *Graeci enim, o Rex, uerba habent (rerum) inania, com-*
„ *poſita ad oſtentationem. eſtq. haec Graecorum Philoſo-*
„ *phia, uerborum ſtrepitus. At nos non uerbis, ſed uo-*
„ *cibus rerum plenis vtimur.*

Ex his, quae retulimus, euidenter adparet, nec regem fuiſſe Trimegiſtum Mercurium, nec Graeco idiomate myſteria ea conſcripſiſſe, ſed ſuo: id eſt, ut ego conicio, Aramaeo. Neq. uero quiſquam ſuſpi-

cetur, haec a me scripta ideo fuisse, quod de dignitate Graecae linguae, cui honorem habeo, quidquam derogatum uelim. Sciant omnes, iudicare me, ab omnibus Graecarum literarum studiosis magnam esse habendam gratiam Aesculapio: qui nisi sit, insignē fortasse illae iacturam faciant dignitatis, quam ex antiquitate (vt alia praestantiora merita sileam) sunt consecutae. Etenim nonnulli ex antiquis scriptoribus adfirmare non dubitauerunt, literas Graecas per belli Troiani tempora, si non desideratas, certe inchoatas & rudes: quippe quae a Cadmo ex Phoenicia in Graeciam centesimo, alijs centesimo quadragesimo primo, plus minus, ante euersam Troiam anno adlatae sint. Vt eorum opinionem praeteream: qui recentiorem faciunt. Cum tamen ex hoc Aesculapij testimonio, literarum Graecarum usum in honore, multo ante Troiam conditam fuisse uideamus. Siquidem hic Aesculapius floruit sub Aegypto Danai fratre, & rege Aegypti: quem ipse Aesculapius Hammonem uocat: & cui librum suum Definitionum inscribit. Huius regni anno undecimo Dardanus Dardaniam condidit: quae postea Troia est dicta. Hac tempestate florebat Trismegisti filius Tat. quo tempore Moses auctore Eusebio, in Deserto genti Hebraeorum praeerat. ut necesse sit, Trismegistū τοῦ Tat patrē aetate antecessisse Mosen. Quod ideo dictū est, ne quis miretur id, quod supra est narratum, censere aliquos, Trismegistum ante Mosen scripsisse. De Pharaone, quem Suidas nominat, & qui a Beroso Chencres adpellatur, non est hic dicendi locus. sed occasio admonet, ut de Danai & Aegypti fratrum uarijs adpellationibus dicamus. Notissimi, cantatissimiq. sunt Graecis perinde atq. Latinis monimentis Aegyptus & Danaus fratres: prole Aegyptus L. filiorum: Danaus L. filiarum: & scelere, ac poenis Danaidum. quae patrueles fratres & sponsos, una excepta Hypermestra; quae sponsum suum seruauit incolumen, prima nocte

iussu

iussu patris Danai interemerunt. Aegyptus Aegypti rex (prouincia enim a domino nomen inuenit) is est: quem Aesculapius, ut supradictum est, Hammonem uocat. Berosus in fine suae Chronologiae, & Eusebius Ramesen cognomine Aegyptum nuncupant. Iosephus uocat Sethosim libro primo contra Apionem. Frater Armaus, siue etiam Armeus cognomine Danaus ab ijsdem Beroso & Eusebio nominatur. Tangendam hic putaui breuiter hanc nominum uarietatem: ne quis in horum nomenclatura auctorum, quos nominaui eorum aliquos putet errare: aut eorum libros esse conruptos. & reliquos ex uno esse emendandos. sua cuiq; nomina sunt relinquenda & seruanda.

DE GENITIVIS NOMINVM propriorum in ius una syllaba finientium Nominatiuos. Composita a Iacio, ut Abicio, uno i. scribenda. Emendati uersus Ennij & Plauti. Actij uersus apud Cicer. restitutus.

Cap. XXI

Emo non nouit, propria nomina flexus secundi, finientia nominatiuum in ius duarum syllabarum in duo ii. genitiuos finire: uocatiuos uero una syllaba minores esse. Iulius, Iulij, Iuli. Sed quid sentiemus in nominibus illis proprijs, quorum nominatiui in ius unicam syllabam exeunt? qualia sunt Appuleius, Atteius, Aurunculeius, Caius, Ciceicius, Cocceius, Fonteius, Petreius, Parrumeius, Pompeius, Sauseius, Tarpeius, Varganteius, Veius, Vulteius? Quid, inquam hic statuemus? Cuiusmodi illis Genitiuos, Vocatiuos, & reliquos casus dabimus? Ego etsi uix unquam inue-

inuenias (excipio inter aliquot alios doctos uiros eos, quibus in purgando Festi Pompei libro ratio rectam scripturam monstrauit) qui horum nominum genitiuos duobus ii non scribat, & scribendos censeat: tamen ego contra iudico. existimoq. genitiuos istos formari a Nominatiuis abiecta non tota ultima syllaba, ius, sed us tantum, remanente i cum eadem potestate consonantis, quam in Nominatiuo habuit. sic continget, ut Nominatiui, syllabarum numero non uincantur ab obliquis. quam rationem seruant etiam reliqua latina eiusdem declinationis nomina, exceptis, ut ante dictum est, Vocatiuis Nominatiuorum in ius duarum syllabarum desinentium: quibus una syllaba est detracta; Iulius, Iulij, Iuli. Atq. res postulat, ut antequam longius progrediamur, probemus exemplis poetarum, ius syllabam in supra citatis nominatiuis unam tantum esse, non duas. ne quem forte in fraudem ducat mos Graecorum scribentium ea nomina una syllaba, quam nos facimus, longiora. Πομπήιος, ταρπήιος.

Horatius igitur lib. ij. Satira v

» *Cocceius, Capitoq. simul Fonteius ad unquem*
» *Factus homo.*

Lucanus lib. v

» *Aut hodie Pompeius erit miserabile nomen.*

Idem lib. viij

» *Nec Pompeius erit.*

Reliqui quoq. casus Nominatiuorum sunt aemuli. Horatius lib. I. epist. ad Maecenatem.

» *It, redit, & narrat, Fonteium nomine Menam.*

Lucanus lib. VI

» *Hunc, ut fama loci Pompeio protulit, alta.*

Propertius lib. IV. epist. IV

» *Tarpeium nemus, & Tarpeiae turpe sepulcrum.*

In quo uersu etiam notandum est, deriuata syllabis primigenia non superare.

Sic etiam Lucan. lib. iij

» *Tunc rupes Tarpeia sonat.*

Virg.

Virg. lib. viij

„ *In summo Custos Tarpeiae Manlius arcis.*

Ouidius ij. Ponti

„ *Protinus inde domus nobis Tarpeia petatur.*

Sed ad Genitiuos reuertamur: quos ut uno i. terminari, & syllabis esse Nominatiuis pares diceremus, ea ratio mouit, quae docet: Genitiuos Latinorum nominum in numero syllabarum conuenire cum Datiuis, Adcusatiuis, & Ablatiuis: si quidem illa certam regulam aliquam sequuntur: ne quis forte obiciat nomina illa, quae propterea etiam a nonnullis antiquis Grammaticis ad pronomina relegantur, Vnus, Totus, Solus, & reliqua ab ijsdem Grammaticis adnotata. Deinde praesto poetae sunt: qui dubitationi nullum relinquunt locum.

Lucanus lib. ij

„ *Hunc neq. Pompei Brutum, neq. Caesaris hostem.*

Idem lib. vi

„ *Quem prior adfatur Pompei ignaua propago.*

Idem lib. vij

„ *Impia concurrunt Pompei & Caesaris arma.*

Idem lib. viij

„ *Placet hoc Fortuna sepulcrum.*

„ *Dicere Pompei: quo condi maluit illum.*

Ibidem.

„ *Haud procul est ima Pompei nomen arena.*

Ibidem.

„ *Nos Cato da ueniam, Pompei duxit in arma.*

Horatius lib. ij. Satira v

„ *Hinc nos Coccei recipit plenissima uilla.*

Atq. haec ad Genitiuos. Vocatiuos quoq. eosdem esse cum Genitiuis docebunt, quae nunc in mentem ueniunt sequentia exempla.

Ouidius lib. v. elegia I. Ponti.

„ *Accipe Pompei deductum carmen ab illo.*

Lucilius lib. xxx. apud Nonium in Incilo.

„ *Nunc Cai quoniam incilans nos laedi uicissim.*

Martialis lib. ij

" *Quod debes Cai, redde inquit Phoebus: & illinc*

Dicet aliquis. Recte hactens res habet. sed restat scrupulus. quem excuti uelim. Si uno i scribantur Genitiui isti, atq. Vocatiui, quid fiet praecedente uocali: quam uocalis sequens solet breuem facere? Respondetur. Conseruat illa in his sua tempora. Graeci probant: qui illam per ῃ. scribunt. Praeterea ipsum i, licet relinquatur solum, tamen eamdem seruat uim, quam habuit in Nominatiuis, reliquisq. casibus. Neq. solum contingit hoc in horum nominum casibus: sed alijs quoq. aliquot antecedentis id usu uenit: praesertim in uerbo Iacio: in quo cōposito sola remanens praepositionis ultimam uocalem, cum poetis est libitum, longam praestat: ut in illo Virg. uersu.

" *Reice ne maculis et cet.*

Quasi uero in quibusdam Genitiuis & Datiuis quinctae declinationis huic uocali eamdem potestatem non tribuamus: cum Aciei, Rabiei dicimus. Quid? apud Lucretium nonne in ei ab Is Pronomine, in Rei a Res, & Fidei penultimam semper longam ope solius i, uocalis legimus? singularum aliquot ab ipso poeta adponam exempla: cum plura citari possent.

" *Nunc iacere indu manus uia, qua munita fidei.*

Idem lib. ij

" *Tempus inane potest uacuum subsistere rei.*

Eodem libro.

" *Corpora iactari unius genitalia rei.*

Eodem libro.

" *Nec facile indu uenas cibus omnis diditur ei.*

Idem lib. v

" *Nam primum quidquid fulgoris deperit ei.*

Sic uersus ille apud Ciceronem lib. de Senectute.

" *Ille uir haud magna cum re sed plenu' fidei.*

Quid? Latinos poetas, cum ae diphthongum, in fine casuum primae declinationis uolunt resoluere in duas syllabas, quae alia caussa coegit ad ai diphthon-

diphthongum Graecam confugere, cum Aulai dicunt, Ferai, Naturai, Viai? ut alia multa Lucretio familiaria fileam. Nimirum eam uocali huic esse uim norant, quae adquirere temporis adcessionem uocalibus & syllabis breuibus praecedentibus posset. ut in Virgilij duobus uersibus adcidit: qui nunc opportune in mentem uenerunt.

" *Pectoribus inhians spirantia consulit exsta.*
" *Populat ingentem farris aceruum.*

sic enim legendum est, non Populatq. ingentem farris aceruum.

Idē ter fecit Cicero in paucis suis uersibus: qui sunt in lib. de Diuinatione.

" *Subigit ipsa feris transfigens ungibus anguem.*
" *Abicit efflantem & laceratum adfligit in undas.*
" *Omnis cura uiris, uter esset Induperator.*

Ausonius in Alcione.

" *Falsum conuicit ilico haruspicium.*

Tandem ergo in his cōpositis a uerbo Iacio,, *Abicio, Adicio, Deicio, Eicio, Obicio, Proicio, Reicio, Subicio,* Obices,& Subices admirari desinant graues uiri orthographiae nostrae, nostrae dico? immo antiquorum consilium: qui praeter eas, quas diximus, rationes, nitimur auctoritate ueterum magni nominis Grammaticorum Velij, Festi (Festum cum cito, Verrium quoq. cito) Seruij, Bedae, atq. aliorum. nitimur testimonio ueterum calamo scriptorum librorum. Marmora quoq. antiqua nos iuuant: quibus testimonium ad nos nullum uenit inconruptius. Glossarium uetus numquam aliter habet in omnibus illis uerbis. Ac ne forte ambitiose & falso Grammaticorum testimonijs & nominibus abuti uidear, duo Seruij loca optime ad firmandam meam sententiam facientia libitum est adponere. Reliquorum testimonia cum Seruio idem sentientium quilibet sibi ex eorum libris petat. Seruius igitur ad eum ex IV Aeneidos libro uersum.

" *His germana malis oneras, atq. obicis hosti,*

Sic scribit.

" *Ob naturaliter breuis est, sicut Re, & Ab. sed plerumq.*
" *producuntur hac ratione in Obicio, Reicio, Adicio: quia*
" *habent uocalem sequentem: quae per declinationem po-*
" *test in consonantis formam transire. ut Obieci, Reieci,*
" *Adieci. Ergo etiam antequam transeat, interdum fun-*
" *gitur officio consonantis, & praecedentem longam facit.*

Idem in lib. x. ad eum uersum.

" *Atq. oculos Rutulorum reicit aruis.*

Sic ait.

" *Reicit. Re naturaliter breuis est: & pro longa posuit:*
" *sic alibi.*
" *Reice, ne maculis infuscent uellera fuscis.*
" *Quod licet possit excusari: quia cũ facit Reieci, inter duas*
" *uocales, uocales i posita producit superiorẽ: ut dicamus,*
" *eã longam esse spe: quae per declinationẽ longa futura est:*
" *tamen, quia in hac re argumentum magis est, quam ra-*
" *tio, dicamus Ectasim factam: quae poetis plerumq.*
" *conceditur.*

Sed ad rem. Igitur stantibus adiumentis, quae adtulimus, genitiui hi, de quibus agimus, uno i, tantum scribendi sunt. Vocatiui etiam, ut probatum est, pares sunt genitiuis. Quamquam hos Vocatiuos interdum per συνιζήσιν contrahi in pauciores syllabas non me latet. Sic facit Horatius lib. ij. Carm. oda vij

" *Pompi meorum prime sodalium.*

pro Pompei.

Idem lib. I. epist. vij

" *Durus ait Vulti nimis, adtentusq. uideris.*

pro Vultei. Quoniam autem in hunc ordinem redegimus praenomen ,, *Caius*, libet admonere, illud modo duarum, modo trium syllabarum legi. Martialis.

" *Egit Atthestinus Caussas, & Caius uterq.*

Ausonius.

" *Quis tu? Caius ait. uis ne? & reliqua.*

Sic paullo post ibidem.

" Tum

» *Tum Caius: melius nil Eunome.*

Martialis lib. I. trium syllabarum facit.

» *Non mauis, quam ter Caius esse tuus.*

Lucillius lib. XI. apud Nonium in „ *Damnare.*

» *Cassiu' Caius hic operariu', quem Cephalenem.*

Idem ferme adcidit, cum in alijs similibus, tũ in uoce „ *Boius*. Silius lib. IV

» *Boiorum nuper populos turbauerat armis.*

Idem paullo post.

» *Vnde Boiorum sociata examina densant.*

Quod additurus sum, non est a superiore argumento alienum. Maius (mensis nomen) Mai genitiuum facit priore syllaba remanente longa. Sic Nais Naidis, Lais Laidis: Thais Thaidis. in quibus omnibus τὸ ἰῶτα producit praecedentem uocalem.

Propertius lib. ij. elegia XXI

» *Supposita excipiens Nai Caduca manu.*

Quo in uersu ante male legebatur. Naica dona manu.

Idem obseruandum est in „ *Laius* trium syllabarum apud Statium & reliquos.

Nobiles etiã Grammatici, libriq. calamo scripti ueteres, in primis Virgilij, & Glossarium uetus scribunt semper Di, & Dis, Grai & Grais, non Dij & Dijs: nec Graij, & Graijs.

Aquis Statiellorum est uetus marmor cum hac inscriptione.

DIS
MANIBVS
SEPTICIAE
SVRAE
L. PETRONIVS
MELIOR

Etiam obſeruatũ eſt in uetere Vaticanae bibliothecae libro ſcripto Tibulli uerbum hoc „ *Idem* Nominatiuo plurali, non „ *ijdem* ſcriptum eſſe. Verum quid Grammaticos, & manum librariorum laudo? Audiamus Ciceronem in Oratore ſic loquentem.

„ *Nobis, ne ſi cupiamus quidem, diſtrahere uoces cõceditur.*
„ *Indicant orationes illae ipſae horridulae Catonis: in-*
„ *dicant omnes poetae praeter eos: qui ut uerſum facerent,*
„ *ſaepe hiabant. ut Naeuius. Vos, qui adcolitis Iſtrum*
„ *fluuium, atq. Algidum.*

& ibidem.

„ *Quam numquam nobis Grai, atq. barbari.*

Ibidem aliquot poſt uerſus.

„ *Idem campus habet, inquit Ennius. &*
„ *In templis isdem probauit. At eiſdem erat uerius. nec*
„ *tamen eiſdem erat opimius. male ſonabat ijſdem.*

Agellius de hac re agens lib. IV. cap. XVIJ. cõfundit ſonum uocalium cum quantitate ſyllabarum. Cicero in Oratore ad Brutum, & alibi dilucidius & diſtinctius eſt locutus. Egregie etiam a doctiſsimis uiris Iulio Caeſare Scaligero, Lipſio, & (ſi memoria non me fallit) Caſteluetro de eadem hac ratione eſt diſputatum. Qui omnes proprijs rerum uocabulis erudite & perſpicue docent, quantum a quantitate ſyllabarum uocalium ſonus & pronnnciatio differat. Sed ad ſuperius adlata uerba.

Quod Agellius tradit, in Obijcio, Conijcio, Inijcio, Obijces, Subijces, & Proijcio Praepoſitiones produci, quod ſecunda * litera in his uerbis per duo ii, nõ per unum ſcribenda eſt, ſatis ſupra uidemur ſententiam iſtam diſcuſsiſſe: tamen addamus aliorum quoq. poetarum exempla: quorum alij producunt, alij corripiunt praecedentem Praepoſitionem.

* *al. ſyllaba.*

Silius Italicus lib. IV. corripit hoc uerſu.

„ *Et fidos certant obices adoleſcere ſiluae.*

Virgilius producit, ut ſupra adlatis exemplis patuit, & demonſtratur uerſibus hic ſequentibus.

Paruae

" *Parua sub ingenti matris se subijcit umbra* &
" *Obijcibus ruptis*
&
" *Obijce saxi.*
Sic facit Ennius in tragoedia, quae Achilles inscribitur uersu hoc adlato ab Agellio.
" *Ergo deum sublimes subijces humidas.*
quo in uersu innouandum nihil esse censeo. Si tamen & de syllabae quantitate intelligit ipse Agellius, & uersum ab Ennio auctore fideliter descripsit, Adhibeo autem hanc exceptionem: quoniam ijdem uersus (sunt enim duo) aliter ab Agellio, aliter a Nonio, aliter a Festo citantur. Agellius sic.
" *Ennius in Tragoedia, quae Achilles inscribitur, Subijces*
" *pro aere alto ponit: qui caelo subiectus est, in his uersibus.*
" *Ergo deum sublimes subijces horridus.*
" *Vnde oritur imber sonitu saeuo, & strepitu.*
Nonius uero in significatione uocabuli facit cũ Agellio: in ratione uersus dissentit. sic enim habent eius uerba.
" *Subijces noue positum non a Subijciendo.*
(seruo ego hic scripturam cum duobus ii, quae est in meo libro. cũ tamẽ credã, auctorẽ unico i, scripsisse)
" *Sed altitudine.*
" *Per ego Deum sublimes, subijces, humidas:*
" *Vnde oritur imber.*
Festus ab utroq. Agellio & Nonio & in explanatione uocis „ *Subijces*, & in lectione uersus abit longe diuersus: apud quem nunc sic legitur totus locus.
" *Subijces Ennius in Achille pro subiecto posuit, cum dicit.*
" *Nubes per ego Deum subices humidas.*
" *Vnde oritur imber sonitu aerio spiritu.*
In marginis area est
" *Inde oritur sonitu saeuo spiritu.*
Quoniã autẽ Ennij uersus a tribus auctoribus Festo, Agellio, & Nonio nõ concordi sententia legitur, Gabriel Faernus eruditus uir iudicauit, uocẽ „ *Nubes*, de suo additam a Festo. Ego tamen, Nonij explana-
tionem

tionem nõ reiciens, libenter aut uocem illam a Faerno damnatã retineam: & uersum probem, qui est hic.

„ *Nubes per ego Deûm subices humidas.*

aut loco Deûm substituã uocem,, *Sublimes*, hoc modo.

„ *Nubes per ego sublimes subices, humidas.*

& sic lectus sublime q̃ddã & tragicũ uersus spirabit. Porro, humidus ne, an humidas in eo uersu legatur, parui refert. non enim minus recte Nubes humidas, quam Imbrem humidum dicimus.

Quod ad alterum uersum adtinet, admonet me Festi lectio, fore uersum integrum, & elegantem apud Agellium, si pro „ *strepitu*, quae uox est in Agellio, reponatur „ *spiritu*. Scilicet, ne Trochaeus insit in Trimetro Iambico. Sicq. scribatur.

„ *Nubes per ego sublimes, subices, humidas:*
„ *Vnde oritur imber sonitu saeuo, & spiritu.*

vel sic.

„ *Per ego Deûm sublimes, subices: humidus*
„ *Vnde oritur imber saeuo sonitu, & spiritu.*

Actij poetae uersus huic persimilis adfertur a Cicerone lib. ij. de Natura Deorum: quem non est superuacuum hic adiungere.

„ *Fremebunda ex alto ingenti sonitu & fpiritu.*

Vbi Nizolius legi scribit aliter, Fremitu. Sed hoc pacto uersus Iambicus hostem suũ Trochaeũ haberet. Priscianus lib. de Comicis metris legit „ *Spiritu*. recte. sicq. rationi carminis est consultum. Germani in sua editione seruant „. *Fpiritu*.

Porro in uersu, quẽ Agellius ex Epidico Plauti citat, pro „ *pallium* legendum est *palliolum*. ut uersus, recte incedat. aliter claudicaret.

FRANC. CICERCIVS, RHETORVM antiquor. apud Mediolanienseis publicus interpres.

HEVS, Lector, inquit, quisquis es, modo in literas bene animatus sis. Hoc ipsum de rebus non uulgaribus σιώταγμα, caue, putes ἀδέσποτον esse;

esse; sed scias, ab Io. Mario Matio Brixiano, V. C. aliquot amicorum rogatu nuper fuisse conscriptum: a Matio, inquam, illo polyhistore, qui olim Alexandriae Statiellae. nunc Mediolani in Cōlegio Diui Simonis, quondam Taegior. liberalitate instituto, summa cum bonorum omnium laude literas Graecas & latinas docet. Cuius quidem hominis animus cum ad seruiendum commodis utilitatiq. studiosorum semper fuerit intentus; tam multa edidit, doctissimi cuiusq. hominis lectione dignissima, quā multa unum de nobis habere puto neminem. Hoc te scire uolebam, amice Lector. Vale. Mediolani, anno ∞ D X C V. Kal. Maij.

De vi duarum consonantium
M, & D, Proptera.
Cap. XXII

DVas liquidas, duas Mutas, & Mutam sequente Liquida non semper producere antecedentem syllabam breuem probant ea, quae adferemus poetarum sequentia exempla.

Ouid. lib. xiij. Metamorph.

„ *Bistonijs habitata uiris Polymnestoris illic.*

Propertius.

„ *Et scelus accepto Thracis Polymnestoris auro.*

Silius lib. viij

„ *Ecce inter primos Teramneo a sanguine Clausus.*

Musaeus.

„ Δὴ τότε λειανδρὸς πὲρ ἐθνήμενος ἐλπίδι νύμφης.

Ennius apud Varronem lib. viij. de lingua Latina.

„ *Subulo finitimas propter adstabat aquas.*

Quo in uersu nōnulli docti uiri legunt „ *Proptera stabat aquas.* ut sit antiquo more dictum „ *Proptera.* pro nostra usitata praepositione Propter. Cuius excellentis uiri acumen hic ualde probarem, nisi reluctetur natura ultimae syllabae Praepositionis & Aduerbij *Lipsium innuit.*

uerbij

uerbij „*Propterea*: quae longa est, ut in „*Supera* *apud Ciceronem ex Arato.*

Tornu' draco serpit subter, superaq. retorquens.

Sic Lucretius lib. I

Id, quod iam supera tibi paullo ostendimus ante.

Verum redeamus ad propositam, & ad inchoatam caussam. Horat.

Forma captiuae dominum Tecmessae.

Petronius Arbiter.

Et bacis redimita Daphne, tremulaeq. Cupressi.

Possem ex Graecis poetis nō minus paradoxa exēpla adferre. Sed petant ex illis obseruando, qui uolent. Quae sequuntur additamenta non admodum ab hoc argumento diuersa sunt. M. interdum abicitur sequente consonante, remanente tamen uocale praecedente. Lucret. lib. ij

Lanigerae pecudes, & equorum duellica proles.

Quamquā ad uitandam nouitatē hanc doctiss. Scaliger in uoce hac quattuor syllabarū „*Duellica*, duas primas syllabas in vnam contrahit, tamen Lucilij uersus, quem proferam ex lib. vij. Satirarum, ut est apud Nonium in „*Fulgit, nullo modo hanc potest Ellipsim effugere.*

Primum fulgit ubi caldum, & fornaceum ferrum.

Sic illud Ennij apud Apuleiū in oratione pro se ipso.

Quid? Scarum praeterij cerebrum Iouis paene supremi.

quem tamē uersum uideo a nōnullis ἀκέφαλον scribi. D. quoq. & T. idem patiuntur. Lucilius apud Ciceronem lib. ij. de Finibus.

Laelius praeclare, & recte Sophos, illudq. uere.

Idem apud Agellium lib. xviij. cap. viij

Quo me habeam pacto, tametsi non quaeris, docebo.

Nisi forte hic quis malit in „*Tam etsi M, cum sua praecedente uocali abicere* quod minus probo.

Finis libri secundi.

OPINIONVM IOANNIS MARII MATTII

LIB. III

Cap. I

VNT, qui Supinis, Sumptum, Emptum, Comptum, & alijs eiusdem notae uocibus cum ab eis deriuatis adimendam esse p, literam putent. Ego contra censeo, motus caussis, quae sequuntur.

Valerius Probus in libro de Notis Emptum, & Emptorē cum P, scribit. In tabula aerea antiquissima, quae Reipub. temporibus incisa fuit, quaeq edita est a Fuluio Vrsino, Emptum, Redemptum, Emptor, Exemptum, Emptio, eodem modo, quo dico ego legitur. Marmora quoq. quaedam uetusta sic habent. Nec aliter est in Glossario uetere. Quod si Grammatica est scientia loquendi ex usu (neq. uero aliter scribimus, ac loquimur) Vsus autem est consensus bonorū felicis linguae, profecto loquendum & scribendum est, ut boni, felicis linguae temporibus fecerunt. Quomodo autem locuti sint illi & scripserint,

Grammatici antiqui, libri auctorum ueteres, tabulaeq. aereae & marmoreae fideliter testantur.

IOCVS, VENVS, CVPIDO.
Omnipotens aecoris. Horatij loca duo inlustrata.

Cap. II

AD uersus, quos adponemus secundae Odes Horatij libri primi hos,

,, *Siue tu mauis Erycina ridens,*
,, *Quam Iocus circum uolat, & Cupido.*

belle facit pictura relata ab auctore Epigrammatum Orbis. quam rei ante oculos ponendae gratia hic expressam pingi curauimus.

MORAVIAE PROVINCIAE GERMANIAE MAG

Epigramma repertum a Conrado Celte in Gemma signatoria, aureae cruci insertum in monasterio Ritsch iuxta Olmuntz. mense Iulio Anno Domini M. D. IIII

Oda v. lib. eiusdem.

„ *Suspendisse potenti*
„ *Vestimenta maris deo.*

Cum his uerbis Horatij facit nummus argenteus M. Agrippae Cos. III. in cuius altera parte est Neptunus cum his uerbis. HIC. OMNIPOTENS. AECORIS

PHRAARTES. INRETORTVS OCVLVS.
Diem frangere. Diffindere meridie.
Horatij locus inlustratus.

Cap. III

Voniam interpretes non plane explicant eam historiae partem, quam tangit Horatius eo uersu lib. ij. Oda ij

„ *Redditum Cyri solio Phraarten.*

uisum est breuiter admonere, unde integra res tota peti possit. De hoc igitur Phraarte, quem alij auctores Graeci perinde ac Latini uarie scribunt: sed sua cuiq. est scriptura relinquenda: quomodo ille patrem interemerit, & se regem constituerit: utq. a populo ob impium ac tetrum facinus regno sit deiectus: iterumq. Scytharum auxilio regnum receperit: & cum Augusto pacem aequis condicionibus fecerit: timensq. a filio talionem, ne scilicet ab eo pelleretur, ut ipse parentem eiecerat, filium ad Augustum usq. in Hispaniam simulatione legationis aut officij relegauerit ab se, lege Plutarchum in Crasso ad finem: & in Antonio: Iustinum lib. xlij. Strabonem lib. vj. & Dionem lib. xlviiij

Ibidem apud eumdem Horat.

„ *Quisquis ingentes oculo inretorto*
„ *Spectat aceruos.*

Lege lxxv. caput nostrarum Adnotationum pridem editarum. Nam Lambinus magno conatu ibi agit nihil.

In oden vij. eiusdem libri.

„ *Cum quo morantem saepe diem mero*
„ *Fregi*

Frangere diem mero est de meridie, aut etiam ante meridiem non exspectata legitima cenae hora epulari. Varro lib. I. cap. ij. de Re rustica Diffindere dicit his uerbis.

„ Ego

" *Ego hic, vbi nox & dies modice redit & abit, tamen aestiuo die, si non diffinderem meo insititio somno meridie, uiuere non possem.*

In oden XVI. lib. I

" *O matre pulchra filia pulchrior.*

Imitatur Characis poetae uersum a Suida relatum in uoce χάραξ.

QVI FVERIT QVINCTILIVS APVD Horatium. Varus cognomen. Possessiua, Patronymica a Romanis nominibus.

Cap. IV

ORATIVS Oda XXIV. lib. I. consolatur Virgilium in morte Quinctilij communis amici. Nec constat, qui fuerit hic Quinctilius, quod fuerint plures eo nomine tunc Romae Quinctilij. Quaeramus nos. Duo fuere Quinctilij insignes amici Virgilij, P. Quinctilius. Varus cognomine, uir consularis: de quo poeta intelligit Ecloga nona, his uersibus.

" *Immo haec, quae Varo nec dum perfecta canebat.*
" *Vare tuum nomen superet modo Mantua nobis,*
" *Mantua, uae, miserae nimium uicina Cremonae,*
" *Cantantes sublime ferent ad sidera Cygni.*

De hoc intelligi hic apud Horatium nullo modo potest. Etenim mores Quinctilij, de quo intelligit Horatius, longe dissimiles fuere moribus Quinctilij Vari consularis. qui fama fuit parum secunda ob rapinas & socordiam, concordantibus omnibus auctoribus: qui de administratis ab eo prouincijs scripsere.

Paterculus de hoc loquens,

" *Praeterea declarauit Syria: quam pauper diuitem ingressus diues pauperem reliquit.*

Eiusdem etiam rapinis effectum est, ut a Germanuis

totus

totus exercitus eius trucidaretur, fato mirabili trium Quinctiliorum.

„ *Tribus (inquit idem Paterculus) Quinctilijs Varis adci-*
„ *dit, auo, patri, & filio: ut sibi ferro uitam adimerent.*
„ *Duci plus animi ad moriendum, quam ad pugnandum fuit.*
„ *Quippe paterni, auitiq. exempli successor se ipse tranfixit.*

Praeterea Virgilius xxvij. annis ante Varianam cladem obijt, auctoribus Donato, Eusebio, & ijs, qui Fastos conscripserunt.

Alter fuit Quinctilius Vari & ipse cognomine. Id conligo ex commentarijs utriusq. Acronis & Porphirionis conruptis in uersum illum Epistulae ad Pisones de Poetica.

„ *Quinctilio si quid recitares, conrige sodes*
„ *Hoc aiebat.*
„ *Hic Quinctilius (inquiunt Acron & Porphirio) erat Va-*
„ *rus poeta Cremonensis amicus Virgilij.*

in quorum tamē uerbis Varius male legitur pro Varus. Varius enim gentile nomen est, non cognomen. Hic est ille Quinctilius, quem hic deflet Horatius. De cuius Praenomine comperti habeo nihil. L. Varius fuit Orator, poeta Epicus, & Tragicus. scripsit etiam Eclogas. Haec discimus ex Horatio, & eius interpretibus, & Virgilio. Hunc eum fuisse credo: cui cum Plotio Tucca post obitum Virgilij mandatae sunt ab Augusto partes recognoscendi certis condicionibus Aeneidem ab auctore relictam, morte interueniente, non recognitam. Quamquam pro Vario multi male Varum scribunt. Addam corollarium.

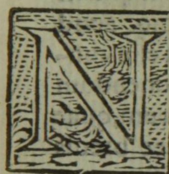
Consueuere res insignes a gentilibus ducum nominibus, non a cognominibus adpellationem sortiri. Itaq. legimus „ *Fossas Marianas: Castra Corneliana:* & alia eodem modo. Attamen clades, quam Quinctilius Varus accipit, a cognomine Variana est adpellata. Credo, quod cognomine quam nomine esset notior. Sic Fossae Drusianae Cornelio Tacito lib. Annal. ij. Sic Lepidianae feriae Ciceroni. lib. ad Atticum vi. Idem obseruatum est in Patronymicis: Appiades a Praenomine: Scipia-

des

des a Cognomine: quod hic Cognomine, ille Praenomine frequentius adpellabatur. Memmiades uero apud Lucretium est a Nomine. quoniam ei cognomen, uel nullum fuit: uel parum celebre. Varum praeterea fuisse Cognomẽ aliquot quoq. aliarum Gẽtium notum est ex Ligariana Ciceronis, ex Plutarchi Catone, Dione, Orosio, & Fastis.

NEFAS. MARE AVIDVM.
Paphiae Veneris, & templi forma.
Necessitas Serua.

Cap. V

Efas in eo Horatij uersu Odae xxiv. lib. I

„ *Quidquid conrigere est nefas.*

expono ego οὐ θέμις. Suidas in Ἀλλ' οὐ θέμις. alij interpretantur ἀδύνατον. utrumq. recte. Sed prior expositio magis placet.

Oda xxviij

„ *Exitio est auidis mare nautis.*

Acron uidetur legere „ *Exitio est auidum mare nautis*; scilicet eo modo, quo auidum Orcum legimus. utraq. lectio optima, sed Acroniana figuratior.

Oda xxx

„ *O Venus regina Gnidi, Paphiq.*

Templi Paphiae Veneris situm, & formam Deae (neq. enim alibi sic exprimebatur & colibatur) lege cum aliquot alijs paradoxis historijs siue fabulis Cornelium Tacitum lib. xviij

Oda xxxv

„ *Te semper anteit saeua Necessitas.*

Lambinus adseuerat in libris uetustis legi „ *Saeua*. non „ *Serua*. At Pierius lib. xlviij. capite de Clauo, testatur, se in libris antiquissimis obseruasse scriptũ esse „ *Serua*. quam scripturam ego sic probo, ut omnino retinendam censeam. Necessitatem enim antiqui Fortunae seruam finxere, & quidem πρόπολον. Ideo Horatius uim

&

& notionem graeci uocabuli προπόλου expressurus uerbis Latinis dicit, Seruam Fortunae Necessitatem anteire.

GYGES ET GIGAS PRIOREM HABENT syllabam communem. Horatij quaedam loca non mutanda. Lambinum falli. Moneses. Plutarchum ab Horatio dissentire. Parthorum Rex. Cotiso Dacorum Rex.

Cap. VI

Ambinus ferre non potest, Gyges apud Horatium legi priore breui. Itaq. non solum in hoc poeta, sed ubicumq. apud alios sic inueniatur, censet loca esse corrupta: & pro ea uoce Gyam reponendum iudicat. Verum exempla poetarum, quae adferemus, falli eum docebunt. Suntq. haec breuis syllabae exempla.

Ouidius.

" *Centimanumq. Gygen, semibouemq. uirum.*

sic enim libri ueteres habent. ubi bis repetita copulatiua coniunctio uenustiorem uersum facit.

Idem elegia prima secundi Amorum.

" *Centimanumq. Gygen. & satis oris erat.*

Seneca Hercule Oetaeo.

" *Qui uastus Briareus: qui tumidus Gyges.*

Automedon, siue Anacreon lib. ij. Epigrammatum Graecorum.

" Ου μοι μέλει γύγαο.

Gregorius Thessalonicensis.

" Θέλει γύγεω τὰ καὶ τά.

Longae uero syllabae exempla sunt, quae sequuntur.

Virgilius.

" *Succiso poplite Gygen.*

Horatius Oda v. lib. ij

" *Luna mari, Gnidius ue Gyges.*

Idem

Idem oda vij. lib. iij

» *Gygen, ille notis actus ad Oricum.*

Alphaeus lib. I. epigrammatum Graecorum.

» Ο'υκ ολβὸν πολύχρυσον, οια Γύγης.

Propertius lib. iij

» *Lydia Gygeo facta puella lacu.*

Vt iam mirandum nō ſit, Horatium quoq. uocis eiuſdem menſuram ad commodum ſuorum carminum aptaſſe. Quaſi deſint exempla poetarum: qui in eodem uerbo eamdem uocalem modo productam, modo conreptam conlocarint.

Sedigiti Volcatij licentiam, atq. Horatij ſupra retulimus in uerbo „ *Licinius*. Itaq. ſi quis ſibi interdum parum conſtat in quantitate alicuius ſyllabae, aut ſi duo plures ue inter ſe diſcordent, mirum cuiquam non debet uideri.

Lib. iij. Oda vi. Horatius de Moneſe duce Parthorum loquens abit diuerſus a Plutarcho. qui in Antonio tradit, Antonium multum ſecretis nuncijs a Moneſe adiutum fuiſſe. Horatius autem ſcribit, Romanos clades a Moneſe accepiſſe his uerſibus.

» *Iam bis Moneſes, & Pacori manus*

» *Non auſpicatos contudit impetus.*

Oda viij. lib. iij

» *Occidit Daci Cotiſonis agmen:*

» *Medus infestis ſibi luctuoſis*

» *Diſſidet armis.*

De Cotiſone Dacorum rege a Cornelio Lentulo Augusti legato in Pannonia ſuperato Paterculus, Florus, & Eutropius. Medos autem, ideſt Parthos tunc inter ſe dicit diſsidentes: quod pulſo Phraarthe a populo, ut ſupradiximus, Tyridates rex creatus fuerat. qui tamen, Phraarthe a Scythis reſtituto Romam ad Auguſtum cum filio Phraarthis indiligentius cuſtodito confugit.

PVRPVRA CANDIDA apud Horatium. Lambini error. Acuta belli.

Cap. VII

DA prima lib. iij. non Veneri canitur. Itaq. inscriptio mutanda: & Q. Fabio Paullo Maximo adtribuenda. Cui in consuletu conlega fuit M. Antonius Iulus M. Antonij Trium uiri filius Africanus. ad quem sequens statim Oda scribitur. In hac oda ad Q. Fabium sunt hi uersus.

» *Tempestiuius in domo*
» *Paulli purpureis ales oloribus*
» *Comissabere Maximi.*

Lambini audacia hic decipiat neminem. qui non dubitauit uocem ,, *purpureis* in marmoreis uetere: quoniam latuit hominem, esse etiam genus purpurae candidae. quod iam pridem ab Hermolao Barbaro traditum est. Hoc non fefellit olim Plutarchum. qui in Alexandro candidae purpurae meminit: nec C. Pedonem Albinouanum. in cuius carmine ad Maecenatem est hic uersus.

» *Brachia purpurea candidiora niue.*

Cautior fuit in eius uerbi significatione explicanda Porphirio. qui purpereis pulchis interpretatur. Qua in significatione etiam Vigilius dixit.

» *Et pro purpureo poenas dat Scylla capillo.*

Sed idem Lambinus in Mustaceo Lauream quaerens, in eum uersum Horatij oda IV. libri quarti,

» *Expediunt per acuta belli.*

uerba multa impendit, ut doceat, legendum esse, ut legitur ,, *per acuta belli. non acuta bella*: quasi Porphirio non multis saeculis ante admonuerit, legendum esse ,, *acuta belli*: non *acuta bella*. Acuta autem

belli

belli ego esse existimo, non quae scribit Lambinus, sed momenta & occasiones. ut poeta respiciat ad nouaculam: quam manu gestari ab Occasione Dea eleganter fingit Posidippus lib. IV. Epigrammatum Graecorum. Et quis nescit, momenta, uel minima in bello semper (ne plerumq. dicam) inclinationes habere insignes? &, uel laetos captata & adrepta: uel tristes neglecta exitus ferre? Itaq. probe in hanc sententiam idem Posidippus.

" Χειρὶ δὲ δεξιτέρῃ τί φέρεις ξυρὸν; ἀνδράσι δεῖγμα.
" Ὡς ἀκμῆς πάσης ὀξύτερος τελέθω.

Legantur etiam prouerbia: In acie nouaculae. & Nosce tempus.

ARBITRIA. IVSTA. FVNERA. *Exsequiae. Ciceronis locus declaratus.*

Cap. VIII

INterpretes Horatij exponunt ,, *Arbitria fecerit, iudicarit, & sententiam tulerit,* ad eum uersum Odae vij. lib. IV

,, *Cum semel occideris: & de te splendida*
,, *Minos*
,, *Fecerit arbitria.*

Ego non memini legere ,, *Facere arbitria*, aut ,, *Facere sententiam pro iudicare*: cum tamen Facere praeiudicium frequenti sit in usu. Contra, cum Facere funus, Facere Iusta, Facere Iusta funerum, Facere Iusta funera, Conficere Iusta, &, Soluere Iusta funeri latine optime dicatur: quibus modis Cic. atq. alij usi sint, uideor facere posse sine suspicione temeritatis, si hic apud Horatium suspicer fecerit arbitria nihil aliud significare, quam sepulturae mandatus sis, & splendida iusta mortuo sint persoluta: idest cum obieris. Et si enim tristem sententiam Minois sequitur mors, tamen uerbum hoc ,*Splendida non ad*

iudicia, sed ad funerum magnificentiam egregie est adcommodatum. Cicero etiam alicubi sumptuosa dicit Hic autem Ciceronis uerba in oratione post reditum ad Senatum aemulatur felicissime sine dubio Horatius. Verba Ciceronis haec sunt.

" *Nondum palam factum erat concidisse Rempub., cum*
" *tibi arbitria funeris soluebantur.*

Ecce, quod Cicero ait. „ *Concidisse Rempub.*, Horatius, „ *Cum semel occideris*, dicit. & quod idem Cicero, „ *Arbitria funeris soluebantur*, Horatius explicat.

" *Et de te splendida Minos Fecerit arbitria.*

Aliud exemplum Ciceronis est superiori simile in oratione pro domo sua.

" *Vidi praetextatos inimicos nondum morte comploratae*
" *arbitria funeri petentes.*

& in Pisonem.

" *Eodem in templo arbitria non mei solum, sed patriae fu-*
" *neris abstulisti.*

Exempla autem earum, quas dixi, figurarum non adpono: quoniam sine ullo negocio quisq. sibi petere potest ex Nizolijs. Cõfectis Iustis funebribus dixit Caesar lib. vj. de bello Gallico.

Quod addam superpondij loco erit.

In uerbis illis Ciceronis.

" *Non palam factum erat concidisse Rempub., cum tibi ar-*
" *bitria funeris soluebantur.*

Hoc in loco Ciceronis uerbum illud „ *soluebantur*, uenustam habet dilogiam. Nam proprie Soluere arbitria funeris est funus facere, curare funus faciendum, soluere Iusta funeri, Iusta facere: & si quae aliae sunt formulae huiusmodi. At hic alio, sed tamen coniuncto sensu accipi debet, hoc pacto interpretando. Qui sumptus fieri, & qui honor haberi solet mortuis, ille habitus, & persolutus est tibi. persolutus, inquam (hic enim est διλογία) idest, pro mercede ruinae meae, & euersae Reipublicae, atq. oppressae prouincia tibi decreta est.

HORA-

HORATII VETVS LECTIO retenta. plures eiusdem loci inlustrati. Luxere.

Cap. IX

ODA prima Epodon Horatij sunt hi uersus.

„ *Vt adsidens inplumibus pullis auis*
„ *Serpentium adlapsus timet:*
„ *Magis relictis. non ut, adsit, auxili*
„ *Latura plus, praesentibus.*

Legunt hic aliqui „ *Minus relictis*. sed pessima est istorum lectio. Ordo & sensus uersuum hic est. Mater auis pullis inplumibus timet quidē adsidens; magis tamen timet relictis. non quod plus auxilii adlatura sit auicula scilicet imbecilla, si adsit.

Oda tertia eiusdem libri.

„ *O dura messorum ilia:*
„ *Quid hoc ueneni saeuit in praecordijs?*

Ex interpretibus nemo satis hinc se explicat in ordine uersus postremi. Lambinus & Cruquius sensum adsecuti uerba duo ingerunt in explicando minime omnino necessaria, sic exponentes. Quid est hoc ueneni, quod saeuit in praecordijs? Ego mihi persuadeo, uerbum illud „ *hoc* parelcon esse. abundat enim, more scilicet antiquis scriptoribus usitato, praesertim in eiusmodi Pronominibus. ut patebit exemplis.

Cicero lib. 1. Epist. ad Lentulum.

„ *Quem ipsum cum uideo, prorsus eum omni suspicione*
„ *libero.*

quibus in uerbis abundant duae uoces „ *Ipsum*, & *Eum*. Plautus.

„ *Hunc clamydatum, quem uides, ei iratus est Mars.*

Terentius Heautont.

„ *Hanc secum huc adduxit, ea, quae est ad uxorem tuam.*

Oda

Oda vi. eiusdem libri.

Quin huc inanes, si potes, uertis minas.

Cruquius legit,, *uerte*. sed male. haberet enim Iambicus uersus.

Trochaeum a Iambico uersu exclusum.

Oda xvi. eiusdem libri.

Ruinam futurae aliquando urbis Romae praesagit nolens Horatius. nec falsus fuit uates: cũ detestans ciuilia bella sic queritur.

" *Ferisq. rursus occupabitur solum.*
" *Barbarus, heu, cineres insistet uictor: & urbem*
" *Eques sonante uerberabit ungula.*

Hae calamitates contigerunt anno a Domino nostro IESV CHRISTO nato quingentesimo quadragesimo septimo, urbe a Totila capta, direpta, & tota prope funditus euersa. Auctores sunt Marcellinus Comes, & Otho Frisingensis.

Oda xvij. eiusdem libri.

Quod testatus sum alibi, idem hic quoq. repeto: suam ueterem scripturam auctoribus esse cõseruandam: etiam si meliorem posſis substituere. Id ideo dico: quoniam Lambinus ad odam xvij. Epodon, ubi libri omnes antiqui habent,, *Vnxere* in hoc uersu.

" *Vnxere matres Iliae addictum feris*
" *Alitibus atq. canibus homicidam Hectorem,*

legendum longa disputatione adserit,, *Luxere*. Sed praedicet & praecipiat alijs Lambinus ista. Mihi certe non persuadebit. Mortem Hectoris luxere & statim eo interempto, & toto eo tempore, quo eius cadauer ab Achille est retentum. Vnxere autem, postea quam inpotentem iram domuit exoratus Achilles & placatus: patriq. redemptum concesſit. Itaq. subdit statim poeta.

" *Postquam relictis moenibus Rex procidit,*
" *Heu, peruicacis ad pedes Achillei.*

Consilium poetae Lambinus non est adsecutus. Studet enim Horatius probare exemplis, nullum dolorem, nullamq. iracundiam tantam umquam fuisse in

quo-

quoquam, ut non aliquando animus flexus ad aequitatem redierit: finemq. fecerit dolori & furori. ſententia igitur eſt. Etiam Achilles, quamquam ira prope inexpiabili exardeſceret, aliquando tandem tamen illam conculcauit & placatus eſt: cadauerq. Hectoris reddidit. ut commendari ſepulcro poſſet. Id enim ſignificat uerbum hoc „ *Vnxere*. Tunc enim ungendi, & iuſta cetera ſoluendi facultatem habuerunt Iliae matronae, cum Achilles ira ſopita & depoſita cadauer reddidit. Concluditq. Horatius, & ait. exemplo illius etiam Canidiam debere tandem odio modum finemq. ponere. Quod ſi aliquo in libro legeretur „ *Luxere* (quod tamen nemo adſerit) eamdem tamen illi ſententiam tribuerem, quam dixi, loco iſti: agnoſceremq. ibi eum ſenſum: in quo accepit Cicero: cum interrogatus, quid agerent coniurati, reſpondit, Vixerunt.

QVID APVD HORATIVM ſignificent Noua & ficta uerba. Parce. Adſpergere.

Cap. X

IN epiſtulam de Poetica ad Piſones poſt tot excellentium uirorum lucubrationes fortaſſe temerarium ſit quidquam audere amplius aliquē. Attamen quid agas? Nec omnes omnia uident, & norunt: & pridem ſic uiuitur: Scripturimuſq. pleriq. omnes ad inſaniam. & pruritus morbi huius his unguibus eſt ſcabendus. Praeterea haec epiſtula eſt pictura praetereuntes omnes ſpectans: ideſt, uniuerſis praebens amplum multarum & ſaepe diuerſarum atq. inter ſe contrariarum coniecturarum & formarum argumentum. Proponamus nos quoq. quibuſdā in locis eius epiſtulae opinionē noſtram, relicturi omnino doctioribus illius iudicium.

„ Et

Et noua fictaq. nuper habebunt uerba fidem, si
Graeco fonte cadant parce detorta.

Parce detorta non habent eam uim, quae parcitatem (ut utar uerbo Senecae) & raritatem significent. sed monent, nouata uerba tunc probatum iri & placitura: si de Graeco aliquo uerbo fiunt non penitus, idest etymologia integra seruata, sed si aliquantulum sit deflexũ discessumq. a principis uerbi sua naturaliq. in uicinam aut cognatam significationem. ueluti dicamus, illa non esse a fonte, sed quasi per diuidicula deducta & detorta. Ecce, quem Graeci λυαῖον dicunt, si solutorem uertissent nostri, nihil a fonte Graeco esset discessum. Itaq. egregie & perite Liberum uertentes detorserunt non nihil a fonte & deflexerunt. discessusq. iste pauculus reddit uerbum, figura ipsa etiam adiuuante, gratius & uenustius. Detorquere autem significare id, quod dico, probant multa multorum exempla. sed uno contenti erimus Ciceronis de Vniuersitate.

Eumq., qui erat eiusdem detorsit a latere in dextram partem.

Graeci quoq. auctore Polluce lib. vij. cap. XI. πλύνειν, καὶ πλυνεσθαι dicũt pro λοιδορεῖν. Horatius quanta cum Venere dixit Adspergere? eo uersu VI. Satirae lib. primi?

Quauis adspergere cunctos,
Praeter eum, qui praebet aquam?

Porro uerba illa.

Noua fictaq.

Τὸ ἀυτο ἐστιν. Sic, *natum inuentumq.* hoc uersu.

Sic animis natum inuentumq. poema iuuandis.

Sic Cicero non semel dixit *Nouamus & facimus: Formamus & fingimus*: sine ulla uarietate sensus.

DE

DE IMITATIONE. HORATIVM decipi. De Epopoeia, & Tragoedia.

Cap. XI

VNum ex tribus imitandum poetae praecipit Aristoteles.
Vel qualia erant, aut sunt.
Vel qualia dicuntur & uidentur.
Vel qualia esse oportet.

Horatius tria haec Aristotelis praecepta adstrinxit in Epistula de Poetica cum sic scribit.

„ *Aut famam sequere: aut sibi conuenientia finge.*

quibus in uerbis priora duo Aristotelis praecepta Horatius uno nomine Famae comprehendit: scilicet, Qualia erant aut sunt: & Qualia dicuntur & uidentur. Quodq. Aristoteles uocat,

„ *Qualia oportet*, Horatius uertit,
„ *Aut conuenientia finge.*

Ibidem.

„ *Si quid inexpertum scenae committis: & audes*
„ *Personam formare nouam, seruetur ad imum,*
„ *Qualis ab incoepto processerit, & sibi constet.*

Cum Aristoteles & Strabo lib. ij. doceant, argumentum fabulae sumendum esse ex historia, idest ex re, quae fuit, aut est: aut etiam ex re, quae dicatur & uideatur, & sit uulgi opinione recepta: cumq. Epici & Tragici uiam hanc uniuersi triuerint, uidetur Horatius iusta reprehensione carere non posse, quando concedit cuiq. facultatem fingendi sibi argumētum rei & personae nouae, inexpertae, quae hactenus nō fuerit, & de qua sit opinio nulla. Noui quidam interpretes existimant, Horatium de Persona tantum sentire. sed uerba poetae aperti medacij eos arguūt, nā distincte diserteq. Horatius de utroq. praecipit. De re, cum dicit.

» *Si quid inexpertum scenae committis.*

De persona cum addit.

» *Et audes personam formare nouam.*

& paullo post.

» *Rectius Iliacum carmen deducis in actus,*

» *Quam si proferres ignota, indictaq. primus.*

ut omnino negari non posit, quin Horatius de utrisq. Re, & Persona praecipiat. Atq., quod ad Personam adtinet, concedo, Personam nouam fingi a poeta posse: sed quae non sit princeps persona fabulae. Vt in Aiace Mastigophoro Sophoclis, principes personae sunt Aiax & Vlysses. in Electra eiusdem, Orestes & Electra. Has personas non finxit poeta, sed ex historia est mutuatus. propterea mutari non possunt. Reliquas personas fingere ex libidine poeta potest. ut Mineruae & Paedagogi. Sed laxata ab Horatio nouis poetis licentia de Persona & Re ignota, indicta, noua, & a nouo poeta excogitata, cuius nulla historia, nulla fama, & nulla opinio exstat, traxit in fraudem Arbeccae auctorem aetate nostra Fracastoriumq., & nonnullos alios qui in suis poematis cōmenti sunt fabulas sine ullius historiae, aut famae uulgaris, aut opinionis fundamento. Etsi autem Horatius hic de Tragoedia tantum tractat, quod adparet satis, cum Scenae & Actus meminit, tamen idem praeceptum etiam ad Epopoeiam pertinet.

PROI-

PROICIO. SERMO PEDESTRIS.

Perpensus locus in epistula Horatij de Poetica.

Cap. XII

"T *Tragicus plerumq. dolet sermone pe-*
„ *destri*
„ *Telephus & Peleus.*

Non incommode ordinari haec possent uerba: si Theseus & Peleus antecedant uerbum „ *dolet*: non autem cum sequente uerbo „ *proicit iungatur*, hoc modo. Et tragicus Telephus & Peleus plerumq. dolet sermone pedestri. totumq. locum sic interpungas.

„ *Interdum tamen & uocem comoedia tollit:*
„ *Iratusq. Chremes tumido dilitigat ore.*
„ *Et tragicus plerumq. dolet sermone pedestri*
„ *Telephus & Peleus: cum pauper & exsul uterq.*
„ *Proicit ampullas, & sesquipedalia uerba,*
„ *Si curat cor spectantis tetigisse querella.*

Nam quemadmodum de Comoedia loquens Horatius, posteaquam de Comoedia mentionem fecit, statim comicarum personarum nomina subiungit sic dicens,

„ *Interdum tamen & uocem Comoedia tollit:*
„ *Iratusq. Chremes tumido dilitigat ore.*

Sic de Tragoedia agens post Tragoediae mentionem debuit Tragicarum personarum testimonium adferre. quod continget, si uerba ordinentur, ut diximus. sed hoc propono, non statuo.

Quod autem interpretes ueteres, & noui exponunt „ *Proicit, abicit & deponit*, eo modo, quo Virgilius dixit,

„ *Proice tela manu sanguis meus,*

Omnino recte sentiunt. non tamen negandum fuit, quod faciunt, Proicere interdum esse proferre, &

promere. alioqui peccasset Virgilius, cum lib. 5 dixit.

„ *In medium geminos immani pondere Caestus*
„ *Proicit.*

quod Donatus quoq. sentit, qui interpretatur

„ *Protulit.*

Pedestris autem sermo cum alibi prorsam orationem etiam apud Horatium significet, tamen hic pro humili, demisso, & abiecto, atq. supplici est accipiendus.

CYCLICVS. AN STASIMVS *Paruae Iliadis auctor fuerit. Eusebij locus adnotatus. Lescolesinus.*

Cap. XIII

„ *Ec sic incipies, ut scriptor Cyclicus olim:*
„ *Fortunam Priami cantabo, & nobile*
„ *bellum.*

De Cyclo poemate, & Cyclico poeta superuacaneum est quidquam addere ad ea, quae supra nos diximus, & quae obseruauit in Catullianis commentarijs Iosephus Scaliger uir is, in quo singularis eruditio certat cum nobilissimi generis splendore. Vnum ibi in disquisitionem adduci fortasse potest. Si Stasimum Paruae Iliadis auctorem facimus, quod ille sentit, Iliadis autem Paruae primus uersus hic fuit.

„ ἴλιον ἀείδω, καὶ Δαρδανίην ἐρατινὴν,

quid excogitabimus, ut persuaderi nobis aequo animo patiamur, poetam illum, quem Horatius Cyclicum adpellat a uitio immensi & numquam finiti & eodem semper recurrentis poematis (est enim ἐν τῷ κύκλῳ ut initium nullum, sic finis nullus) Stasimum fuisse? cum a Graeco, quem citauimus, primo Paruae Iliadis uersu longe diuersissimus sit hic Cyclici poetae uersus ab Horatio sic latine redditus?

Τὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἔχοντα, ταῦτα κυκλικὰ ἔλεγον. *Scholiastes Aristophanis.*

" *Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.*

Quid est etiam, quod Eusebius lib. IV. Olympiadis XXX. Lescoselinum quemdam eadem aetate cum Alcmaeone auctorem adnotat Paruae Iliadis? An Lescoselinum (sic enim diserte in meo manu in Pergamenis scripto libro scribitur) Stasimum adpellatum esse cognomine dicemus a nugis? λέσχαι enim id significant.

LOCVS HORATII IN EADEM epistula non recte ab interpretibus declaratus. Fabulae constitutio. Indignatio.

Cap. XIV

" *Ficta uoluptatis caussa sint proxima ueris:*
" *Nec quodcumq. uolet, poscet sibi fabula credi.*
" *Neu pransae Lamiae uiuum puerum extrahat aluo.*

Credunt interpretes poetae, tradi ab Horatio hic praeceptum,

" Nõ esse (uerba sunt interpretum) *in fabulis fingẽdum,*
" *ex Lamiae aluo uiuum puerum extrahi, quem paullo ante*
" *sua ingluuie deuorauerit.*

sed falluntur. Immo, nisi huiusmodi miracula fingeret poeta, poesis fundamentum maximum conuelleretur. Quoniam fabula constituitur ab optimis poetis ex argumento earum etiam rerum, quae fieri non possunt, dummodo fama & uulgi opinione sint receptae.

" προαιρεῖσθαι δεῖ (inquit Aristoteles) ἀδύνατα, καὶ εἰκότα
" μᾶλλον, ἢ δύνατα, καὶ ἀπίθανα.

quo in loco posuit Aristoteles εἰκότα pro πίθανα. ut non multo post ab eodem auctore docemur sic repetente.

προαιρ

" πρὸς τε γὰρ τὴν ποίησιν αἱρετώτερον πιθανὸν ἀδύνατον, ἢ ἀπί-
" θανον, καὶ δύνατον.

Docet ergo Horatius, poetae non esse enixius laborandum, postulandum ue, ut fabulam spectatores uerum esse credant. quod obtinere conati nonnulli mali poetae oculis spectatorum interdum facinora & flagitia subiciebant malo exemplo, & euentu etiã infelici. abhorret enim animus, atq. oculi celeres & fidi ad animum nuncii a spectando atrocia, & facinorosa. Itaq. hanc rem omnino nõ tentandam paullo supra probat his uersibus.

" *Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.*
" *Segnius inritant animos demissa per aures,*
" *Quam quae sunt oculis subiecta fidelibus: & quae*
" *Ipse sibi tradit spectator. Non tamen intus*
" *Digna geri promes in scenam. multaq. tolles*
" *Ex oculis: quae mox narret facundia praesens.*
" *Nec pueros coram populo Medea trucidet.*
" *Aut humana coquat exsta nefarius Atreus.*
" *Aut in auem Progne uertatur, Cadmus in anguem.*
" *Quodcumq. ostendis mihi sic, incredulus odi.*

Ibidem.

" *Sic mihi, qui multum cessat, fit Choerilus ille.*
" *Quem bis terq. bonum cum risu miror: & idem*
" *Indignor. quandoq. bonus dormitat Homerus:*
" *Verum opere in longo fas est obrepere somnum.*

Quidquid dicãt post Petrum Victorium Iason, Lambinus, & alij, persto ego in sententia: quam in libro mearum Adnotationum pridem declaraui cum adprobatione excellentium uirorum: qui librum illum meum legerunt. Omnino Indignor uerbum Horatij refertur ad felicem casum Choerili, indigni tamen felicitate illa. quasi dicat poeta, Admiror, & rideo felicem illum, ut in tesseris iactum. aequo tamen animo ferre non possum. excandesco, doleo, & indignor, sortem eam, & fortunam contigisse ea felicitate indigno. Quis autem nescit, Indignationem esse aegritudinem nascentẽ in animis hominum: quando

non

non merenti & indigno boni aliquid contingit? ista: De Risu porro atq. Admiratione si qui cupiunt legere scitu ad hanc caussam opportuna, adeant Vincentium Madium ciuem meum, Fracastorium, & aliquot alios: qui aetate nostra docte & sapienter de vtrisq. scripserunt.

HORATIVM NON RECTE dissentire a Cicerone. Pythia Canere. Plinij locus emendatus.

Cap. XV.

N eadem epistula Horatius sic scribit.

„ *Mediocribus esse poetis*
„ *Non homines, non Di, non concessere columnae.*

At longe aliter sentit Cicero. cuius iudiciũ multis partibus iustius Deorum, hominum, ac columnarum interdicto antepono. Ciceronis uerba haec sunt in Oratore ad Brutum.

„ *An in poetis nisi Homero soli locus est, ut de Graecis loquar? aut Archilocho? aut Sophocli? aut Pindaro? & non horum secundis? aut etiam infra secundos?*

Ibidem.

„ *Inuitum qui seruat, idem facit Occidenti.*

Seneca Thebaid. ex hoc Horatij uersu belle ludendi occasionem nactus sic argutantẽ inducit Oedipum.

„ *Nolentem, in aequo est, & qui properantem impedit.*
„ *Occidere est uetare cupientem mori.*
„ *Nec tamen in aequo est. alterum grauius reor.*
„ *Malo imperari, quam eripi mortem mihi.*

Ibidem.

Caecutiunt interpretes in expositione hemistichij huius.

„ *Qui Pythia cantat.*

ego expono, qui in Pythijs cantat. Sic Plin. lib. xxxv cap. xv

Alcimachus Dioxippum, qui Pancratio Olympia citra pulueris iactum, quod uocant aconiti: coniti Nemaea.

Vbi tamen libri uulgati habent ,, *Olympiae*. male. nam & ratio sic & usus postulat: & statim sequitur *Coniti Nemaea*.

Apuleius quoq. sic locutus est in libro de Dogmate Platonis, sic scribens.

Tantosq. progressus exercitatio contulit ei, ut Pythia, Isthmia de lucta certauerit.

Huiusmodi uero formulae apud Lucianum non semel leguntur. Horatius quoq. epistula prima, libri primi.

Quis circum pagos, & circum compita pugnax
Magna coronari contemnat Olympia? cui spes,
Cui sit condicio dulcis sine puluere palmae?

Legantur quoq.: quae in hos uersus paullo post sum dicturus.

IN EAMDEM EPIST. SENES

δυσελπίδες. λεκιτοπώλης.

Cap. XVI

PE *longus, auidusq. futuri.* exponunt, alij ,, *Spem longiorem habet uiuendi.* alij, ,, *Sperat, se adhuc uicturum.* alij. *Sibi spem longi temporis proponit.* concors est omnium istorum interpretatio. quam ne probem faciunt uerba haec in eodem uersu, ,, *auidusq. futuri*. Quae uerba non spem, sed cupiditatem longioris uitae indicant. Igitur. expono, ,, *spe longus* δύσελπις. Longus enim hic est in eo sensu, in quo accipitur a Terentio Andria.

,, *Sed*

" *Sed longum est nos exspectare, dum exeant.*
& Cicero lib. vij. Epist. ad Marium.
" *Haec tecum coram malueram. sed quia longius fiebat,*
" *uolui per literas eadem.*
& Caesar lib. vij. belli Gallici.
" *Longum esse perterritis Romanis Germanorum auxilia*
" *exspectare.*
Senectutis autem hoc quoq. uitium est, ut lenta sit ad sperandum, longe enim ab ea abest spes. *Aluntur senes* (inquit Aristoteles lib. ij Rhetor.) *memoria magis, quam spe.* φιλόζοος est senex. Itaq. Horatius recte dicit, „ *auidusq. futuri.* sed aliud est longiorem uitam optare, aliud sperare.

IN EADEM EPIST. MALE EXPOsitum uersum poetae. λεκιθοπώλης. *Niti, Centum. As.*

Offenduntur enim, quibus est equus, & pater, & res.
In huius uersus expositione Grifolus & Iason Nores praeter ridicula cetera, turpissime etiam cōfundunt Ordines, & Genus, cum explanant his uerbis.
" *Equites, & Patricij, & Res. idest, qui sunt diuites, nec*
" *eos modo, qui censum habent equestrem, uel patricium,*
" *sed omnes locupletes intelligi: quorum solet esse magna*
" *inter ciues potentia.*
Misere (inquam) labuntur. Nam si de Gentibus uoluerunt intelligere, dicendum fuit „ *Patricij & Plebei.* Si de Ordinibus, Senatores, Equites, & Plebs. Sed de hac doctrina consulendi sunt libri doctissimi, & mei, dum uixit, amantissimi Caroli Sigonij.
Ibidem.
Nec si quid fracti Ciceris probat, aut nucis emptor. *al. fricti.*
idest, λεκιθοπώλης. quod est, leguminum uenditor: de uilibus personis, quarum si est uenditor uilis, ergo

& emptor. ἐκ τῶν πρὸς ἄλληλα. legatur Aristophanis Scholiastes in Pluto.

Ibidem.

„ *Nitiq. cothurno.*

Niti hic est Incedere. Pacuuius Periboea apud Nonium.

„ *Ardua per loca agresti & trepidante gradu nititur.*

Virgilius.

„ *Pressit humi nitens.*

Varro Pranso parato.

„ *Fertur bisulcis unguibus nitens humi.*

Ibidem.

„ *Grais ingenium, Grais dedit ore rotundo*

„ *Musa loqui, praeter laudem, nullius auaris.*

Ouidius in hanc sententiam.

„ *Petitur sacris nisi tantum fama poetis.*

Ceteri mortales, quae arant, nauigant, aedificant pretium spectant.

Solos poetas inanes beant Lauri, atq. ederae.

FORTISSIMA TYNDARIDARVM.

Ambubaiae. Io Bacchae. Labeone insanior. Aqua cur vilissima. Ingenuus.

Cap. XVII

LIBRI primi Sermonum Horatij Satira prima sunt hi uersus.

„ *At hunc liberta securi*

„ *Diuisit mediũ fortißima Tyndaridarum.*

Quot docti uiri in horum expositione uersuum laborauerunt? uniuersiq. parum feliciter? Fortasse non absurdum fuerit coniungere uocem Tyndaridarum non cum „ *fortissima*, (id enim natura superlatiui non patitur,) sed cum „ *Securi.* ut sit. Liberta fortissima hunc mediũ diuisit securi Tyndaridarum. idest, imitata Clytemnestrae

Tyndari filiae facinus. quae securi in caput inlisa maritum interemit. Nec obstat, quod masculino genere comprehendit Clytemnestram. Immo sic ratio postulat. Nam quemadmodum diceremus: Filij Tyndari Polluix, Castor, Helena, Clytemnestra, Phoebe: ita hoc loco masculinum genus femininum comprehendit. Frequens est auctoribus figura haec.

Terent. Eunucho.

" *Vterq. mater & pater*
" *Quasi dedita opera domi erant.*

Vix enim umquam Femineo generi Masculinum cedit. Vix dixi: quoniam commodum uenit in mentem illud Ciceronis epistula xxv. libri x. ad Furnium.

" *Istamq. operam tuam, nauitatem, animum in Rempub.*
" *celeritati Praeturae anteferendam censeo.*

Ausonius imitatus Horatium patronymico masculino comprendit femininum de Niobe loquens.

" *Thebarum regina fui. Sipyleia cautes*
" *Quae modo sum. laesi numina Latoidûm.*

est enim ibi Latoidûm contractum pro Latoidarum.

Non est uero alienum a superiore argumento admonere, quod Athenaeus scriptum reliquit, de Ouo Laedae. Ouum adpellatam fuisse aulam: in qua Laeda liberos peperit. Hinc fabulae origo.

Paullo supra in ea, quam nominauimus, satira, adnotandus est Datiuus uerbo „ *Refert*, additus in eo uersu.

" *Vel dic: quid referat intra*
" *Naturae fines uiuenti.*

Quod exemplum fortasse est singulare.

Balatrones & Ambubaiae uocabula sunt initio Satirae secundae libri primi Horatij. Otho Frisingensis lib. v cap. xiij. Balatrones exponit Scurras & Moriones. Alij Balatronem proprium nomen fuisse cuiusdam insignis scurrae tradunt.

Ambubaiae uocem esse Syriacam dicunt significantem

Tibicinas. Quo in sensu fortasse Ambubaiae illae apud Suetonium in Nerone sunt accipiendae.

Satira tertia lib. I. legendum esse, Io Bacchae, non autem Io Bacche, ultimae syllabae ratio admonere Lambinum potuit. Fuit autem uox Baccharum se inuicem cohortantium.

Ibidem.

" *In Cruce suffigat Labeone insanior ipso.*

De huius Labeonis procacissima linguae libertate in Augustum, qui maledicta malefactis cumulate poterat retundere, legatur Dio lib. LIV

Ibidem poeta uilissimam aquam adpellat, cum dicit,

" *Venit uilissima rerum*
" *Hic aqua.*

non quod contemptui sit, & neglectui, sed quod obuia, multa, abundans, & nulla impensa parabilis. Sic Virgilius de Pomis, & Faselis.

" *Vilibus aut onerat pomis.*
" *Vilemq. faselum.*

Ingenuus Satira sexta eiusdem libri in his uersibus.

" *Cum referre negas, quali sit quisq. parente*
" *Natus, dum ingenuus.*

non refertur ad Libertinum, ut censet Lambinus: sed significat probum, uerecundum, & iustum. Sic Cic. lib. v. epist. Familiarium.

" *Verum enim scribam: teneriore mihi animo uidebare: si-*
" *cut omnes fere: qui uita ingenua in beata & libera ciui-*
" *tate uiximus.*

Rectius igitur Acron sentit: qui exponit sic.

" *Ingenuus autem ad moris probitatem pertinet.*

SATIRA FVERIT NE TOTA ROMANORVM.
Satiram nullam soluta oratione scriptam.
Rudior Latina uox non est.
Cap. XVIII

Ontrouersia est inter ueteres scriptores, fueritne Satira tota Romanorum: quoniam aliqui eamdem etiam Graecis uindicant. Horatius, Quinctilianus, & Acron Latinorum partes fouent. Diogenes Laertius, & Diomedes Grammaticus ab usu Satirae Graecos non excludunt. Singulorum uerba audiamus. Ponemus autem prius testimonia eorum, qui Latinis Satirae inuentionem, & usum tribuunt. deinde addemus eorum auctoritates, qui Graecorum etiam fuisse crediderunt.

Horatius Satira x. libri primi.

» *Hoc erat experto frustra Varrone Atacino,*
» *Atq. quibusdam alijs, melius quod scribere possem*
» *Inuentore minor. Neq. ego illi detrahere ausim*
» *Haerentem capiti multa cum laude coronam.*
» *At dixi, fluere hunc latulentum.*

Idem Satira j. lib. ij

» *Quid? cum est Lucillius ausus*
» *Primus in hunc operis componere carmina morem.*

Fabius lib. x. cap. 1

» *Satira quidem tota nostra est. & in qua primus insignem*
» *laudem adeptus est Lucillius. qui quosdā ita deditos sibi*
» *adhuc habet amatores, ut eum non eiusdem modo operae*
» *auctoribus, sed omnibus poetis praeferre non dubitent.*

Plinius secundus in epistula ad librum Naturalis historiae.

» *Quod si hoc Lucillius, qui primus condidit Styli nasum.*

Acron ad illum uersum Horatij in epist. de Poetica ad Pisones, & *Graecis intacti Carminis auctor.* sic inquit.

» *Hoc ideo dictum: quia primus Satiram Graecis intactam*

» *uersibus hexametris scripsit. Etiam Graecis auctor*
» *operis est.*

Atq. hi sunt, qui totam Latinorum esse Satiram uolunt. Nunc proferamus testimonia illorum, qui Graecis non ignotam fuisse eamdem tradiderunt.

Diogenes Laertius lib. ij. Menedemo.

» *Ea omnia memorat Lycophron in Satira: quam inscripsit*
» *Menedemus.*

Idem ix. Timone.

» *Nam & poemata conscripsit, & uersus, Tragoedias, &*
» *Satiras, & Comoedias xxx*

Idem lib. v. Demetrio.

» *Demetrium alium Satiricum recenset.*

Idem lib. iij. Platone.

» *Erat autem quartum poema Satiricum.*

Apuleius iv. Floridorum.

» *Canit enim Empedocles carmina: Plato dialogos: So-*
» *crates hymnos: Epicarmus modos: Xenophon historias:*
» *Xenocrates Satiras.*

Diomedes Grammaticus.

» *Poematos Dramatici genera sunt quattuor apud Graecos.*
» *Tragoedica: Comica: Satirica: Mimica.*

Idem paullo post uerbis quae referam. in quibus uitij est sine dubio aliquid.

» *Satira est carmẽ apud Romanos nũc quidẽ, apud Graecos*
» * *maledicum: & ad carpendum hominum uitia Archeae*
» *Comoediae charactere compositum. quale scripserunt*
» *Lucillius, Horatius & Persius.*

Neq. uero dederim, pedestri stylo ante Lucilliũ fuisse illam apud Romanos conscriptam. ne forte ueteres Horatij interpretes aliquem decipiant: qui harum ineptiarum sunt auctores. Omnino Graecis (si quidem ili Satiram habuerunt) & Latinis metro illa adstricta fuit. Primum Satira poema est. Id docent Horatius & Diomedes. Deinde nullum habemus solutae orationis exemplum. Nam illud Ennij exemplum, quod exstat apud Nonium in Obstringillare.

» *Restitant,*

» *Restitant, occurrunt, obstant, Obstringillant, obagitant.* est Brachycatalecticum metrũ Iambicum (si modo ea omnia uerba uno uersu sunt comprehendenda) cui supra Trimetri uersus naturam pes unus superabũdat. sic enim adpellat Diomedes uersus uno pede longiores. Etiam Menippeas Satiras suas Varro carmine condidit: uario quidem, sed tamen carmine. cuiusmodi exempla multa apud ueteres Grammaticos, praecipue Nonium Marcellum (quamquam pleraq. incuria librariorum conruptis numeris) leguntur. ex quo pauca quaedam citare est operae pretium. Ille igitur in uoce Merum, ex Menippea *τοῦ πατρὸς παιδίον περὶ παιδοποιίας.*

» *Ac liberos parare cui necesse sit.*

In uerbo Seplasium.

» *Varro ἀνθρωπολίδι περὶ γενεθλιακῆς.*
» *Doti dato insulam Chium, agrum Caecubum.*
» *Seplasia Capuae, Macellum Romuli.*

In Coagulum.

» *Varro. Est modus matulae περὶ μέθης.*
» *Vino nihil iucundius quidquam bibit.*
» *Hoc aegritudinem ad medendum inuenerunt.*
» *Hoc hilaritatis dulce seminarium.*
» *Hoc continet coagulum conuiuia.*

In cogere. ex Varronis Satira Eumenidibus.

» *Furando tamen, ac morbo stimulatus eodem.*
» *Ex sese ipse aliquid quaerat, cogatq. peculi.*

In Tempestas.

» *Varro Eudaemonibus.*
» *Interea tonuit bene tempestate serena.*

Lucillius quoq. uario genere carminis Satiras scripsit. ut lib. XXIX. Satirarum apud Nonium in Ignominia.

» *Delicijs maculam, atq. ignominiam inponere.*

In Munes.

» *Lucillius lib. XXVI.*
» *munifici,*
» * *Comesq. amicis nostris * uidemur uiri.*

In Rudus.

" *Lucillius lib. xj. Satirarum.*
" *Viam struendum, & iniciendum huc adgerem.*
" *Et id genus rudus.*

In Tollere.

" *Lucill. lib. xxv*
" *At cui, quem febris una, una ἀπεψία.*
" *Vni, inquam, Cyathus unus potuit tollere.*

In Tricae, & Tricones.

" *Lucill. Satira prima lib. xj*
" *Nec mihi amatore hoc opus, nec tricone uadato.*
" *Idem*
" *Lucius Cotta senex Crassi pater huius παναίθου.*
" *Magnus trico fuit, nummarius, soluere nulli.*

In Cernuus.

" *Lucill. Satirarum lib. iij*
" *Cernuus extemplo plantas conuestit honesto.*

Ibidem.

" *Lucill. Satirarum lib. xxvij*
" *Modo sursum, modo deorsum, tamquam collus cernui.*

Brachycatalecticus est uersus.

In Tolutim.

" *Lucill. Satirar. lib. viij*
" *Si omne iter euadit, stadiumq. adcliue tolutim.*
&
" *Velle tolutim hic semper incoepturus uidetur.*

In Capulum.

Lucill. Satirar. lib. ij

" *Quem cum uidißet Hortensius, Postumiusq.,*
" *Ceteri item in capulo hunc non esse, aliumq. cubare.*

LVCILLIVM NON PRIMVM
Romanae Satirae scriptorem fuisse, sed Ennium.

Cap. XIX

Oratio patronos acres ac defensores hic quaero, in caussa, ut mihi uidetur, cõclamata. Ait ille, Lucillium fuisse Satirae primum inuentorem Romae. Et tamen idem paulo post alium Satirae auctorem praedicat. Audiantur eius uersus ex Satira x. lib. I

» *Hoc erat experto frustra Varrone Atacino,*
» *Atq. quibusdam alijs, melius quod dicere possem*
» *Inuentore minor. Neq. enim illi detrahere ausim*
» *Haerentem capiti multa cum laude coronam.*
» *At dixi fluere hunc lutulentum.*

Satira j. lib. ij

» *Millia. me pedibus delectat claudere uerba*
» *Lucilli ritu nostro melioris utroq.*

Paullo post ibidem.

» *Quid? cum est Lucillius ausus*
» *Primus in hunc operis conponere carmina morem?*

Clare his omnibus locis primum satirae inuentorem Lucillum praedicat.

At in eadem x. satira lib. I. alium, non nominando, auctoré satirae ante Lucillium dicit, cum sic scribit.

» *Fuerit Lucillus, inquam,*
» *Comis & vrbanus. fuerit limatior idem,*
» *Quam rudis & Graecis intacti carminis auctor.*
» *Quamq. poetarum seniorum, turba.*

Ecce hic alium a Lucilio, Satirae auctorem fuisse scribit. Quo in loco excusem libenter, si queam, Poetam. quod subsidiũ quando praestare nõ queam, admirari interea licet securitatem tot doctorum vi-

rorum: qui posita multa opera in eo explanando hic mutum faciunt. Lambinus tamen satagit acumenq. suum pistillo acutius in eo loco explicando ostendit sic scribens.

» *Fuerit Limatior idem Quam*] *Hunc locum, quem scio*
» *difficilem & impeditū haberi, sic expedio, atq. explico.*
» *Demus* (inquit Horatius) *Lucillium limatiorem fuisse*
» *quam auctorem Satirae Graecis intactae esse oporteat,*
» *quod idem fere ualet, ac si dicat. Demus Lucillium fuis-*
» *se limatiorem, quam esse debuerit. Atq. ita nomen Ru-*
» *dis in patrio casu accipio: & cum uoce Carminis con-*
» *iungo. Nam quod alii Recti casus faciunt, hoc modo.*
» *Fuerit limatior idem, quam rudis: idest, fuerit limatior*
» *potius, quam rudis & impolitus, hoc illi non recte.*
» *Sic enim esset locutus Horatius. Fuerit limatior, quam*
» *rudior.*

Probandaeq. formae eius dicendi multa adgerit exempla: quod facere in re omnibus nota non oportuit. Qua tamen in parte bis ac fortasse saepius peccat. Primum adhibet uocem auribus Latinis inauditam „ *Rudior*. ut nō fuerit Horatius docendus non Latine loqui. Deinde non perpetuum esse praeceptum illud, quod dicit: Limatior, quam rudior, satis docet Columella (eo enim nunc solo auctore contenti erimus) in prooemio libri xij. sic scribens.

» *Idcirco reddit timidiorem, quam uirilem.*

Terminus etiam posterior cōparationis diuersus esse debet a re, aut persona comparata. quae ratio seruatur a poeta, cum subdit.

» *Quam rudis, & Graecis intacti carminis auctor:*
» *Quamq; poetarum seniorum turba.*

idest Limatior auctore carminis rudis & intacti Graecis. Dicet hic aliquis: quemnam tu censes fuisse eum: quem Horatius in illo loco auctorem rudis & intacti Graecis carminis dicit? Rem breuiter expedio. Ennius ille fuit. Antecessisse autem aetate Ennium Lucillio, quilibet discere ex Eusebio potest. Scripsisse uero eumdem Satirā, probatur testimonio Porphi-

Porphirionis. qui ad illum Horatij uersum „ *Frustra Varrone Atacino*, sic scribit.

„ *Item Ennium: qui quattuor * libros Satirarum reliquit.* * al. VI.

Agellius quoq; lib. xviij. cap. ij. idem testatur, sic scribens.

„ *Quorum prima fuit enarratio horum uersuum: qui sunt*
„ *in Satiris Q. Ennij, uno multipliciter uerbo conciuniter*
„ *implicati. quorum exemplum hoc est.*
„ *Nam qui lepide postulat alterum frustrari,*
„ *Quem frustratur, frustra eum dicit, frustra esse.*
„ *Nam qui sese frustrari, quem frustra sentit,*
„ *Qui frustratur, is frustra est: si non ille est frustra.*

Nonius in Obstringillare, quod etiam supra posuimus.

„ *Restitant, occurrunt, obstant, obstringillant, obagitant.*

Nomen & locum antiqui scriptoris, qui hic egregie faceret, non memini. Eius uicem subibit. Petrus Crinitus, sic in lib. de Poetis de Ennio loquens.

„ *Satirarum libros scripsit quadratis uersibus: qui in ma-*
„ *gno pretio habiti sunt.*

ACER, INTACTVS.

Cap. XX

„ *Vnt quibus in Satira uidear nimis acer: &*
„ *ultra*
„ *Legem tendere opus.*

Acer hic initio primae Satirae secundi libri, non est in reprehendendis atq; insectãdis hominum uitijs nimis uehemens, nimis saeuus & asper, ut exponunt nonnulli: sed altus, robustus, neruosus, elatus, grandis, uehemens in Satira scribenda. Cuius stylum esse oportet humiliorem: quippe qui proxime adcedere debeat ad stylũ antiquae comoediae: cuius locũ subiit apud latinos Satira. Hãc esse uerã hic uerbi huius sentẽtiã, satis declarãt statim sequẽtia haec carmina.

,, *Sine neruis altera quidquid*
,, *Composui esse putat. similesq; meorum*
,, *Mille die uersus deduci posse.*

Acer igitur ad uires & neruos carminis referri debet, non ad acrimoniam atq; mordacitatem. Immo Horatius in Satira adeo fuit multis partibus Lucillio mitior & temperantior: stylo uero adeo leni & demisso, ut nonnulli olim, & tempestate nostra doctissimi uiri ausi sint, iure an iniuria? hunc praestantissimum poetam Iuuenali, si Dis placet, post habere.

Diuus Thomas. Iul. Caesar Scaliger.

Ibidem.

,, *Cum sibi quisq; timet, quamuis intactus, & odit.*

Quoniam laesi & tacti homines dolent accepto iam malo, non timent: timor enim est damni uenturi: propterea moueor, ut hoc loco Intactus interpreter Innocens, Integer: quiq; uere non queat tangi: & de quo iuste detrahere nullus posset. Lucretius Intactilis diceret.

MALIS ALIENIS RIDERE.
Triplex.
Cap. XXI

CVm latine dicatur in ius uocare aut rapere: non autem In iura, ego uersum illum Horatii Satira iij. lib. ij. qui nũc sic legitur.

,, *Cum rapias in iura malis ridentem alie-*
,, *nis.*

Sic restituendum censeo.

,, *Cum rapias in ius malis ridentem alienis.*

Quid autem sit malis siue maxillis alienis ridere, Consulatur prouerbium in Adpendice.

Ibidem.

,, *Sume tibi decies: tibi tantumdem: tibi triplex.*

Triplex, hic pro ter tantum est. Sic locutus est Liuius lib. vj

» *Multiplex, quam pro numero damnum.*
Aemilius Prolus in Themistocle.
» *Decemplicem numerum hostium profligauit.*

MVRIBVS VITA BREVIS.
Verniliter. Incoquere. Remittere muriam, fucum, labem.

Cap. XXII

Vr Satira vj. lib. ij. Horatius dixit, murium breue esse aeuum eo uersu?
» *Viue memor, quam sis aeui breuis?*
Qui de natura huius animaculi scripsere, tradũt adeo fecundos crebrosq; esse muris partus, ut nisi natura breuem ei uitae terminum statuisset, copia esset futura frugibus, ceterisq; commodis hominum damnosa. Graeci μυνώθαδιους dicunt.
Ibidem.
» *Continuatq; dapes. Nec non uernaliter ipsis*
» *Fungitur officiis, praelambens omne, quod adfert.*
Verniliter ego dicendum puto: Sicut a Scurra Scurriliter. Est autem hoc loco Verniliter furaciter, uel gulose. Sequitur enim, » *Praelambens omne, quod adfert.* Hoc genus hominum saepe prius degustatas, deminutas, praerosas, & semesas a se escas dominis adponunt. Quod uitium egregie apud Terentium Adelphis depingit Syrus sic dicens.
» *Ego iam prospiciam mihi.*
» *Nunc iam adibo: atq; unumquodq;, quod quidem erit*
» *bellissimum,*
» *Carpam. & Cyathos sorbillans paullatim, hunc produ-*
» *cam diem.*
Satira vij. eiusdem libri.
» *Duceris, ut neruis alienis mobile lignum.*
Neq; Acronis placet interpretatio, neq; Lambini: qui de Neurospastis intelligit. Ego accipio de Tro-

chleis,

chleis, Ergatis ipsis, atq. alijs eiusmodi tractorijs machinis. Hae machinae trahunt quidem molem aliquam: sed eaedem machinae mouentur, inpelluntur, aut trahuntur extrinsecus alia ui.

Satira viij. eiusdem lib. vj

" *Erucas uirides, Inulasq; ego primus amaras*
" *Monstraui incoquere: inlotos Curtillus Echinos,*
" *Vt melius, muria: quam testa marina remittit.*

Sensus horum uersuum satis per se erat apertus, nisi Lambinus pilum in oui testa, quod aiunt, quaerens, nouam, idest à se excogitatam, inuitam tamen, & reluctantem lectionem, unde etiam non belle se explicat, intruderet. Reluctantem dixi: quoniam uerbo Incoquere utimur plerumq;, cum loquimur de rebus, quae in liquore, iure uel aliquo alio coquuntur. cui significationi fidem faciunt (ne alia aliunde huc congeram) exempla: quae ipse Lambinus ex Virgilio atq; Horatio adfert. ut satis inde adpareat, naturam repudiare formam hanc dicendi. Erucas Inulis incoquere. Sua igitur uera, & uetusta, & a posteritate accepta lectio uersibus conseruetur, quorum hic est ordo atq; sententia. Ego primus monstraui incoquere muria, quam testa marina remittit, Erucas uirides, Inulasq; amaras. Curtillus monstrauit, eadem incoquere muria Echinos inlotos, ut melius. quod perinde est, ac si dixisset: melius esse incoquere muria inlotos, quam lotos Echinos. Muria autem, quam testa marina remittit, est liquor: qui ex testa marina multo inspersa & macerata sale liquatus effluit. Id enim in his conditutis significat uerbum Remitto. Hoc uerum esse diligentissimus, & maxime proprietatis amans Columella probat lib. xij. cap. I x. cum sic scribit.

" *Caules Lactucae ab imo depurgatos eaterus, qua tenera*
" *folia uidebuntur, in alueo salire oportet: diemq; vnum,*
" *& noctem sinere: dum muriam remittant. deinde mu-*
" *ria eluere.*

Alio, sed oppido quam significanter, & adposito

sensu

ſenſu accipitur a Plinio, cum tincturam ſcribit fucum remittere. quod contingit, cum de indole (ut ſic dicam) & ſplendore accepti tinctura coloris deperit uetuſtate, uel uſu aliquid, & quaſi eluitur.

Buccinum (inquit lib. IX. cap. XXIIX.) *per ſe damnatur: quoniam fucum remittit.*

Aliter etiam Horat. epiſt. V. lib. ij

Sed ueluti tractata notam labemq; remittunt
Atramenta, fere ſcriptores carmine foedo
Splendida facta linunt.

ideſt polluunt: & nigrorem, aut aliam maculam adlinunt.

PAGANALIA. DECLARATVR HORATII *locus. Frater. Olympia Coronari.*

Cap. XXIII

QVis circum pagos, & circum compita pugnax
Magna coronari contemnat Olympia? cui ſpes,
Cui ſit condicio dulcis ſine puluere palmae?

Horum trium uerſuũ Horatij ex epiſt. I. lib. I. haec eſt ſententia. Quis, ſi ſperet, ſine puluere & ſudore magna Olympia ideſt in magnis Olympijs uictor ſecurus incommodi & periculi coronari, non id malit: quam cum labore & diſcrimine in uilibus Paganaliorum ludis pugil humilem inde laudem quaerere? De Paganalibus ludis puerorum legere eſt apud Suetonium in Auguſto.

Spectauit autem (inquit) ſtudioſiſſime pugiles, & maxime latinos, non legitimos, atq; ordinarios modo, quos etiam committere cum Graecis ſolebat: ſed & cateruarios oppidanos inter anguſtias uicorum pugnantes temere, ac ſine arte.

Varro

Varro lib. v. de lingua Latina.

" *Feriae non populi modo, sed montanorum: ut Pagana-*
" *lia, quae sunt alicuius pagi.*

Quod adtinet ad illam formam dicendi Coronari Olympia, legātur, quae diximus ad uersum illum in epistula ad Pisones.

" *Qui Pythia cantat.*

In epistula iij. ad Iulium Florum.

" *Viuitis indigni fraternum rumpere foedus.*

Quomodo fraternum? An amorem tantum intelligit, quantus est fratrum inter se? An fuere Iulius & Munacius fratres germani: sed altero in alterius gentis adoptionem tradito? An fratres uterini tantum fuerunt?

Ep. vij. ad Maecenatem.

" *Qui semel adspexit, quantum dimissa petitis*
" *Praestent, mature redeat, repetasq; priora.*
" *Metiri se quemq. suo modulo ac pede, uerum est.*

γνῶμαι duae sunt. Verba autem sunt poetae, non Philippi: ut putantes nonnulli sententiam ueram non sunt adsecuti. Legendum autem esse semel, ut nos restituimus, non simul, sententia satis probat. Et qui aliter tradiderunt, longe a uero aberrant, uno in loco duos graues errores admittentes.

Lamb.

MEDIVM VITIORVM QVID SIT.

Tesquor.

Cap. XXIIII

" *Irtus est medium uitiorum, utrinq; redu-*
" *ctum.*

Versus est Horatij ex epist. xix. lib. I ad quem uersum proba est ueterum & nouorum interpretum expositio. Attamē, quid? si uirtutē medium interpretemur: quae de extremis duobus cōtrarijs uitijs participans, & ex defectu aliquam, & ex excessu aliquā

item partē accipiens, temperatā ex utriusq; illis extremis uitijs mixturam efficiat? Certe sic sentit Suidas in uoce μέσον pluribus uerbis acute disputans, quomodo virtutes morum sint Medium.

Epist. xx

" *Quid? si quis uultu ferus, & pede nudo,*
" *Exiguaeq. togae simulet textore Catonem,*
" *Virtutem ne repraesentet, moresq; Catonis?*

In secundo uersu aliqui legunt Tecto Ore, ex historia, quam narrat Plinius Iunior lib. iij. in quadam epist. ad Catilium seuerum his uerbis.

" *Erunt officia antelucana: in quae incidere inpune ne Catoni quidem licuit. Quem tamen C. Caesar ita reprehendit, ut laudet. Describit enim eos, quibus obuius fuerit, cum caput ebrij retexissent, erubuisse. Deinde adicit. Putares, non ab illis Catonem, sed illos a Catone deprehensos. Potuit ne plus auctoritatis tribui Catoni, quam si ebrius quoq; tam uenerabilis erat?*

Verum audax nimis est haec licentia sine auctoritate alicuius ueteris libri. Deinde adcommodare eam historiam uersui & sententiae Horatij est utriq; scriptori uim facere. tum ratio bene loquendi hanc lectionem penitus respuit. Quis enim dicat, aut ferat modum hunc dicendi, Catonem tecto ore exiguae togae abijsse? Alij nulla reddita ratione reponunt Tectore. quae lectio debet esse eadem cum superiore Tect'ore.

Acron omnino uidetur legisse Textore, cum sic exponit; qualem fecerit textor. Non desunt, qui Gestore legant. Iustus Lipsius uir doctus lib. primo Electorum cap. xiij. testatur se in uetere scripto libro reperisse scriptum Tesquore. neq; aliud addit. Quae lectio uidetur bis a Porphirione comprobari. Primum, cum in eiusdem uersus expositione sic inquit.

" *Metonymia, id quod fit, pro eo, qui facit.*

deinde, quando tertium a superioribus uersum exponens hunc,

" *Decipit exemplar uitiis imitabile,*
sic scribit.
" *Vt ille: qui Catonem imitari se putat, si tristis ac sordida-*
" *tus incedat.*
satis manifeste Porphirio exprimit notionem uerbi Tesquor, cum Tristis & Sordidatus dicit. Tesqua namq;, siue Tesca (sic enim scribitur apud Varronem) loca sunt inculta, deserta, aspera, difficilia, horrida, & senta. Inde uerbum hoc Horatius uel formauit ipse nouum, qualia aliquot alia apud ipsum non ante auribus latinis audita leguntur: uel ab antiquiore auctore mutuatus commodum hic illi locum tribuit. quod uerbum Squalorem, sordes, horrorem significat, & situm. De uerbo Tesqua meminerunt Acron & Porphirio in epistulam libri primi decimamquartam. Item Varro, & Festus Pompeius. De utro autem Catone Maiore ne, an Vticense sit intelligendum, parum refert. utriusq; enim par fuit natura, & mores pares. Quamquam, ut hic de posteriore accipiam, faciunt uerba Suetonij a nobis supra citata. Libet tamen etiam adiungere aliquot ex Plutarcho testimonia: quae confirmant ea, quae ab Horatio de Catone scribuntur. Iste igitur in eius uita diuersis in locis sic scribit.
" *Ferunt autem statim a pueritia constantiam & seuerita-*
" *tem Catonis conspicuam fuisse. Vim namq; habebat ul-*
" *tra aetatem eius incoeptam. Adulatoribus asper: terren-*
" *tibus aduersus: tardus ad risum: ut perraro uultum re-*
" *mitteret. ad iram non facile labens: sed cum in eam de-*
" *uenerat, implacabilis.*
&
" *In ceteris, quae ad uictum pertinebant: durus & seue-*
" *rus erat.*
&
" *Seueritatem rigoremq; bonitate & gratia immotam ad,*
" *amauit.*
&
" *Interdum uero nudis pedibus (hoc arguit mendacij Acro-*
nem:

» *nem: qui Catonem negat nudis pedibus solitum incedere;*
» *& absq; tunica in publicum prodibat.*
&
» *Saepe nudis pedibus, & sine toga ad rostra uenire.*
&
» *Post prandium rursus, ut solebat, sine calceis, & tunica*
» *in forum ueniens una cum familiaribus ambulabat.*
&
» *Cato autem torue ipsum prospiciens.*

DOSSENNVS. QVANDO PRIMVM Romani barbam alere desierunt. Ducere aera.

Cap. XXV

Iror Lambinum tantopere satagere in nomine Dossennus (sic enim scribendum est, non Dorsennus) ad epistulam primã lib. ij. eiusdem Horatij ad Maecenatem. Fuit hic Dossennus Poeta Comicus inter antiquiores relatus. Est eius mentio apud Senecam, & Festum Pompeium in uoce Temetum. Citat quoq; Plinius secundus lib. XIV. cap. xiij. aliquot huius Fabij Dossenni non inlepidos uersus. Est apud me nummus argenteus cum effigie Poetae barbata. Quod indicat fuisse eum ante Superiorem Africanum. Qui primus Romae incoepit barbam non alere. qui mos ad Imperatorem Hadrianum durauit. Hic namq;, ut uulneris in facie cicatricem tegeret, nõ radendae barbae morem induxit. Habet nummus sub effigie inscriptionem hunc DOSSEN. a tergo quadriiugem currum. Subtus est BRI. prioribus literis contusis. ut cognosci non possint. Suspicari possint nonnulli Britannos indicari: moueriq; ad id credẽdum: quod in prima parte currus, superinposita est quasi casula, aut turris cum fenestris: unde pugnarent essedarij.

Sed ea tempestate nondum Romanis cognita erat Britannia: certe intacta.

Ibidem.

» *Spectaret populum ludis adtentius ipsis.*
» *Vt sibi praebentem mimo spectacula plura.*

Sententia uersuum horum est. Spectaret Democritus adtëtius quam ludos & mimos ipsos, populum. Caperetq; maiorem uoluptatem spectans dementiam & leuitatem populi, quam ex ludis & Mimis ipsis. Hic omnes interpretes ridiculi sunt.

Ibidem.

» *Edicto uetuit: ne quis se praeter Apellem*
» *Pingeret: aut alius Lysippo duceret aera*
» *Fortis Alexandri uultum simulantia.*

Pluribus uerbis disputat hic Lambinus: & pro Duceret legendum putat Funderet, aut Cuderet. Ego nihil mutandum censeo. Dicit enim Horatius Ducere aera pro ducere aereas imagines Fortis Alexandri uultum simulantes. Quid etiam, si aere accipiamus pro ex aere? Certe Apuleius scribit Floridorum primo.

» *Sed inprimis illud praeclarum Alexandri. quod imaginem suam, quo certius posteris proderetur, noluit multis artificibus uulgo contaminari. Sed edixit uniuerso orbi suo, ne quis effigiem Regis temere adsimilaret aere, colore, caelamine. Quin saepe solus eam Polycletus aere duceret. solus Apelles coloribus delinearet: solus Pyrgoteles Caelamine excuderet.*

Ibidem.

» *Munera, quae multa dantis cum laude tulerunt.*
» *Dilecti tibi Virgilius, Variusq; poetae.*

Multa cum dantis laude Maecenatis scilicet. Laudatur Maecenas non solum quia liberalis: sed quia cum iudicio dabat, bonis scilicet & merentibus. Notus est ille uersus.

» *Beneficium dando accipit, qui digno dedit.*

Magna scilicet laus sequitur digno dantem. Longe grauior gratiorq; est sententia haec, quam si (quod

alij

alij faciunt) intelligas atq; exponas. Abeunt donati & laudati.

CICVTA σικῦα. DE CLYSTERIBVS. Cicuta non semper perimit. De pronunciandis diphthongis. Duas continuatas liquidas in una syllaba non conlocari.

Cap. XXVI

Vae intemperiae adegerunt uirum doctum Lambinum exponentem uersus hos Horatij?

„ *Sed quod non desit habentem*
„ *Quae poterunt umquam satis expurgare*
„ *cicutae?*

Quid, inquam, impulit hominem pro cicutae, legere Sicuae, siue Sicyiae? Audacia est, ne temeritatem dicam, adulterinam uocem, auribus latinis non auditam occupare alienam sedem: & per indignam uim atq; iniuriam nulla ne leui quidem umbra iuris, ut sic loquar, de legitima possessione ab omnibus antiquis & recentibus libris, & a consensu interpretum uniuersorum huic loco addicta deicere ueterem dominam? Sed rem perpendamus. σικύαν, & σικῦαν Graeci dicunt. si, σικῦαν latine uoluit scribere, seruanda fuit integra diphthongus abusiua: ut mediae syllabae consuleretur, quae producta est. quod faciunt, qui Αρπῦας Harpyias scribunt, non Arpuas. Si a σικύας deducit Sicuas, in eamdem fraudem incidit. Media enim, quae esse in uersu Horatij longa debet, in σικύα breuis omnino est. quod probat in simili stripe uocalis eadem in uersu, qui est apud Athenaeum.

„ τὸν σίκυον τρωγόυσα γλωαι τὴν χλαῖναν ὕφαινε.

alter etiam apud Suidam in uoce Πρω, prouerbij nomine prolatus.

Αρχο

" Αρχομένων σικύω, κὴ ληγουσῶν κολοκυν ῶν.

Item ille a Scholiaste Aristophanis in Acharn. & a Suida ex quodam epigrammate adlatus.

" Καὶ σίκυον χνοάοντα, τὸν ἐν φύλλοις πεδοκοίτην.

Atq;, quod ait Lambinus Cicutam non adhiberi a medicis ad purgandum, neq; Cicutam uim ullam purgandi habere, ut fortasse non mentiatur, certe mēdacium dicit. Si quidem aliqua est Plinij auctoritas. qui lib. xxvj. cap. xiv. Cicutam inter purgantia numerat sic scribens.

" *Cum ceroto apostemata, & ulcera tetra folia Mandra-*
" *gorae recentia: radix uulnera cum melle aut oleo: Cicuta*
" *cum seligine mista mero: Aizoum Herpetas quoq; &*
" *Nomas, ac putrescentia: sicut Erigoron uerminosa:*
" *recentia autem uulnera Astragali radix, ut uetera quoq:*
" *ulcera, purgat Hipocisthis utraq;.*

Quod autem Cucurbitis medicinalibus purgandi uerbum adtribuit idem Lambinus, ego obseruaui ueteres scriptores plerumq; aliter loqui. Quin uerbum illud expurgare ad euacuationes maxime pertinet, quae deiectione alui superioris & inferioris fiunt. quod non item ad sanguinem exsugendum per cucurbitas satis recte dicitur. Quippe illae (ut opportunitates omittam alias harum cucurbitarum ab Hippocrate expositas) si tumenti qualibet de offensione, parti, aut si cuti considerate clementerq; scarificatae acie nouaculae imponuntur, & quasi adglutinantur ui flammulae in stupa adcensae, potius quam purgare, dicentur sanguine leuare: euacuare: educere: adtrahere: extrahere: eruere: & exsugere sanguinem. Nam, quae integrae parti ad humores, atq; ad reiectionem sanguinis, & ad profluuium menstruorum coercēdum maiores plerumq; cucurbitae adhibentur, fere dicuntur sistere. Haec uera esse omnia, fatebuntur, quicumq; medicorum libros consulerit, & Plinium, ubicumq; in hac sententia scribit de Mandragora, Elleboro, Cucurbitisq; his medicinalibus.

Quod

Quod idem Lambinus ſcribit, Cicutam immoderato frigore enecare, id negat nemo: loqui tamen cum aliqua conrectione debuit. quoniam tantum abeſt, ut tota Cicuta uenenum ſit, ut etiam menſis adhibeatur. Audiamus Plinium lib. xxv. cap. xiij. ſic loquentem.

» *Cicuta uenenum eſt, publice Athenienſium poena inuiſa:*
» *ad multa tamen uſus nõ omittendi. ſemen habet noxium:*
» *Caulis autem & uiridis eſtur a pleriſq; & in patinis.*

Apuleius in oratione pro ſe priore.

» *Vt ſi helleborum, uel Cicutam, uel ſuccum papaueris*
» *emiſſem, item alia eiuſmodi: quorum moderatus uſus ſa-*
» *lutaris: ſed commiſtio, uel quantitas noxia eſt.*

Ad quos autem uſus ſit opportuna, legatur Plinius idem pluribus in locis. breuitatis enim cauſſa huc ea non congerenda exiſtimaui. Dioſcorides quoq; de eius ſucco ſcribens lib. IV. quantum ei tribuit?

» Εςι δὲ πολύχρηςον εἰς τὴν ὑγιαςικὴν χρῆσιν ξυρανθὲν.

Columella etiam lib. vij. cap. v. Cicutae ſuccum uiridis ad tollendam ouium ſcabriciem opportunum eſſe tradit.

Ex his igitur omnibus rationibus cenſeo, Horatium hoc loco nomine Cicutae potionem intelligere ex Cicuta, temperata fortaſſe etiam miſtura aliorum medicamentorum: Cuiuſmodi ad uarios uſus complura legere eſt apud Plinium, ut dixi, atq. alios. At Cicuta uenenum eſt. quaſi pleraq; medicamenta purgantia, peregrina praeſertim, niſi ſint ſcienter praeparata, & macerata, domitaq; ſocietate clementiorum medicamentorum, noxia pernicioſaq; non ſint. quippe quae natura ſua extergent, exterunt, & rodunt. Itaq; Homerus φάρμακα dixit κακὰ. Sapienterq; Plato in Timaeo ad finem fugitandas monet purgationes omnes non neceſſarias.

» τρίτον δὲ εἶδος κινήσεως σφόδρα ποτὲ αναγκαζομένῳ χρήσι-
» μον. ἄλλως δὲ οὐδαμῶς τῷ νοῦν εχοντι προσδεκτέον τὸ τῆς
» φαρμακευτικῆς καθάρσεως γιγνόμενον ἰατρικὸν. τὰ γαρ νοσή-
» ματα, ὅσα μὴ μεγάλους ἔχει κινδύνους, οὐκ ἐρεθιςέον φαρ-
» μακείαις.

Quid?

Quid? si Cicutam hic apud Horatium accipiamus omnino pro ueneno? interpretemurq;? Non omnes Cicutae, non omnia Aconita, non omnia toxica mihi poterunt etiam enecando eripere, quin „ *Melius dormire putem, quam scribere uersus?* Fuit, cum aliquando putarim nomine Cicutae poetam intelligere Crunos, siue Siphones (sic enim Columella lib. IX. cap. XIV. uocat) idest fistulas: quibus Clysteres per anum in intestina induuntur: eluunturq; eadem intestina: aluusq; exoneratur & purgatur. Cicutae enim nomine etiam internodium significari in omnibus geniculatis stirpibus, quae concauae sunt & uacuae, cuiusmodi est Cicuta ipsa, frumenti calamus, Arundines, & alia similia, satis nos docet Virgilius cum inquit.

„ *Est mihi disparibus septem compacta Cicutis*
„ *Fistula.*

Glossarium quoq;, sic exponit.

„ Αυλὸς ἀπὸ καλάμου. *Cicuta.*

ut apud Virgilium uerius sit intelligere de omni calamo potius, quam de Cicutae calamo tantum: quod uoluit uir doctus. *Iul. Caesar Saliger.* Initio autem hae Clysterum fistulae & siphones, (quos Festus in uoce Eudiaeor Clysterion uidetur adpellare) ex internodijs arundinum confectas esse credibile est. Immo hodie quoq; tenuis plebecula utitur his ipsis arundinum internodijs pro aereis Siphonibus superimposita caua perforata scutella, ad ius decoctum Clysteris capiendum, inserto in ima arundine calamo pennae anserinae aut olorinae similitudine inuersi colli & rostri Gruis. Atq; de Cicuta hactenus. Admonet me diphthongus illa in uocibus Sicyia & Harpyia, ut de ratione scribendi & pronunciandi eas latine hic aliquid dicam.

Scribendam atq; enunciandam utramq; uocalem in diphthongis Latinis esse, res est satis iam constituta & nota. etsi pleriq; omnes contenti scientia rationis, uulgus proferendo sequimur. Diximus, Lambinum

non debuiſſe Sicuam ſcribere ſi σικυῶαν uoluit exprimere. Hoc iam dubitationem non habet. Quomodo autem ſubiunctiuas uocales diphthongi oporteat diſponi in ſcribendo & pronunciando, fortaſſe inter omnes non conuenit. Sunt nonnulli ex antiquis Grammaticis, qui τὸ ἰῶτα diphthongi in Harpyia & ſimilibus cenſuerunt a praecedente uocali diſtrahi, & cum ſequente uocali coniungi debere hoc modo. Harpy, ia: Mihi aliter uidetur. Cauſſae, quae ad id cenſendum mouent, hae ſunt. Vt in reliquis diphthongis Graecis, cum latine ſcribuntur, ſubiunctiua uocalis, ſubiunctiua manet, ſic etiam in hac diphthongo τὸ ἰῶτα adhaerebit praepoſitiuae ſuae. ut pari iure ſit cum reliquis. Scribeturq; Sicyi, a, & Harpyi, a. Praeterea αι diphthongus Graeca, latine ſcripta ſemper perſeuerat eſſe τὸ ae: ſi quidem a iure non receditur. quod clare patet in Αἰνειας Aeneas, Aeneades, Aeneius. Si id non ſit, peſsime conſuleretur ceteris. Quid quaeſo, eſt euenturum uocali ἑ praepoſitiuae in ευ diphthongo, niſi υ uocalem ſubiunctiuam diphthongo cōſeruemus & adplicemus ſuam? Namq;, ſi in Ευαγόρας & Εὔανδρος nos τὸ ὖ a diphthongo detrahentes, ac facientes conſonantem, adplicando ſequenti uocali, E, uagoras & E, uander dicamus, neceſſe eſt E, remanere breuem. Demonſtrationes hae lineales ſunt. nec quidquam uere dici contra poteſt. Ipſi Graeci, ſi quando diphthongum hanc diſſoluunt, uoluntq; priorem uocalem eſſe longam uertunt ἔφιλον, in η. ſi uero breuem, nulla eſt mutatio neceſſaria. Pro teſtimonio, duae ſufficiant ex Heſiodi Theogonia uoces ἔυκομος & ἐυςέφανος.

„ ἠϋκόμους θ' Αρπυῖας, Αελλώ τ' ὠκυπετήν τε.

&

„ Γείνατο καὶ Πολύδωρον εὐϛεφάνῳ ἐνὶ Θήβῃ.

Atq; (quod ab hac diſputatione non eſt admodum alienum) facimus ne recte nos, qui in uocibus his „*Maia*, „*Aiax*, & quae ſunt his ſimilia τὸ ἰῶτα, quae

graece loquentibus & ſcribentibus eſt ſubiunctiua diphthongi, cum ſequente uocali coniungimus? Auſonius auſus eſt latine ſcribere, cum dicit, Salaminius Aeas. Longius abeamus aliquantiſper. In dictionibus ſimplicibus duarum plurium ue ſyllabarum, in quibus inſunt duae plures ue conſonantes, quarum prima poſsit ſtatim ſequenti incumbere, ut in hoc nomine „ *Caſtra*, In his, inquam, quid ſtatuemus? adhaerebit τὸ s, priori uocali, an cum ſequente coniuncta conſonante, uocali ſequenti ſeruiet? Probus Grammaticus diuidendas conſonantes cenſet. itaq; in hac uoce „ *aeſtas*. τὸ s, praecedenti ſyllabae adiungit. Eſt Mediolanij in hortis urbanis I. V. C. Vidi Mazentae nobiliſsimi, & elegantiſsimi uiri inſculpta in Lunenſi candido marmore προτομὴ uel Cybeles turritae, uel Haſtae urbis: a cuius utroq; latere uox haec Haſta ſic diuiſa conſpicitur.

Has TA. Vniuerſae ne ſimiles uoces ad hanc tamquam normam reuocari debeant, doctorum iudicium eſto. In duabus liquidis exſtat praeiudicium Probi Grammatici: qui M, & N, coniungi numquã debere iudicat, paucis nominibus exceptis. ut in Mnaſylas, & Mnemon. Ego adderem etiam Polymneſtor (primas enim duas ſyllabas in hac dictione alibi demonſtrauimus eſſe breues) & ſic aliquot alia. Ergo auctore Probo pronunciabimus om nis, non o, mnis. Fortaſſe quod ad nomen Has TA, & ad marmor Mazentae adtinet, dici poteſt, marmorariorum arbitrium fuiſſe, ut ex libidine ſua uoces ſecarent: uniuſq; ſyllabae partem fini praecedentis uerbi, partem initio ſequentis adtribuerent. Quod procliue eſt iudicare ex nõnullis antiquis marmoribus. in quibus ſyllabae diuiſae prope prodigioſe sũt nulla cogente neceſsitate, quippe uacãte & ſuperãte ſpacio intra eos cancellos & limites, quos ſibi in longitudinẽ rectis lineis praeſignarint. Cuiuſmodi adponimus inſcriptionũ duarum partem eam (nam integras alibi retulimus) quae ad rem praeſentẽ facit.

Haſtae.

Haſtae. | Dertonae.

DECVRIO. HAST. ET	LEG. V. M. CONI VGI

pronunciabant ne antiqui I, & V, conſonantes ſeparatim a ſequente uocali? Id propono propter τὸ I. ſeparatum a ſequēte uocali in hac inſcriptione Dertonenſi. Atq; hanc poſtremam partem addidi in gratiam ſodalis amabiliſsimi Fabij Bellonij: qui cum iure arctiſsimae neceſsitudinis poſſet imperare, rogauit: ut caput hoc longiuſculum hac adpendice cumularem.

MEDIASTINVS. LVDERE.

Cap. XXVII

Ediaſtinus, quod uerbum eſt in epiſtula XIV. libri primi Horatij, non a Medius & ἄστυ. neq; a Medius & ſtando, ut putant, compoſitum nomen eſt. Sed uox eſt ſimplex a Medius deriuata, ea terminatione, qua Clandeſtinus a Clam, & Paupertinus a Pauper. Mediaſtini autem in familia urbana ſerui condicione erant peſsima. quippe quibus omnium prope imperio eſſet parendum. Villicus autem ſeruus plerumq; fuit, primas in familia ruſtica gerens: impoſitus a domino reliquis ad diſtribuendum ſuas cuiq; operas, & diaria. eratq; tamquam domini uicarius. De quo, & de eius officio legatur octauum caput libri primi diligentiſsimi Columellae. Addidi autē „ *plerumq;*, cum ſeruū fuiſſe dixi: quoniam partes Villici interdum etiam

liberis mandatae sunt. quod cognosci potest ex oratione Ciceronis pro L. Flacco, non procul a fine. ubi datum esse iudicium in Villicum M. Lurconis libertum narrat. Nam nisi uillicus ille liber fuisset non esset in iudicium uocatus. Atq; sint haec dicta in epistulae, quam dixi, uersus hos.

Tu mediastinus tacita prece rura petebas.
Nunc urbem & ludos & balnea uillicus optas.

Sequitur ibidem hic uersus.

Non Lusisse pudet, sed non incidere ludem.

Hic uerbum Lusisse tectum illud quidem est, & honestum: quo tamen amantium atq; coniugum etiam congressus significātur. quo in sensu fortasse hic accipiendum est. Sic Graeci παίζειν dicunt. In quam notionem protulit Moses Genesis cap. xxv

Καὶ παρακύψας ἀβιμελὲχ ὁ βασιλεὺς γεράρων διὰ τῆς θυρίδος, εἶδε τὸν ἰσαὰκ παίζοντα μετὰ ραβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ.

Nostrates quoq; mulieres interdum inter se laetius fabulantes, tecto hoc uerbo uerecunde significant, quod pudor & modestia suo uerbo prohibet proferre.

LEVO. GRATE. DECLARATVS Horatij uersus.

Cap. XXVIII

Euare prima syllaba producta est leuigare, & polire apud Horatium epist. ultima libri ij

Nimis aspera sano.
Leuabit cultu.

Quātitas syllabae primae si animaduersa esset, Porphirionem in errorem non traxisset. quamquam fortasse alius a Porphirione id admisit. Ibidem.

Fuit haud ignobilis Argis:
Qui se credebat miros audire tragoedos.

Legantur Petrus Victorius libro Variarum Lectionum iij. cap. IX. & Robortellus Adnotationum pag. xxvij. & Aelianus Variae historiae lib. IV. ad finem.

Ibidem.

» *Natales grate numeras?*

Sententia haec est. De longa aetate gratularis? gratusq; es erga Deos? diuturnioris uitae gratiam a Dis agnoscis? refers acceptam Dis uitae longitudinem? Hic Lambinus crasse alucinatur.

Ibidem.

» *Cur alter fratrum cessare, ludere, & ungi*
» *Praeferat Herodis palmetis pingnibus: alter*
» *Diues & importunus ad umbram, lucis ab ortu*
» *Siluestrem flammis, & ferro mitiget agrum*
» *Scit Genius.*

Quorsum hic infarcit Lambinus Herodis fratrem? habuit quidem Herodes fratrem Pheroram, & fortasse alios quoq;. sed nec frater, nec Herodes ipse in hac similitudine locum ullum habet: nisi quatenus diuitem significat. Sensus est. Diuersa sunt hominum studia, adeo: ut ne duos quidem fratres reperias: qui eamdem uitae rationem sequantur. Testes sunt Terentiani fratres Demea & Mitio. Ita hic alter laetam, quietam, ociosam, securam, uoluptariam, & deliciosam uitam uel opibus Croesi antepo- nit. Alter noctem diei laborando continuat. fodit, arat, serit, duriter, parce uitam agit: per omne genus laborum se terit & excruciat, quaerendo, & cumulando semper intentus.

AELIANI

AELIANI LOCVS DEMONSTRATVS integer & declaratus.

Cap. XXIX

Indarus, ut est apud Aelianum lib. xiij Variae historiae, quinquies cum Corinna nobili poetria, & apud ciues gratiosa stultos Thebis nactus auditores, caussa cecidit. Quorum arguens Pindarus inscitiam συνεκάλει τὴν Κορίνναν. sic enim legitur. nec ullo modo aut addi quidquam, aut mutari lectio debet. sententiaq; est cum perspicua, tum elegans, & grauitate tanti uiri digna. συγκαλέω autē praeter alias notiones significat etiam Adpello, & Prouoco.

» *En do.plorato* (inquit Glossarium uetus) συγκάλεσον. & alibi.

» *Prouocat*, προκαλεῖται, Επικαλεῖται.

Haec uerbi uis non animaduersa, nonnullis caussam praebuit conrumpendi locum. qui per uim furcillis eiecta uoce naturali, & caussae lociq; propria adulterinam, absurdamq; substituentes pro Corinna Κορωνὴν sensu ineleganti, rustico, & contumelioso legunt. Alij Κορωνὴν seruantes anteponunt uocem ὗν sic legentes συνεκάλει ὗν Κόριννα μ. adpellabat suem Corinnam. Sed non tam amens & praeceps fuit Pindarus: ut iustam, uincibilemq; (ut Terentiano uerbo utar) caussam, ipse non modo suae facultatis cōscius, sed etiam aequus aestimator uirtutis aemulae aduersariaeq; suae, deteriorem faceret intemperantia impotentis iracundiae, & contumelioso conuicio, nullum ullius festiui saltiq; leporis honestum, & ingenuo doctoq; uiro aculeum habente. Iudicassent certe uniuersi, Pindarum, ut claudi celeritatis, uiriumq; subsidio destituti equos conscendunt, sic ipsum diffisum caussae ad auxilium probrorum confugere.

fugere. Non ſolum de aduerſaria nihil humile ſenſit ſed etiam, cum eamdem iudicem ſumit, hac animi altitudine fiduciae plena quantam adſpergit mulieri iudicij, iuſtitiae, & fidei commendationem? Neq; uero dubito, cũ duo in hoc Aeliani loco acrius controuerſentur & concertent, quin, ſi non ab utroq;, certe ab altero, de cuius probitate & uirtute ex eiuſdem ſcriptis iudico, noſtra haec animaduerſio gratiam ineat, & beneuolentiam conciliet. Non abſimile autem refertur Euripidis grauis & ſeueri uiri dictum. qui ab imperitis aeſtimatoribus iudicatus inferior, aduerſarium urbane & grauiter ſimul adpellans inquit: Non te pudet Euripidem uincere?

NEPTVNVS VNDE DICATVR.

Locum Ciceronis non eſſe mutandum.

Virgilij uerſus emendatus.

Cap. XXX

Ibro ſecundo de Diuinatione tradit Cicero: ut a Portu Portunum, ſic a Nando Neptunum deduci.

Ibi nonnulli pro Nando, a Nuptu, uel a Nubendo cenſent legendum. Sed nihil mutandum eſt. Nam abiret a ſe ipſe Cicero: qui paullo ſupra dixit.

" *Quiq, aer per maria manat (fortaſſe pro manat legen-*
" *dum eſt, nat. ſed ſignificatione utrumq. idem eſt) eum eſſe*
" *Neptunum.*

Libro iij. Aeneidis Virgilij ſunt hi uerſus.

" *Trunca manum pinus regit, & ueſtigia firmat.*
" *Lanigerae comitantur oues. ea ſola uoluptas,*
" *Solamenq; mali de collo fiſtula pendet.*

ad quos uerſus Pierius admonet, in aliquot uetuſtis ſcriptis libris tertium uerſum eſſe hemiſtichium: hoc modo.

" *Solamenq; mali.*

Ego quoq; ſequentem partem uerſus ſpuriam eſſe

iudico.

judico. esseq. supplementum imperiti alicuius non solum non necessarium, sed etiã contrariũ superioris uersus extremae parti. Nam si ouium comitatus fuit sola Polyphemo uoluptas, non ergo addi debuit haec altera, fistula de collo pendens.

SATVRA LEX. SATVRA LANX.
Cap. XXXI

Vaesumus dicimus pro Quaesimus. contra Portubus, Ficubus, cum alijs similibus. Pari modo Satura & Satira poema. & Satira & Satura lex: & Satura & Satira Lanx aut Farcimen Itaq. apud Tibullum lib. j. elegia ij. Vetustus codex Vaticanus Satiri pro Saturi habet in hoc uersu.

" *Turbaq; uernarum satiri bona signa coloni.*

Saturam autem legem, & Saturam lancem a Satur, ut est dictum, nomine, uel a uerbo Saturo deduci, illa, quod una rogatione plura iuberet: haec, quod pluribus, & uarijs cibis aut frugibus esset referta, omnibus est notum. & Glossarium uetus inquit.

" *Satura.* νομος πολλὰ περίεχων.

MEDIOLANIVM. NON MEDIOLANVM SCRIBI. *Istaec, & Isthaec. Caelum, & Coelum. Deliciae, & Delitiae.*
Cap. XXXII

Euicula res, non contemnenda tamen. Mediolanium sex syllabis, non Mediolanum scribi oportere docent tres antiquae inscriptiones: quas in marmoreis partim tabulis, partim Stylobatis admonitus a nobilissimo, & honestissimarum artium scientia instructissimo Vido Mazenta I. V. C. Mediolanij nuper legi. quarum exemplum

infra

infra ponam. Graeci etiam ſcriptores Ptolemaeus & Strabo eamdem Orthographiam ubiq; ſeruant. Nam Auſonium, & culpa librariorum conruptos Taciti, Stephani, & Plinij libros nihil moror. Praeterea in his, quas ſtatim addo, Mediolaniēſibus inſcriptionibus, eſt coelum cum oe diphthongo. Iſthaec cum adſpiratione in medio dictionis. Delitiae, cum T.

In latere angulari priuatarum aedium
e regione templi Diuae
Mariae Scalae.

VENERI. ET
CHARIT
COELVM TERRA MARE. ET
DEVM. REMOTA
MENS VOSTRO COLITVR
FAVENTE. DVCTV
NOSTRIS ERGO DEAE
FAVETE VOTIS.
HIE. ARAB. ALVIS. F
V D

Ibidem.

POMONAE
SAC
HARAB. POMARIA
ISTHAEC. AMOENA
HESPERIDVM.
DONA. BEATA. SIBI
HOSPITIBVS QVE
FORE. DELITIAS
NVMINI. PO.
V. C.

Quae sequuntur exempla pertinent ad id, quod diximus: Mediolanium, non Mediolanum esse scribendum.

In hortis

In hortis Galleatij Vicecomitis.

V. S. D. M
MAXIMVS. MAXIMINVS
PRIMITIVVS. VI. VIR
MEDIOLANIENS
SIBI ....
....
....
....
....

Ibidem.

....
.... SVB. VR
SVIS. MEDIOLANIENS
RVFINAE. LIBERT
VERA
IN. A....
SECVNDAE
T. L. PAL
VXORI

Mediolanij.

SACRO
SVSCEPTO
SORTIBVS. SVBLATIS
C. GALLIO
ATTICVS
MEDIOLANIENS

EIVSDEM

EIVSDEM

IOANNIS MARII Mattij Brixiani

BREVIS DEFENSIO SVAE SECVNDAE adnotationis ad eorum opinionem, qui contendunt, ex aliquot locis Fabij Quinctiliani certo statui debere, libros Rhetoricorum ad Herennium a Cornificio fuisse conscriptos.

CVM CARMINE IN FINE AD DIVAM Mariam Virginem matrem D. N

AD PERINLVSTREM OCTAVIANVM Gilijnum Patricium Alexandrinum.

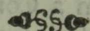

Alexandriae Statiellorum,
Apud Herculem Quinctianum. M. D. IIC
Bona superiorum venia.

GVLIELMINI

SCHIAVINAE SACERDOTIS CANONICI MAX. TEMPLI ALEXANDRIAE.

ORTA grauis lis est inter duo lumina linguae,
Antiquo nomen quae tulit a latio.
Riccobonus stat pro una parte. sibiq. tuendam
Partem aliam Marius Mattius adripuit.
Disceptet caussam doctissimus: atq. uter horum
Conlimans uideat rectius hic, statuat.

IOANNES Marius Mattius PERINLVSTRI I.V.C. OCTAVIANO GILIINO Patricio Alex.no S. P. D

GITVR circiter xijx annus perinluſtris, & excellens Giliine, cum editus eſt Ticini liber adnotationum mearum. in quarum ſecundo capite rationibus adlatis demōſtrabamus, eos, qui ex Fabio Quinctiliano conarentur probare, auctorem Rhetoricorum ad Herennium Cornificium eſſe, eiuſdem Fabij teſtimonijs ad mutandam ſententiam iure compelli poſſe. Cumq. orta alijs de rebus controuerſia inter Carolum Sigonium, & Antonium Riccobonum uiderem, in ſuis ſcriptis probationes illas meas ab Riccobono homine docto tentari. non (ut mihi certo perſuadeo) ullo laedendi mei ſtudio: ſed quod rationes cauſſae, cui inſeruit, ſic poſtulare iudicet, neminem putaui fore, qui factum meum ſit damnaturus: ſi ego quoq. cauſſam ſemel ſuſceptam, & quam probem,

probem, atq. opinionem pristinam defendam ea moderatione, quam a natura acceptam moribus alui studiose per totam aetatem semper, & colui. Et sane si alterum tueri gloriosum est, sibi adesse cuiquam uitio dabitur? Di mentem istam hostibus. Nec mea scripta de me ita male merita sunt, ut foetus meos habere caros non debeam. Mihi igitur hic adfui, negocium proprium, non alienum acturus. Quamquam si a Carolo Sigonio stem, agam caußam amicissimi hominis: quem & uiuum meritissimo atq. mutuo dilexi, & mortuum memoria colam sempiterna. Committere etiam negligendo non debui, ut haec inueterata de Cornificio opinio mihi noceat. Quod certe contingeret, si tacitus rem transirem. homines enim paullo remissiore cura Riccoboni scripta legentes, nullo contradicente, rationes ibi apud eum lectas probarent: silentiumq. nostrum in conscientiam ducerent: & bona caussa deserta, existimaretur mala. Respondeo igitur: & ad ea, quae sunt in adnotatione mea pridem edita, quae hic quoq. describitur, addo nonnullas alias rationes. in quibus si pro pristina opinione propugno, oppugnare quemquam uideri non debeo: tametsi dum adiumenta mea confirmo, necessitas caussae coegit infirmare aliena. Haec autem commentatio mea cum carmine ad Sanctissimam Mariam matrem D. N. haud ita pridem a me conscripto cupit in lucem prodire. sed id concedere illi non audeo prius quam grauissimum sapientis consilij tui testimonium, quod plurimi facio, ad desiderium illius intelligam adcedere. Grauioribus quidem cogitationibus distineri te, & sublimiora adspectantem inrerpretatione iuris & legum esse quam occupatissimum plane uideo. Sed singularis & praecipuus in me amor tuus, te libente, snbfurabitur, satis scio, magnitudini & multitudini negociorum tuorũ ocij aliquid, quod subseciuis horis legendae ac perpendendae uigiliae huic meae libenter impendas. Habes quidem gentilium tuorum libros quos uoluas, qui doceant. habes exempla, quae imiteris. attamen hae meae chartae non impedient, immo fortasse etiam ad-
dent

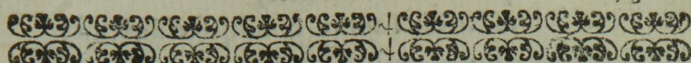
dent currenti calcaria ad meditandos illorum honores, & sublimes gradus: ad quos sua eos uirtus multarum celebrata monimentis historiarum feliciter extulit. in quorum exemplis sic iam pridem impressa alte uestigia fixisti: ut qui in rationem uitae & studiorum tuorum adtentius intueantur, egregiam aemulationem, & expressum moribus tuis testentur proauum tuum Christophorum Gilijnum Praesidem Magistratus Ordinarij Mediolanij. Qui tanta prudentia & adprobatione uniuersae prouinciae Mediolaniensis eum magistratum gessit: ut quos ad laudem cohortentur, illis hunc tamquam exemplum ad imitandum adhuc omnes huius imperij ciuitates citent, & proponant. Simoninum Gilijnum auum tuum excellens Octauiane, militiae scientissimum, & Ducum Consiliarium egregie commendant annalium eius temporis testimonia. Ille honorifice functus ad Europae magnos Dominos legationibus multis, tam carus probatusq. Ducibus fuit, ut eorum liberalitate honoris ergo oppidum Gamalerium ad v. ab Alexandria lapidem dono in clientelam, quod nunc feudum adpellant, acceperit. Et quoniam ueram, solidam, propriamq. eam esse cuiusq. laudem iure semper indicauisti, quam quisq. audit sibi & uirtuti suae tribui: nec satis existimasti ad gloriam, praeluxisse tibi claros Maiores tuos, tu ipse a prima aetate omnem uirtutem morum atq. naturae sic coluisti; ut quocumq. incubueris, mirifice excellueris. Ego magister olim tuus testis sum, cum tuae in me colendo, & amando (neq. enim id reticere debui) beneuolentiae, tum in discendo alacritatis, & diligentiae. numquam eguisti admonitionum stimulis. Satis per te paratus, & adtentus eras. Itaq. me in studio tuo plurimum amabam: & in te mihi suauissime blandiebar; qui talem alumnum haberem tali aduersus me beneuolentia & reuerentia, tali ingenio atq. industria praeditum. Iam tum optimae frugis omnibus spem dabas. quorum exspectationem non fefellisti. Namq. excellenti cum laude, & existimatione emersus ex humaniorum literarum studio, sic in iuris

cognitionem te demersisti, ut inde breui non inrigatus, & tinctus, sed totus largo fluminae cognitionis humanarum & diuinarum legum perfusus & imbutus emerseris, nulla facta iactura politiorum literarum: quas a multis cum legum libris coire non posse existimatas tu adeo lepide & feliciter simul consociasti, ut amabiles toto foro sint formulae, & actiones tuae. In magistratuum honoribus administrandis, quos hic & Mediolanij, & in tota Mediolaniensi ditione adeptus es, & in aduocationibus clientium chorum pulcherrimũ uirtutum induxisti fidem, facilitatẽ, comitatem, prudentiam, grauitatem lepore conditam, adfabilitatem. In statuendo uero, & in sententijs ferendis, aut compositione tollendis controuersijs, acumen & dexteritatem adeo admirabilem ostendisti, ut hoc tam pulchro uirtutum comitatu facile uniuersis probaueris, te uere esse nepotem Iacobi aui tui, qui fuit a Secretis Francisci Sforziae II. Ducis Mediolanij: & fratris filium Camilli eius filij patrui tui. cuius singularem doctrinam & sapientiam testatur doctus & elegans latine conscriptus, qui circumfertur, liber. Neminem habuit Camillo Dux nec cariorem, nec instructiorem artibus ijs, quae ad administrationem Rerum pub. pertinent, prudentia scilicet & fide. Itaq. in foedere, quod Bononiae ictum est, constituta tandem inter Clementem Medicem Pont. Max. Karolum Austrium Imperatorem, & Venetos pace ann. CIↃ. IↃ. XXX. cum adnitentibus maxime, & id omnino contendentibus Venetis Franciscus Sforzia in patrium regnum est restitutus enituit uirtus Camilli huius: sine cuius consilio in omni administratione publica Dux numquam quidquam statuit. Idem postea missus ab eodem Sforzia in Hispaniam legatus ad Karolum iam dictum Imperatorem, munus obiuit (ut nihil aliud addam) ex mittentis sententia. Demum a Clemente Pont. Max. in purpuratorum Cardinalium conlegium commendatione meritorum, & nobilissimarum uirtutum ultro cooptatus fuit. etsi laetitia haec per inuidiam & scelus improborum quorumdam,

dam alienam gloriam infamiam ignominiamq. suam existimantium diuturna illi esse non potuit. Nam dum ex Hispania functus honorifice magnificeq. legationis munere, Romam redit, in Sicilia ueneno sublatus interijt, uir plane singularis. qui ijs etiam, qui ab eo erant propter aemulationem alieniore animo, post obitum sui desiderium reliquit. Nisi Paullus Iouius in libro de uiris doctrina inlustribus honorificam de eo mentionem haberet, liberius hic mihi latus euagandi campus dabatur. Quamquam illius uirtus aliorum quoq. multorum testificatione satis est nota. teq. meminisse ea confido, quae tibi olim adolescenti ego de tuis gentilibus, praetermissis illis, quos plurimos legebam artem militarem cum summa laude tractauisse (Quorsum enim militarium uirorum commemoratione auribus obstreperem hominis non Pallada, sed Mineruam iam tum spectantis?) meminisse (inquam) te confido, me solitum esse tibi praedicare inter eos, quos supra dixi, atq. alios etiam, de tribus Gilijnis uno Archiepiscopo Genuensi Ottone. altero nomine & cognomine Gilyno Episcopo Comacensi. tertio Episcopo Bobiensi. ut sileam mihi consilium non esse stemmata nobilissimae familiae tuae hic spectanda exponere. quae res propter gentilium numerosam prolem plenius uolumen desideraret. Tantum in praesentia te hortor, ut parentis tui Thomae exemplum, & rationem, quam tota uita in administratione negociorum cum uniuersorum, tum maxime publicorum admirabilem adhibuit, sequaris sedulo, quod facis, & imitatione exprimas & repraesentes. Vbi, si quis alius, ille cunctis ciuibus suum in Rempublicum studium, & pietatem luculenter probauit. Sed ut quod superius dixi, iterum hic repetam, & epistulam uerissima praedicatione meae in te propensissimae uoluntatis concludam, in magno numero eorum, qui ex gymnasio meo prodiere clari & eximijs artibus excellentes uiri, tibi persuade, & pro certo habe, te praecipue esse, in quo, supra quam scribendo adsequi possim, mihi blandiar

& placeam. Vale. & quam nactus es Spartam, eam ne desere. id est, me, quod facis, constanter, & mutuo ama. Dat. Alexandriae v. idus April. M. D. IIC

EX LIBRO

ADNOTATIONVM Ioannis Marij Mattij.

Cap. II

LIBROS RHETORICORVM ad Herennium non esse Cornificij.

VI libros Rhetoricorum ad Herennium Cornificio adscribunt, quo in numero sunt magni hac tempestate nominis uiri, ex aliquot locis Fabij Quinctiliani, quo auctore ipsi ad ita sentiendum moti sunt, facile conuincuntur. Namq. lib. v. cap. x. in principio sic scribit.

„ *Genus quoddam Enthymematis a Cornificio adpellari*
„ *Contrarium.*

At ubi id apud auctorem horum Rhetoricorum legitur? Eiusdem Fabij lib. ix. cap. iij. haec uerba sunt, ubi de figuris agit.

„ *Haec omnia copiosius sunt exsecuti, qui non ut partem*
„ *operis transcurrerunt, sed proprie libros huic operi de-*
„ *dicauerunt. Sicut Caecilius, Dionysius, Rutilius, Cor-*
„ *nificius, Visellius, alijq. non pauci.*

At auctor Rhetoricorum ad Herennium de tota arte Rhetorica, non de figuris tantum tractat. quod fe-

cisse Cornificium scribit Fabius. quodq. fecisse Rutilium omnes scimus. Idem ibidem paullo post.

" *Quaedam omnino non sunt figurae, sicut Ordo, Dinu-*
" *meratio, Circumscriptio, siue hoc nomine significatur*
" *comprehensa breuiter sententia, siue finitio. nam &*
" *haec Cornificius atq. Rutilius schemata dictionis putant.*

Atqui in toto eo opere, quod Cornificio vindicant, de his figuris ne verbum quidem.

Idem Fab. ibidem.

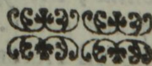
" *Adicit his Caecilius* περίφρασιν. *de qua dixi. Corni-*
" *ficius interrogationem, Ratiocinationem, Subiectionem,*
" *Translationem, Obcultationem.*

At ubi de Obcultatione in eo toto libro?

Idem paullo supra.

" *Equidem tradi inter praecepta miror: eorumq. exempla*
" *uitandi potius, quam imitandi gratia pono. Amari iu-*
" *cundum est, si curetur, nequid insit amari. Auium dulcedo*
" *ad auium ducit. & apud Ouidium ludentem. Cur ego non*
" *dicam Furia te furiam? Cornificius hanc Traductionem*
" *uocat, uidelicet alterius intellectus ad alterum.*

In libro quidem quarto operis ad Herenium in Traductione exemplum illud legitur. Amari iucundum est, si curetur, ne quid insit amari. Cetera uero nequaquam. Immo in figura, quam Agnominationem ille auctor uocat, exemplum illud ponitur. *Auium dulcedo ducit ad auium*. Vt qui suspensas habent uniuersas suas rationes ex hoc loco, probaturi ex eo, opus illud esse Cornificij, tenui admodum, atq. adeo nullo filo pendeant, uel etiam suo ipsi gladio cōfodiantur. Qui uero eosdem libros Ciceroni adscribunt, inperitiam suam, cũ hebete iudicio ostendunt: nec uident, quam male de Cicerone mereantur, opus illud tanto uiro indignissimum illi adtribuentes.

IOANNIS

IOANNIS MARII MATTII

DEFENSIO ADNOTATIONIS SVAE secundae contra eorum opinionem, qui ex aliquot locis Quinctiliani contendunt Rhetorica ad Herennium ab Cornificio esse certo agnoscenda auctore.

Agni in literis patrum aetate & nostra uiri libros Rhetoricorum ad Herennium sine ulla dubitatione Cornificio adiudicant, adducti aliquot locis Fabij Quinctiliani. Pugnauit acerrime in hac parte nuper Antonius Riccobonus, homo egregie nobilibus artibus excultus. Ego pridem tradidi, infirma esse ad obtinendum, quod uolunt, adiumenta ex Fabio petita. neq. adhuc de sententia decedo. nixusq. eodem Fabio auctore dico, certo, ut illi adfirmant, statui id non posse. Atq., ut tota caussa apertius cognoscatur, descripta prius hic uetere nostra adnotatione, conlatisq. locis utriusq. Fabij & auctoris Rhetoricorum istorum, in quibus quasi firmissimis fundamentis Riccobonus omnem spem obtinendae caussae inaedificat, etiam Riccoboni uerba adponimus. statimq. subiungimus ad singu-

las eius rationes nostras: quibus pristinam nostram confirmari opinionem existimamus. Veri rectius senserint, iudicabunt docti.

Ex quindecim rebus, quibus Riccobonus in libro, quem Iudicium secundum, & in eo, quem Defensorem inscribit, nititur probare, librum Rhetoricorum ad Herennium esse Cornificij. Vna est figura Traductio, de qua ipsum audiamus.

Ex Riccoboni Defensore.

Pag. 139. & inde.

1. „ *Non una figura Traductio, sed res quindecim a me col- „ lectae hoc effecerunt. &c. Me uero, ut ita scriberem, „ impulit, quod scriptum in Rhetoricis ita uidebam. Tra- „ ductio est, cum idem uerbum modo ponitur in hac, modo „ in altera re, hoc modo. Amari iucundum est, si cure- „ tur, ne quid insit amari. Apud Quinctilianum uero hoc „ pacto. Aliter quoq. uoces, aut in eadem, aut in diuersa „ significatione ponuntur. ut Amari iucundum est, si cure- „ tur, nequid insit amari. Cornificius hanc Traductionem „ uocat, uidelicet alterius intellectus ad alterum.*

& paullo post.

„ *In eo libro scripsi, Quinctilianum res quindecim de Cor- „ nificio attulisse, quae omnes de auctore ad Herennium „ uerae essent. nihilq. tribuisse Cornificio, quod in Rhetoricis „ non Herennij, ut tu loqueris, sed ad Herennium non inue- „ niretur. etc. Audi. postquam uis, & cognosce, uel po- „ tius, quod cognoscis, confitere, non minus ex alijs, quam „ ex tua figura Traductione colligi, ea Rhetorica certo esse „ Cornificij. Age enim. Declarauit auctor ad Herennium „ Traductionem, Quinctilianus eam declarationem tribuit „ Cornificio, unde colligis, scriptorem ad Herennium esse „ Cornificium.*

In his uerbis pluscula sunt Sigonij, quae tamen Riccoboni sunt censenda. quoniam si a Sigonio essent praetermissa, Riccobonus eadem fuerat adlaturus, si quidem caussam suam uoluisset firmare. Nos ad uniuersa sic respondemus.

Si sola legantur & pendantur, quae ab Sigonio & Riccobono ex Fabio, atq. ex incerto auctore prolata sunt

uerba,

uerba, cadam ego ſtatim cauſſa non ſolum non perorata, ſed ne inchoata quidem. quod ne adcidat, fideliter loca utriuſq. Fabij, & huius incerti auctoris huc transferam. Fabius igitur lib. jx. cap. iij. in figura Ἀνταναϰλάσει. (quam tamen P. Rutilius, unde Quinctilianus eam accepit, Ἀνάϰλασιν. uocat) ſic ſcribit.

» *Cui confinis eſt Ἀνταναϰλάσις. eiuſdem uerbi contraria*
» *ſignificatio. Cum Proculeius quaereretur de filio, quod*
» *is mortem ſuam exſpectaret, & ille dixiſſet, ſe uero non*
» *exſpectare, Immo, inquit, rogo exſpectes. Non ex eo-*
» *dem, ſed diuerſo uicinum accipitur, cum ſupplicio adfi-*
» *ciendum dicas, quem ſupplicatione dignum iudicaueris.*
» *Aliter quoq. uoces aut eaedem in diuerſa ſignificatione*
» *ponuntur, aut productione tantum, uel conreptione mu-*
» *tatae, quod etiam in iocis frigidum. Equidem tradi in-*
» *ter praecepta miror. eorumq. exempla uitandi potius,*
» *quam imitandi gratia pono. Amari iucundum eſt, ſi cu-*
» *retur, nequid inſit amari. Auium dulcedo ad auium du-*
» *cit. & apud Ouidium ludentem. Cur ego non dicam Fu-*
» *ria te furiam? Cornificius hanc Traductionem uocat, ui-*
» *delicet alterius intellectus ad alterum.*

Hactenus Fabius. uerba uero auctoris ad Herennium haec ſunt.

» *Traductio eſt, quae facit, ut, cum idem uerbum crebrius*
» *ponatur, non modo non offendat animũ, ſed etiam con-*
» *cinniorem orationem reddat. hoc pacto. Qui nihil ha-*
» *bet in uita iucundius uita, is cum uirtute uitam non po-*
» *teſt colere. Item. Eum tu hominem adpellas, qui ſi*
» *fuißet homo, numquam tam crudeliter uitam hominis*
» *petĳſſet. At erat inimicus. Ergo inimicum ſic ulciſci*
» *uoluit, ut ipſe ſibi reperiretur inimicus? Item. Diuitias*
» *ſine diuitum eſſe: tu uero uirtutem praefer diuitĳs. Nam*
» *ſi uoles diuitias cum uirtute comparare, uix ſatis idoneae*
» *tibi uidebuntur diuitiae, quae uirtutis pediſequae ſint.*
» *Ex eodem genere exornationis eſt, cum idem uerbum mo-*
» *do ponitur in hac, modo in altera re, hoc modo. Cur*
» *eam rẽ tam ſtudioſe curas, quae multas tibi dabit curas?*
» *Item, Amari iucundum eſt, ſi curetur, nequid inſit amari.*

„ *Item, Veniam ad uos, si mihi Senatus det ueniam. In his*
„ *quattuor generibus exornat. &c.*
Riccobonus & ceteri, qui ab hac parte stant (neq. enim hodie aut here, ut diximus, haec mota est controuersia) sic colligunt. Quinctilianus figuram hanc, Amari iucundum est, si curetur, nequid insit amari, a Cornificio traductionem adpellari tradit. Est autem sic apud hunc auctorem librorum ad Herennium. Ergo Cornificius est horum librorum auctor.
Duobus modis hic respondeo. Primo concedere me, Cornificium confecisse Rhetorica, in quibus sic scripserit, ut Fabius tradit. negare tamen, haec Rhetorica esse ea. quippe multa Fabius scribit a Cornificio tradita, quae tamen in his libris non leguntur. ergo haec Rhetorica Cornificij non sunt. Quae autem sint ea, quae in his libris incerti auctoris non leguntur, quae Cornificio Fabius tribuit, suo quaeque loco in his, quae deinceps dicentur, demonstrabimus.
Altero modo eludi, atq. adeo reprimi posse aduersariorum argumentum arbitror sic. Fabius eodem loco dicit, hanc figuram, Auium dulcedo ad auium ducit, a Cornificio Traductionem adpellari. Hoc autem in hoc libro non fit, neque enim in Traductione hic incertus auctor meminit huius exempli, Auium dulcedo ad auium ducit. Ergo horum auctor Rhetoricorum ad Herennium non est Cornificius. Immo auctor hic incertus hanc figuram, Auium dulcedo ad auium ducit, Agnominationem, non Traductionem facit. Quid hic dicent Cornificiani? Certe non aequi tãtum indices, quos semper adpello, sed paullo etiam in caussam Cornificianorum propẽsiores, quiq. eosdem sartos & tectos uelint, aut amplius pronunciabunt, aut iuris idem Attij quod Titij statuent.
Quid? quod Fabius, cum dicit, Cornificium adpellare hanc figuram Traductionem, sic exponit „ *Videlicet alterius intellectus ad alterum*, id est, (ut ego uerbis

uerbis eiusdem Fabij interpretor) eiusdem uerbi contraria significatio: & eaedem uoces in diuersa significatione positae, aut productione tantum, uel conreptione mutatae. At hic auctor multo magis Traductionem facit, cum eaedem uoces crebrius repetitae idem significant, nõ autẽ Contrarium. Quod adparet illis exemplis, quae subiungit.

,, *Qui nihil habet in uita iucundius uita, is cum uirtute uitam non potest colere. Item. Eum tu hominem adpellas, qui si fuisset homo, numquam tam crudeliter uitam hominis petijsset. At erat inimicus. Ergo inimicum sic ulcisci uoluit, ut ipse sibi reperiretur inimicus? Item. Diuitias sine diuitum esse: tu uero uirtutem praefer diuitijs. Nam si uoles diuitias cum uirtute comparare, uix satis idoneae tibi uidebuntur diuitiae, quae uirtutis pedisequae sint.*

Cum igitur longe alia sit Traductio haec incerti auctoris ab illa, quam Fabius Cornificio adtribuit, non ausim ego certe, puto, nec quemquam alium ausurum adfirmare, conligi ex hac figura Traductione, ea Rhetorica certo esse Cornificij. immo in multo diuersissimam sententiam ab hac Traductione traducor.

Sed quoniam dictum est, quae exempla, & quas rationes tribuat Fabius Traductioni Cornificianae, ea esse Agnominationis apud auctorem Rhetoricorum ad Herennium, ne forte quis me haec putet somniasse, uerba illius audiantur.

,, *Agnominatio est, cum ad idem uerbum, & idem nomen adceditur commutatione vnius literae, aut literarum, syllabae aut syllabarum. aut ad res dissimiles similia uerba adcommodantur. Ea multis & uarijs rationibus conficitur. Adtenuatione, aut complexione eiusdem literae, sic. Hic, qui se magnifice iactat, atq. ostentat, uenijt a te, antequam Romam uenit. Ex Contrario. Hic quos homines alea uincit, eos ferro statim uincit. Productione eiusdem literae hoc modo. Hunc auium dulcedo ducit ad auium. Breuitate eiusdem literae, hoc modo.*

,, *Hic tametsi uidetur honoris cupidus, tamen non tantum*
,, *curiam diligit, quam Curiam. Addendis literis hoc pa-*
,, *cto. Hic sibi posset temperare, nisi amori mallet obtem-*
,, *perare. Demendis literis sic. Si lenones tamquam leo-*
,, *nes uitasset, uitae se tradidisset. Transferendis literis,*
,, *sic. Videte iudices, utrum homini nauo, an uano cre-*
,, *dere malitis. Item. Nolo esse laudator, ne uidear adu-*
,, *lator.*

Addam etiam hoc, deinde finem huic parti imponam. Auctor ad Herennium fingit ex se ipse omnia figurarum omnium exempla. At Fabius testatur uersum illum Ouidij, Cur ego non dicam Furia te furiam? apud Cornificium esse. quod haud scio an sit ad infringendam aduersariorum caussam firmissimum argumentum.

8. ,, *Auctor (inquit Riccobonus) ad Herennium scripsit*
,, *integrum librum de Elocutione qui est quartus Rhetori-*
,, *corum. Quinctilianus lib. 9. ait. Haec omnia de Elo-*
,, *cutione, copiosius est exsecutus Cornificius. qui proprie*
,, *librum huic operi dedicauit.*

Est uero sic apud Fabium? immo sic, ut ego diserte describam.

,, *Haec omnia copiosius sunt exsecuti, qui non ut partem*
,, *operis transcurrerunt, sed proprie libros huic operi de-*
,, *dicauerunt, sicut Caecilius, Dionysius, Rutilius, Cornifi-*
,, *cius, Visellius, aliiq. non pauci.*

Quorum uerborum sensus hic est. Copiosius hi de figuris tractauerunt, quoniam in hac parte Rhetorices tantum occupati fuerunt. solum in figuris tradendis operam suam conlocauerunt. reliquas Rhetoricae partes non adtigerunt. Id autem ita esse probat liber P. Rutilii. ubi tantum de figuris agitur. Idem fecisse Cornificium significat Fabius. At hic incertus auctor de tota arte Rhetorica, non de figuris solis tractat. Quod si intelligamus, Fabium hoc sentire, Cornificium ex 4. libris quartum integrum Elocutioni dedicasse, alijs tribus libris in reliquis Rhetoricae partibus consumptis, non ridiculus sit Fabius?

Fabius? quasi non & ipse idem fecerit. qui librum integrum, immo libros integros 8. & 9. Elocutioni dedicauit?

3. „ *Ille (pergit Riccobonus) inter figuras uerborum numerat Interrogationem. Hic eodem libro testatur Cornificium numerasse.*

4. „ *Ille nominat inter easdem figuras Ratiocinationem. Hic dicit etiam Cornificium nominasse.*

5. „ *Ille Membrum figuris uerborum aggregat. Hic quoq. lib. 9. tradit Cornificium aggregasse.*

6. „ *Ille Articulum figuram uerborum facit. Hic affirmat Cornificium fecisse.*

7. „ *Ille inter easdem figuras uult esse Subiectionem. Hic aperit Cornificium uoluisse.*

8. „ *Ille simul Occupationem collocat. Hic declarat Cornificium collocasse.*

9. „ *Ille inter eas recipit Interpretationem. Hic exponit Cornificium collocasse.*

10. „ *Ille in ipsis commemorat Conclusionem. Hic ostendit Cornificium commemorasse.*

11. „ *Ille in iisdem collocauit Translationem. Hic meminit Cornificium collocasse.*

Ego ad nouem has res Interrogationem, Ratiocinationem, Membrum, Articulum, Subiectionem, Occupationem, Interpretationem, Conclusionem, & Translationem in uniuersum sic respondeo: σῦκα μερίζειν id esse, tantulam, idest unam rem in tot partes, id est in 9. res secare: quod faciunt parci, ne dicam an sordidi. Atq. etsi de consilio cuiusquam iudicare non debeo, tamen existimo Riccobonum conantem probare, Cornificium fuisse auctorem horum Rhetoricorum, maluisse dicere, se ex quindecim rebus, quam locis id facere, quo, Fabij loco uno in res nouem disfecto caussam faceret, ostentatis adiumentis tot probationum, speciosiorem & plausibiliorem. & numeris addendis Soriten Chrysippi tumidiorem, non tamen pleniorem aut ampliorem redderet. alioqui minore opera, minore impendio chartae

chartae atq. Chalcanthi uniuersa haec absolui poterant. Sed recitemus nos uerba Fabij ex cap. 3. lib. 9.
„ *Adicit his Cecilius* . περίφρασιν. *de qua dixi*.
„ *Cornificius Interrogationem, Ratiocinationem, Subie-*
„ *ctionem, Translationem, Occultationem, praeterea*
„ *Sententiam, Membrnm, Articulum, Interpretatio-*
„ *nem, Conclusionem*.

Verba haec Fabij aperte ostendunt, locum unum esse. Sed sint res nouem. Etiamne vt caussae seruiamus, studio uincendi fucum faciemus? & aequitatem susq. deq. habentes scripta antiquorum ex libidine peruertemus? Cur, ubi est Occultatio, fit Occupatio? expunctaq. uera & iusta scriptura inducitur falsa & adulterina? Inter bonos bene agier, admonemur uetere iuris formula. Vincamus uirtute non artibus, in certamine praesertim nobili & generoso. ubi etiam uinci lucro est.

Ac fortasse uelocitas percurrendi, oculos raptim legentis fefellit. & occupata pluribus cogitationibus mens pro Occultationem Occupationem accepit. malo enim de tali uiro haec suspicari. attamen quos ego legi libros, uniuersi Occultationem, habent. de qua Occultatione quando hic auctor nusquam egit (egit autem Cornificius, id testante Fabio) conuincitur, haec Rhetorica a Cornificio non fuisse conscripta.

Quod ad reliquas octo pertinet Interrogationem, Ratiocinationem, Membrum, Articulum, Subiectionem, Interpretationem, Conclusionem, & Translationem, aduersarij sic pugnant.

Scribit Fabius, has omnes figuras tractatas esse a Cornificio. Reperiuntur autem uniuersae apud hunc auctorem. Ergo is auctor est Cornificius.

Respondetur. Si hic auctor de his figuris tradidit, fecit, quod omittere omnino non potuit sine nota insignis imperitiae. pleraeq. enim eae figurae in ornatu orationis principem locum tenent. Itaq. Cicero (neq. enim graecos nominare est necesse, quando de

uerbis,

uerbis, quibus a nostris adpellatae sint eae figurae, sermo est) cum alibi, tum in Oratore quoties de Articulo, Membro, & Translatione agit? Itaq. si adfirmemus, hunc librum esse Cornificij, quod ibi tractatas esse eas figuras legimus, quas a Cornificio traditas scribit Fabius, eodem argumento, Orator Ciceronis erit Cornificij, quoniam ibi has figuras tractatas & quidem saepius uidemus. Iuuant igitur & hae octo res Cornificianos ne hilum quidem. At Fabius sic scripsit. At ego hic adiutor defensorque sum caussae meae, non Fabij patronus, aut etiam interpres.

12. „ *Ille* (inquit Riccobonus) *Sententiam &*
13. „ *Definitionem ponit inter Schemata λέξεως. Huius uerba*
„ *haec sunt. Cornificius atq. Rutilius Sententiam & De-*
„ *finitionem schemata λέξεως putant.*

Respondeo, ductum esse in fraudem Riccobonum a memoria, non sic scripturum profecto, Si Fabij locum, cum haec commentaretur, consuluisset. Qui locus sic habet lib. 9. cap. 3.

„ *Quaedam omnino non sunt figurae, sicut Ordo, Dinume-*
„ *ratio, Circumscriptio, siue hoc nomine significatur com-*
„ *prehensa breuiter sententia, siue finitio. Nam & haec*
„ *Cornificius atq. Rutilius Schemata λέξεως putant.*

in quibus Fabij uerbis duae illae uoces sententia & finitio (finitio inquam, non Definitio, ut deceptus a memoria Riccobonus perperam legit) non sunt figurarum nomina. sed exponunt, & quasi definiunt, quid sit Circumscriptio, Quod licet ex ipsis Fabij uerbis adparet satis, tamen elucet etiam melius ex Cicerone pluribus locis. sed maxime in Oratore, quando de Circumscriptione loquitur.

„ *Sed* (inquit) *uniuersa comprehensio, & species oratio-*
„ *nis clausa, & terminata est.*

& paullo post.

„ *Cadere tantum numerose oportere, terminariq. senten-*
„ *tiam.*

Ibidem.

„ Illa

„ *Illa circumscriptione ambituq. ut tamquam in orbe con-*
„ *clusa currat oratio, quod insistat in singulis perfectis,*
„ *absolutisq. sententiis.*

Atq. (quod rem iuuat) ut sileam, paullo post Fabium Sententiam soli Cornificio uindicare, illis uerbis supracitatis „ *Cornificius Interrogationem &c. praeterea Sententiam, Membrum &c.* non facturum si prius eamdem utriq. Rutilio & Cornificio tribuisset, ut (inquam) illud sileam, quo pacto hoc quamuis in adnotatione nostra etiam dictum, silere & praeterire possim sine certo praeuaricationis crimine? Fabius, ut ex eius uerbis prius adlatis uidimus, aperte testatur, Cornificium inter figuras ponere Ordinem, Dinumerationem, & Circumscriptionem. At apud hunc incertum auctorem ubi haec leguntur? Vt solo hoc testimonio cogantur uelint nolint, Cornificiani fateri, nequaquam hos libros a Cornificio conscriptos fuisse. neq. omnino uerũ esse, quod scribunt
„ *Nihil tribuisse Fabium Cornificio, quod in Rhetoricis ad*
„ *Herennium non inueniretur.*

14 „ *Ille* (scribit Riccob.) *tradit Contrarium idem fere esse,*
„ *quod Contentio est, et contrarium esse, quod ex rebus di-*
„ *uersis duabus alteram breuiter & facile confirmat. Hic*
„ *scribit lib. 5. Enthimema, quo pugna constat, Contrari-*
„ *um a Cornificio appellari.*

Ego uero ex hoc Fabij loco, qui integer a me ponetur, dico & praedico, quaerendum esse alium Cornificium, cui uindicetur incerti auctoris liber: quando nullae nindictae isti possunt adserere. Verba Fabij lib. v. cap. x. ubi agit de argumentis, sunt haec.
„ *Nam Enthymema &c. Vnum intellectum habet, quo*
„ *omnia mente concepta significat, Sed nunc de eo non*
„ *loquimur: Alternm, quo sententiam cum ratione: Ter-*
„ *tium, quo certam quamdam argumenti conclusionem*
„ *uel ex consequentibus, uel ex repugnantibus (signifi-*
„ *cat). quamquam de hoc parum conuenit. Sunt enim,*
„ *qui illud prius Epichirema dicant. pluresq. inuenias in*
„ *ea opinione, ut id demum quo pugna constat, Enthyme-*

ma

„ *ma accipi uelint. & ideo illud Cornificius Contrarium*
„ *adpellat.*

In uerba Quinctiliani nunc nihil inquiro, nec interpretem ago. Sed proferatur mihi locus ex his libris, quos Dijs atq. hominibus inuitis Cornificio adscribunt, ubi legatur, Enthymema, quo pugna constat, Contrarium adpellari: tunc stet, qui proferat, coronatus Olympia. tunc manum tollo. Nam quae de Contrario semel, & de Contentione bis agit hic auctor lib. 4., pertinent ea ad figuras uerborum & sententiarum, non ad argumenta. Describere liber, quoniam mirifice ad rem faciunt, uerba Cic. ex Topicis. quibus lectis Cornificiani etiam atq. etiam uideāt, quisnam primus Enthymematis quoddam genus Contrarium dixerit.

„ *Ex hoc illa Rhetorum sunt ex Contrarijs conclusa, quae*
„ *ipsi Enthymemata adpellant. non quod non omnis sen-*
„ *tentia proprio nomine Enthymema dicitur, sed ut Home-*
„ *rus propter excellentiam commune poetarum nomen*
„ *ecfecit apud Graecos suum, sic cum omnis sententia En-*
„ *thymema dicatur, quia uidetur ea, quae ex Contrarijs*
„ *conficitur, acutissima, sola proprie commune nomen*
„ *possidet. eius generis haec sunt. Hunc metuere: alterum*
„ *in metu non ponere. Eam, quam nihil adcusas, damnas:*
„ *bene quam meritam esse autumas, dicis male mereri. Id*
„ *quod scis, prodest nihil: id quod nescis, obest. Hoc disse-*
„ *rendi genus adtingit omnino uestras quoq. in respondendo*
„ *disputationes, sed Philosophorum magis, quibus est cum*
„ *oratoribus illa ex repugnantibus sententijs communis*
„ *conclusio. quae a Dialecticis, tertius modus, a Rheto-*
„ *ribus Enthymema nuncupatur.*

15. „ *Auctor denique (haec est ultima res Riccoboni) ad He-*
„ *rennium, praecipit Licentiam esse, cum apud eos, quos*
„ *aut uereri, aut metuere debemus, tamen aliquid pro iure*
„ *nostro dicimus. Quinctiliani uerba sunt. Idem dictum*
„ *sit de Oratione libera, quam Cornificius Licentiam uo-*
„ *cat. Graeci παῤῥησίαν. Nonne certo certius apparet*
„ *(Si Quinctiliano fides habenda est, ut certe est) Rhe-*

„ *torica ad Herennium esse Cornificij?*

Respondeo ego. Quod ad Fabium pertinet, telum adripio, & retorqueo, sic. Fabius scribit Enthymema, quo pugna constat, adpellari a Cornificio Contrarium. Id ab hoc auctore Rhetoricorum ad Herennium non fit. Item. Fabius scribit Ordinem, Dinumerationem, Circumscriptionem, Occultationem inter figuras adnumerari a Cornificio. Id ab hoc auctore Rhetoricorum ad Herennium non fit. Ergo certo certius adparet, Si Quinctiliano fides habenda est, ut certe est, (sic enim loquitur Riccobonus) Rhetorica ad Herennium non esse Cornificij. Hoc, quod sequitur, non dico ego (tueri enim & laudare scriptorem optime meritum, non criminari debeo) sed tamen fingamus aliquem sic dicere. Fabius scribit, tractatas esse a P. Rutilio figuras ἠθοποιΐαν, χαρακτηρισμὸν, Dinumerationem, Circumscriptionem. quae tamen apud P. Rutilium nō reperiuntur, apud quem si ceterae, quas Fabius Rutilio tribuit, leguntur, cur non & hae? Complexionem argumenti, quae fortasse duplex esse potest, ego non infero. Concludat, cui libeat. At fortasse Fabius alium Rutilium citat. At, respondeo ego, fortasse, ac ne fortasse quidem Fabius alium ab hoc incerto auctore Cornificium citat. a quo postea hic incertus didicerit, huic figurae Licentiae nomen dare. Certe agens de hac figura nullis indicijs significat, se primo Licentiam adpellatam. immo iam illi tale nomen fuisse aperte esse ostendit, sic scribens.

„ *Ergo haec exornatio, cui nomen Licentiae est.*

dicturus profecto, cui nos Licentiae nomē dedimus: si huius ipse uerbi auctor fuisset. quod quidem alibi fecit. nimirum libro primo his uerbis.

„ *Nisi quia de Insinuatione noua excogitauimus. quod*
„ *eam soli praeter ceteros in tria tempora diuisimus.*

Atq. nemo est in scriptis Rhetoricis Ciceronis uel mediocriter uersatus, quin sciat, multo maximam partem illarum figurarum, quae apud hunc incer-

tum auctorem ſunt, iiſdem nominibus a Cicerone prius eſſe inſignitas. quas perſequi nunc occupato homini non eſt ocium nec conſilium. Vt neceſſe ſit fateri, ea nomina non ab Cornificio, ſed multo ante eum natum, facta fuiſſe. Atq. ut alia quoq. adiumenta addamus, cum Fabius ſcribat ſic.

„ *Quod idem dictum ſit de Oratione libera, quam Cornifi-*
„ *cius Licentiam uocat. Graeci παῤῥησίαν.*

Cumq. apud Iulium Rufinianum legam,

„ *Parrheſia oratio libera, quam Cornificius Licentiam*
„ *uocat.*

uenit in mentem ſuſpicari, magnam partem horum uerborum ab libro Rufiniani eſſe in librum Fabij translatam. Scilicet, quod fortaſſe aliquis (quod fit frequenter ab ijs, qui loca auctorum ex alijs ſcriptoribus uel exponunt, uel aliquo modo iuuant) in orae area libri Fabij uerba Rufiniani, quae ibi quadrarēt, adſcripſerit, quae poſtea imperitus Librarius de margine in ordinem uerborum Fabij tranſtulerit. Quod quidem animaduerſum eſt a doctis noſtra aetate hominibus, libris Ciceronis contigiſſe pluribus in locis. Ad quam cenſuram fortaſſe uocari poſſunt etiam uerba haec in figura Contrarium.

„ *Contrarium idem fere eſt, quod contentio.*

Certe cum bis agat idem auctor de Figura Contentione, neq. tamen faciat mentionē adfinitatis, quae ſit illi cum Contrario, cumq. nullam adferat rationē, quare Contrarium idem fere ſit, quod Contentio, ſi etiam ordinem, quem in reliquis omnibus figuris exponendis ſeruat hic auctor, acres iudices animaduertant, periculum eſt, ne cenſeant, ea omnia expungenda, ut de margine in librum tranſcripta. Ego autem interim ne cenſeo quidem. tantum abeſt, ut iudicem. doctiorum ſententiam audiam, & ſequar.

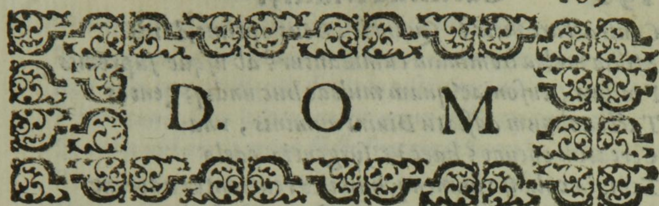
Ergo cum ſuſpectus ſit locus Fabij: cum non conſtet hunc auctorem ipſum huic figurae nomen dediſſe Licentiae: cum declaratum ſit, alium ab hoc auctore horum Rhetoricorum a Fabio Cornificium ſignifi-

cari, a quo hic incertus auctor nomen figurae Licentiae acceperit, cum Fabius tribuat multa Cornificio, quae in hoc auctore nō leguntur: dicimus, neq. hanc quinctamdecimam Riccoboni rem quidquam ecficere, propter quod de opinione pristina discedere nos debeamus. Et quamquā tot tantisq. rationibus, quae firmissimae sunt, fulcitur caussa adnotationis nostrae, tamen, quoniam sua sponso sponsa pulchra est, suumq. coruo ouum placet, cum mihi sensum retineo meum, cuiq. relinquo suum. qui si diiudicari controuersiam uelint, ego uero uel ipsos aduersarios iudices sumo. illis ipsis disceptatoribus utar. sin ab sua ipsi liberali uerecundia non impetrant, ut iudicandi de se partes suscipiant, ego nihil aliud contendo, nisi ut iudicent docti. quibus spero si nihil aliud, certe modestiam nostrae adnotationis, & totius huius disputationis commendatam, & probatam fore.

Alius est Fabij locus adprime a nobis faciens. sed ille in praesentia non succurit.

D. O. M

DIVAE VIRGINI MARIAE AD OPPIDVM VICVM in Liguribus Epanterijs inaudita miracula edenti supplex carmen.

IOANNIS MARII MATTII BRIXIANI.

AD NOBILISSIMVM IOANNEM Baptistam Scarampum.

IRGO decus caeli, praesens tutela piorum,
Ecquid de superis oculo nos adspicis aequo
Sedibus? & nostrae tangit te cura salutis?
Sed quid ego haec posco, quasi nescius, aut dubius sim?
Quin potius meditor, tibi quo modulamine laudes
Diua canam, referens magno pro munere grates?
Cuius ope, & patrocinio Rex magnus Olympi
Serae plura meae largitur lustra senectae
Munificus: quo tanta, & tot miracula rerum
Possim animo, manibusq;, oculisq; fidelibus ipse

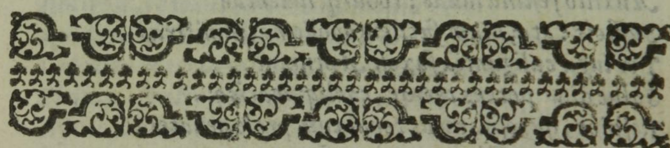
Contra-

Contractare meis? Quantis, Deus optime, donis
Millia multa hominum cumulantur? ab usque supremis
Finibus Ausoniae? quam multae huc undiq; gentes
Tacti animum adflatu Diuini numinis, vna
Certatim coeunt? haec ut surgentia caelo
Templa colant: numenq; humiles reuerenter adorent
Mirandum Maria alma tuum? grauibusq; leuati
Subsidio praesente tuo, morbis, pia uota
Soluant? & cunctis meritum testentur honorem?
Ecce tua currunt ope claudi. Lumine cassis
Iampridem, abstersa nunc omnia nube patescunt.
Torrida contractis cui laeua aut dextera neruis
Obriguit, redeunt ad pristina munia vires.
Redditur auditus surdis. muta ora loquuntur.
Calculus in tenuem subito resolutus arenam
Eicitur. fracti soli descunt firmiter arctus.
Hydropi haud sitiuntur aquae. cui corpore toto
Nulla suum officium praestabant membra, repente
Virtus cognatos antiqua recurrit in artus.
Quin (numquam ante audita loquor) vix bina iuuentae
Lustra supergressi pueri, innuptaeq; puellae
Millia multa inter matronarum, atq; uirorum,
Magna doctorum patrum admirante corona,
Grandia uerba ferunt, suadentes corda salubri
Laetitia ad celsum mortalia tollere caelum,
Cum grauium rerum, & uerborum pondere tanto,
Vt prisci inuideant Gracchi, prisciq; Cethegi.
Vidi oculis, uidi ipse meis: his auribus hausi,
Contremuisse truces animos: odia aspera blando
Cessisse eloquio. domitisq; ingentibus iris
Sinceram in pacem durissima corda repente
Sic coiisse, graui, & dulci sermone refracta,
Vt damna obliti, & foedatam caede suorum
Plurima humum, lacrimis oblentes ora sinumq;
Carum in complexum populo plaudente uenirent.
Quos furiae plures infestauere per annos:
Quosq; intemperiae, dirae turpesq; ministrae
Per sephones grauibus diuexauere malorum
Tormentis,

Tormentis, sanam retulerunt ilico mentem,
Postquam sancti huius tetigerunt limina templi.
Sed neq; ego, indignus famulus seruusq, uocari
Virgo tuus, sum expers meritorum exsorsq; tuorum.
Namq; ubi certa meae sedit sententia menti,
Te duce Ioannes Baptista Scarampi, meiq.
Omnis Consilij, atq. uiae rectore, superba
Linquentem Insubrum Dominae urbis moenia, miris
Prodigiis horrendam & relligione columnam hanc
Visere: teq; in ea prostratum orare sedentem,
Ilico praesto ades. & curis annisq; grauatum
Pluribus: & tarda titubantem crura senecta
Auxilio festina iuuas: roburq, iuuentae
Sufficis: atq; uiam facilem mollemq, ministras
Per iuga caligantia saxosi Apennini.
Salue diua potens terrae, caeliq; marisq;.
Respice, quaeso, meos tenui cum prole penates,
Inspirans cunctis uerae pietatis amorem.
Da totam sine labe ulla, sine crimine uitam
Degere. da sanam sano cum corpore mentem:
Vt tua toto animo purgati numina adorent:
Perpetuò & maneant ueterum in pietate parentum:
De me (ha, ne graue sit) natum, qui nostra piauit
Crimina placato gratissima uictima patri,
Posce, ora, exora: liceat traducere caste
Aetatem: inq; uia uestigia ponere recti.
Ne mea monstrato quidquam de tramite flectat
Vita. sed usuram reliqui aeui ponat, in isto
Dum currit stadio, totam ad moderamina legis
Sanctae. Tu praefer lumen: ne forte dolosis
Nescius offendam in tenebris: ne Acheruntius anguis,
Qui nimis, heu, nostram in cladem uigil excubat: & qui,
Pro lacrimae, prima nostros ab origine mundi
Circumscripsit auos, specie suadentis honesta
In fraudem ducat: Stygiisq; malus male cautam
Fraudibus inlaqueet mentem. Dux, rector ubiq;
Summe Deus nostrae clauum moderare carinae.
Cumq; aderunt seri iam mitia tempora fati,

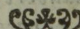
Spiritus

Spiritus optatum petat ut sublimis olympum,
O, mihi de aligeris adsit legionibus unus:
Commendata animae cui sit custodia nostrae:
Qui faciat languenti animum: qui nocte suprema
Molli ope conpagem soluat clementius istam.
In primis turpes abigat, saeuasq; uolucres
Damnatas Erebo Harpyias, Furiasq; nocentes.
Quae diris terrent spectris mortalia semper
Corda, sed in primis extrema in morte frequentes.
Nos gratis meritum semper celebrabimus hymnis
Diua tuum memores. passisq; ad sidera palmis
Tura salutiferis Panchaea adolebimus aris.

RELIGIONEM

CERTVM ESSE SALVTIS ET SECVRITATIS PIGNVS.

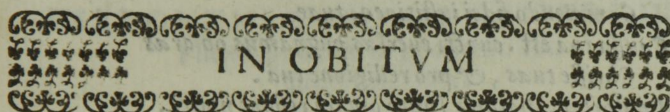

IVES, inops uenerare Deum. totamq. tuarum
Spem rerum in sola relligione loca.
Illa comes medios ueniet tibi fida per hostes.
Immo adeo uitae dux erit illa tuae.
Isaach. *Assyrij Isacidas duce ea fouere camini:*
Misach. *Vt Lambit catulos foeta catella suos.*
Abdenago. *Obstupuit tantis natura exterrita monstris.*
Cantat in innocuo laeta iuuenta foco?

Crede

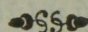
Crede mihi, tumidos sistent cita flumina cursus:
Et repetent fontes Mella, Padusq. suos.
Aerij montes desident uallibus imis.
Turgescent ualles in iuga celsa cauae.
In liquidum tellus modo dura, liquabitur aequor.
Vertet & in durum se liquida unda solum.
Curricula intendens rapido contraria mundo
Phoebus anhelantes retro agitabit equos.
Deniq. quidquid erit, quod mens optauerit aequa,
Quod pro te, atq. tuis numina sancta petes,
Ilicet aduenient conceptis omnia uotis,
Rite Deum pura si pietate colas.

IN OBITVM

RODERICI TOLEDI

LEGATI, ET DVCIS CATH.CI REGIS IN BELLO ALPINO ET GALLICO.

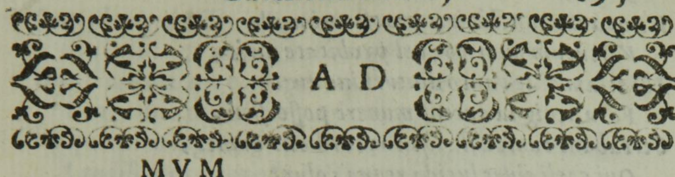

VM cupit ardentem Rodericus stinguere flammam
Impiaq. Alpinis pellere signa iugis,
Pone sequens dubio dum tardat in agmine miles,
Crebraq. in obstātem Gallica tela ruunt,
Acciderit tantum me uiuo dedecus? inquit:
Vt semel obtento pellar ab hoste loco?
Videris o Sol alme hosti dare terga Toledum,
Oblitum laudis, degeneremq. † sui? † *al. suae.*
Non ita Rhenanae me cognouere phalanges:
Versaq. in inbellem Belgica Castra fugam.

Cum ruerem densas dextra uictrice cateruas:
  Mosaq. sanguineis turbidus iret aquis.
Vincimur, at numero: tanto mihi gloria maior.
  Solum ausum tantam sustinuisse manum.
Quin, mihi sint animae si mille: ego mille pacisci
  Non animas dubitem pro pietate meas.
Si saltus nequeam captos uirtute, tueri
  Viuens, obcludam corpore stratus iter.
Si pereo, o me ter felicem, terq. beatum.
  Pugnantem sacra pro pietate mori.
Ante tamen pro Christe tua quam concido caussa,
  Hasce prius nostras accipe quaeso preces.
Me Duce victrices caeli Rex summe cohortes
  Commendo fidei iustitiaeq. tuae.
Caussa tua est. cuncti euersas pugnamus ob aras
  Christe tuas, & pro relligione tua.
Consortem thalami super omnia respice nostri,
  Heu, precor. a sacro nomine nomen habet. Hieronyma.
Pro caro illa sedet semper suspensa marito.
  Atq. implet uotis omnia templa pijs.
Ipse ego deliqui si quid, tu parce benignus.
  Sis clemens, animae propitiusq. meae.
Sic rogat. & lato dextra laeuaq. coruscans
  Ense, uirum quanta caede cruentat humum?
Ira, dolor, rabies, animosi audacia facti,
  Et pudor opprobrij barbara corda ferit.
Vndiq. propterea densis coiere maniplis,
  Caede redempturi tot sua damna, uiri.
Obruitur telorum imbri Rodericus. & hosti
  Empta tamen multo palma cruore uenit.
Felix tali obitu: heroum haud indignus auorum.
  Sublimis meriti scandis ad astra poli.

AD

AD

MVM

ILL. IACOBVM RICARDVM REGIVM SENATVS MEDIOLANIENSIS PRAESIDEM,

IN OBITVM HIERONYMI CASONIS OPITERGINI, Philosophorum in gymnasio Ticinensi principis.

Rgo ne in aeternã clausit sua lumina noctem
Caso, pars animae magna Ricarde tuae?
Tu quantis oneras immitia fata querelis?
Sauciat & quãtus pectora amica dolor?
Non uis ulla tamen, non ulla iniuria fati
Eripuit tanti pignora cara uiri.
Sed decus, & totum uirtus cantata per orbem
Extulit ad meriti templa beata poli.
Carus enim pariter uixit mortalibus. ipsi
Caelicolae arserunt huius amore uiri.
Dicat forte aliquis: si terris carus & astris,
Cur astra & terrae caussa fuere mali?
Sit ne malum acceptam diuis rescribere uitam,
An ne aliter, non est temporis huius opus.
Tantum igitur leti caussas narrabimus: unde
Caso sit e terris raptus in astra tuus.
Concordes in amando animi discordia uota
Seuere. hoc homines, hoc uoluere Dei.
Optarunt placidae Casoni saecula uitae
Multa boni, quotquot sunt ubicumq. uiri.

Vt quanto cunctis iret praestantior ille
Virtutum numero, uel probitate uiris,
Illi etiam diae tanto diuturnius aurae
Fata benigna darent munere posse frui.
Certabant contra studijs concordibus omnes,
Qui caeli ciues lucida regna colunt.
Angustas siquidem terras, nimiumq. pusillas:
Mentis ubi tantae non capiantur opes.
Ampla autem capiet diffusi regia caeli:
Quo probitas illi iam patefecit iter.
Hic, ubi in aeternum iuuenescet candidus aeuum,
Inter & heroes, aetheriosq. choros.
Hic noctis sine faece, dies: hic gaudia surgunt
Perpetuo ambrosiae rore refusa rosae.
Hic, ubi uerus honor uirtuti, ueraq. surgunt
Praemia: ubi aerumnis plena parata quies.
Haec animos dulci sparsit sententia amaro,
Permiscens laetis tristia, nigra bonis.
Gaudebant caro capiti tam multa parari
Gaudia: perpetuam cum superisq. moram.
At desiderio quis non tabescat? & una
Supremum laetans optet obire diem?
Ergo, quamquam abitu (nam obitum dixisse piaclum est,
Parca nec in tantos ius habet ulla uiros.)
Maerebant passim doctorum plena uirorum
Agmina: tuq. omnes ante Ricarde alios,
Maerebant prorsae, maerebant undiq. uersae
Pierides, Charitum conlacrimante choro:
Maerebat laniata comas Sapientia honestas,
Indiga in hoc artis, subsidijq. sui.
Ne tamen huic cunctis dignissimo honoribus, atq.
Dulci animae latam praepedijsse uiam
Ad superos possent censeri, & tanta morari
Praemia, decepti plurimo amore uiri,
Tanti spe quaestus longos domuere dolores,
Cari gaudentes utilitate hominis.
Pax igitur luctu: lacrimis pax tristis honestos
In Pacanis abit Lessus ubiq. modos.

Cantabant cuncti uario modulamine laudes
  Caso tibi: & cineri sunt data tura tuo.
Huc si cunctorum concludere carmina tentem,
  Longa dies non est longa futura satis.
Tu quantum ingenij specimen. tu quantum & amoris
  Laudibus exprompsti docte Ricarde tuis?
Non (inquis) iam te uolitantem ad sidera Caso
  Prosequimur lacrimis, flebilibus ue modis.
Ast alacres geminis celebramus funera ludis, Scenicis & Gymnicis.
  Et cingit laetum festa corona caput.
Quam putat ignaui mortem imprudentia uulgi,
  Transitus est magnis ad meliora uiris.
Vt colubro rigidae per inertia frigora brumae
  Increscunt caecae tergora dura cutis: Caecior Leberide.
Idem uere nouo pastus mala pharmaca, uepres
  Inter, & angusti scrupea saxa tori
Deponit senium: nitidaq. in † ueste coruscus † al. pelle.
  Gaudet: & in forma se probat ipse sua:
Sic hiemem exutus uitae, deiecit amictum
  Sordentem, & grauidum corporis huius onus
Caso meus. Iuuenis, propria & uirtute decorus
  Viuit perq. animos, inter & ora uirum.
Fortior est fato uirtus. Nec honestius actae
  In terris uitae gloria pulchra perit.
Viuit: & aetherias Caso migrauit in oras:
  Festus ubi & felix gaudia plena capit.
Propterea (iubet is) cari doctiq. sodales
  Temperet a lacrimis iam modo quisq. suis.
Illum hymnis potius meritis comitemur ouantes:
  Nostrae illum chartae Pieridesq. canant.
Et pro tristi apio, & pro ferali Cyparisso
  Vernanti uiola, purpureaq. rosa
Festa coronemus sibi tempora quilibet: atq.
  Cantemus summo carmina iusta Deo.
Caso habitet memori, uiuatq. in mente. uirorum
  Pectora, Casonis uiua sit urna mei.
Illius nostrum semper recalescet amore
  Pectus: & in nostro pectore uiuus erit.

Est

Est suspensa mei penetrali in parte Larari
Casonem referens picta tabella meum.
Hanc ego mane nouo: hanc sera sub nocte saluto:
Hac desiderium mollius ipse fero.
Qualibet intueor, notis me spectat ocellis:
Nec quoquam a nostris lumina cara mouet.
Si contra adspecto recta e regione, tuetur
Illa etiam uultus e regione meos.
Celsius ad tolle: tollit quoq. celsius illa
Lumina. Deicio, deicit illa quoq.
Adcedo ad dextram: ad dextram se torquet & illa:
Spectat leua, si forte sinister eo.
Pone abeo obliquus: flexa ceruice repente
Vertitur: atq. abitu congemit illa meo.
Sto fixis oculis: oculis manet aemula fixis.
Deniq. me cunctis pascit imaginibus.
al. magnificos. Haec mihi honorificos mollit spectata labores:
Detergetq. animo taedia cuncta meo
Curarum: quarum me onerat Rex mole Philippus,
Rex, quo nil maius maximus orbis habet.
Hic tribuit sancti rectorem me esse Senatus:
Et regno Insubri libera iura dare.
Incumbens humeris tantarum sarcina rerum,
O animae pridem uitaq. melq. meae,
Quanta facultatis tollit mihi commoda? (namq.
Viuida laudandi mens studiumq. manet)
Aequa uoluntati si sit concessa facultas,
Laudis & historiam concelebrare uacet,
Cantarem primum Sophiae praeconia: cuius
Dulci in Casonis pectore nidus erat.
Nulla uirum latuit pars illius. omnia norat,
Quaecumq. in priscis sunt agitata scholis.
Norat Palladiae docuerunt quidquid Athenae:
Gymnosophistae. Indorum & nudi quae tenuere sophi.
Plurima Socraticis tamen est impensa libellis
Cura. haec est uitae uera magistra probae.
Diuina ille huius quoties praecepta canebat
Celsior in cathedra, compositaq. toga,
Dulcius

Dulcius Ambrosia, puto pretiosius auro,
Gratius & Casia, Corycioq. Croco
More niuis densae eloquium manabat ab ore,
Purifica pascens plena theatra dape. Νίφαδες.
Quid memorem uitam, numeros probitatis habentem? &
Virtute ambitas Principum amicitias?
Quamquam se ille sua inuoluens Saplentia, & una
Subiciens pedibus spemq. metumq. suis,
Rerum & honorum contemptu ditissimus, o quam
Anteabijt magnos prosperitate Duces?
Praestantes aliquos aliqua in uirtute uidemus.
Hac ille: ille alia primus in arte cluet.
At Caso cunctas sic pertractauit, in omni
Virtutum uersans nocte, dieq. choro,
Vt primae in cunctis tulerit suffragia laudis,
Incedens omni grandior inuidia.
Audijt orantem Latia quicumq. Minerua,
Obstupuit clamans: Tullius alter adest.
Hunc natum medijs subito testeris Athenis:
Si, quidquid graece condidit ille, legas.
Et quicumq. uident elegeia carmina, dicunt:
Romani sunt haec carmina Callimachi:
Obscuras rerum caussas inlustrius ille
Explicuit mentis dexteritate suae.
Cur Magnes ferrum: paleas cur Succina raptent:
Cur hiet adspectans alterum hiantem hominem.
Curq. sub Herculeum tundantur grandine Cancrum
Vitiferi colles, & sata laeta bonum.
Fulgura solstitijs quia nam caua nubila rumpant.
Tuncq. quid in terras fulmina crebra cadant.
Humidus ut pluuias, ut fumidus halitus edat
Flamina. quo motu territa terra tremat.
Atq. etiam librata suo cur pondere, celsa
Pendeat: & praeceps non leuiora ruat.
Non umquam, studio ocI, uirtutisq. parandae
Sedibus e Latijs extulit ille pedem.
Descripsit tamen hic radio felicius orbem,
Quam quibus est oculis cognita terra suis.

Indue

Indus ab occiduo quantum decedit ibero:
A Tanai Nilusq., Hesperionq. Ceras
Promontorium bonae spei.
Sed quid ago ingrediens stultus, maris atq. uiarum
Vastum iter, insuetus ferre laboris onus?
Et pauca, aut potius prouisa uiatica nulla.
Commissa at quanto est cymbula parua mari?
Pecco equidem. uerum cupio persoluere amico
Officium, saltem, qua ratione queam.
Est amor in caussa. iubet hic maiora subire:
Seq. duce ingentem suadet habere animum.
Felicesq. parum per dura negocia cursus
Depositae interdum praemia laudis habent.
Et quoniam (quamuis studio contendimus acri)
Quam cupio, scio me persoluiße minus,
Adcedo ad docti Ticini moenia iam iam:
Grandia ubi modicus contegit ossa lapis.
Dulcia quot tumulo libabimus oscula cari?
Quae fundam surdo uerba suprema rogo?
Sis leuis, o tanti terra hospita pulueris, oro.
Sis leuis. hic animae est pars tumulata meae.
Aeternum salue: aeternumq. uale incola caeli
Iam Caso, atq. animis adnumerate pijs.
Sis memor ut nostri memorem precer? attamen oro:
Cari istic socii sit tibi cura tui.
Gratus adi Dominum Mundi: qui nostra piauit,
Crimina, placato victima grata patri.
Posce, ora, exora: liceat mihi degere uitam
Candidam: & in recta, quam docet, ire uia.
Cumq. mihi lucis supremae aduenerit hora
Vt petat optati spiritus astra poli,
Hic mihi de summo, te propter, prospice sedem.
Rege Poli. Hic cumulet gaudia nostra locus.

FINIS.

ORTHOGRAPHIA.
MATTII.

. Interiectio, non Ah. Probus, & veteres codices Virgilij.

Attamen vetus Tibulli codex Romanae bibliothecae Ha Scribit, adspiratione praecedente.

Ab, Ad, In fere semper seruantur integrae in compositis.

Abdo.

Abfabrum. Festo.

Abgrego. Festo.

Abicio, Adicio, Deicio, Conicio, Eicio, Inicio, Obicio, Proicio, Reicio, Subicio vno i. Namq. τὸ *I.* magnam tam apud Græcos, quam apud Latinos vim habet producendi antecedentem syllabam breuem. Sicq. habent veteres calamo scripti libri, sic Epigrammata Orbis ab Apiano & reliquis conlecta. Sic Glossarium vetus.

Abripio.

Abluo.

Abludo.

Abnuo.

Abpatratum Iureconsultis.

Ab,& Ad,b,& d seruant in omnibus, ne singula enumerem, conpositis vsq. ad Aurelij Antonini aetatem in omnibus scriptis calamo libris, marmoribus, & nummis. Immo, sic est etiam in nummis Alexandri Imperatoris. Sic Gloss. vetus.

Accipio primus Lucilius cum c. scripsit. Sic postea reliqui. attamen interdum Adcipio scribitur cum d. in aliquibus scriptis libris Virgilij.

Adcensi. Fest.

Adcingo. Gloss. vetus. & veteres cod. virg.

Adcio, is. Adcire Vet. codices Virgilij, & Ciceronis.

Adcubo. ratio, & libri boni.

Adcidisset ad terram trabes. ad Herennium, & Varroni.

Accipiter, & Adcipiter } vet. codices Virg.

Adcliuis Gloss. vetus.

Adfectus. Lapides Neapoli & Baiis.

Adfero.

Adfecto. Festus.

Adfines. Festus.

Adgredior V. C. Virg.

Adgrego. Festus & Gloss. vet.

Adgrettus pro Adgressus. Fest.

Adnascor & Adgnascor }

Adgnati, vt Adfines.

Adnepos in libro Apiani.

Adgnatio. Pandectae Florentini.

Adfabrum, fabrefactum. Fest.

Adfari Adfatim } Virg. vet. codices, Macrobij, & Gloss. vetus.

Adlecti. Fest. & marmora antiqua. vt notat Antonius in Baebia familia.

Adlicio, Fest.

Adligo, V. C. Virg. licet quidam veteres Grammatici contrarium tradant.

Adliuescit. Fest.

Adnicto, Fest.

Adripio.

Adripio. ratio.
Adrogo, Gloss. vet.
Adrumauit, Fest.
Adpromissor. Fest.
Adscisco } V. C. Virg.
Adscripti } Fest.
Adscribo.
Adsectata. Festus.
Adsertor. Fest. in Sertor.
Adsero. Fest.
Adseruo.
Adscendo.
Adscensus.
Adsidelae.
Adsiduus. Fest. Varr. V. C. Virg.
Adsipere.
Adstrassent.
Adtestata. } Fest.
Adtegrare.
Adtritum.
Adtribuo.
Adtubernalis.
Adtractare cum a. vet. codices Virgilij, & Liuij.
Ad prima tenax. V. C. Virg.
Adnosco Pandectae Florentini.
Adgnoscit } V. C. Virg.
Adgnouit
Adloquor. V. C. Virg. marmora vbiq. sic vniuersa huius-
Adlocutio. (modi reliqua.
Adgnominatio.
Adtinet.
Adquiro. V. C. Virg. & sic vsq. ad Antoninum.
Adparent V. C. Virg.
Adsuetus. V. C. Virg.
Adtollo. Adtuli.
Adfero.
Adsum V. C. Virg.
Adpono. V. C. Virg.

Adnitor. V. C. Virg.
Adcurro. V. C. Virg.
Adnuo. V. C. Virg.
Adnare. V. C. Virg.
Adsto. V. C. Virg.
Adlabor } V. C. Virg.
Adlapsus
Adfixus.
Adsigno. tabula aerea Vrsini.
Adfligo.
Adcliuis.
Adcingor. } V. C. Virg.
Adcendor, & Accendor.
Adloquor.
Adgero.
Adger.
Aheneus, a, um.
Aeneus, a, um. } ab Aes
Ahenus, a, um.
Aereus, a, um.
Adglomero. Festus in Axe.
Adquiesco. Lapis Vetus.
Accisus tamen, V. C. Virg. & Seruius eo versu. Accisis coget dapibus. vbi inquit. Ac. oc. an. idem nobis praestant, quod apud Graecos ἀμφὶ. Ambactusq. idest circumactus: Festus quoq. Am Cinquit) praepositio loquelaris significat Circum.
Aëreus lege, Aëneus.
Am seruatur integra. attamen
Ancaesa. Festo.
Anceps.
Ancilo.
Anhelo.
Anquiro.
Am sequente vocali, b. mediam admittit.
Ambactus. Fest.
Ambages. } Fest.
Ambedo

Ambe-

Ambesus
Ambens Lucretio.
Ambest. Fest.
Ambio.
Amburbium. Fest.
Ambarualia.
Amburo. Ambustus.
Amplector.
Amplus.
Amplius.
Amplio.
Amputo.
Amsanctus, & Ansanctus } Seruius.
Amnis.
Ampendices olim (inquit) Festus: nunc Appendices.
Amsegetes, Amtermini } Fest.
Adsurgo.
Adsto. V. C. Virg.
Alium nõ Alliũ. Olus hortẽse vinico l. ab halãdo dictum.
Aeneus. Aheneus. Aenum. Ahenum. } Agellius.
Acalanthis, non Acanthis. V. C. Virg. & Probus ibidem.
Aesculus. lapis vetus. quem Vrsinus edidit.
Arcesco. Gloss. vetus. libri veteres. & ratio, ab Arcia scilicet.
Afuit. Afuturus. } Cod. veteres. Glossarium vetus.
Amicitia non Amicicia, cum t. tabula aerea Vrsini.
Anchora, cum adspiratione. licet in Graeca voce non sit. Vet. Cod. Virg. & Seruius.
Auitus, non Habitus cognomen Cluentij. V. C.
Arena & Harena }

B

Blatio, is. } sine c. & vnico t.
Blatero, as }
Belua, vnico l. quidquid dicat Festus. qui à belua bellum deducit. cum Bellum duellum sit: Sicut Bis, duis.
Baccha, Bacchi Sacerdos.
Baca vno c. & sine adspiratione gemma est, & Lauri & similium fructus.
Bosporus, non Bosphorus.
Brabium vel Brabeum, non Brauium.

C

Carthaginensis, quinq. syllabarum, non Carthaginiensis. Nam alucinatur hic Priscianus, & alij in hac parte eum secuti. Etenim nomina deriuata, quae in ensis cadunt, à genitiuis formantur versa, si sunt primae declinationis, diphthongo in ensis. vt Bononiae Bononiensis. Veronae Veronensis. Si secundae, i, in ensis. vt Comum Comi, Comensis: Pistorium Pistorij Pistoriensis. Corfinium, ij, Corfiniensis. Si tertiae is in ensis. Vt sulmo, onis, Sulmonensis. sic Hipponensis, Vlyssiponensis, Tarraconensis, Narbonensis. Carthago, ginis: Carthaginensis. Quod ad carmen illud Ennij adtinet,
" Hostem qui feriet, mihi erit Carthaginiensis. necessitas metri poetam coegit, ab Epenthesi subsidium poscere. vt Virgilius fecit in Alituum.
Cum haec iampridem scripsissem, animaduerti postea Iosephum Scaligerum in Catalecta, idem sentire.
Cartacinensis est in antiqua inscriptione cum c. & sine adspiratione in secunda syllaba apud Fuluium Vrsinum. in Ogulnia familia.
Caelum. est tamen Coelum cum oe diphthongo Mediolanij in lapide antiquo, in angulari lapide domus priuati hominis e regione D. Mariae Scalae.
Caelo, as cum ae diphtongo Sculpo.

Celo,

Celo, as. ſine diphthongo, Lateo.
Coepi cum oe, quod eſt incoepi.
Cepi ſine diphthõgo ae, a capio. quidq̃d alij aliter tradãt.

Cea Cia Chius Cos	tres diuerſae inſulae.

Ceius non
Caeus

Cerialia, & Cerealia	Cereris Sacra. Cerealis eſt in Fannia familia apud Fuluium Vrſinum.

Ciuis pro Ciues non Ciueis. ſic reliqua ſimilia omnia.

Chaurus Chorus	V. C. Virgilij, non Caurus aut Corus.

Cyniphius, non Cinyphius.
Clypeus, Clypeum cum y. &
Clupeus.
Cohors. marmora antiqua
Cors lapis antiquus ad aram templi Montatae, quod eſt oppidum agri Haſtenſis. & alter Serrauallis, Oppidi Dioeceſis Dertonenſis.
Chors. tis. marmor antiquum Haſtenſe.

Conniſus & Connixus	Vet. Codices Virg. & Probus. hinc ſeruitio enixe tulimus.
Cluma & Gluma	Feſt.
Comiſſatio Comaſſatio Comiſatio vno ſ.	Feſt. alijs Gloſſario veteri.

Conſidero, non Conſydero.
Contracto. non Contrecto.
Concio onis. eſt tamen in tabula aerea Vrſini
Conctio. &
Contio, in tabula aerea Bembi.
Coniux. Maritus.
Coniux cum vxorem ſignificat. ſic obſeruauit Pierius in monimentorum titulis.

Contari,

Contari, a Contus, quae est pertica nautica. qua aquae profunditatem explorant, vt legitur in multis inscriptionibus antiquis. &
Cuntari, vtrumq. sine c.
Curgulio cum c. quamuis auditur g.
Caieta itidem cum c. licet proferatur vt g.
Chilo cognomen Flaminij. tamen in quibusdam nummis interdum adspiratio omittitur. quod euenit etiam in Gracchus. Graccus: Triumphus Triumpus: Tamphilus. Tampilus: Pamphilus Pampilus.
Chilo (inquit Festus) cognomen à magnitudine labrorum.
Cilo, sine adspiratione, cui frons est eminentior.
Conligo
Conlibertus. in libro Apiani.
Collibertus, marmor Hastense, & alia.
Conlegium. tabula aenea Vrsini, & Gloss. vetus.
Collegium etiam legitur.
Conlucare. Fest.
Conlatia. Festus.
Comuulsus Victorino.
Cumuexus Victorin.
Conlabor. V. C. Virg. ratio, & marmora vetera.
Conlaudo. Gloss. vetus.
Conlatus. lapis Neapoli ex Vrsino, & libro Apiani.
Conlatiuum Festo.
Conripio V. codices. & ratio. Sic fere similia omnia in Gloss. vetere.
Con, sequente vocali amittit n.
Coagmento.
Coagulum.
Coalesco.
Coangustare.
Coarctare. & sic reliqua.
Comburo b. suscipit.
Cum alter
Coeo.
Coerceo.

Coitus

Coitus
Coius pro cuius, saepe.
Coinquino.
Cohibeo
Cohorreo.
Cohortor.
Comedo tamen m interponit. vel est ex cum & edo.
Coorior.
Coortus.
Incipientia verba ab m, vt Muto, vltimam praepositionis literam eamdem esse postulant. vt
Commuto. sic reliqua auctore Cicerone, in oratore. qui sequendus est, non Glossarij Scriptura.
Commoueo.
Conplaceo vet. codices virg.
Conplector
Conpello. sic reliqua.
Combibo.
Combennones.
Condico. Sic reliqua.
Conficio. Sic reliqua.
Congruo
Congemino } sic reliqua.
Coniecto
Coniunctus } sic reliqua.
Conpono.
Consuesco.
Concrepo.
Conficio. } Cic. Oratore. qui in omnibus etiam reliquis similibus omnino est sequendus
Conicio. lege Abicio.
Conloquor etiam Gloss.
Conpactum. Gloss.
Conlapsus. Veteres lapides, & Vet. cod. Virg.
Connitor. Sic reliqua.
Conquiro.
Conquasso.
Conregione. Fest.
Conpleo. V. C. Sic idem seruandum est in ceteris a P. in-

cipientibus; auctore Cic.
Conpello.
Conparauit. marmor antiquum in Basilica Lateranensi.
Conpotrix. sic reliqua.
Conruspari. Fest.
Conrugare.
Conrumpere.
Conripio. V. C. Virg. & Ciceronis. & ratio.
Conspergo.
Conseruo.
Consponsor.
Conspuo.
Contristat.
Contestari.
Conuallis.
Conuello.
Coquus, & cocus
Circum vbiq. seruetur integra
Circumluuium. Fest. cum duobus etiam uu. l. Luo.
Circumfero.
Circumlatus.
Circumtulit.
Circumcido.
Circumdo.
Circumfluo.
Circumforani.
Circumfodio. & reliqua.
Circumiaceo. & reliqua.
Circum, quado componitur cum incipientibus a vocali, tunc m. in pronunciando omittitur, aut dissimulat.
Circumago.
Circumadgero.
Circum eo.
Circumequito.
Circumire.
Circumitio.
Circumobruo.
Circumcido.

Circumcludo.
Circumconcolo
Circumculco.
Circumcurro.
Circumdolo.
Circumduco.
Circumgemo. & reliqua similia.
Circumlambo
Circumlator } Gloff. ratio.
Circumlocutio
Circummitto } & reliqua similia.
Circummunio
Circumnaſcor.
Circumpadanus.
Circumpango.
Circumplector.
Circumpono.
Circumrodo.
Circumſaepio.
Circumſcribo.
Circumtego.
Circumuehor.
Circumuolo.
Cluma. l.
Gluma.
Cum plures. } diuiſis dictionibus.
Cum plurimi.
Cum maxime } Terent. & Liuio.
Cumq. Horatio.

Si con integra ſeruatur, quando componitur cum verbis a conſonantibus incipientibus, cur idem ius non ſit incipientibus a b. & p.? Ideſt, cur ſi ſcribitur concrepo, concerto, condico, conficio, conformo, congrego, congredior, coniux, coniecto, conlibertus, conlapſus, connecto, connitor, conuoco, conuicium, conqueror, conquiro, concipio, conruſpari, conſidero, conſio, conteſtor, cõtriſto, cur (inquã) non conbibo, & cõpono, vt vult Cicero ipſe, dicemus cum reliquis ſimilibus?

D

DEtracto. non Detrecto. Sic contracto. V: C. Virg. Tibulli, Ciceronis, & Liuij.

Deuerto & Deuertor, non Diuerto & Diuertor. libri veteres, & ratio.

Deuersor. Deuersorium. sic etiam tabula LXXII. aerea Vrsini. pag. 19.

Diligo & } pro eligo, non Deligo.
Dilectus } argumento sunt deriuata } sic veteres cod. & Festus Pompeius.
Diligens &
Diligentia.

Deicio, lege Abicio.

Deblatero.

Decim, non Decem. V. C. Virg. & Liuij. inde vndecim. & reliqua.

Destringo, non Distringo.

Destinguo l. stinguo. vel Tinguo.

Dimico & } & similia.
Diiudico }

Delapidata lapidibus strata. Festus.

Disicere à Sico verbo, quod pro Seco est in tabula aerea Genuæ.

Dissignator, non Designator. libri veteres Vaticani: & marmora antiqua.

Diffarreatio

Discidium.

Di } vnico i. non Dij, & Dijs.
Dis }

Disserto, as. Plauto. Menaemo. vbi ratio versus sic postulat

Dissero. Lucretio, & Festo.

Disertus tamen dicitur prima breui.

Disertim } Festo. Glossarium duobus ss scribit recte.
Disertiones }

Delitiae, est Mediolanij in antiquo lapide cum t.

Dum

Dum taxat: vt Quot annis diuisis dictionibus. Tabula aerea iudiciaria apud Vrsinum.

E

EDera. non Hedera. Festus tamen adspirat.
Ecfatus antiquis.
Effari & } Festo. Scauro. & codicib. veterib. Virgilij
Effatus }
Eheu }
Heu heu. }
Eligans, pro } Cicero de Nat. D. ratio.
Elegans. }
Eamdem, non Eandem. Attamen, tabula Iudiciaria antiqua Vrsini cum n. scribit.
Eluies, vno V.
En do, non Endo. sic in du: separatim.
Et si. lege Nihilo minus. & Nuntius.
Emptus cum P. sic Redemptus. Emptor. Redemptor. Pandectae Florentini. Tabula aerea antiquissima Vrsini. & Glossarium. Valerius Probus. Festus in Titiuillitium.
Eu oe.
Exsectus.
Exseco.
Exhibeo. attamen aliquot marmora habent Exsibeo.
Exscindo
Enixe & } Veteres Virgilij, & aliorum libri. & Grammatici.
Enixus }
Epistula post Iustiniani tempora scribi coepit Epistola cum O.
Eumdem, Eamdem. cum m.
Exsequor. }
Exsecutus. }
Exsequiae. }
Exscisio
Exstinguo.

Exsta.

Exsta. orum. ab } Festus.
Exstando }
Exsulo non Exulo.
Exsul non } Exul. veteres Virg. codices. & ratio. sic
Exsulium. attamen Eutiches antiquus Grammaticus scribi debere contendit Exsilium, cum i: vt a consul consilium.
Ex, vix inuenias; vt non composita ab ea Praepositione seruent x. Vix autem dixi: quoniam paucula quaedam cum F. aliqua cum C. reperiuntur. Recte ne, an secus?
Exdecimare. }
Exdorsua. } Fest.
Exdutae. } Fest.
Exuuiae }
Exconsul. I. C.
Efficio.
Exlex.
Exfio. is. purgo. } Fest.
Exfior.
Exfodio, Plauto.
Explumo.
Exgrumino.
Exgrumo.
Exgregiae.
Exgressi. aliquot Codices Vigiliani.
Ex filati. } Festo.
Effilati. }
Effilatum
Exfuti pro Fest.
Effusi.
Elabsus. V. C. Virg. cum b. ratio.
Exspes.
Exspiro.
Exspers pro sparsus. Catull. de Coma Berenitis.
Excoquo] sic Coquus, & Cocus Recoquo.
Esquiliae, non
Exquiliae.

Exquiliae.
Expendo
Expurgo.
Exſpiro.
Exrogare. Feſt.
Exſaniare. a ſanies.
Exſcalpo.
Exſignare.
Exſomnis.
Exſordeſco.
Exercirent. Sarcirent, Feſtus. Sed debuit ſcribere.
Exſarcirent.
Exſcendo. }
Exſcenſus. } Liuio.
Exſaeuio
Exſcarifico.
Exſectus. Ratio.
Exuerrae. purgamenta. Feſto.
Exuerto.
Exſupero.
Exſugo.
Exſors }
Exſanguis } V. C. Virgilij
Exbueres ſiue }
Exburae } Feſto.
Excedere Feſt. & ratio
Excidionem. Feſt.
Excio. is. Feſt.
Excipio. Feſt. V. C. Virg.
Expapillatio. Feſt.
Expatare. Feſt.

F

FAs, vt Nefas. cum f. non Nephas.
Femor, oris. }
Femur, uris. }
Femus. feminis. } Feſtus, & alij Grammatici. & V. C. Virgilij, atq. aliorum.
Femen, feminis. }

Fetialis

Fetialis cum t. Festus, & aliquot Graeci. Sed

Fecialis cum c habet antiquus lapis Brixiae in Diuae Iuliae. Nam Sigonij, Panuini Manucij docti sunt in fraudem ab ijs, qui audita ab alijs retulerunt. Apud me est testimonium oculati testis & descriptoris diligentissimi. qui vniuersas inscriptiones vrbis & agri Brixiani admirabili diligentia & fide conlegit. Aliud testimonium est apud heredes Caroli Sigonij missum a me viuenti amico. de quo munere mihi per literas gratulatus est, & gratias egit.

Etiam in vetusto lapide apud Delmatas Fecialis cum c. est. Totum hoc Epigramma descriptum exstat in libro Appiani inter Epigrammata Salonae. Glossarium quoq. cum c. scribit, sed cum diphthongo in prima syllaba.

Fluo, cum vno u.

Fluuius & } Fluuidus } cum duobus uu. V. codices Virgilij. attamen docti nonnulli censent scribendum Fluius vno u.

Felix sine diphthongo. Plutarchus tamen in Sulla φοιλιξ scribit verum Graeci monstra saepe edunt in vertendis Romanis vocabulis in suam linguam.

Genetrix & } Genitrix. } vtroq. modo bene.

Gracchus & } Graccus } lege Chilo.

Gaetulus Graecis } Getulus Latinis } primis duabus longis. Ouidius tamen illis est abusus.

Galatea Γαλάτεια. non Galathea.

Genesta cum e. V. Codices Virgilij. tamen Probus probat Genestam.

Grassor cum G.

Gluma & } Cluma } Festus

Genua, non Ianua. omnes historiarum scriptores. inde Genuenses, &

Genuuates. Tabula aerea Genuae.

H

HAbitus. I. Auitus. cognomen Cluentij.
Harpyia. Har, pyi, a. non Har. py. ia. ſic cenſet etiam Cariſius, & ratio diphthongi ſic poſtulat.
Harena &
Arena.
Haſta Colonia: non Aſta, Vrbs Cis alpinae Galliae in Liguriae Taurinae parte. inde
Haſtenſis. Hanc Tanarus adluit. Antiqua marmora. vt in Aedibus nobilium Mazentarum Mediolanij.
Helorus & Elorus. } quod ab antiquis adſpiratio ſaepe detrahebatur.

I

ICius, non Itius apud Horatium. Ratio, Libri veteres, Marmora antiqua.
Idcirco, non, Iccirco. Veteres lapides. inter alios vnus in libro Appiani pag. 370. habet Itcirco vſitato tunc more quorumdam, : qui T. pro D. poſuerunt: & Gloſſarium.
Ilicet, non Illicet. V. C. Virg.
Ilico foraſſe, non Illico: vt Ilicet, ſcilicet. quamuis nonnulli putent dici, quaſi in loco.
Inluſtris, non Illuſtris. Sic eſt in tabula antiqua aerea. ſic vetus inſcriptio apud Scaligerum in fine ſecundi libri ad Auſonium Gallum: ſic Gloſſarium. In quo vniuerſa ſequente L. ſeruant N. vt
Inlaudatus. V. C. Virg. ſic
Inlecebrae. ratio, Gloſſarium vetus.
Inlex.
Inlaqueatus.
Inlices.
Inliciter.
Inlido. V. C. Virg.
Inliſus. V.C. Virg.

Inlicium.
Inliteratus.
Inlatus. ratio. Gloſſarium.
Inlino. Gloſſ. ratio
Inlimatus. Gloſſ. ratio
Inlicio. } Gloſſ. ratio
Inlexi.
Iuluuies. Gloſſ.. ratio
Inlotus. Gloſſ. ratio.
Inluceo. ratio. Gloſſ.
Inchoo. Olim autem
Incoho. ſic duae tantum dictiones latinae poſt c. ſeruant adſpirationem. Inchoo, & pulcher. Addebant aliqui Lurcho.
Illic, Illaec, Illoc, vel Illuc. vt } ſine adſpiratione.
Iſtic, Iſtaec, Iſtoc, vel Iſtuc.
Inicio. leg. Abicio.
Inriſus. non Irriſus.
Inrideo.
Inremeabilis. V. C. Virg.
Inrumiendi. Feſtus in Sublicium
Inrumpo. V. C. Virg.
Inpello. V. C. Tabula aerea Vrſini. ſic reliqua verba huiuſmodi.
Intubus.
In du, non Indu. vt En do, non Endo, licet ſit vna tantum dictio.
Interemptus, vt Peremptus. cum P.
Irito, as. vno r. ad iram incito. vnde
Iritatus.
Inritus, non ratus, media breui. Gloſſarium & ratio.
Inrideo. Feſtus.
Inpono. Tabula aerea Neapoli, Vrſini.
Impetro. eſt in marmore edito ab Vrſino, per aetatem Traiani.
Impēſa eſt in inſcriptionibus Veſpaſiani apud Panninum. niſi forte ille male deſcripſit.
Inpenſa cum n. in tabula marmorea Maſſeorum edita ab Vrſino.

Inprobo

Inprobo eſt in lapide antiquo Neapoli . quem Vrſinus edidit.
Inprudens, apud eumdem.
Imperator cum m . ſic
Imperioſus . Ita ſemper Faſti } ſic coeptum, eſt ſcribi aetate Imperatorum. ante enim cum n , ſcribebant.
Inpero & } cum n . Tabula aerea Vrſini.
Inperium }
Iuuenalis & hoc
Iuuenale . non Iuuenilis & Iuuenile . V. C. Virgilij, & reliquorum . ſic etiam Grammatici.
Iupiter vno p . lib. veteres.
Iuppiter duobus pp . marmora vetera.
Iuſtitia cum t . V. C. Virg. Nummi . & marmora antiqua.
Interemptus.
Inter, cum in alijs compoſitis ſeruetur integra, in ſequentibus aliter ſcribitur.
Intellego,
Intellectus,
Intelligentia,
Intellego & } vtrumq.
Intelligo }

L

LAbſus . Ratio, Probus, & V. C. Virg. non Lapſus.
Litera . vno t . a linea ſcribi debet . ratio . & V. codices.
Litus, vno t . vel quia antiqui conſonautes non geminabant: vel quia Analogia ſic poſtulat, ſiue a Lido is, ſiue a Lino, is . ſiue a Ludo is, vt placet Ciceroni, deducas.
Laetitia cum t . libri vet. Marmora & Nummi.
Lanitium cum t . V. C. Virg.
Laodamia Graeci, cum a.
Laodomia Latini cum o.

Lurco sine adspiratione. sic Orcus. vt non bene sentiant, qui tria esse verba dicunt. in quibus c. adspirant. Lurcho, Orchus, & Pulcher.

Loquor, } Sic sequor
Locutus } Secutus

Laena vestis, vt Claena.

Lena I. C. a Lenone.

Laeuus, a, um,

Luo. Festus tamen scribit Circumluuium duobus uu. sic Pluuo, & Pluuia.

M

MEdiolanium. sex syllabarum, sic tres tabulae marmoree habent in vrbe Mediolanio.

Mantele & Mantelia, non

Mantile & Mantilia. V. C. Virg. & reliquorum

Marcius, &

Marcia gentilicia nomine cum c. a Marco. Attamen Pierius lib. 40. de literis Hieroglyph. in vno nummo Marciae Otacillae esse Martia cum t. scribit.

Macius alicubi obseruaui. Attamen est

Mattius cum duobus tt. in antiquo lapide in Appiani libro. pag. 377. MATTTIVS. CHARITON. & Taurini in aedibus Pingonij hoc est vetus Epigramma in tabula marmorea.

MERCVRIO
T. MATTIVS, ATEVRITI. F
MAGIACVS
V. S. L. M

Aliud alterius Mattij marmor est in libro Appiani in inscriptionibus Carinthiae pagina 377.

N

NE pro certe, & valde, sine diphthongo. Grammatici omnes veteres. Donatus, Priscianus, Diomedes, Sosipater. licet deducant a ναὶ aduerbio. Potest, & a νὴ deriuari optime. libri scripti cum diphthongo scribunt.

Neclexerunt cum c. est in antiquo lapide, in Vico agri Bergomensis, Adnaste dicto.

Nenia sine diphthongo, a, νήνιτος, quod extremum significat. sic censet etiam Iul. Caesar Scaliger.

Nymfa. L. Pulcer. nam antiqui multi adspirationem neglexerunt,

Ninguo. V.C. Virg. non

Ningo.

Nequidquam cum d.

Nisus. a nitor, eris. & incumbens significat. Probus.

Nixus, a, um. Nixa partu leuata, & incumbens etiam. V.C. Virg.

Nais, Naidis vno i. V.C. Virg. & Probus. quamquam idem Virgilius dixit Naiadum quattuor syllabarum, & Naiades trium.

Nuncius, cum c. Festus, & quidam lapides. Attamen nonnulli libri veteres, & lapides nonnulli Nuntium scribunt cum t. sed enim tabula aerea antiqua, & Senatus consultum itidem antiquum semper o, & t. seruant. Sic & Nontiata, & Pronontiata scribunt.

Nihilo minus, diuisis dictionibus. vt Paullo minus. Multo minus. Et sic cetera similia.

Nimio plus. & Vehementer significat. sunt autem multae voces, quae nunc coniuncte scribuntur: quas tamen ratio, & antiquorum vsus monet disiuncte scribere, & pronuntiare.

Obbru-

O

OBbrutesco.
Obcubo. V. C. & ratio.
Obcumbo. V. C. ratio.
Obcurro. V. C. ratio, & Festus.
Obculit. ratio, Festus.
Obculto Glossarium.
Obfero. ratio, & Festus in Ob.
Obcensus. Festus in Ob.
Obmaneo. } Festus in Ommentani
Obmanens.
Obstipui, non } veteres codices Virg. & aliorum.
Obstupui
Obcaedes.
Obceno, as.
Obcaleo.
Obdo.
Obdormisco. } sic similia reliqua.
Obduco
Obfirmo.
Obgannio.
Obficio. } Glossarium.
Obfensus
Oblecto
Obicio. l. Abicio.
Obicis ab Obex. V. C. & Festus.
Obfusco, as. non
Offusco.
Obferre. Fest. in Ob.
Obmoueo. } Festus.
Obpuuio.
Obprobrare.
Obprobrium
Obpuuiato, a Pauio. Fest.
Obmurmuro. } Fest. in Obstinato.
Obmutesco.

Obmolior.

Obmolior. } Fest.
Obfirmo.
Obstrudo. Fest.
Obstinatus.
Obsonitauere. Festus.
Obnitor. }
Obnato. } & reliqua similia.
Obraucesco }
Obrepo.
Ocquinisco.
Occentauit Cicero & Festus.
Occido & deriuata. Fest.
Occipio. }
Occare. } Cicero & Fest.
Occaecare }
Ocius } ἀπὸ τῶ ωκέως. Fest.
Ocissime }
Ocimum } trifolium.
Offendix.
Offendo.
Officium.
Ommentans pro Obmanens. Fest.
Oppidum } Fest. vno p. Duobus tamen est pp. in tabula aerea iudiciaria apud Fuluium Vrsinum. Idem in Numonia.
Opidum }
Opperiri
Orcus. Festus ab Vrgendo.
Oricia Terebyntho
Ostendo
Oufentina. Fest. marmora Capitolina. Vet. Cod. liber Appiaui.

P

PArnasus, Latinis.
Παρνασσος, Graecis.
Pago.
Pango.

Penthe-

Penthesilea, non
Panthasilea.
Per composita quauis consonante sequente seruat τὸ r.
Velius tamen Longus sequēte l. mauult τὸ l. scribi: vt
Pellabor, quam Perlabor. recte ne, an secus?
Pellax.
Pellicio. } libri veteres. & velius longus.
Pellices. Festus.
Periurus
Periuro, non } Vaticani liber vetus Plauti.
Peiero.
Horatius tamen dixit
„ Vlla si iuris tibi peierati. Sic Deiero apud Terentium.
Perlego. Terentius tamen Scaurus
Pellego mauult.
Percunctor, Festus. tamen Verius
Percontor. scribit sic docti probant. Nam Contus, non cunctus pertica nautica est, qua aquae altitud inem explorant. vnde Percontor.
Peremptus, Interemptus. Festus.
Pluuo
Pluuia } duobus uu. veteres codices.
Proicio. lege Abicio.
Pertracto.
Primnesius, non
Prymnesius.
Puppem &
Puppim. } sic reliqua huiusmodi.
Poplicola,
Popliculaapud Vrsinum in Petronia.
Proelium, non
Praelium. sic
Proelum.
Protenus, longe.
Protinus, statim.
Preensus sine h. &
Prensus.
Progne. attamen
Procne.

Procne V. C. Virg. & marmora.
Pregnas V. C. & Grammatici.
Pheneus trisyll. Φένεος Apollonius tamẽ in hymno Apollinis mediam, cum αι. diphthongo scripsit.
Porsena vnico n. media longa, nisi vsurpetur.
Pretium cum t. marmora antiqua. Agraetius, Valerius Probus: Etymologia a Peritus. Nam periti pretium rebus ponunt.
Proconsul, & Proconsule, seiuncta aliquantum secunda parte a Praepositione, diserte sculptum est, & cum omnibus literis in antiquo marmore Taurini.
Pro magistratu in tabula aerea Farnesiorum Romae edita ab Vrsino. sic Magistratus, pro ue magistratu oius, vbi fortasse legendum est *magistratibus* vltimum verbum.
Pulcher est solum Latinum nomen in quo τὸ C. adspirationem requirit, Nam antiqui multi adspirationem neglexerunt, vt in Nymfa, Pilus, Pilippus.
Pudicitia cum t. nummi Iuliae Piae vxoris Seueri Imp.
Perlucidus non } Glossarium.
Pellucidus.
Perihodus. Festus, & ratio.

Q

QVadripes cum i. Grammatici, & libri veteres.
Quemq. } veteres libri, lapides & ratio non
Quamq. Quenq. & Quanq.
Quicumq. Quaecumq. Quodcumq. cum m. sic reliqua. Romae tamen in marmore Vespasiani est
Quemcunq. cum n. si modo exemplum fideliter descriptum est.
Quatenus, qua fine. vt Hactenus hac fine.
Quatinus. quoniam
Quis, non } ratio. non enim diphthongus Graeca cadit in dictione Latina. Et multi Grammatici contra Probum aliter sentientem.
Queis.

Quot annis } Vet. codices. Marmora. tabulae aerae.
Quot mensibus } Veteres libri.
Quot diebus

Quotiens } Caper. veteres codices. Tabulae aereae
Totiens } Vrsini cum n. semper.

R

Redemptor. L. Emptus.
Reicio. L. Abicio.
Re sequente vocali plerumq d. admittit in compositis. vt
Redamo.
Redarguo.
Redandruo.
Redemptor.
Redeo.
Redhibeo.
Redhostire.
Rediculi fanum
Redimio.
Redimitus
Redimiculum.
Rediuia Festo
Redoleo.
Redundo.
Reddo. non Redo.
Retracto.
Robur alijs: alijs }
Robor.

S

Satura lex, & lanx. non Satyra } Festus. & ratio nam Latina est non Graeca dictio.
Sacra via separatim. & si est vnum verbum. quod adparet ex deriuato nomine.

Sacra-

Sacrauienſis. L. Nihilominus, & pro conſulatus. Sic Feſtus.
Saepio, is
Saepes, is } antiquae inſcriptiones.
Saepe
Sauium, non Suauium
Sauior, aris. non Suauior } V.C.
Scaeua, ſiniſtra.
Saeuus, a, um. crudelis, crudele.
Schedia genus nauigij.
Scida.
Scirpus, non
Sirpus.
Secordia, non
Socordia } Feſtus
Secors, non
Socors }
Scaena cum diphthongo ae. V.C. & marmora antiqua. & ſi quidem aliter tradunt.
Scribſi, a Scribo. Terentij manu ſcriptus liber Vaticanae bibliothecae. & ratio.
Secutus. a, um.
Semiuſtus, non
Semuſtus.
Semianimus }
Simpulum } Feſto
Simpuuium } Alijs.
Sirius ardor.
Singilatim. Tabula aerea Vrſini. quae praeſtat ſcriptis libris aliter habentibus.
Solicito. as.
Solitaurilia.
Solliſtimum Feſto.
Sollemnis.
Solox, Solocis. Feſtus.
Spatiator cum t. Feſtus.
Spacium cum c.
Stinguo, is, non ſtingo, is.

Spintyrnix. Festus. quam alijs
Spinturnicem dicunt.
Spinther. cum adspiratione. Festus.
Stuppa. duobus pp. V. C.
Stellio. duplici ll. V. C. Virgilij. & Festus.
Stiricidium. Nonio.
Stillicidium. Festo
Suboles. V. Cod. Marmora. Glossarium. Ratio.
Subtingo
Subicis, licet, e, sit in nominatiuo Subex. qui nominatiuus si non est, esse tamen debuit.
Subcido. Glossarium.
Subcidaneum. Glossarium.
Subicio. L. Abicio.
Succenturiare. Festus.
Succidanea victima. Fest.
Subcingo
Succingulum. Fest.
Suffibulum.
Suffimentum.
Suffragat. } Festus.
Suffuerat.
Summissior.
Summussi.
Supplicia
Surregit.
Surremit.
Surrempsit. } Festus.
Suspicio.
Suspectus.
Succepit.
Submersus.
Subtemen. lege Tegimen. V. C. & Grammatici antiqui. Glossarium. & Carisius.
Subcedo. V. C. Virg. Ratio.
Succurrit. Glossarium.
Supleo vno p. V. Cod. Virgilij. & lapides. sed fieri potest, vt id adciderit de more eorum, qui consonan-
tes

tes non geminabant. vt fecerunt in Sucus. pro Succus. & similibus.
Succurrit. Gloss.
Summuto. Cicerone admonitore in Oratore.
Subflamen Gloss.
Subfulcio. Gloss.
Subgillatus Gloss.
Subministro. Gloss. & ratio.
Subrigo. Gloss. & ratio.
Subripio. Gloss. & ratio.
Subministro. Gloss. & ratio.
Sub. Cicero libro de Oratore de Praepositione Sub.
" Adiuncti verbi primam literam praepositi commutauit. vt
" Suffugit
" Summutauit.

T

TAtiensis. lege Titiensis.
Tantundem cum n. in tabula vetere apud Sigonium lib. 2. de iure antiquo P. R. nisi sit describentis error.
Tarco, onis. vet. libri Virgilij. Latinis.
Tarchon, Tarchontis. Graecis.
Taenia.
Tesca. Varroni, & Festo. alijs vero
Tesqua.
Tegimen. vet. cod. Virgilij. Inde per contractionem.
Tegmen.
Terybinthus. cum y. & adspiratione in fine.
Tergeo. V. C. Virg. & Seruius. trisyllab. Nam Tergo Latinum non est, & quae sunt in Calepinis exẽpla omnia ad secundam coniugationem sunt conuertenda.
Thermodon, non Thermodoon.
Thyas & }
Thyias }
Tibur }
Tiburs }
Thomice cum adspiratione. Fest.

Titienſis. Tribus. Feſt. alijs
Tatienſis.
Tinguo, is.
Tirreni. ſine adſpiratione. non Thirreni, aut Thyrreni.
Tiro, non Tyro: nam vox eſt Latina.
Tranſno, as. } Veteres libri Virg. & ratio.
Tranſnato. }
Tranſcurro.
Transdo
Transduco.
Transfigo
Transfreto.
Tranſgredior.
Transluceo.
Translucidus.
Transfero
Tranſtuli.
Tranſlatio.
Tranſmeo.
Tranſporto.
Tranſpadani.
Tranſrhenani.
Tranſilio.
Tranſiungo.
Tranſlabor.
Traicio. } tamen
Traiectus. } a reliquis abeunt.
Tranſmitto.
Tranſmigro.
Transfundo.
Tranſmontanus.
Transſpicio.
Tranſtiberimus.
Transſulto.
Transſuo.
Transſcendo.
Transſcindo.
Transſcribo.

Tranſuer-

Transuerbero.
Transuerso.
Tremesco. non Tremisco. V.C. Virg & aliorum formantur autem haec inchoatiua a prima persona praeteriti imperfecti, bam syllaba in sco mutata. Ideo a Tremebam Tremesco. quidquid tradant alij.
Tropaeum. ratio. Vet. codices Virgilij. & marmora
Tusus. non
Tunsus.
Turci, Turcorum. Suidas. Curopalates. & alij Graeci scriptores. Nam Pomponio Melae & Plinio
Turcae longae ab his diuersi fuere.

V

VAllus pro Vannus } V. Codices, & Varro eadem
Vannus } fuere.
Valles }
Vallis }
Vertex } a vertendo. alij a voluendo
Vortex } a vorando, vt nonnullis placet, sunt diuersa significatione.
Veribus a Veru. V. C. Sosipater. Marmora antiqua.
Vngo, non
Vnguo.
Vnguen, inis. vnde venit
Vnguentum.
Virectum non } Veteres Virgilij, & aliorum libri.
Viretum. }
Volsens } & } Vet. Codices Virg.
Volcens } }
Vergilius. & }
Virgilius. }
Volturnalia Festo.
Vmor, oris. } sine adspiratione, est in Peruigilio cuiusdam poetae apud Lipsiũ, lib. primo Electorum. fortasse more eorum: qui adspiratione non vtebantur.
Vmeo, es }

IC in fine operae huius, & in fundo aetatis non quidem in animo habeo Grammaticis crucem, in qua se torqueant, figere. quod respondisse olim scribunt Virgilium sciscitanti cuidam, quidnam aenigmatica illa in Bucolicis quaestione designaret his versibus.

" *Dic, quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,*
" *Tris pateat Caeli spatium non amplius vlnas.*

non, inquam, id specto: Sed serio iudens habere volo solicitos, & sibi caput scabere aliquantisper meos Iordanum, & Marcellum fratres Arnutios: dum meditātur & vestigant: quid nam responsuri sint, si quis interroget, quod nam sit, quid ue significet apud Eusebium quincto Olympiadis ducentesimae secundae anno Prouerbium Quinctianum his verbis ab eo relatum.

" *Casius seuerus orator egregius. qui Quinctianum illud prouerbium luserat.*

Quod nam, inquam, est: & quid significat Quinctianum prouerbium?

FINIS.

SYLLABVS.

SIVE TABVLA IN LIBROS OPINIONVM.

A

B

C

TABVLA.

D

E

F

Galleacius

G

H

I

Iapetus

Labem

L

M

Manfredus

O

P

Perti-

Q

R

S

Sepulcrum

T

Tonsus.

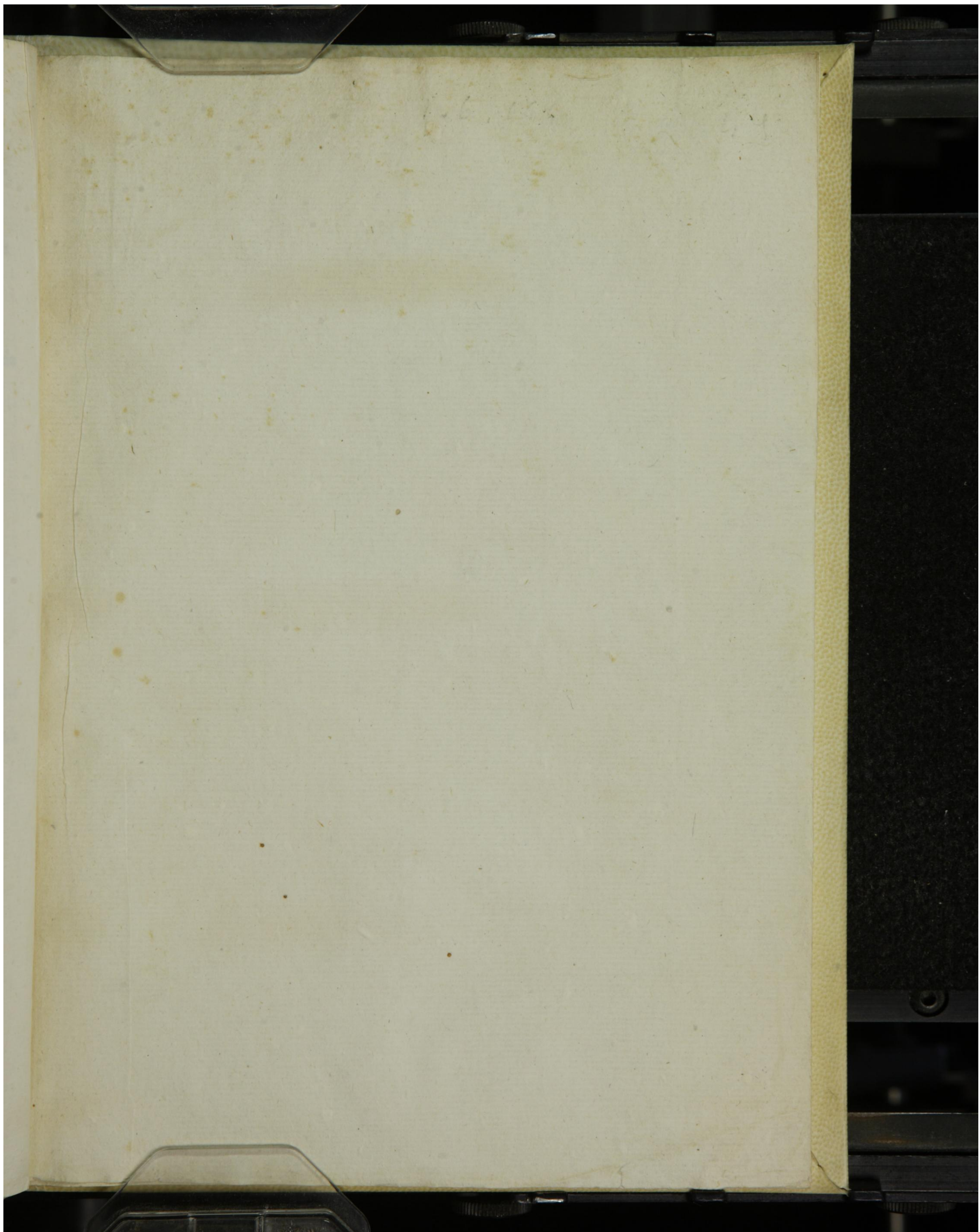
65

V

X

Z

47

50

